

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет економіки та управління
Кафедра фінансів
Львівський торговельно-економічний університет
Європейська Асоціація Економістів
Міжнародна Асоціація Науковців

ЗБІРНИК ТЕЗ

XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції

«СУЧАСНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

2 грудня 2025 р.

Київ
2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету економіки та управління
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 11 від 17 грудня 2025 р.)*

Редакційна колегія:

Рамський А.Ю. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Факультету економіки та управління Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Житар М.О. – д.е.н., професор, професор кафедри фінансів Факультету економіки та управління Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Казак О.О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів Факультету економіки та управління Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Обушний С.М. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів Факультету економіки та управління Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Нечипоренко А.В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Факультету економіки та управління Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Васечко Л.І. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів Факультету економіки та управління Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Сулима М.О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів Факультету економіки та управління Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Віровець Д.В. – PhD, доцент кафедри фінансів Факультету економіки та управління Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

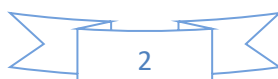
«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи» [Текст]: матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 2 грудня 2025 р.) / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2025. 366 с.

Викладено тези доповідей учасників XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи», яка відбулася у м. Києві 2 грудня 2025 р.

Висловлені у тезах думки та пропозиції можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії. Відповідальність за достовірність інформації, точність назв, статистичних даних, прізвищ та цитат несуть автори. Матеріали опубліковані в авторській редакції. У випадках виявлення плагіату відповідальність несуть автори наданих матеріалів.

© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

СЕКЦІЯ 1. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	
Антуф'єв Т. В., Попадюк А. Л., Пухальський В. В. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	11
Бабич С.А. ФАКТОРИ, ЩО ОБМЕЖУЮТЬ РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	14
Базарник І. В. ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	17
Волкова В.О. ФОРМУВАННЯ ГІБРИДНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	20
Гарбуз М.В. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	23
Глущенко О. Р. ПІДТРИМКА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	26
Данилова В.О. РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	30
Дубінчук О.О., Костенко Г.П. РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У СТІЙКОСТІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	33
Жигало А.В. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	37
Ivanova R.Yu. INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS IN THE SYSTEM OF UKRAINE'S FINANCIAL SECURITY: POST-WAR PRIORITIES	41
Катюча Д.І. ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	43
Качановська С.М. ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ВКЛАДЕНЬ	46

Козачук Р.С. ВПЛИВ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПОДАТКОВУ ТА МОНЕТАРНУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ	49
Лакомська В. А. ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ І АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК: СПІЛЬНІ РИСИ ТА ОСНОВНІ ВІДМІННОСТІ	53
Лоевська К.А., Фабіянська В.Ю. ОБЛІК, АНАЛІЗ І КОНТРОЛЬ ПОТОЧНИХ ПОДАТКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ (ЗА ВИНЯТКОМ ПДВ ТА ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК)	56
Найда І.В. МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ	58
Наумчук В.В., Оболенський О.Ю. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	61
Некраш Є.В., Коцюрубенко Г. М. «ЗЕЛЕНІ» ОБЛІГАЦІЇ В СИСТЕМІ ПІСЛЯВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ	64
Пісклова І.Ю. МІЖНАРОДНІ РЕЗЕРВИ НБУ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ КУРСУ: КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ ІНТЕРВЕНЦІЙ У 2021-2025 РР.	67
Пономарьова У.А. ЕФЕКТИВНІСТЬ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ КОНТРОЛЮ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ У 2020–2024 РР.	72
Попова А. І. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР	76
Русанова С. М. ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	80
Столярець А. М. ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ СИСТЕМУ	83
Чабаненко М.О., Казак О.О. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГАХ ВАРТОСТІ	87
Ярич І.Я. МЕТОДИКА ІНТЕГРАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	89

**СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ,
БАНКІВНИЦТВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВОГО РИНКУ**

Балинська Т.О. СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	93
Баранова А. Г. ГРОШОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК	97
Бегус В.В., Фабіянська В.Ю. СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	100
Бескидевич В. Р., Нянько Л. Ю. СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ	103
Бойцян І.Я. ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ У ФІНАНСАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПРИЙНЯТТЯ ОБҐРУНТОВАНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	108
Болтінов О.О. СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА: МІСЦЕ УПРАВЛІННЯ ФОНДОМ ОПЛАТИ ПРАЦІ	111
Братік З.О., Костенко О.В. АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ В ЕРУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ	115
Буренок М. Ю. ESG ЯК ІНСТРУМЕНТ СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ	118
Вакуленко А.Є., Іванова К.В. ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРОЄКТІВ У КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОПОДАТКУВАННЯМ НА ПІДПРИЄМСТВІ	121
Вариченко Ю.Є. МАРКЕТИНГОВІ ТА РЕКЛАМНІ ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА: КЛАСИФІКАЦІЯ, ОБЛІК І НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ	124
Вівсяніцька О.О., Нечипоренко А.В. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	128
Водяницька О. О., Ткачук Н. М. ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ БАНКІВ	131

Вознюк К. В. РОЗВИТОК РИНКУ ДЕРИВАТИВІВ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ	134
Гаврилюк А.В. ФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	137
Гавриляк А.Б., Назаркевич І.Б. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ ТА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТІ	141
Галун В.І., Назаркевич І.Б. РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФУНКЦІОНУВАННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	144
Гвінсадзе А.А., Житар М.О. НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	147
Герцун М.А. ПОНЯТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АУДИТІ	151
Дрижук О.Ю., Сулима М.О. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ	154
Дука К.В. РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	157
Євсієнко М.В., Дубина М.В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	161
Єгоренко Є.Д., Кужелев М.О. ЩО СТРИМУЄ РОЗВИТОК ЛВО УГОД В УКРАЇНІ?	165
Зеркевич Д.М. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ	170
Іщук О.О. СТРАХОВИЙ РИНОК, ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК В УКРАЇНІ	173
Київник О. О. ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ НА ГРОШОВИЙ ОБІГ	177
Колесникова Є. С., Фабіянська В. Ю. РОЛЬ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В ПІДВИЩЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	180
Коломієць Є.Р., Нечипоренко А.В. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ: СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ	183

Косенко Є.А., Сулима М.О. ОПТИМІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ВПРОВАДЖЕННЯ ГНУЧКИХ БЮДЖЕТІВ	186
Крайц В. А., Кравець О. В. МЕНЕДЖМЕНТ ESG-СТРАТЕГІЙ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ	190
Кузнецов О. ТРАНСФЕРТНІ ЦІНИ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ: ОГЛЯД ПІДХОДІВ ДО ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	194
Кулик В. М., Кравець О. В. МЕНЕДЖМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ У КРИЗОВИХ УМОВАХ	197
Кучер І.В. ВПЛИВ БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТЕЖІВ НА ГРОШОВИЙ ОБІГ В УКРАЇНІ	200
Літніх М.С. ПСИХОЛОГІЯ РИЗИКУ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ АКТУАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ	203
Маляренко К.Ю. ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ	207
Маслов В.А. ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ШОКІВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА	211
Масютіна Г.М., Сидорченко Т.Ф. ПЕРЕВАГИ СИСТЕМИ DIRECT BANKING ПОРІВНЯНО З КЛАСИЧНИМ БАНКІНГОМ	214
Мацука В.М. ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА KNOWLEDGE-МОДЕЛІ В ESG-КОРПОРАЦІЯХ: ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ	219
Машталір К.В. ІНТЕГРАЦІЯ ФІЛІЙ І ПРИНЦИПІВ РОБОТИ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ «ВЕЛИКОЇ ЧЕТВІРКИ» У СИСТЕМУ ВІТЧИЗНЯНОГО АУДИТУ	225
Мікітас С. Г. ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ УКРАЇНИ	228
Мудрик Д.М., Ахновська І.О. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ КРІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	231
Науменко О.А., Казак О.О. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	235

Носачова І.О. РОЗВИТОК КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	238
Окопна Г.Б. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ	242
Олексюк І. В., Фабіянська В. Ю. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	246
Олійник А. В., Фабіянська В. Ю. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ТА ОЦІНКА ЇХ ВПЛИВУ НА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ	249
Очеретна Д. С., Фабіянська В. Ю. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	252
Павлов Д.В. ФОНДОВИЙ РИНОК У ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ	255
Падун Ю.О., Ткачук Н.М. ЗЕЛЕНИЙ БАНКІНГ ЯК ЧИННИК СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	258
Проценко М.А. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ НА СУЧАСНИХ ФІНАНСОВИХ РИНКАХ	261
Риженко В. В., Фабіянська В. Ю. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ОСНОВА ДОВІРИ ДО АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	264
Роман В.В., Сулима М.О. РОЛЬ АВС-КОСТІНГУ (ACTIVITY-BASED COSTING) У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ	268
Рудницька Д. В. РОЗВИТОК КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	271
Сенюк Є. О., Мельничук В. Е. BLOCKCHAIN ЯК КЛЮЧОВА ТЕХНОЛОГІЯ ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ МАЙБУТНЬОГО	274
Ситник О. СТАН КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	277
Смаліцька О.А., Ткачук Н.М. БАНК БЕЗ ВІДДІЛЕНЬ: ЧИ ПОТРІБЕН ЛЮДИНІ БАНКІР У СВІТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ?	281

Соколова З.С. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ КРАЇН АФРИКИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	283
Стан К.О. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ	286
Тарасенко О.Ю. РОЛЬ СТРАХУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ	289
Чуднівєць А.Б., Сулима М.О. ОБГРУНТУВАННЯ УПРАВЛІНСКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОСНОВІ МАРЖИНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ	292
Швець М. Р. КРЕДИТНІ РИЗИКИ БАНКІВ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ	295
Ярич І.Я. ФІНАНСОВО-АНАЛІТИЧНА ОСВІТА ЧЕРЕЗ СИМУЛЯЦІЙНІ МОДЕЛІ ФОНДОВОГО РИНКУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	299
СЕКЦІЯ 3. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	
Алексін Є. А., Коцюрубенко Г. М. ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ	302
Арабаджи К.В., Рамський А.Ю. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ	306
Бикова А.В. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМСТВА: ТРАНСФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	310
Брезіцька Г.Р. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КУЛІНАРНІЙ ОСВІТІ	315
Бурдейн Є. Д. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПОДАТКОВУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ	318
Вінніченко А.С., Сулима М.О. ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ	321

Гезун С.М., Сулима М.О. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ ESG-ТРАНСФОРМАЦІЇ	325
Здоровега М. В., Романець Ю. А., Шльома І. М. УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ У ДЕВЕЛОПЕРСЬКИХ ПРОЄКТАХ	328
Іваночко Б. Р. ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	331
Коваленко М.А. РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ ТА ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ	335
Кравець М.С., Савків У.С. ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИНИКНЕННЯ ТА ЕСКАЛАЦІЇ КОНФЛІКТІВ В МЕНЕДЖМЕНТІ	338
Кравець О. В. КОРПОРАТИВНИЙ ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ДЛЯ ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	341
Ліхоносова Г. С., Галашко С. С. ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	344
Луганцева В.А., Іванов Ю.Б. РОЛЬ МИТНИХ РЕЖИМІВ У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	347
Мазур С. А. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	350
Машталяр О.В., Гриценко О.М. АНАЛІЗ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ У ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	353
Побірченко Е. В., Кравець О. В. МЕНЕДЖМЕНТ ФІНАНСОВИХ СТРАТЕГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	358
Ховрак І.В. ІНСТРУМЕНТАРІЙ АНАЛІТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СТРУКТУРНА ДЕКОМПОЗИЦІЯ РОБІТ ТА ПОКАЗНИКИ СТІЙКОСТІ РОЗВИТКУ	361
Ярич І.Я. ПІДВИЩЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	364

СЕКЦІЯ 1. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Антуф'єв Т. В.,

здобувач ступеня бакалавра

Попадюк А. Л.,

здобувачка ступеня бакалавра

Пухальський В. В.,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,

банківської справи, страхування та фондового ринку

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

м. Хмельницький, Україна

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується глибокою інтеграцією національних господарств у єдиний глобальний простір. Процеси глобалізації, з одного боку, відкривають доступ до світових ринків капіталу, новітніх технологій та управлінського досвіду, а з іншого – роблять національні економіки надзвичайно чутливими до зовнішніх шоків. В умовах відкритості будь-які кризові явища у провідних країнах світу (США, ЄС, Китай) миттєво трансформуються у загрози для фінансових систем країн, що розвиваються, до яких належить і Україна. Забезпечення фінансової безпеки держави в таких умовах перестає бути суто внутрішнім питанням і переходить у площину геополітики та стратегічного виживання. Актуальність дослідження посилюється тим, що традиційні інструменти протекціонізму стають менш дієвими, а новітні виклики (кіберзагрози, криптовалюти, офшоризація) вимагають принципово нових підходів до державного регулювання [1, с. 12].

Сутність фінансової безпеки в умовах глобальної невизначеності. Традиційно фінансову безпеку розглядають як складову економічної безпеки, що характеризується здатністю фінансової системи забезпечувати ефективне функціонування національної економіки та постійне економічне зростання. Проте в умовах глобалізації це визначення потребує уточнення. Фінансова безпека сьогодні – це насамперед резистентність (стійкість) фінансової архітектури до екзогенних (зовнішніх) впливів. Це здатність держави самостійно проводити фінансову політику, незважаючи на тиск міжнародних кредиторів чи кон'юнктуру світових ринків. Згідно з дослідженнями О. Барановського, ключовими індикаторами безпеки є рівень державного боргу, стабільність національної валюти, рівень монетизації економіки та стійкість банківської системи [2, с. 45]. Порушення балансу хоча б в одному з цих сегментів під впливом глобальних факторів може призвести до ланцюгової реакції та дефолту.

Ключові глобалізаційні виклики та загрози. Аналіз динаміки міжнародних

економічних відносин дозволяє виокремити низку системних загроз, які глобалізація несе для фінансового суверенітету держави:

1. неконтрольований рух спекулятивного капіталу. Лібералізація фінансових ринків призвела до вільного перетікання капіталу. Для країн з ринками, що формуються, це створює ризик масового відтоку валюти («flight to quality») у моменти глобальної нестабільності. Інвестори, намагаючись мінімізувати ризики, виводять кошти з активів країн, що розвиваються, в облігації казначейства США або золото. Це створює шалений тиск на курс національної валюти та вимиває золотовалютні резерви центробанків [3];

2. боргова пастка та залежність від МФО. Глобалізація спростила доступ до кредитних ресурсів. Проте легкість отримання позик часто призводить до нарощування критичного обсягу державного боргу. Міжнародні фінансові організації (МВФ, Світовий банк), виступаючи кредиторами останньої надії, часто висувають жорсткі умови (так звані «структурні маяки»), які можуть обмежувати суверенне право держави на визначення соціальної політики. В умовах високих відсоткових ставок обслуговування боргу стає основною статтею видатків бюджету, витісняючи видатки на освіту, медицину та оборону [4, с. 58];

3. розмивання податкової бази (проблема BEPS). Діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) часто супроводжується використанням схем агресивного податкового планування. Використовуючи трансфертне ціноутворення та офшорні юрисдикції, ТНК виводять прибутки з країн, де фактично створюється вартість, у країни з низьким оподаткуванням. Це явище, відоме як BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), щороку позбавляє національні бюджети мільярдів доларів надходжень, підриваючи фінансову основу держави [1];

4. цифровізація фінансів та кіберризиків. Поява криптовалют, децентралізованих фінансів (DeFi) та небанківських платіжних систем створює паралельну фінансову реальність, яка слабо піддається регулюванню. Анонімність транзакцій сприяє відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Крім того, глобальна цифрова інтеграція банківських систем робить їх вразливими до кібератак. Атака на системно важливий банк однієї країни може паралізувати розрахунки в цілому регіоні [5, с. 110].

Для України зазначені виклики посилюються фактором повномасштабної війни. Війна стала каталізатором, що оголив вразливості вітчизняної економіки. Критична залежність від зовнішньої фінансової допомоги (грантів та кредитів від ЄС та США) є сьогодні головним фактором ризику. Затримка траншу допомоги навіть на кілька тижнів створює ризик невиконання соціальних зобов'язань або змушує вмикати «друкарський верстат» (емісійне фінансування), що розганяє інфляцію. Водночас, інтеграція України до європейського простору вимагає імплементації європейських директив щодо фінансового моніторингу та банківського нагляду, що в довгостроковій перспективі має зміцнити інституційну спроможність держави протистояти загрозам [6].

Стратегічні напрями зміцнення фінансової безпеки. Відповідь на глобалізаційні виклики має бути комплексною і включати заходи на різних рівнях управління:

- У сфері боргової політики: перехід від короткострокових дорогих запозичень до довгострокових інвестиційних інструментів; активний розвиток внутрішнього ринку ОВДП для зменшення залежності від валютних запозичень; проведення переговорів про реструктуризацію зовнішніх боргів.
- У сфері податкової політики: повна імплементація плану дій BEPS, автоматичний обмін податковою інформацією з країнами-партнерами для виявлення прихованих активів резидентів за кордоном; детінізація економіки.
- У банківській сфері: підтримка політики інфляційного таргетування та плаваючого курсу, що дозволяє НБУ згладжувати зовнішні шоки, не витрачаючи надмірно резерви; підвищення вимог до кіберзахисту банків.
- У сфері інституційного розвитку: забезпечення реальної незалежності регуляторів (НБУ, НКЦПФР) від політичного впливу, що є запорукою довіри іноземних інвесторів [2, с. 210].

Висновки. Глобалізація є об'єктивним та незворотнім процесом, який несе в собі як можливості, так і значні ризики для фінансової безпеки держави. В умовах відкритої економіки неможливо побудувати «фінансову фортецю» в ізоляції. Запорукою безпеки стає не закритість, а гнучкість та інституційна спроможність держави адаптуватися до змін. Для України пріоритетом має стати побудова такої моделі фінансової системи, яка б базувалася на власних ресурсах (розвиток внутрішнього виробництва та ринку капіталу) та ефективному міжнародному співробітництві. Лише комплексний підхід, що поєднує виважену боргову політику, захист від відмивання коштів та розвиток цифрової інфраструктури, дозволить зберегти фінансовий суверенітет в умовах глобальної турбулентності та воєнних викликів.

ДЖЕРЕЛА

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в умовах глобалізації: монографія. Київ: КНТЕУ, 2023. 350 с.
2. Власюк О. С. Актуальні загрози фінансовій безпеці України в умовах воєнного стану та глобальної нестабільності. *Економіка та держава*. 2024. № 3. С. 55–62.
3. Глобальні тренди та виклики для фінансового сектору: аналітичний звіт. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2024. URL: <https://niss.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2025).
4. Державний борг та платіжний баланс: статистика та аналіз. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2025).
5. Ковальчук В. В., Шевченко А. М. Цифрові трансформації фінансового сектору: виклики та перспективи. *Фінанси України*. 2025. № 1. С. 108–115.
6. Global Financial Stability Report: Navigating the High-Interest Environment. Washington, DC: International Monetary Fund, 2024. 180 p.
7. Єрмошенко М. М. Механізми забезпечення фінансової складової економічної безпеки. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 2. С. 15–21.

Бабич С.А.
здобувачка ступеня бакалавр
Науковий керівник: Мінкович В. Т.
старший викладач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

ФАКТОРИ, ЩО ОБМЕЖУЮТЬ РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У сучасній економічній науці малий бізнес розглядається як найбільш гнучкий та адаптивний елемент ринкової системи. Однак в умовах повномасштабної війни та глобальної невизначеності саме цей сектор виявився найбільш вразливим до зовнішніх шоків. Трансформація бізнес-середовища в Україні відбувається під тиском безпрецедентних факторів, які докорінно змінюють моделі поведінки підприємців [1]. Розуміння, ідентифікація та систематизація ключових факторів впливу на діяльність суб'єктів малого підприємництва в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови є необхідною умовою для розробки ефективних стратегій виживання та відновлення економіки України.

Аналіз наукової літератури та поточної економічної ситуації дозволяє виокремити дві великі групи факторів: екзогенні (зовнішні) та ендегенні (внутрішні). У мирний час вплив цих груп був збалансованим, проте сьогодні домінуючу роль відіграють саме зовнішні, часто форс-мажорні обставини [3].

1. Безпекові та інфраструктурні фактори. Це група факторів прямої дії, яка є визначальною для українського бізнесу. Руйнування виробничих потужностей, окупація територій та порушення логістичних ланцюгів призвели до фізичного знищення тисяч підприємств. За даними Київської школи економіки (KSE), прямі збитки інфраструктурі та активам підприємств станом на початок 2023 року перевищують 13 мільярдів доларів США, причому найбільше постраждали сектори торгівлі та послуг [6]. Окремим критичним фактором стала енергетична нестабільність. Як зазначається у звітах Національного банку України, перебої з електропостачанням змушують бізнес інвестувати значні кошти в автономні джерела енергії. На початку 2023 року близько 50% українських підприємств звітують про наявність генераторів, що, за оцінками експертів, підвищує собівартість кінцевої продукції в середньому на 10–15% та суттєво знижує рентабельність [2].

2. Макроекономічні фактори. Суттєвий вплив на малий бізнес чинить інфляція та девальвація національної валюти. Оскільки значна частина сировини або комплектуючих імпортується, курсові коливання призводять до зростання цін для кінцевого споживача. Це накладається на інший негативний фактор – падіння купівельної спроможності населення. Зниження реальних доходів громадян змушує їх відмовлятися від товарів не першої необхідності, що б'є насамперед по сфері послуг та роздрібній торгівлі [1]. Згідно з опитуванням Європейської Бізнес

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

Асоціації, 46% підприємців називають низьку купівельну спроможність населення ключовою перешкодою для ведення бізнесу, що змушує компанії скорочувати асортимент та оптимізувати витрати [7].

3. Демографічні та кадрові фактори. Масовий виїзд населення за кордон та внутрішня міграція створили парадоксальну ситуацію на ринку праці. З одного боку, спостерігається безробіття, а з іншого – гострий дефіцит кваліфікованих кадрів (структурне безробіття). Статистика платформи Work.ua свідчить про рекордне зростання кількості вакансій, яке не перекривається наявними резюме, особливо в робітничих спеціальностях та сфері обслуговування [9]. Мобілізаційні процеси також вносять корективи в діяльність малих підприємств, де часто відсутня можливість швидкої заміни ключових працівників. За даними досліджень, 74% роботодавців в Україні відчувають кадровий голод, що стає одним із найгостріших викликів для довгострокового планування бізнесу [4; 7].

4. Регуляторні та податкові фактори. Державна політика виступає як фактор двосторонньої дії. З одного боку, повернення довоєнної системи оподаткування (скасування пільгової ставки 2%) створює додаткове фіскальне навантаження. З іншого боку, держава впроваджує компенсаторні механізми: дерегуляцію, цифровізацію адміністративних послуг (через портал «Дія») та програми фінансової підтримки, що передбачено урядовими стратегіями [5]. Незважаючи на складні умови, український бізнес демонструє адаптивність: за даними сервісу Opendatabot, лише за 2023 рік в Україні було зареєстровано понад 300 тисяч нових ФОПів, що перевищило показники довоєнного 2021 року [8]. Ефективність взаємодії бізнесу та влади у цій площині прямо впливає на рівень тінізації економіки.

5. Технологічні фактори (Цифровізація). На відміну від попередніх, цей фактор має переважно позитивний вплив. Пришвидшена діджиталізація стала інструментом виживання для багатьох підприємств. Перехід у e-commerce, використання хмарних сервісів для віддаленої роботи та впровадження безготівкових розрахунків дозволили малому бізнесу зберегти клієнтську базу навіть в умовах релокації [3]. Аналітика ринку показує, що у 2023 році обсяги електронної комерції в Україні зросли на 17% порівняно з попереднім 2022 роком, а частка безготівкових операцій у торговельній мережі сягнула майже 70% [10]. Це свідчить про те, що цифрова трансформація стала обов'язковою умовою конкурентоспроможності.

Таким чином, підсумовуючи досліджене вище, вважаємо, що сучасний етап розвитку малого бізнесу в Україні характеризується домінуванням безпекових та макроекономічних загроз. Ключовими дестабілізуючими факторами є руйнування інфраструктури, енергетична криза, дефіцит кадрів та падіння попиту. Водночас, технологічні фактори та державна підтримка виступають каталізаторами адаптації. Для мінімізації негативних факторів підприємствам доцільно підвищувати рівень енергонезалежності, активізувати цифровізацію бізнес-процесів та впроваджувати гнучкі підходи до управління персоналом.

ДЖЕРЕЛА

1. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ : Знання України, 2023. 299 с.
2. Інфляційний звіт (жовтень 2025 року) / Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report> (дата звернення: 19.11.2025).
3. Кузьмін О. Є. Фактори впливу на розвиток підприємництва в умовах воєнного стану. *Регіональна економіка*. 2024. № 2 (104). С. 15-24.
4. Лібанова Е. М. Ринок праці України: оцінка втрат та перспективи відновлення. *Демографія та соціальна економіка*. 2025. № 1 (59). С. 11-28.
5. Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2027 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 № 772-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.11.2025).
6. Звіт про збитки, завдані бізнесу внаслідок війни. *KSE Institute*. 2024. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/> (дата звернення: 23.11.2025).
7. Індекс настроїв малого бізнесу 2024. *Європейська Бізнес Асоціація*. URL: <https://eba.com.ua/research/index-nastroyiv-malogo-biznesu-2024/> (дата звернення: 23.11.2025).
8. Рекорд попри війну: кількість нових ФОПів в Україні. *Opendatabot*. 2024. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/fop-record-2023> (дата звернення: 23.11.2025).
9. Ринок праці 2024: аналітика та прогнози. *Work.ua*. URL: <https://www.work.ua/articles/analytics/3235/> (дата звернення: 23.11.2025).
10. Розвиток e-commerce в Україні під час війни. *Retailers.ua*. 2024. URL: <https://retailers.ua/news/management/14023-yak-zminivsia-rinok-e-commerce-v-ukrayini> (дата звернення: 23.11.2025).

Базарник І. В.,
здобувачка ступеня бакалавра
Науковий керівник: Нечипоренко А. В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Фінансова політика держави виступає одним із найважливіших інструментів регулювання економічних процесів та забезпечення стабільності банківської системи. В умовах сучасних викликів, спричинених повномасштабною війною в Україні, роль фінансової політики у підтримці стійкості банківського сектору набуває особливого значення. Ефективність функціонування фінансового сектору значною мірою залежить від виваженої та професійної політики регулятора, що підтверджено практичним досвідом України, де послідовні заходи дозволили зберегти фінансову стійкість протягом 2022–2023 років.

Основною складовою економічної політики держави є її фінансова політика, що дозволяє здійснювати багатосторонній й регулюючий вплив на ринкові відносини та процес розширеного відтворення [1; 2].

Сучасна фінансова політика розглядається як трикомпонентний механізм, що охоплює монетарну, фіскальну та макропруденційну політики. Координація цих трьох вимірів є фундаментальною для досягнення цілей як фінансової, так і макроекономічної стабільності. Історичний досвід, зокрема фінансова криза 2008–2009 років, ілюструє глибоку вразливість банківських систем до зовнішніх шоків. В Україні ця криза призвела до зростання валютного ризику через високу залежність грошово-кредитного ринку від іноземної валюти та значної зовнішньої заборгованості резидентів. Курсове знецінення національної валюти безпосередньо вплинуло на фінансову стійкість банківської системи, спричинивши зменшення банківського капіталу та зростання обсягу проблемних кредитів (NPLs).

Фінансова політика держави охоплює комплекс заходів, спрямованих на регулювання грошово-кредитної маси, процентних ставок, державних витрат та податкових надходжень. Основними складовими є монетарна та фіскальна політика. Монетарна політика забезпечує управління грошовою масою, регулювання облікової ставки та резервних вимог до банківських установ, що безпосередньо впливає на кредитну активність та ліквідність фінансових установ. Фіскальна політика визначає структуру та обсяг державних доходів і витрат, що впливає на фінансові потоки в економіці. Макропруденційна політика, як третій компонент, спрямована на зниження системного ризику та стабілізацію фінансового сектору шляхом контролю ризиків банківської системи та запобігання надмірному накопиченню фінансових дисбалансів [3].

На практиці взаємозв'язок між фінансовою політикою та стабільністю банків проявляється у декількох напрямках. Через управління ліквідністю та капіталом банків забезпечується здатність фінансових установ виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та партнерами. Контроль за кредитною політикою та якістю кредитного портфеля дозволяє зменшити рівень непрацюючих кредитів і підвищити ефективність використання ресурсів. Інституційні механізми, такі як державне страхування депозитів та програми докапіталізації, підтримують довіру вкладників і сприяють загальній фінансовій стійкості системи.

Фінансова політика реалізується через конкретні інструменти, що забезпечують баланс між ризиками та кредитною активністю банків. Регулювання резервних вимог дозволяє підтримувати певний рівень ліквідних коштів у банках, що знижує ризик неплатоспроможності, хоча водночас може обмежувати обсяг кредитування економіки. Облікова ставка центрального банку визначає вартість міжбанківських кредитів, впливаючи на процентні ставки для підприємств і населення. Державне страхування депозитів підвищує довіру клієнтів до банківських установ, зменшуючи ризики масових зняттів коштів у кризових ситуаціях. Програми докапіталізації системних банків дозволяють уникнути банкрутств, підтримуючи фінансову стійкість та стабільність платіжної системи [4].

Вплив фінансової політики проявляється не лише на рівні окремих банків, але й на макрорівні. Стабільна фінансова політика сприяє зниженню системного ризику, контролю за інфляцією та підтримці довгострокових інвестицій. З іншого боку, неефективне регулювання або надмірна експансія кредитної діяльності без відповідного контролю може призвести до фінансових криз, втрати капіталу банками та зниження довіри вкладників.

Серед основних напрямів впливу фінансової політики на стабільність банківської системи можна виділити:

- забезпечення достатньої ліквідності та капіталу банків;
- контроль за якістю кредитного портфеля та зниження кредитних ризиків;
- підтримка довіри вкладників через страхування депозитів та гарантії держави;
- створення умов для збалансованої кредитної активності та фінансового зростання [5].

Проведений аналіз свідчить, що фінансова політика держави є визначальним фактором стабільності банківської системи. Ефективне використання інструментів монетарного, фіскального та макропруденційного регулювання дозволяє знизити ризики неплатоспроможності, забезпечити належну ліквідність та підтримати довіру вкладників. Баланс між кредитною активністю та капіталізацією банків є важливим для збереження фінансової стійкості. Реалізація фінансової політики повинна здійснюватися комплексно, з урахуванням історичного досвіду, особливостей економічного середовища, структурних характеристик банківської системи та потенційних ризиків, що дозволить забезпечити стабільний розвиток фінансового сектору та економіки держави в цілому.

ДЖЕРЕЛА

1. Kuzheliev M. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes : collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA. 2019. P. 374-385.
2. Baranovskyi O. I., Zherlitsyn D. M., Nechyporenko A. V., Sokyrko, O. S. Econometric models of monetary policy effectiveness in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol 3. № 30. P. 226-235.
3. Чайковський Я., Чайковський Є. Економічна суть фінансової стабільності банківської системи. *Світ фінансів*. 2024. № 2 (79). С. 55-68.
4. Данік Н., Татко А. Удосконалення механізму забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2022. № 1(5). С. 1-9.
5. Дем'янчук О., Павленко Б. Монетарна політика та стабільність банківської системи в Україні. *Scientific review*. 2024. № 2(94). С. 29-40.

Волкова В.О.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: **Кужелєв М.О.,**
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ГІБРИДНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Фінансовий сектор України перебуває на етапі трансформації, де суттєвим викликом стало повномасштабне вторгнення. З одного боку, він демонструє високу стійкість завдяки рішучим діям НБУ та міжнародній підтримці. З іншого, традиційні механізми (кредитування, інвестиції, страхування) потребують адаптації через існування воєнних ризиків. Це підкреслює необхідність формування гібридної моделі розвитку, яка поєднує стабілізаційні інструменти з інноваційними рішеннями та сучасними механізмами управління ризиками.

Ключовою тенденцією є відновлення зростання прибутковості банків після кризового 2022 року, що стало наслідком фіскальних заходів та підтримки ліквідності з боку НБУ. Динаміка ключових показників банківського сектору України у 2022-2024 рр. наведена в таблиці 1.

Таблиця 1.

**Динаміка ключових показників банківського сектору України
за 2022-2024 рр.**

Показник	2022	2023	2024
Регулятивний капітал, млрд грн	211,5	258,3	268,8
Прибуток (збиток), млрд грн	21,9	83,0	103,7
Частка непрацюючих кредитів (NPL), %	38,1	37,0	30,3
Коефіцієнт адекватності регулятивного капіталу (H2), %	19,01	21,07	17,35

Джерело: складено автором на основі [1]

Проблемою залишається високий рівень NPL, що стримує нове кредитування. У гібридній моделі зростає роль державних програм стимулювання (наприклад, "5-7-9%"), які покривають частину ризиків.

Цифровізація стала невід'ємним трендом, що охопила фінансовий сектор. Впровадження інновацій, включаючи тестування цифрової гривні (е-гривні), свідчить про глибоку інтеграцію технологій. Це дозволяє забезпечити фінансову інклюзію та оперативність розрахунків [2].

Страховий ринок в умовах війни дещо послабив здатність виконувати свою ключову функцію – управління ризиками, пов'язаними з капітальними інвестиціями.

Гібридна модель вимагає комбінації державного та міжнародного капіталу.

– Державний Фонд: створення спеціалізованого фонду (наприклад, Фонду страхування інвестицій від воєнних ризиків) під державні гарантії.

– Міжнародне партнерство: співпраця з експортно-кредитними агентствами та багатосторонніми інституціями для перестрахування ризиків. Це важливий крок для залучення міжнародних приватних інвесторів, оскільки їхні ризики будуть покриті.

Страхові компанії мають адаптуватися до сучасних викликів і технологічних змін фінансового сектору, впроваджуючи інноваційні рішення з метою покращення своєї діяльності та забезпечення високоякісного обслуговування клієнтів [3]. Водночас важливим аспектом стратегії розвитку стає корпоративна соціальна відповідальність, що дозволяє будувати довіру клієнтів та посилювати стійкість компанії на ринку [4].

З початку повномасштабної війни фондовий ринок де-факто перетворився на інструмент фінансування державного бюджету через масовий випуск ОВДП. Це забезпечило фіскальну стійкість, але витіснило корпоративний сегмент.

Для успішної реалізації гібридної моделі фондовий ринок має виконати функцію мобілізації капіталу для відбудови.

–Приватизація та IPO: залучення приватного капіталу через продаж державних компаній на фондовій біржі.

–Корпоративні облігації відбудови: випуск цільових облігацій для фінансування конкретних інфраструктурних проєктів (енергетика, логістика).

–Інтеграція з ЄС: запровадження регуляторної бази ЄС для підвищення прозорості та довіри іноземних інвесторів.

Впровадження другого рівня пенсійної системи (накопичувального) є стратегічною необхідністю. Це забезпечить появу довгострокового інституційного інвестора, який зможе акумулювати внутрішні заощадження та інвестувати їх у цільові облігації відбудови.

У таблиці 2 узагальнено ключові елементи гібридної моделі розвитку фінансового сектору.

Таблиця 2.

Ключові елементи гібридної моделі розвитку фінансового сектору

Елемент фінансового сектору	Антикризова функція (2022-2023)	Стратегічний сектор (2024+)
Банківництво	Збереження ліквідності, обслуговування платежів.	Масштабування кредитування під гарантії, цифровізація.
Страховання	Обслуговування обов'язкових видів.	Створення державного/міжнародного пулу страхування воєнних ризиків.
Фондовий ринок	Фінансування дефіциту через ОВДП.	Капіталізація відновлення, реформа пенсійної системи.

Джерело: складено автором

Успіх гібридної моделі залежить від ефективності впровадження механізмів розподілу ризиків та проведення судової реформи, що є критичним для захисту прав інвесторів. Без подолання інституційних ризиків (корупція, слабка судова система) іноземний капітал, навіть зі страхуванням воєнних ризиків, залишиться обережним.

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

ДЖЕРЕЛА

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
2. Kuzheliev M., Nechyporenko A., Sulyma M., Ovcharuk S., Leontieva M. The impact of innovation on the financial architecture of the national economy. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2025. №5(64). pp. 397–412.
3. Нечипоренко А.В. Вплив FinTech на діяльність страхових компаній на фінансовому ринку України. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. №1(15). С. 430–438.
4. Кужелєв М.О. Формування парадигми корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 3-4 (1). С. 60–63.

Гарбуз М.В.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова глобалізація суттєво трансформувала рамкові умови, в яких національні держави здійснюють свою фінансову політику. У сучасних умовах збройних конфліктів і геополітичної нестабільності питання економічної безпеки держав набуває особливого значення як один із ключових факторів забезпечення стабільності та сталого розвитку. Війна істотно підриває національні економіки, зменшуючи їхню здатність до відновлення і подальшого зростання. У цьому контексті міжнародні фінансові інституції відіграють важливу роль, надаючи фінансову підтримку та технічну допомогу країнам, що зазнали впливу військових дій. Проте ефективність таких втручань у складних умовах воєнного часу потребує глибшого дослідження, зокрема в аспекті гнучкості самих інституцій і їхньої спроможності підтримувати економічну стійкість [1].

Враховуючи приклад України, яка отримала програму МВФ в умовах війни, виникає потреба у всебічному науковому аналізі ролі міжнародних фінансових організацій у зміцненні економічної стійкості та реалізації фінансової політики.

Фінансова політика держави має ураховувати усю багатофакторність та багатоваріантність управління фінансами задля досягнення визначеної мети та виконання завдань щодо її розвитку [2].

Міжнародні фінансові інституції, зокрема Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк, відіграють одну з ключових ролей у формуванні фінансової політики національних держав, особливо тих, що розвиваються та мають обмежені фінансові ресурси для забезпечення макроекономічної стабільності. У сучасних умовах глобалізації вплив цих інституцій стає ще відчутнішим, оскільки фінансові системи країн усе більше залежать від глобальних потоків капіталу, інвестицій та міжнародних економічних рішень [3].

Одним із основних механізмів впливу МВФ є надання програм фінансової підтримки. Кожна програма супроводжується певними вимогами, які спрямовані на стабілізацію економіки: зменшення дефіциту бюджету, оптимізацію податкової системи, реформування банківського сектору, посилення незалежності центрального банку, удосконалення системи державного фінансового контролю. Вимоги МВФ – це не лише умови отримання кредитів, а й інструменти, що формують зміст фінансової політики країни-реципієнта. Таким чином, МВФ впливає на бюджетну, податкову, боргову та монетарну політику.

На відміну від МВФ, діяльність Світового банку має довгостроковий та інвестиційний характер. Фінансова допомога надається у формі кредитів, грантів і технічної підтримки для реалізації структурних реформ, модернізації фінансових інститутів, розвитку інфраструктури та людського капіталу. Вплив Світового банку найбільше проявляється у змінах, пов'язаних із прозорістю бюджетного процесу, ефективністю державних інвестицій, управлінням державними коштами та боротьбою з корупцією. Він виступає не лише джерелом фінансування, а й аналітичним центром, що надає країнам рекомендації.

Вплив міжнародних фінансових інституцій (МФІ) реалізується переважно через механізм умовної фінансової допомоги. Держава, що отримує кредит або фінансування, зобов'язується виконати певний набір структурних та макроекономічних реформ. Ці реформи, як правило, спрямовані на досягнення макроекономічної стабільності, включаючи:

1. Скорочення бюджетного дефіциту.
2. Структурні реформи: приватизація, дерегуляція, підвищення ефективності державного управління.
3. Монетарну політику: перехід до гнучкого валютного курсу та інфляційного таргетування.

Саме через ці умови формується напрям фінансової політики країни. Роль МФІ особливо зростає під час кризових явищ, коли зовнішнє фінансування є критично важливим для запобігання дефолту та відновлення довіри інвесторів. Адже в умовах глобалізації та лібералізації ринку капіталу увага зосереджується на міжнародних потоках інвестиційних ресурсів [4].

Вплив МФІ на фінансову політику національних держав можна систематизувати за основними напрямками:

1. Бюджетна політика та управління державним боргом.

Цей напрямок є ключовим для Міжнародного валютного фонду (МВФ), адже безпосередньо стосується забезпечення макрофінансової стабільності та підтримки платоспроможності держав. МВФ вимагає від своїх кредиторів пильного контролю за державними витратами і вдосконалення механізмів адміністрування податків. Одним із таких інструментів є встановлення кількісних показників для оцінювання, наприклад, щодо рівня бюджетного дефіциту або співвідношення державного боргу до ВВП. Дотримання цих вимог змушує державні органи здійснювати фіскальну консолідацію, скорочуючи витрати на непершочергові проекти або посилюючи податкову політику.

2. Структурні та секторні реформи.

Основний акцент Світового банку зосереджений на довгострокових структурних перетвореннях, які сприяють фінансовій стабільності, укріпленню податкової бази та ефективному використанню бюджетних коштів. Надаються кредити для інвестицій і програм розвитку, які мають на меті розширення економічного потенціалу. Її ініціативи охоплюють такі напрями: реформування пенсійної системи для зменшення її дефіциту та зниження навантаження на бюджет, впровадження змін в енергетичному та транспортному секторах.

3. Технічна допомога та стандартизація.

Міжнародні фінансові інституції активно надають технічну допомогу урядам у сфері вдосконалення системи фінансового управління і посилення інституційної спроможності. Зокрема, йдеться про запровадження Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в публічному секторі, які гарантують прозорість і можливість порівняння фінансової звітності. Також проводиться робота над удосконаленням податкового адміністрування завдяки цифровізації процесів й боротьбі з ухиленням від сплати податків. Ще одним важливим аспектом є покращення відкритості бюджетного процесу. МФІ допомагають впроваджувати найкращі міжнародні практики фінансового менеджменту, що дозволяє урядам ефективніше управляти своїми ресурсами.

4. Монетарна політика, валютна стабільність та інституційний розвиток.

Цей напрям, у якому домінуючу роль відіграє МВФ, має вагоме значення для створення макроекономічної основи фінансової стабільності. Фонд виступає за підвищення незалежності центральних банків і перехід до сучасних монетарних режимів, таких як інфляційне таргетування, що дозволяють автономно формувати монетарну політику без надмірного впливу фіскальної складової, а також сприяють зниженню рівня інфляції. МВФ підтримує запровадження плаваючого валютного курсу як механізму захисту від зовнішніх шоків і збереження валютних резервів. Також акцент робиться на впровадженні антикорупційних заходів і зміцненні верховенства права до міжнародних стандартів.

Отже, міжнародні фінансові інституції відіграють ключову роль у формуванні фінансової політики національних держав, зокрема в умовах глобалізаційних змін та зростання геополітичних ризиків. Приклад України, яка змогла отримати підтримку МВФ навіть під час повномасштабної війни, показує здатність міжнародних фінансових інституцій адаптувати свої інструменти під екстремальні обставини. Результативність такої допомоги значною мірою залежить від спроможності цих інституцій гнучко відповідати на унікальні потреби конкретних країн, ефективно поєднувати фінансову підтримку з проведенням інституційних реформ та сприяти зміцненню економічної стійкості.

ДЖЕРЕЛА

1. Гетманенко О. О. Роль міжнародних фінансових інституцій у формуванні економічної стійкості країн у стані війни: кейс України у порівняльному контексті. *Економіка та суспільство*. 2025. №74. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-67>
2. Кужелєв М. О. Фінансова політика та проблеми її реалізації в Україні. *Актуальні економічні, фінансові та правові питання в умовах євроінтеграції та глобальної конкуренції* : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 лютого 2019 р. / Ун-т ДФС України. Ірпінь, 2019. С. 29–31.
3. Кульбіда М. В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці. *Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 16–22.
4. Telnova H., Kolodiziev O., Krupka I., Boiko N. Foreign Direct Investment in the Eurozone Countries: Stochasticity of the Financial Influence Factors. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. №4(35). P. 107–120.

Глущенко О. Р.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Науковий керівник – Курган Н. В.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

ПІДТРИМКА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Платіжний баланс відіграє визначальну роль у формуванні напрямів, пропорцій та особливостей зовнішньоекономічних відносин держави, а також у визначенні її місця в глобальній економічній системі. Для України питання дисбалансу платіжного балансу в останні роки стало вкрай актуальним. Це зумовлено недостатньою результативністю використання кредитних ресурсів МВФ та зниженням конкурентоспроможності національного експорту. У зв'язку з цим особливої ваги набуває розроблення концептуальних підходів до вдосконалення платіжного балансу в умовах економічної трансформації [1, ст. 12].

Метою дослідження є аналіз динаміки та структурних зрушень у поточному та фінансовому рахунках платіжного балансу України в умовах військового стану, а також розробка пропозицій щодо зміцнення його стійкості.

Платіжний баланс є базовим показником зовнішньоекономічної стійкості країни, оскільки відображає співвідношення між надходженням і витрачанням іноземної валюти через канали торгівлі товарами та послугами, руху капіталу, кредитування і трансфертів. В умовах повномасштабної війни Україна опинилася перед безпрецедентними викликами, які докорінно змінили структуру її зовнішньоекономічних зв'язків і валютних потоків. Значні руйнування промислових потужностей і логістичної інфраструктури, обмежений доступ до морських портів, скорочення експорту стратегічних товарів, відтік капіталу та зростання залежності від зовнішньої фінансової підтримки спричинили суттєву перебудову основних статей платіжного балансу. За таких умов виникає необхідність ґрунтовного аналізу впливу воєнних дій на окремі компоненти платіжного балансу з метою оцінки масштабів диспропорцій, окреслення ключових загроз та визначення ефективних напрямів стабілізації зовнішньоекономічної позиції держави [2, ст. 1].

Поточний рахунок платіжного балансу був значною мірою підтриманий надходженням приватних грошових переказів від українців, які працюють за кордоном. Ці кошти допомогли частково компенсувати втрати від падіння експорту. Також позитивно вплинула на платіжний баланс України гуманітарна допомога від міжнародних партнерів, що надходила у вигляді товарів, послуг та фінансової підтримки. У разі відсутності цих ресурсів дефіцит поточного рахунку був би набагато більшим [3].

У секторі послуг спостерігається диверсифікація впливів. З одного боку, експорт ІТ-послуг виявився відносно стабільним: ІТ-компанії України

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

продовжують працювати, навіть у складних умовах, й залишаються одним з важливих джерел валютних надходжень. З іншого боку, транспортні послуги сильно постраждали через руйнування транспортної інфраструктури та логістичні обмеження. Крім того, імпорт послуг, пов'язаних із логістикою, інженерією та військово-технічними рішеннями, також зріс, збільшуючи витрати [4, ст. 75].

Протягом усього часу військового стану ключову роль у фінансовому рахунку платіжного балансу України відіграє зовнішня підтримка. За даними Національного банку України (далі – НБУ), у 2023 р. країна отримала близько 42,7 млрд. дол. макрофінансової допомоги [5]. У 2024 р. надходження становили понад 38 млрд. дол., включно з грантами та кредитами від МВФ, ЄС, США та Світового банку [6]. Станом на лютий 2025 р. вже надійшло близько 7,3 млрд. дол. [6]. Кошти надходили на рахунки уряду в НБУ або через міжнародні фінансові установи. Значна частина допомоги спрямовувалася на компенсацію чистого продажу валюти НБУ. Так, у грудні 2023 р. чистий продаж валюти склав біля 3,553 млрд. дол., у грудні 2024 р. – приблизно 3,1 млрд. дол., а у січні-лютому 2025 р. становив 3,0 млрд. дол. завдяки надходженню чергових траншів міжнародної допомоги.

Міжнародні резерви України, якими керує НБУ, є критичною складовою фінансової стабільності. За станом на 1 січня 2024 р., резерви становили біля 40,508 млрд. дол., що на 42% більше, ніж на початок 2023 р. [6]. До 1 січня 2025 р. резерви зросли до 43,788 млрд. дол., відображаючи річне зростання на 9,7% [7]. У січні-лютому 2025 р. резерви залишалися на рівні 42,2 млрд. дол., попри значні бюджетні виплати та інтервенції НБУ, завдяки регулярному надходженню міжнародної допомоги та підтримці валютного курсу [7].

Національний банк активно проводить валютні інтервенції для згладжування коливань курсу. У I кварталі 2024 р., попри збільшення бюджетних витрат, попит на іноземну валюту залишався помірним, що дозволило знизити обсяги інтервенцій порівняно з IV кварталом 2023 р.

Таким чином, у теперішній час міжнародна допомога та політика НБУ забезпечують покриття наявного дефіциту торгівлі товарами та послугами, компенсуючи значні валютні відтоки та сприяючи підтримці макроекономічної стабільності України в умовах військового стану [5].

Разом з тим, платіжний баланс України стикається зі значними ризиками. До них належать можливе зниження чи затримка міжнародної допомоги, подальші руйнування логістичної інфраструктури, а також потенційне посилення відтоку капіталу після послаблення валютних обмежень. Суттєвим викликом залишається і відновлення експортного потенціалу, яке залежить від безпекової ситуації та післявоєнної реконструкції.

Перспективи стабілізації платіжного балансу пов'язані з відновленням експорту, розвитком альтернативних логістичних маршрутів, активізацією інвестиційних процесів та поступовою лібералізацією валютного ринку. Залежність від зовнішньої фінансової підтримки залишатиметься значною до завершення війни, однак за умов макроекономічної стабільності та відновлення виробництва Україна має потенціал для покращення платіжного балансу в середньостроковій перспективі [6].

Платіжний баланс України в умовах військового стану уразливий до низки як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Одним із ключових чинників є залежність від міжнародної допомоги: будь-яке зниження темпів або затримка надання зовнішнього фінансування може суттєво послабити міжнародні резерви та створити додатковий валютний тиск на економіку [6].

Не менш значущими є логістичні обмеження та руйнування інфраструктури. Без відновлення портів, транспортних коридорів і виробничих потужностей експортні потоки залишатимуться стриманими, що обмежує надходження валютної виручки та поглиблює дисбаланс у платіжному балансі.

Ще одним фактором ризику є вплив капіталу. Навіть за умов існуючих валютних обмежень можливе посилення відтоку приватного капіталу, особливо у разі потенційної лібералізації валютного ринку. Цей процес може створювати додаткове навантаження на міжнародні резерви та збільшувати волатильність обмінного курсу.

Додатковий ризик пов'язаний із підвищеними витратами на обслуговування зовнішнього боргу. Необхідність регулярного погашення боргових зобов'язань може виснажувати валютні ресурси та обмежувати можливості фінансування економічного відновлення.

Для забезпечення стабілізації платіжного балансу у середньостроковій перспективі Україні доцільно зосередитися на стратегічних заходах. Розвиток альтернативних логістичних маршрутів мінімізує залежність від заблокованих портів. Залучення інвестицій у відновлення виробництва дозволить наростити експортний потенціал. Поступова та контрольована лібералізація валютного ринку стане запобіжним заходом для значного відтоку капіталу. Також слід забезпечити подальше стабільне міжнародне фінансування, продовжуючи співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями. Для зменшення довгострокової залежності від зовнішньої допомоги слід дотримувати бюджетної ефективності та макрофінансової дисципліни. Впровадження описаних заходів сприятиме зміцненню платіжного балансу та підвищенню фінансової стійкості України навіть в умовах тривалого військового конфлікту [5, 6].

Таким чином, забезпечення платіжного балансу в умовах військового стану є ключовим показником зовнішньоекономічної стійкості України. Він підтримується міжнародною фінансовою допомогою, приватними переказами та стабільним експортом окремих секторів, але залишається вразливим до логістичних обмежень, впливу капіталу та витрат на обслуговування зовнішнього боргу. Стабілізація платіжного балансу вбачається через розвиток альтернативних логістичних маршрутів, відновлення виробництва, контрольовану лібералізацію валютного ринку та забезпечення стабільного міжнародного фінансування. Дотримання цих заходів дозволить зміцнити платіжний баланс і підвищити фінансову стабільність України навіть в умовах постійних викликів.

ДЖЕРЕЛА

1. АНАЛІЗ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ 2016: С. 11-14. вебсайт. URL: https://www.economyconfer.com.ua/data/downloads/file_1516729129.pdf#page=11 (дата звертання: 15.11.2025)
2. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ 2025: веб-сайт. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6486/6340> (дата звертання: 15.11.2025)
3. СТАБІЛІЗАЦІЙНИЙ ВПЛИВ ПРИВАТНИХ ТРАНСФЕРТІВ У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЕКОНОМІКАХ 2014: веб-сайт. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/dis_demyanchuk.pdf (дата звертання: 16.11.2025)
4. НАСЛІДКИ ДВОХ РОКІВ ВІЙНИ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ІТ ПОСЛУГ 2024: С. 75-77. веб-сайт. URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovo_Doslidna_Chastyna/Docs/2024_Conf/2024_Mater._konf._Suchasn.Tenden.Rozvit.Ekonom._LT_EU_29-30.2024_Kinc..pdf#page=76 (дата звертання: 16.11.2025)
5. RBC-Ukraine: веб-сайт. URL: <https://newsukraine.rbc.ua/news/ukraine-s-international-reserves-increased-1704449099.html> (дата звертання: 16.11.2025)
6. Національний банк України (НБУ) URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звертання: 16.11.2025)
7. Міністерство фінансів України URL: <https://mof.gov.ua/uk/> (дата звертання: 16.11.2025)

Данилова В.О.
*студентка 1 групи, 3 курсу,
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна*

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

В умовах активних змін, що відбуваються в економіці України, питання ефективного фінансово-правового регулювання набувають особливої актуальності. Важливою складовою цього процесу виступає діяльність центрального банку держави – Національного банку України (НБУ), який є ключовим органом у забезпеченні стабільності грошово-кредитної системи та фінансової безпеки держави. У сучасних умовах саме НБУ виконує функції, що виходять за межі традиційного банківського регулювання, охоплюючи сферу валютної політики, контролю за фінансовими установами, а також сприяння стійкому розвитку національної економіки.

Зростаюча інтеграція фінансових ринків та прагнення України до входження у європейський економічний простір висувають нові вимоги до діяльності Національного банку. Від ефективності його політики залежить не лише стабільність національної валюти, але й рівень довіри іноземних інвесторів, конкурентоспроможність вітчизняних підприємств та добробут населення. Тому дослідження ролі НБУ у фінансово-правовому регулюванні розвитку економіки є важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Національний банк України має конституційно визначений статус, що підкреслює його незалежність від інших органів державної влади. Така незалежність є запорукою формування збалансованої монетарної політики, здатної забезпечити низький рівень інфляції та підтримати сталий економічний розвиток. Водночас НБУ виступає не лише регулятором банківського сектору, але й активним учасником формування фінансової політики держави, взаємодіючи з урядом, Верховною Радою та міжнародними фінансовими організаціями.

Правове регулювання діяльності НБУ базується на Конституції України, Законі «Про Національний банк України», а також інших нормативно-правових актах. Відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України.[1] Це створює правову основу для реалізації його завдань і функцій. Національний банк України (НБУ) виконує широкий спектр функцій, які забезпечують стабільність фінансової системи країни. Однією з основних його задач є формування та реалізація грошово-кредитної політики, що визначає основні напрямки економічного розвитку та впливає на рівень інфляції і стабільність національної валюти. НБУ має монопольне право на емісію української гривні, що включає організацію готівкового грошового обігу та, відповідно до новітніх тенденцій, емісію цифрових грошей. Крім того, Національний банк виступає кредитором останньої інстанції

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

для банків, забезпечуючи їх ліквідність через систему рефінансування. Він також регулює банківські операції, встановлюючи правила для бухгалтерського обліку, звітності та захисту інформації. Важливою складовою діяльності НБУ є організація статистики, що стосується грошово-кредитної та фінансової сфери, що допомагає у прийнятті обґрунтованих рішень. Регулювання платіжного ринку – ще одна важлива функція НБУ. Він визначає засади функціонування цього ринку та регулює діяльність надавачів платіжних послуг, що сприяє розвитку електронних банківських і платіжних технологій. Національний банк здійснює нагляд за банківською системою як на індивідуальному, так і на консолідованому рівні, контролюючи дотримання законодавства та стабільність фінансових установ. Також НБУ відповідає за ліцензування та реєстрацію банків, погоджує їх статuti та веде Державний реєстр банків. Усі ці функції сприяють забезпеченню стабільності фінансової системи України, захисту прав споживачів фінансових послуг і розвитку економіки країни в цілому.[2] Усі ці напрямки безпосередньо впливають на фінансову стабільність та економічне зростання.

У період кризових явищ, пов'язаних із військовим вторгненням, світовими фінансовими потрясіннями та внутрішніми економічними труднощами, роль НБУ суттєво зростає. Він стає ключовим органом, здатним швидко реагувати на загрози, використовуючи інструменти грошово-кредитної політики, зокрема зміну облікової ставки, регулювання ліквідності банківської системи, валютні інтервенції. Такі дії мають стратегічне значення для стабілізації економіки.

Місце Національного банку України в системі органів державної влади, як «автономного» органу, відповідає сучасним економічним і правовим реаліям. Національний банк України, виконуючи роль центру банківської системи, покликаний забезпечувати баланс між приватними інтересами комерційних банків, їх клієнтів та суспільства. Цей баланс реалізується через здійснення повноважень у сфері банківського адміністративного та індикативного регулювання. Банківська природа центрального банку як господарюючого суб'єкта вимагає відповідної політичної та субординаційної незалежності від інших органів державної влади.[3, с.11] НБУ діє на засадах незалежності, підзвітності та прозорості. Незалежність НБУ є основоположним аспектом, що забезпечує стабільність монетарної політики та її ефективність. Це означає, що центральний банк має можливість приймати рішення без зовнішнього тиску з боку уряду або інших органів державної влади. Така автономія дозволяє НБУ реагувати на зміни в економічній ситуації, проводити адекватну монетарну політику та забезпечувати цінову стабільність. Незалежність НБУ також сприяє довірі з боку інвесторів та учасників фінансового ринку. Коли центральний банк діє без політичного впливу, це зменшує ризики інфляції та фінансової нестабільності, що, в свою чергу, позитивно впливає на інвестиційний клімат в країні. Інвестори більше схильні вкладати кошти в економіку, якщо вони впевнені в стабільності грошової системи. Підзвітність НБУ є ще одним важливим аспектом його діяльності. Хоча центральний банк має незалежність у прийнятті рішень, він зобов'язаний звітувати перед суспільством і державою про результати своєї роботи. Це включає регулярну публікацію звітів про виконання монетарної політики, аналіз економічних показників та обґрунтування прийнятих рішень. Така

прозорість підвищує рівень довіри до НБУ і забезпечує можливість громадськості контролювати його діяльність.

Прозорість діяльності НБУ також сприяє формуванню стабільних очікувань у бізнес-середовищі. Коли ринок має доступ до чіткої та зрозумілої інформації про монетарну політику, це дозволяє підприємствам планувати свою діяльність більш ефективно, оцінюючи ризики та можливості.

Отже, Національний банк України є ключовим суб'єктом фінансово-правового регулювання, який забезпечує стабільність грошової одиниці, ефективність банківської системи та розвиток економіки держави. Завдяки реалізації грошово-кредитної політики НБУ формує умови для макрофінансової стабільності, контролює інфляційні процеси та сприяє підвищенню інвестиційної активності. У сучасних умовах його діяльність має вирішальне значення для підтримання стійкості фінансової системи, особливо з огляду на виклики воєнного часу та необхідність адаптації до європейських стандартів. Подальше вдосконалення нормативно-правової бази банківської діяльності має бути спрямоване на посилення незалежності НБУ, зміцнення фінансової дисципліни та розвиток цифрових інструментів регулювання.

Таким чином, ефективна діяльність Національного банку України є запорукою економічного зростання, фінансової безпеки та поступової інтеграції України до європейського економічного простору.

ДЖЕРЕЛА

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

2. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV : станом на 28 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

3. Лещенко О. В. Національний банк України як суб'єкт фінансово-правового регулювання грошового обігу в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. В. Лещенко; кер. роботи Т. А. Латковська; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". – Одеса, 2014. – 20 с.

Дубінчук О.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Костенко Г.П.,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, менеджменту та фінансів,
Бердянський державний педагогічний університет
м. Запоріжжя, Україна

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У СТІЙКОСТІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження теми міжнародної фінансової допомоги зумовлена потребою в забезпеченні макрофінансової стабільності та покритті найнагальніших потреб України. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на початку 2022 року спричинило глибоку економічну кризу в Україні. Поряд із руйнуванням інфраструктури, людськими втратами та соціальними потрясіннями різко загострився дефіцит державного бюджету. Водночас стрімко зросли витрати на оборону, соціальний захист, гуманітарну підтримку та відновлення критично важливих об'єктів [4]. У цих умовах міжнародна допомога відіграє вирішальну роль у підтримці функціонування бюджетної системи, формуючи основу для подальшої відбудови України.

Активно досліджували питання міжнародної підтримки в умовах воєнного стану, участі міжнародних організацій в процесі надання допомоги, впливу підтримки на фінансову стійкість України такі вчені: В.М. Косик, І.Л. Боднарчук, М.Є. Прохорова, П.В. Щипанський, Н.Р. Олійник, Я.М. Гуменюк, С.П. Леонтович, Н.В. Мороз, В.В. Сотник та інші.

Метою дослідження є аналіз обсягів, джерел, структури та динаміки міжнародної фінансової допомоги Україні. А також визначення її ролі у забезпеченні бюджетної стабільності та підтримці основних функцій держави в умовах повномасштабної війни. У роботі застосовано такі методи: порівняльний аналіз, аналітичний, статистичний, графічний та метод узагальнення.

Міжнародна фінансова допомога - це сукупність грантів, кредитів бюджетної підтримки, технічних програм та інших коштів, які держави, міжнародні організації й фінансові інститути надають іншій країні для підтримки її економіки, стабільності та розвитку [2]. У мирний час така допомога може мати довгостроковий й інвестиційний характер, але під час війни вона перетворюється на критично важливий ресурс.

Міжнародна фінансова підтримка допомагає:

- підтримувати макрофінансову стабільність;
- запобігати різким стрибкам інфляції та девальвації;
- покривати критичні видатки бюджету;
- фінансувати гуманітарні програми;
- забезпечувати енергетичну стійкість.

З початком повномасштабного вторгнення економіка України зіткнулася з різноманітними викликами. Військові дії призвели до різкого падіння виробництва,

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

скорочення експорту, руйнування підприємств та порушенню логістичних шляхів. Україна втратила частину території й мільйони людей були вимушені покинути свої домівки, що значно вплинуло на трудові ресурси та споживчий попит. Водночас потреби держави різко зросли, насамперед на оборону, гуманітарну підтримку, соціальні виплати та відновлення критичної інфраструктури [3]. В таких умовах власних фінансових можливостей країні недостатньо, бо доходи бюджету скорочуються, тоді як видатки навпаки збільшуються в кілька разів. Економічні втрати, пошкодження енергетичної й транспортної інфраструктури, тимчасова окупація територій - усе це створює глибокий розрив між потребами держави та її реальними ресурсами. Міжнародні партнери можуть допомогти країні вистояти, забезпечити населення нагальними потребами або утримувати стабільними основні функції держави. Допомога може надходити у різному вигляді - грантів, кредитів, позик, технічній чи безповоротній підтримці. Основними партнерами виступають Європейський Союз (ЄС), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та уряди провідних країн світу [2]. Динаміка зовнішнього фінансування за 2020-2024 роки, свідчить про її суттєве зростання, що пов'язане з погіршенням економічних умов викликаних війною та макроекономічних проблем. Розглянемо структуру допомоги та обсяги фінансування у таблиці 1.

Таблиця 1
Міжнародна фінансова допомога по роках, 2020 - 2024, млрд грн

Рік/Партнери	ЄС	МВФ	Світовий банк	Інші	Всього
2020	35,4	55,2	8,2	133,6	232,4
2021	12,75	92,2	12,75	75,1	192,8
2022	256,4	88,2	82,7	184,9	612,2
2023	714,9	164	188,1	84,6	1151,6
2024	567,8	215,6	198,9	892,1	1874,4

Джерело: створене автором на основі [2]

Аналіз наведених даних дає можливість побачити суттєве зростання міжнародної підтримки після початку повномасштабного вторгнення. У 2020-2021 роках обсяги допомоги залишалися порівняно стабільними, хоча у 2021 році вони трохи зменшились через пандемію COVID-19. З 2022 року спостерігається різке збільшення фінансування, насамперед з боку Європейського Союзу та групи інших партнерів. У 2023-2024 роках допомога досягла рекордних значень, що свідчить про посилення міжнародної солідарності та критичну важливість зовнішніх ресурсів для утримання фінансової стійкості України.

Для кращої наочності та розуміння динаміки зовнішнього фінансування розглянемо показники у графічному вигляді:

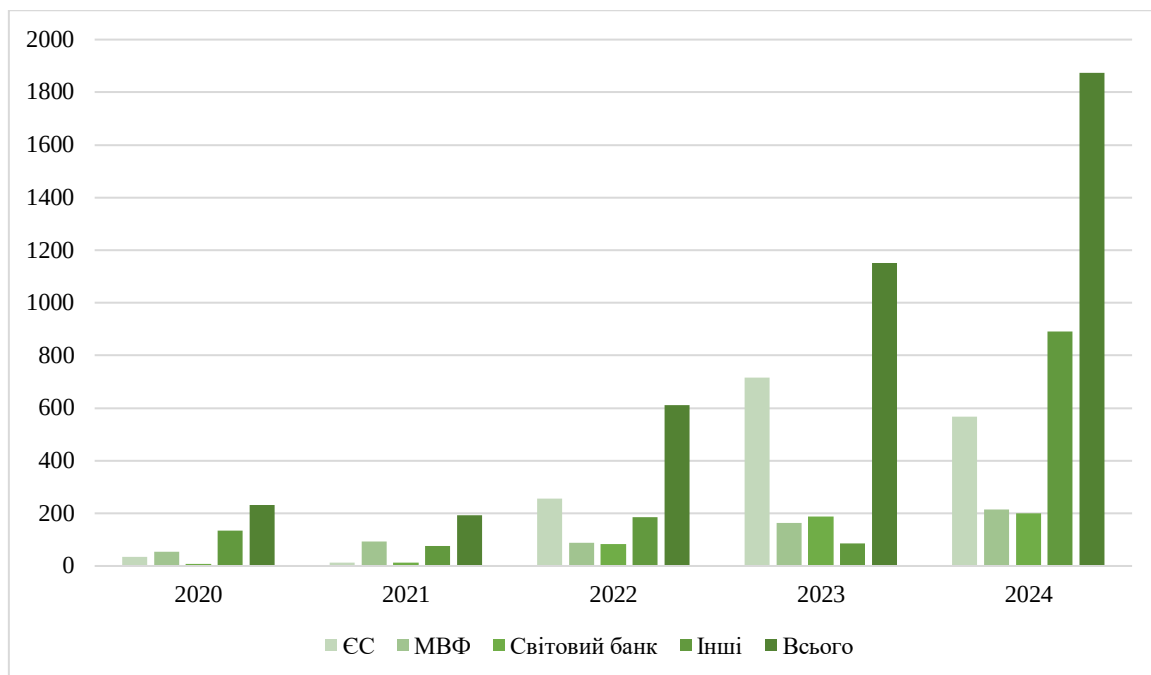

Рис. 2. Міжнародна фінансова підтримка з 2020 по 2024 рр., млрд, грн [2]

Міжнародна фінансова допомога сьогодні є ключовим інструментом, що дозволяє Україні вистояти під час війни. Протягом перших шести місяців 2025 року Міністерство фінансів України вдалося залучити до державного бюджету зовнішнє фінансування на суму 22 млрд доларів США. Завдяки міжнародній підтримці держава змогла повністю профінансувати соціальні та гуманітарні видатки, тоді як усі внутрішні ресурси продовжують спрямовуватись на потреби сектору оборони та безпеки.

Розглянемо розподіл коштів між міжнародними партнерами протягом першого півріччя 2025 року на рис. 3.

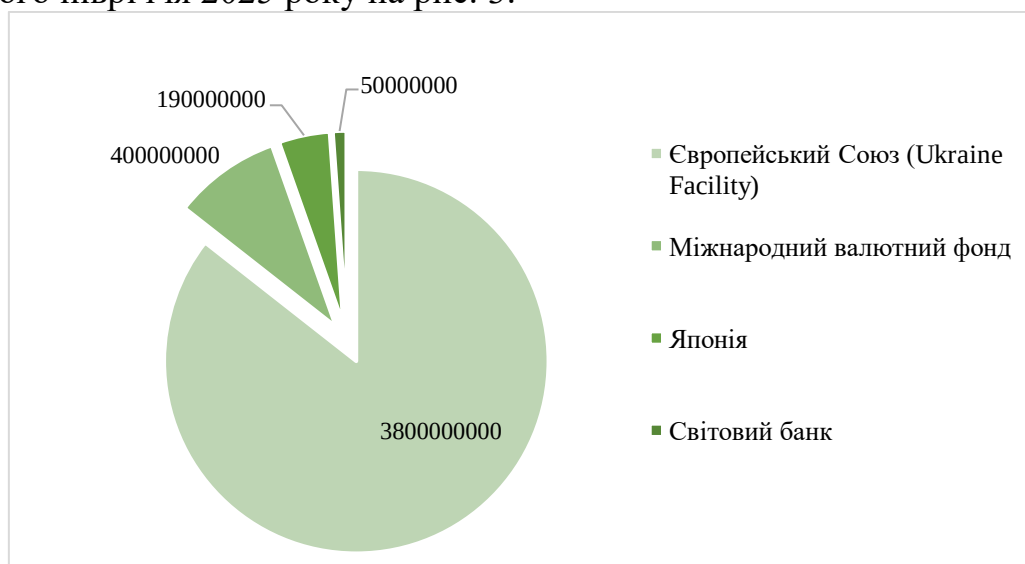

Рис. 3. Надавачі бюджетної підтримки у першому півріччі 2025 року [1]

Підтримка Європейського Союзу складалася з пільгового фінансування (88%) та грантової підтримки (12%). Від Міжнародного валютного фонду було

залучено 400 млн за результатом успішного сьомого перегляду програми Extended Fund Facility. У рамках спільного зі Світовим банком проєкту DRIVE Японія допомогла коштами для підвищення стійкості національної дорожньої інфраструктури, відновлення мостів та модернізацію шляхів. Кошти Світового банку Україна отримала за виконанням проєкту у сфері охорони здоров'я THRIVE, з метою створення надійної системи охорони здоров'я й покращення програми медичних гарантій. Наразі загальна потреба України в зовнішньому фінансуванні до кінця 2025 року становить 39,3 млрд доларів США. А від початку повномасштабного вторгнення міжнародні партнери вже надали понад 137 млрд доларів США у вигляді бюджетної підтримки Україні [1].

Аналіз міжнародної фінансової підтримки наданої Україні країнами-партнерами свідчить, що її значення виходить далеко за межі гуманітарної допомоги - вона є визначальним чинником збереження функціональності української держави під час війни. Допомога стає проявом глобальної солідарності та дозволила Україні уникнути економічного краху, стабілізувати макрофінансову ситуацію й забезпечити роботу ключових державних інституцій. Завдяки наданим грантам, пільговим кредитам та технічній підтримці вдається профінансувати соціальні програми, підтримати економіку і створити умови для початку відновлення. У майбутньому міжнародна підтримка залишатиметься одним із головних чинників стійкості України, проте поступово трансформуватиметься від переважно грантових ресурсів до інвестиційних механізмів. Такий підхід дозволить зміцнити економічний потенціал держави, зменшити залежність від прямої бюджетної допомоги та інтегруватися у європейський глобальний економічний простір на довгостроковій перспективі.

ДЖЕРЕЛА

1. Урядовий портал. У першому півріччі 2025 року Уряд України залучив \$22 млрд зовнішнього фінансування. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/upershomu-pivrichchi-2025-roku-uriad-ukrainy-zaluchyv-22-mlrd-zovnishnoho-finansuvannia> (дата звернення: 22.11.2025).
2. Скрильов В. В. Вплив міжнародної фінансової допомоги на стійкість державний фінансів України. Електронний журнал «Ефективна економіка». 2025. №3. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/6059/6123> (дата звернення: 22.11.2025).
3. Голинський Ю.О., Дубик В. Я., Стасишин А.В. Вплив міжнародної фінансової допомоги на бюджетну стабільність. Фінансовий простір. 2023. №3 (51). С. 21-25. URL: <https://fp.lnu.edu.ua/index.php/fp/article/view/918/1166> (дата звернення: 24.11.2025).
4. Посаднєва О. М., Смолієнко В. О. Аналіз впливу міжнародної допомоги на ресурсну базу державного бюджету України. Сталий розвиток економіки. 2025. №2 (53). С. 335-340. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1255/1208> (дата звернення: 24.11.2025).

Жигало А.В.,
Черкаський державний фаховий бізнес-коледж, м. Черкаси,
Науковий керівник: Скрипник М.І.,
д.е.н., професор

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасна економічна система характеризується глибокою інтеграцією країн у світове господарство, посиленням конкуренції та стрімким розвитком технологій. У таких умовах малий та середній бізнес набуває особливого значення, адже саме він забезпечує інноваційний розвиток, створює нові робочі місця та формує конкурентне середовище [1].

Сфера малого та середнього підприємництва відіграє провідну роль у розвитку підприємницької активності та забезпеченні економічної стабільності. Саме внесок цього сектору у створення робочих місць, формування доданої вартості та стимулювання регіонального розвитку визначає його пріоритетність у державній економічній політиці.

Проте в умовах глобалізації підприємницький сектор стикається з низкою викликів, зокрема з жорсткою конкуренцією з боку транснаціональних корпорацій, нестачею фінансових ресурсів, високим рівнем регуляторного тиску та технологічним відставанням [2]. Саме тому фінансова політика держави стає критично важливим інструментом стимулювання його конкурентоспроможності.

Малий і середній бізнес виконує низку стратегічних функцій, що забезпечують розвиток економічної системи:

1. Створення робочих місць. Даний сектор забезпечує значну частку зайнятості, сприяє зниженню безробіття та соціальної напруги.
2. Інноваційність. Завдяки своїй мобільності швидко впроваджує нові технології та бізнес-моделі.
3. Гнучкість і адаптивність. Малі підприємства оперативно реагують на зміни ринку, що робить їх важливими у періоди криз.
4. Регіональний розвиток. Сфера малого та середнього бізнесу виступає важливим фактором економічного зростання віддалених територій та малих міст.
5. Формування конкурентного середовища. Конкуренція між малими підприємствами стимулює підвищення якості товарів і послуг.

Таким чином, розвиток суб'єктів малого й середнього підприємництва є не лише економічною, а й соціальною необхідністю, що потребує системної державної підтримки.

Глобалізація відкриває нові можливості для бізнесу, але водночас створює значні загрози:

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

- Посилення міжнародної конкуренції. Малі підприємства змушені змагатися з глобальними корпораціями, які мають більші фінансові та технологічні ресурси.

- Складність виходу на зовнішні ринки. Бракує знань, інфраструктури, фінансування та інституційної підтримки.

- Технологічне відставання. Малі підприємства часто не можуть дозволити дорогі цифрові рішення та модернізацію виробництва.

- Фінансова нестійкість. Доступ до кредитів у малих і середніх суб'єктів господарювання обмежений, ставки високі, вимоги до застави — жорсткі.

- Вплив глобальних криз. Коливання валютних курсів, фінансові шоки та зміни світових ринків особливо болісно вражають малий бізнес.

У таких умовах державна фінансова політика має бути спрямована на мінімізацію цих ризиків та створення умов для посилення конкурентних переваг даного сектору.

Державна фінансова політика — це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стабільного розвитку економіки, створення сприятливого інвестиційного клімату та підтримку підприємницької діяльності. У контексті сфери малого та середнього бізнесу вона включає:

1. Податкове стимулювання:

- запровадження спрощених систем оподаткування;
- зниження податкового навантаження для інноваційних та стартап-компаній;
- податкові канікули для новостворених підприємств;
- пільги для експортерів та виробників високотехнологічної продукції [3].

Податкові стимули дозволяють зменшити фінансовий тиск на бізнес, сприяють реінвестуванню прибутку та розширенню виробництва.

2. Кредитно-фінансова підтримка:

- програми пільгового кредитування;
- державні гарантії для кредитів суб'єктів малого й середнього підприємництва;
- компенсація частини відсоткової ставки;
- розвиток мікрофінансування та кредитних спілок;
- створення механізмів венчурного фінансування.

Зменшення вартості кредитних ресурсів суттєво підвищує можливості бізнесу щодо інвестицій у розвиток, модернізацію та інновації.

3. Бюджетне фінансування та грантова підтримка:

- державні фонди розвитку підприємництва;
- гранти на інновації та цифрову трансформацію;
- фінансування інфраструктурних проєктів;
- підтримка експортоорієнтованих підприємств.

Такі інструменти особливо важливі для технологічних стартапів та підприємств, які потребують довгострокового інвестування.

4. Розвиток інституцій підтримки малого та середнього бізнесу:

- бізнес-інкубатори та акселератори;
- технопарки й інноваційні центри;
- центри підтримки експорту;
- державні консультаційні платформи.

Ці інституції допомагають не лише фінансово, але й організаційно, що підвищує ефективність управління підприємствами.

5. Цифровізація державних сервісів:

- електронні сервіси реєстрації та звітності;
- цифрові платформи для взаємодії бізнесу з державою;
- доступ до онлайн-фінансових інструментів.

Це знижує транзакційні витрати, підвищує прозорість і сприяє формуванню сприятливого бізнес-середовища.

Фінансова політика здатна:

- забезпечити доступ до капіталу;
- знизити ризики підприємницької діяльності;
- створити стимули для інновацій;
- розширити експортні можливості;
- сприяти модернізації виробництва;
- підвищити стійкість бізнесу до кризових явищ;
- зміцнити позиції сфери малого та середнього бізнесу у глобальних ринкових структурах [4].

Саме завдяки фінансовій підтримці малі підприємства отримують змогу перейти від локальної діяльності до міжнародної інтеграції, адаптуватися до глобальних стандартів та посилити свої конкурентні переваги.

У глобалізаційних умовах фінансова політика держави відіграє фундаментальну роль у забезпеченні сталого розвитку малого та середнього бізнесу. Ефективність її реалізації визначає здатність підприємств протистояти зовнішнім викликам, розширювати свій економічний потенціал та інтегруватися у світове господарство [5].

Стратегічно вибудована державна підтримка сприяє зміцненню конкурентоспроможності підприємницького сектору, стимулює інновації, створює передумови для економічної стабільності та формує нові можливості для розвитку національної економіки в цілому.

ДЖЕРЕЛА

1. Демків І. (2023). Засоби стимулювання розвитку малого бізнесу як чинника подолання депресивності віддалених населених пунктів територіальних громад. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences, 318(3), 151- 155.

2. Белогурова А.Ю., Собченко Т.С. (2022). Державна фінансова політика у сфері малого підприємництва. Стратегія інноваційного розвитку аграрних формувань України, 160-162

3. Коваль П.М. (2024). Державна політика підтримки розвитку сектора малого і середнього підприємництва: механізми та інструментарій реалізації. Вісник ЛТЕУ. Економічні науки, (79), 113-118.

4. Мельник, Т. Ю. (2022). Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. Економіка, управління та адміністрування, (2 (100)), 3-11.

5. Фецин, Т. (2024). Роль малого та середнього бізнесу у відновленні економіки України після завершення війни. Матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах», зб. тез доповідей, 48-50.

Ivanova R.Yu.
*Ph.D. in Law, Associate Professor,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law,
Khmelnytskyi, Ukraine*

INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS IN THE SYSTEM OF UKRAINE'S FINANCIAL SECURITY: POST-WAR PRIORITIES

During the war and post-war reconstruction, the need for financial security has become a priority for Ukraine's resilience and economic stability. Ukraine's war showed the country that financial sustainability on its own is not possible. Ukraine needs financial control from and collaborative work with international financial organizations (IFOs), who not only offer financial assistance, but also control the nation's regulatory frameworks, corruption control, investments, and public management.

During the war, Ukraine's financial stability depends on the emergency, rapid, and reconstruction financial support from the International Monetary Fund (IMF), the World Bank, and the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), and the European Investment Bank (EIB) [1]. These institutions have become key partners whose financial support comes from credits aimed at budget support, stabilization of the banking sector, and resilience of key infrastructures. The IMF has established a new system of control, known as Program Monitoring with Board Involvement (PMB), which is followed by the Extended Fund Facility (EFF), aimed at establishing a set of structural benchmarks in support of fiscal discipline, transparency in monetary policy, and anti-corruption controls [2]. This means that financial support is dependent on a certain degree of responsible public governance that ensures protection from predatory financing and systemic financial risks.

Following the war, IFOs will need to shift their focus from emergency funding toward various forms of development investing. The priorities of the World Bank's "PEACE in Ukraine" programme include social resilience, healthcare, education, and the restoration of key infrastructure [3]. The EBRD and EIB's focus is municipal investment, energy transformation, refurbishment of industrial facilities and green financing within the framework of the European Green Deal [4; 5]. Transit from crisis financing to development lending requires a set of institutional changes in Ukraine's public finance management, corporate disclosure, banking, public procurement and other areas for the purpose of stimulating long-term investment.

Protection of Ukraine's financial integrity against corruption will be crucial. IFOs will require the independence of the supervisory authorities, their transparent audits, public procurement oversight, and accountability of the financial authorities, which will be complemented by a set of digital tools, such as ProZorro, trackers for public spending, and other electronic services, that will bring Ukraine to the European levels of transparency, integrity and openness of data. The financial protection, as well as the

reforms IFOs propose, will reduce the capital flight, and the financial system with these protections will be more credible, inviting more institutional investors.

After the war, the more prominent aspects of Ukraine's financial security include broadening the sources of foreign funding, decreasing the reliance of the budget on external financing, improving the domestic mechanisms for national risk evaluation, incorporating standards of green finance, increasing the scope of public-private cooperation, and establishing legal accountability for the reconstruction. Furthermore, the collaboration with international financial organizations (IFOs) on the monitoring of hybrid financial threat, illegal capital flight, and economic aggression by hostile countries should be strengthened.

Thus, from this perspective, international financial organizations are more than merely investors and donors, they are primary institutional actors defining the economic framework of Ukraine in the post-war period. Their role shapes and reinforces fiscal discipline, and the transparency and resilience of financial markets. Given Ukraine's aspirations for European integration, cooperation with IFOs should remain a prominent feature of the public financial management system in post-war Ukraine, and international financial organizations should be the partners of choice for the public sector to ensure safety, resilience, and finance for development.

REFERENCES

1. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment, 2023–2024. Washington : World Bank, 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/rapid-damage-needs-assessment> (дата звернення: 26.11.2025).
2. International Monetary Fund. Ukraine: Program Monitoring with Board Involvement (PMB) and Extended Fund Facility Review Report. Washington : IMF, 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/06/21/Ukraine-PMB-EFF> (дата звернення: 26.11.2025).
3. World Bank. PEACE in Ukraine Program Report. Washington : World Bank, 2023. URL: <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P178946> (дата звернення: 26.11.2025).
4. European Investment Bank. Ukraine Reconstruction and Economic Resilience Report. Luxembourg : EIB, 2024. URL: <https://www.eib.org/en/publications/eu-ukraine-reconstruction-framework> (дата звернення: 26.11.2025).
5. European Bank for Reconstruction and Development. Strategy for Ukraine 2024–2029. London : EBRD, 2024. URL: <https://www.ebrd.com/publications/country-strategy-ukraine> (дата звернення: 26.11.2025).

Катюча Д.І.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної військової агресії Російської Федерації фінансова політика України зазнала докорінної фіскальної трансформації, де стратегічний пріоритет національної безпеки й оборони призвів до жорсткої реструктуризації бюджетних видатків. Сектор освіти, як фундаментальна складова людського капіталу та майбутнього економічного відновлення, опинився у складній ситуації: необхідність забезпечення безперервності навчання та відновлення інфраструктури на тлі різкого фінансового обмеження [1].

За таких обставин важливого значення набуває оптимальне використання наявних ресурсів та пошук нових джерел фінансування. Особлива увага спрямована на диджиталізації освітнього процесу, розвиток дистанційного навчання та залучення новітніх технологій, що сприяє підтримці якості навчального процесу за обмежених матеріальних можливостей. Одночасно відбувається активна співпраця із зарубіжними партнерами та донорськими фондами, що сприяє сучасному облаштуванню навчальних закладів.

Проблема ускладнюється тим, що функціонування бюджетної системи держави та виконання соціальних зобов'язань, включно з фінансуванням освіти, нерозривно пов'язані з економічною ситуацією, яка складається в державі. Найбільш проблемним стає баланс між забезпеченням нагальних потреб освіти та необхідністю підтримки інших стратегічно важливих секторів економіки.

Метою дослідження є аналіз змін у механізмах державного фінансування освітньої галузі України в умовах воєнного стану та оцінка перших результатів цієї політики щодо мінімізації ризиків посилення освітньої нерівності.

Першим і найбільш очевидним наслідком військової економіки стало скорочення частки видатків на освіту у структурі валового внутрішнього продукту (ВВП). Якщо у 2022 році видатки на освіту становили 6,2% від ВВП, то на 2023 рік планувалося їх зниження до 4,8% ВВП. Це відображає перехід держави до фіскальної моделі, де держава спрямовує видатки на обороноздатність, а фінансова реструктуризація торкнулася механізмів міжбюджетних трансфертів: було здійснено значне зменшення обсягів освітньої субвенції місцевим бюджетам (на 10,8 млрд грн) [1; 2].

В умовах скорочення централізованого фінансування критично зросла роль місцевих бюджетів [3; 4]. Аналіз видатків на освіту засвідчує, що місцеві бюджети

у 2022 році фінансували освіту майже у 4 рази більше, ніж державний бюджет [2]. Це посилює асиметрію фінансового навантаження.

Громади, які зазнали значних руйнувань, не можуть забезпечити адекватне фінансування для відбудови інфраструктури та облаштування захисних споруд. Це відображає ширшу проблему відновлення. Наприклад, відновлення великих міст має бути не просто відбудовою старих об'єктів, а будівництвом абсолютно нових, потужних, конкурентних, індустріальних міст, у яких концентрується науково-технологічний та фінансово-інвестиційний потенціал.

Нерівномірність у фінансуванні освіти між місцевими та державним бюджетами створює пряму загрозу територіальній згуртованості. Деякі регіони продовжують накопичувати значні податкові надходження, тоді як громади Сходу та Півдня, які постраждали від воєнних дій, стикаються з критичним дефіцитом. Втрата податкової бази та руйнування промислових об'єктів унеможливають самостійне фінансування навіть базових потреб.

У відповідь на загрози фінансова політика була переорієнтована на забезпечення безпеки як першочерговий пріоритет. Було запроваджено цільові субвенції, зокрема 1,5 млрд грн на облаштування безпечних умов у школах та кошти на придбання шкільних автобусів. Для закладів вищої освіти (ЗВО) вимогою стало функціонування лише за умови наявності містких укриттів [1].

Це вимагає від ЗВО залучення додаткових інвестицій, що частково відображає необхідність використання внутрішніх та зовнішніх ресурсів підтримки. Крім прямих субвенцій, важливим елементом фінансової політики є запровадження гнучких механізмів фінансування. ЗВО, наприклад, стикаються з проблемою забезпечення фінансової стійкості в умовах, коли скорочується державне замовлення, а частина студентів була змушена виїхати за кордон.

Через брак державного фінансування міжнародна допомога відіграє ключову компенсуючу роль. Одним з прикладів є грант від ЄС на суму 100 млн євро, призначений на відбудову 74 українських шкіл у рамках програми «Fast Recovery Plan», яким опікується Директорат Єврокомісії з цивільного захисту і гуманітарної допомоги (DG ECHO)[1].

Крім того, важливим аспектом є підтримка наукової та інноваційної діяльності в Україні, адже наука є тим суспільним явищем, що впливає на усі сфери економічного життя й є важливим в контексті досягнення високих темпів економічного розвитку і добробуту суспільства [5].

Отже, дослідження показує, що державне вкладання в освіту під час воєнного стану орієнтується на мінімально необхідне фінансування з пріоритетом безпеки. Це дозволяє підтримувати безперервний освітній процес, водночас спричиняє ризики поглиблення освітньої нерівності через асиметрію навантаження на місцеві бюджети.

Перспективи відновлення вимагають не лише відбудови, але й стратегічного вдосконалення, зокрема, врахування чинника територіальної згуртованості. Необхідно розробити гнучкі механізми розподілу освітньої субвенції, які б враховували фінансову спроможність територіальних громад та ступінь

руйнування інфраструктури, що є критично важливим для забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

ДЖЕРЕЛА

1. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН, 2023. 64 с.
2. Тоцька О. Л., Титаренко І. О. Фінансування освіти України з бюджетів різних рівнів в умовах війни. *Освітня аналітика України*. 2023. № 3 (24). С. 34–44.
3. Дей М. О., Нечипоренко А. В. Проблеми фінансування освіти в контексті децентралізації управління в Україні. *Management of higher education quality : problems and prospects*. London : IASHE, 2017. С. 13–16.
4. Кужелев М. О., Нечипоренко А.В., Стабіас С. М. Видатки місцевих бюджетів на відновлення: тенденції, виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2025. №78. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-27>
5. Кужелев М. О. Сучасний стан фінансування української науки : проблеми та перспективи. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 13, ч.3. С. 129–131.

Качановська С.М.,
Студентка 3 курсу
Спеціальності 071 Облік і оподаткування
Науковий керівник: **Фабіянська В.Ю.,**
к.е.н., доцент, завідувач навчально-методичної лабораторії
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ВКЛАДЕНЬ

Фінансові інвестиції — це вкладення підприємства у фінансові активи задля здобуття економічної вигоди, що може проявлятися у вигляді відсотків, дивідендів, зростання вартості активів або інших прибутків.

Економічна сутність таких вкладень полягає у виконанні ними функції перерозподілу капіталу в економіці. На відміну від реальних інвестицій, фінансові вкладення не припускають керування чи втручання в операційну діяльність об'єкта інвестування. Їхній ключовий фокус — розпорядження фінансовими потоками та підвищення віддачі капіталу.

Фінансові вкладення виконують низку значущих ролей у діяльності підприємства:

- 1) Забезпечення ліквідності. Деякі фінансові активи здатні швидко перетворюватися на готівку у випадку потреби.
- 2) Диверсифікація небезпек. Розподіл коштів між різними типами активів зменшує вплив ринкових змін.
- 3) Формування додаткового прибутку. Дивіденди, відсотки та інші фінансові надходження підтримують операційний зиск.
- 4) Збереження капіталу. Вкладення можуть слугувати засобом захисту від інфляції.
- 5) Стратегічний нагляд (для тривалих інвестицій). Участь у статутному капіталі дає змогу впливати на роботу інших фірм.

У таблицях 1 – 3 наведемо класифікацію фінансових інвестицій за різними ознаками.

Таблиця 1

Класифікація за типами цінних паперів

№ з/п	Категорія	Сутність	Приклади
1	Капітальні цінні папери	Підтверджують участь у капіталі підприємства чи право на довготривалі прибутки	Акції, інвестиційні сертифікати, іпотечні цінні папери, довгострокові облігації, довгострокові казначейські зобов'язання
2	Грошові цінні папери	Застосовуються для короткочасного фінансування та розрахунків	Векселі, банківські акцепти, чеки, короткострокові ощадні та депозитні сертифікати, короткострокові казначейські зобов'язання

Джерело: сформовано на основі [3; 4]

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

Таблиця 2

Класифікація за строком утримання (П(С)БО 12)

№ з/п	Тип інвестицій	Термін	Сутність	Приклади
1	Поточні (короткострокові)	До 1 року	Тимчасове розміщення коштів або отримання швидкого прибутку	Торговельні цінні папери, банківські депозити, короткострокові позики
2	Довгострокові	Понад 1 рік	Стратегічні вкладення, які впливають на зростання підприємства	Участь у статутному капіталі, тривалі облігації, пайові інвестиції

Джерело: сформовано на основі [1]

Таблиця 3

Класифікація за метою інвестування

№	Мета	Характеристика	Приклади
1	Отримання доходу	Формування відсотків, дивідендів	Депозити, акції, облігації
2	Збереження капіталу	Захист від інфляції та ризиків	Державні цінні папери, стабільні акції
3	Спекулятивні операції	Отримання прибутку від зміни ринкової ціни	Торговельні цінні папери
4	Стратегічна участь	Вплив на управління іншими підприємствами	Частки у статутному капіталі

Джерело: сформовано на основі [4]

Процес придбання фінансових інвестицій включає кілька етапів [1, 2]:

- 1) вибір фінансового активу відповідно до стратегічних цілей підприємства;
- 2) угоди про купівлю інвестиції;
- 3) передача коштів або інших активів в обмін на фінансовий інструмент;
- 4) отримання права власності.

Відповідно до П(С)БО 12, моментом придбання є дата переходу права власності.

Придбання може здійснюватися [1, 2]:

- 1) за грошові кошти;
- 2) шляхом обміну на власні цінні папери;
- 3) шляхом обміну на інші активи.

Фінансові вкладення є значущим засобом управління капіталом підприємства та отримання додаткового прибутку. Вони виконують функції ліквідності,

диверсифікації ризиків, збереження капіталу та стратегічного впливу на розвиток підприємства.

Класифікація фінансових інвестицій за типами цінних паперів, часом утримання та ціллю інвестування дозволяє упорядкувати інвестиційну діяльність та забезпечує дієве управління фінансовими коштами. Поточні вкладення спрямовані на досягнення швидкого прибутку або тимчасове розміщення надлишкових грошей, тоді як довготривалі інвестиції мають стратегічне значення й дозволяють контролювати діяльність інших підприємств.

Процедура придбання фінансових вкладень передбачає вибір активу, укладення угоди та оформлення права власності, що гарантує відповідність стратегії підприємства та облікових стандартів.

Висновок. Таким чином, фінансові інвестиції — це не лише шлях отримання доходу, а й механізм ефективного управління капіталом та забезпечення стабільності й розвитку підприємства в умовах ринкової економіки.

ДЖЕРЕЛА

1. Термін «Фінансові інвестиції». Термінологія законодавства. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/32126> (дата звернення: 29.11.2025).
2. Клим Н. М. Удосконалення класифікації фінансових інвестицій. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Т. 21, вип. 6. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_6/205_Kly.pdf (дата звернення: 29.11.2025).
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку Фінансові інвестиції: Наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. № 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
4. Кобзева М. О. Оцінка в бухгалтерському обліку фінансових інвестицій за міжнародними та національними стандартами. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1467> (дата звернення: 29.11.2025).
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99614#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
6. Про запровадження IFRS 9 : Лист Національного банку України від 15.07.2016 р. № 60-0005/59146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5914500-16#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
7. Огляд IFRS 9. Київ : Національний банк України, 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MSFZ_9_Review_pr_2022-09-06.pdf?v=5 (дата звернення: 29.11.2025).

Козачук Р.С.,
здобувач ступеня бакалавр
Науковий керівник: Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПОДАТКОВУ ТА МОНЕТАРНУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ

Цифровізація фінансового сектору стала ключовим чинником трансформації економічних відносин у сучасній державі. Поява та стрімкий розвиток фінтех-компаній, мобільних банківських сервісів, цифрових платіжних платформ та ринку криптовалют змінюють загальноприйнятують логіку здійснення грошових операцій, а також впливають на інструменти реалізації як податкової, так і монетарної політики. У світовому масштабі фінтех-технології (фінтех) поступово перетворюються на структуру, здатну впливати на обіг грошей, на швидкість їх руху, на прозорість фінансових потоків і на загальну стабільність фінансової системи. Тому держава вимушена адаптувати свої фінансові інструменти до нових умов, формуючи нормативно-правові засади для функціонування цифрової економіки [1].

Одним із найяскравіших прикладів цифрової трансформації є діяльність мобільних банківських платформ, таких як monobank. Вони змінили характер банківських послуг, зробивши їх повністю дистанційними, автоматизованими й доступними для широкого кола користувачів. Monobank став прикладом успішної інтеграції цифрових технологій та банківських процедур, коли відсутність фізичних відділень не лише не зменшує якість послуг, а й підвищує ефективність здійснення операцій, забезпечуючи зниження трансакційних витрат і прискорення грошових потоків [2]. Це сприяє активнішому розвитку безготівкових розрахунків, що, зі свого боку, підвищує частку електронних трансакцій у національній економіці.

Стрімкий розвиток фінтех-сервісів, таких як мобільні банки (наприклад, monobank), безконтактні платіжні технології Apple Pay та Google Pay, а також криптовалюти, трансформують структуру фінансових операцій, що здійснюються в державі. Цифрові інструменти забезпечують швидкість, прозорість і доступність фінансових послуг для широкого кола користувачів, що суттєво змінює модель взаємодії між економічними агентами і формує нову архітектуру грошового обігу [1–3].

Узагальнені характеристики ключових фінансових технологій та їхній вплив на податкову й монетарну політику держави наведено у таблиці 1.

Вплив фінтех на податкову та монетарну політику держави

Фінтех / приклад	Характеристика	Потенційний вплив на податкову політику	Потенційний вплив на монетарну політику
Мобільні банки (monobank)	Повністю дистанційне відкриття рахунків; миттєві платежі; аналітика витрат; «білий» обіг коштів	Підвищення прозорості доходів громадян; зменшення тіньових операцій; зростання надходжень від ПДВ та ПДФО	Зростання обсягу безготівкового обігу; прискорення трансмісійного механізму монетарної політики
Безконтактні мобільні платежі (Apple Pay, Google Pay)	Токенізація карт; висока швидкість транзакцій; захист даних; популярність серед молоді	Легке відстеження операцій; збільшення обороту легальних платежів; розширення бази оподаткування	Посилення контролю над грошовими потоками; зменшення попиту на готівку; зростання ролі цифрових грошей
Криптовалюти (Bitcoin, Ethereum)	Децентралізація; анонімність/псевдонімність; волатильність; глобальний характер	Складність оподаткування; необхідність спеціальних правил для обліку прибутку від операцій; ризик ухилення від податків	Обмежений контроль держави; зростання ризику відтоку капіталу; виклики для валютного регулювання
Блокчейн-технології	Прозорість; незмінність записів; розподілений реєстр	Можливість впровадження електронних чеків та податкових «смарт-контрактів»	Підвищення ефективності міжбанківських розрахунків; потенційна основа для CBDC
Цифрові валюти центральних банків (CBDC)	Оцифрована форма національної валюти; контроль емітента; програмованість грошей	Прямий облік усіх операцій; мінімізація ухилення від податків; автоматизація податкових платежів	Новий інструмент монетарної політики; точний контроль за пропозицією грошей; можливість негативних ставок

Наведені дані свідчать, що фінансові технології мають неоднорідний, але системний вплив як на податкову, так і на монетарну політику держави. Зростання частки безготівкових операцій сприяє підвищенню прозорості фінансових потоків та розширенню податкової бази, тоді як поширення криптовалют формує нові виклики для регуляторів у сфері контролю капітальних операцій та валютної стабільності [4].

Цифровізація також суттєво впливає на монетарну політику країни. Зростання частки безготівкових розрахунків означає зменшення ролі готівки, що дозволяє

центрального банку точніше контролювати грошову масу. З поширенням цифрових платежів змінюється структура грошового обігу: швидкість транзакцій зростає, обсяг емісії готівки може зменшуватися, а ліквідність фінансової системи стає більш прозорою. Регулятори отримують можливість здійснювати точніший нагляд за фінансовими потоками, що позитивно впливає на ефективність антиінфляційних заходів. З іншого боку, така цифрова прозорість створює й нові виклики, пов'язані із захистом персональних даних та кібербезпекою, адже повна автоматизація фінансових операцій підвищує чутливість системи до технічних і кібератак.

Одним із перспективних напрямів модернізації монетарної політики у світі є розроблення концепції цифрових валют центрального банку (CBDC). Цей інструмент розглядається як можливість поєднати переваги цифрових розрахунків і централізованого державного контролю над грошовою масою. CBDC може забезпечити підвищення ефективності платежів, прискорити реалізацію монетарних стимулів, створити нові механізми для контролю ліквідності та зменшити тінізацію економіки. У наукових дослідженнях відзначається, що цифрові валюти можуть стати засобом мінімізації ризиків, які виникають у зв'язку зі зростанням популярності приватних криптовалют [5].

Паралельно з розвитком банківських фінтех-рішень і цифрових платіжних систем активізується ринок криптовалют, який створює принципово нові виклики для податкової та монетарної політики держави. Криптовалюти мають децентралізовану природу, не контролюються центральними банками та не підпадають під традиційні моделі регулювання грошового обігу. Унаслідок цього держава зіштовхується з необхідністю одночасно забезпечувати прозорість операцій із цифровими активами, їх легалізацію, адекватне оподаткування та мінімізацію ризиків, пов'язаних із фінансовими махінаціями, ухиленням від сплати податків і відмиванням коштів.

Нормативно-правова база щодо оподаткування доходу від операцій з віртуальними активами в Україні знаходиться на стадії становлення і розвитку. Розглядаються законопроекти, які регламентують дане питання [6].

З іншого боку, цифровізація підвищує ефективність податкового адміністрування. Оскільки більшість фінтех-операцій залишають цифровий слід, податкові органи можуть отримувати значно повнішу інформацію про доходи, витрати та рух коштів. Це дає змогу вдосконалити систему контролю, автоматизувати перевірки та зменшити рівень податкового шахрайства. Упровадження електронних реєстрів, інтеграція платіжних платформ із податковими сервісами та створення системи автоматичного обміну фінансовими даними є важливими кроками на шляху до підвищення ефективності податкової системи в умовах цифрової економіки.

Проте, попри очевидні переваги цифровізації, існують і суттєві ризики. Одним із них є явище регуляторного арбітражу, коли фінтех-компанії можуть здійснювати діяльність у різних країнах, обираючи найменш жорсткі режими регулювання. Це ускладнює державний контроль і створює потенційні прогалини у податкових надходженнях. Також цифровізація підвищує залежність фінансової системи від

технологічної інфраструктури, що робить її вразливішою до кібератак і технічних збоїв. Держава має забезпечувати баланс між інноваційністю та безпекою, формуючи стратегії кіберзахисту, стандарти безпеки даних та вимоги до стійкості фінансових платформ.

У довгостроковій перспективі розвиток фінтеху може посилити макроекономічну стабільність, якщо він буде інтегрований у систему державного регулювання. Створення регуляторних пісочниць, удосконалення цифрової інфраструктури, розроблення гнучких механізмів моніторингу фінансових потоків і підтримка інновацій можуть забезпечити збалансований розвиток фінансового сектору. Монетарна політика, адаптована до цифрової економіки, здатна ефективніше реагувати на інфляційні та структурні зміни, а податкова політика може отримати нові інструменти для розширення фіскальної бази та зниження рівня тінізації економіки.

Цифровізація фінансового сектору, включно з діяльністю мобільних банків, розвитком платіжних сервісів і поширенням криптовалют, формує нову парадигму державного регулювання. Вона змінює характер грошового обігу, структуру фінансових послуг, механізми контролю та оподаткування. Держава має не лише відповідати на виклики цифрової економіки, а й активно формувати її розвиток, забезпечуючи ефективність монетарної політики, стійкість податкової системи та стабільність фінансового середовища. Лише комплексний підхід до регулювання може гарантувати, що цифрові трансформації стануть джерелом економічного зростання та фінансової безпеки в умовах глобальних технологічних змін.

ДЖЕРЕЛА

1. USAID. Український фінтех та цифрова трансформація банків. AIN.UA. URL: <https://special.ain.ua/usa-id-start-ukr/> (дата звернення: 23.10.2025).
2. Височин І., Жук О. Інтеграція України в цифровий глобальний простір. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2025. № 1. С. 42–74.
3. Кужелев М. О. Інтегрування ринку криптовалют у фінансову систему України: теоретичні аспекти. *Економічний вісник університету*. 2023. № 56. С. 137–142.
4. Baranovskyi O., Zherlitsyn, D., Serdyukov K., Sokyрко O. Cryptocurrency market trends and fundamental economic indicators: correlation and regression analysis. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. №3(38). p. 249–261.
5. Кретов Д.Ю, Кретова О.І., Ігнатенко Д.Ю. Міжнародний досвід впровадження цифрової валюти центрального банку. *Київський економічний науковий журнал*. 2025. №10. С. 63–70.
6. Белінська Я., Калита Т. Розвиток підходів до оподаткування криптоактивів у сучасному світі. *Економічні горизонти*. 2024. № 2–3(28). С. 149–157. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/305896> (дата звернення: 23.10.2025).

Лакомська В. А.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Мединська Т. В.,
д.е.н., професор кафедри фінансів, економічної безпеки,
банківської справи та страхового бізнесу
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ І АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК: СПІЛЬНІ РИСИ ТА ОСНОВНІ ВІДМІННОСТІ

Податок на додану вартість та акцизний податок виступають важливими інструментами державного регулювання у сфері фінансів. Вони одночасно виконують фіскальну функцію, забезпечуючи стабільні надходження до бюджету, та регулюючу функцію, впливаючи на економічні процеси через зміну структури споживання. ПДВ є більш універсальним податком, що охоплює майже всі товари та послуги, тоді як акциз спрямований на окремі категорії продукції, які мають особливе соціальне чи економічне значення.

Податок на додану вартість забезпечує рівномірне наповнення бюджету незалежно від галузевих чи товарних коливань, а акциз виступає ефективним інструментом впливу на попит і ціни в окремих секторах. Підвищення ставок акцизу на тютюнові чи алкогольні вироби має не лише фіскальне значення, а й сприяє зменшенню їхнього споживання, що позитивно впливає на здоров'я населення. У свою чергу, механізм ПДВ дозволяє контролювати рух фінансових потоків та обмежувати тіньовий обіг, стимулюючи прозорість господарських операцій.

ПДВ залишається одним із ключових джерел наповнення державного бюджету, забезпечуючи понад третину податкових надходжень [3].

Відповідно до ст. 29 Бюджетного кодексу України до складу доходів Державного бюджету України належать непрямі податки [2]:

1. Податок на додану вартість – непрямий податок, який нараховується та сплачується відповідно до норм розділу V Податкового кодексу України.
2. Акциз – непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених Податковим кодексом України як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції);
3. Мито – непрямий податок, різновид митних платежів, який накладається на товари, що переміщуються через митний кордон, тобто ввіз, вивіз чи транзит.

ПДВ є універсальним непрямим податком, який справляється на всіх етапах виробництва та обігу товарів і послуг, проте фактичним його носієм виступає кінцевий споживач. Його особливістю є механізм “податкового кредиту”, що дозволяє підприємствам зменшувати суму податкових зобов'язань на величину податку, сплаченого постачальникам. В Україні стандартна ставка ПДВ становить 20%, а знижена – 14% і 7% (для лікарських засобів та окремих медичних виробів). Основними функціями цього податку є фіскальна, регулююча та контрольна.

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

Акцизний податок характеризується іншою специфікою, оскільки його об'єктом є не всі товари та послуги, а виключно визначені законодавством підакцизні категорії, до яких належать алкогольні та тютюнові вироби, паливно-енергетичні ресурси, транспортні засоби, електроенергія та інші окремі види продукції. Його головна мета полягає не тільки у формуванні бюджету, але й у регулюванні споживання соціально значущих та потенційно шкідливих товарів. Особливістю акцизу є селективність оподаткування, коли податок встановлюється або у вигляді специфічних ставок або у формі адвалорних ставок.

Непрямі податки, такі як податок на додану вартість (ПДВ) і податки з роздрібних продажів, можуть бути нейтральними, оскільки вони мало впливають на поведінку споживачів і однаково застосовуються до всіх бізнес-моделей. Непрямі податки, такі як акцизи, не є нейтральними, оскільки вони націлені на конкретні галузі та види діяльності [1].

Спільними рисами податку на додану вартість (ПДВ) та акцизного податку є те, що обидва вони належать до групи непрямих податків, де фактичним носієм податкового навантаження виступає кінцевий споживач, хоча сплачуються ці податки підприємствами у процесі реалізації товарів та послуг. Вони включаються у ціну продукції, мають важливе фіскальне значення, оскільки забезпечують стабільні надходження до державного бюджету, та виконують регулюючу функцію, впливаючи на рівень цін і структуру споживчого попиту.

Водночас між цими податками існують суттєві відмінності. ПДВ має універсальний характер, поширюючись майже на всі товари та послуги, тоді як акциз є селективним і застосовується виключно до визначених законодавством категорій. Якщо ПДВ в Україні характеризується єдиними ставками (20% та зниженою у 7% і 14%), то акциз може встановлюватися як у відсотках від вартості, так і у фіксованих величинах. Основна мета ПДВ полягає у забезпеченні бюджетних надходжень і контролі за фінансовими потоками, тоді як акциз виконує також соціально-регулюючу функцію, спрямовану на обмеження споживання шкідливих товарів. Важливою є і різниця у механізмах справляння: ПДВ функціонує через систему податкового кредиту, а акциз сплачується без такого механізму.

Таким чином, ПДВ і акцизний податок, незважаючи на наявність спільних рис, виконують різні за змістом та завданнями функції у податковій системі України. Це зумовлює доцільність їх комплексного дослідження, що відображено у табл. 1.

Детальне порівняння цих податків дозволяє краще зрозуміти їх взаємодію в системі державних фінансів та їхній вплив на економічні процеси. Аналіз особливостей ПДВ та акцизів також сприяє виявленню проблемних аспектів адміністрування та можливостей їх удосконалення. Комплексне дослідження цих податків є необхідним для формування збалансованої та ефективної податкової політики.

Спільні та відмінні риси ПДВ та акцизного податку*

Критерій	Податок на додану вартість (ПДВ)	Акцизний податок
Тип податку	Непрямий, універсальний	Непрямий, селективний
Об'єкт оподаткування	Майже всі товари та послуги	Лише визначені законом підакцизні товари
Ставки	20% (стандартна), 14%, 7% і 0% (пільгові)	Адвалорні (% від вартості) або специфічні
Механізм	Передбачає податковий кредит	Сплачується без податкового кредиту
Фіскальна функція	Основне джерело доходів бюджету	Суттєве, але менш універсальне
Регулююча функція	Вплив на ціноутворення та споживчий попит	Обмеження споживання "шкідливих" товарів
Соціальний ефект	Побічний	Прямий (захист здоров'я, соціальні програми)

*Примітка: Табл. 1 сформована авторами

ПДВ та акцизний податок є ключовими елементами податкової системи України, що забезпечують стабільні надходження до державного бюджету та виконують важливі регулятивні функції в економіці. Дані податки належать до категорії непрямих податків, що передбачає перенесення податкового навантаження на кінцевого споживача, а також включення їх у вартість товарів і послуг.

Водночас ПДВ та акциз мають суттєві відмінності щодо свого економічного та соціального призначення. ПДВ виконує переважно універсальну фіскальну функцію, забезпечуючи поповнення бюджету та формування фінансових ресурсів для державних програм і соціальних потреб. Акцизний податок, крім фіскальної ролі, має чітко виражене соціальне та регулятивне спрямування.

ДЖЕРЕЛА

1. Гончаренко І., Дудченко Н., Жук В. Особливості непрямих оподаткування в країнах ЄС. *Financial and Credit activity problems of theory and practice*. 2023. № 50, С. 42-51.

2. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Ногінова Н. М., Бартко М. Т. Фіскальна роль непрямих оподаткування у формуванні доходів бюджету держави. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка": науковий журнал*. 2024. № 32(60). С. 102-108.

3. Юрчишена Л. В., Прищак М. Р. Податкові новації та моделювання надходження ПДВ до бюджету в умовах військового стану. *Економіка і організація управління*. 2022. № 3(47), С. 84-93.

Лосєвська К.А.,
здобувачка ступеня фахового молодшого бакалавра
Фабіянська В.Ю.,
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

ОБЛІК, АНАЛІЗ І КОНТРОЛЬ ПОТОЧНИХ ПОДАТКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ (ЗА ВИНЯТКОМ ПДВ ТА ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК)

Система бухгалтерського обліку будь-якого підприємства повинна забезпечувати достовірність, своєчасність і повноту інформації про всі господарські процеси, у тому числі про формування, нарахування та сплату податкових зобов'язань. Належне нормативно-правове регулювання є важливою передумовою правильного ведення обліку, здійснення аналізу та проведення контролю податкових розрахунків [1].

Одним із першочергових завдань системи обліку підприємства при вирішенні питань, пов'язаних з управлінням податковими платежами, є забезпечення користувачів фінансової звітності достовірною інформацією про розмір і структуру податкових зобов'язань, їх динаміку та своєчасність погашення. Для цього законодавчо визначено комплекс нормативних актів, що регламентують порядок обліку, аналізу й аудиту податкових платежів [2].

Податкова система України має чітку законодавчу базу, яка включає Конституцію України, Податковий кодекс, закони, підзаконні акти, положення (стандарти) бухгалтерського обліку, а також методичні рекомендації та роз'яснення Міністерства фінансів і Державної податкової служби України. Ці документи визначають правові основи оподаткування, порядок формування податкових зобов'язань, вимоги до ведення обліку, складання звітності та контролю правильності нарахувань [3].

Важливе значення у сфері податкового обліку мають норми Податкового кодексу України, який є основним законодавчим документом, що встановлює загальні принципи оподаткування, визначає види податків і зборів, їх базу оподаткування, строки сплати та правила податкового адміністрування [4].

Окрім цього, на облік податкових зобов'язань впливають національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, які регламентують порядок відображення у звітності зобов'язань і розрахунків, а також положення (стандарти) аудиту, що визначають методику перевірки достовірності облікових даних [5].

Нормативно-правове забезпечення аудиту податкових зобов'язань спрямоване на дотримання законності, своєчасності та повноти нарахування і сплати податків. Аудиторська перевірка покликана підтвердити достовірність показників обліку та фінансової звітності щодо розрахунків з бюджетом.

У науковій літературі питання обліку, аналізу та аудиту поточних податкових зобов'язань (далі – ППЗ) розглядаються з різних підходів: обліковий, аналітичний,

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

аудиторський. У межах облікового підходу увага приділяється методам визнання, оцінки та відображення ППЗ у фінансовій звітності; аналітичний підхід акцентує на динаміці, структурі, впливі ППЗ на фінансову стійкість підприємства; аудиторський — на верифікації достовірності інформації про ППЗ, виявленні податкових ризиків, контролі строків погашення [6].

При веденні обліку й аналізу поточних податкових зобов'язань важливо забезпечити відповідність здійснених операцій чинному законодавству України. Застосування положень Податкового кодексу, національних стандартів бухгалтерського обліку й аудиту дозволяє забезпечити єдину методологію ведення обліку, правильність розрахунків і достовірність фінансової звітності.

Отже, нормативно-правове забезпечення обліку, аналізу та контролю поточних податкових зобов'язань має системний характер, оскільки поєднує вимоги податкового, бухгалтерського та аудиторського законодавства. Дотримання підприємствами зазначених нормативних актів є запорукою фінансової дисципліни, прозорості звітності та законності господарської діяльності.

ДЖЕРЕЛА

1. Артюх О. В., Дєдх А.І. Ефективність податкового аудиту в Україні: аналіз впливу на бюджетні надходження. Сталій розвиток економіки. 2024. №4 (51). URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1094/1047>

2. Бержанір І.А., Бержанір А.Л. Економічна сутність зобов'язань і розрахунків підприємства. Приазовський економічний вісник. 2020. Випуск 2(19). С 240-244. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2020/2_19_ukr/42.pdf (дата звернення 31.10.2025).

3. Волчанська Л. О., Юшковський Д.Д. Податковий аспект організації обліку та аудиту ПДВ. Економіка і суспільство. 2023. №5. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2832/2755>

4. Кесарчук Г. С., Мошак І. В. Поточні зобов'язання : економічна_суть, класифікація та їх оцінка. Науковий вісник Ужгородського університету . 2016. № 1 (2). С. 401–405. URL: http://www.visnyk-ekon-old.uzhnu.edu.ua/images/pubs/47/2/47_2_73.pdf (дата звернення (31.10.2025)).

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №2554к/96-ВР . Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 31.10.2025).

6. Кривцова Т.О., Лядова Ю.О. Аудит зобов'язань суб'єктів господарювання: теоретико-методичні аспекти. Економічна статистика. Бухгалтерський облік і аудит. 2019. №2 (40). URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-2_0-pages-164_176.pdf

Найда І.В.,
*кандидат наук з державного управління, доцент,
декан економіко-правового факультету
Київського кооперативного інституту бізнесу і права*

МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Механізми правового забезпечення фінансової політики держави в умовах глобалізації економіки набувають особливої значущості, оскільки глобалізаційні процеси підвищують взаємозалежність національних фінансових систем, ускладнюють рух капіталів, створюють нові ризики та одночасно відкривають можливості для інтеграції у світові ринки.

У таких умовах держава потребує ефективних інструментів правового регулювання, які дозволяють не лише захищати фіскальний суверенітет та забезпечувати макроекономічну стабільність, а й максимально використовувати переваги глобального фінансового середовища.

Основою правового забезпечення фінансової політики є національне законодавство, що визначає рамки бюджетного процесу, оподаткування, державного боргу та фінансового контролю. Законодавчі акти про бюджет, податки та державні запозичення формують правові межі діяльності органів державної влади та визначають принципи взаємодії держави з внутрішніми та зовнішніми фінансовими ринками. Особливу увагу слід приділяти податковому законодавству, яке у глобалізованому середовищі має бути гнучким і враховувати міжнародні стандарти, конвенції про уникнення подвійного оподаткування та рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку, що дозволяє запобігати переміщенню прибутку та ерозії податкової бази.

Інституційний аспект правового забезпечення, що включає спеціалізовані державні органи, агентства та контролюючі інституції, відповідальні за управління державним боргом, зовнішніми запозиченнями та співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями.

Управління державним боргом у глобалізованих умовах передбачає чітке правове регулювання меж запозичень, валютних ризиків, строків погашення та умов процентних ставок. Законодавчі та нормативні акти у цій сфері дозволяють знижувати фінансові ризики, пов'язані зі змінами на міжнародних ринках та валютними коливаннями, а також забезпечують стабільність бюджетного процесу.

Податкове право, як ключовий механізм правового забезпечення, спрямоване на захист національної фінансової бази та стимулювання інвестицій, а також на забезпечення справедливого оподаткування у контексті міжнародних стандартів.

У глобальному економічному середовищі це особливо важливо, оскільки дозволяє державі підтримувати стабільні доходи бюджету та конкурентоспроможність підприємств. Альтернативні механізми, зокрема медіація у сфері фінансових правовідносин, стають перспективним інструментом правового забезпечення. Як зазначають Найда І. та Думініка К., медіація дозволяє

зменшувати ризики судових спорів, підвищувати довіру між державою та інвесторами, сприяти стабільності фінансових зобов'язань та зменшувати навантаження на судову систему [1].

Для ефективного застосування медіації необхідно законодавчо визначити її правову природу та порядок використання у фінансових відносинах. Міжнародно-правові механізми також відіграють важливу роль у правовому забезпеченні фінансової політики держави. Держави укладають міжнародні договори, кредитні угоди, конвенції та регламенти з метою забезпечення правового регулювання своїх фінансових зобов'язань на міжнародній арені.

Контроль, підзвітність і прозорість є невід'ємними складовими правового забезпечення, оскільки дозволяють державі демонструвати ефективне управління фінансовими ресурсами як внутрішнім, так і міжнародним партнерам. Регулярний аудит, оприлюднення інформації про державні борги та зовнішні зобов'язання, нагляд з боку парламенту та незалежних органів забезпечують довіру до державних інституцій та сприяють легітимності фінансової політики.

Стратегічне планування в умовах глобалізації передбачає розробку довгострокових фінансових стратегій, які закріплюються законодавчо і включають прогнозування бюджетних доходів, управління державним боргом, податкову політику та залучення зовнішніх ресурсів. Законодавче оформлення стратегій дозволяє державі швидко адаптуватися до змін на міжнародному ринку та забезпечує стабільність фінансових рішень.

Механізми правового забезпечення фінансової політики держави в умовах глобалізації є багаторівневими та комплексними. Вони поєднують законодавчі, інституційні, податкові, боргові, альтернативні (медіаційні) та міжнародно-правові засоби регулювання, а також включають механізми контролю, прозорості та стратегічного планування. Використання таких механізмів дозволяє державі ефективно реагувати на виклики глобальної економіки, забезпечувати стабільність фінансів та інтегрувати національну політику у світову фінансову систему.

Таким чином, правове забезпечення фінансової політики держави у глобалізованому світі є не лише питанням створення нормативних актів, а й комплексною системою інструментів, що дозволяють адаптувати державу до глобальних викликів, знижувати фінансові ризики, підвищувати ефективність управління та підтримувати стабільність економіки.

Інноваційні підходи, зокрема медіація у фінансових правовідносинах, та стратегічне законодавче планування забезпечують державі гнучкість, прозорість та надійність у реалізації фінансової політики, що є критично важливим у сучасному глобалізованому світі.

ДЖЕРЕЛА

1. Найда І. В., Думініка К. О. Медіація у сфері фінансових правовідносин: правова природа та перспективи розвитку в Україні // *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. - 2025. - № 10. - С. 115–127. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2025-10-11583> (дата звернення: 03.11.2025).

2. Чугунов І., Пасічний М. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки // *Scientia Fructuosa*. - 2024. - № 5. - С. 78-92.

3. Голинська О. В. Механізми державного управління бюджетами через інструменти програмно-цільового методу / Монографія. - [м. н.]: Нац. акад. держ. управління, 2013. - С. 45-110.

Наумчук Вадим Валентинович
здобувач ступеня магістра

Оболенський Олексій Юрійович
*д.е.н., професор,
професор кафедри національної економіки та публічного управління
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана,
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація: Проаналізовано міжнародний досвід постконфліктного відновлення економіки на прикладах Японії, Південної Кореї, Хорватії та країн Західної Європи. Виокремлено ключові чинники успішного відновлення — ефективне державне управління, зовнішню допомогу, структурні реформи та інноваційний розвиток. Визначено можливості адаптації цих підходів до українських реалій для забезпечення сталого економічного зростання після війни.

Ключові слова: повоєнне відновлення, економічна політика, міжнародна допомога, державне управління, стратегічне планування

Питання післявоєнного відновлення України набуває стратегічного значення в умовах триваючої збройної агресії та масштабних руйнувань інфраструктури, промисловості та соціальної сфери. Ефективна модель реконструкції має спиратися не лише на внутрішні ресурси, а й на міжнародний досвід держав, які успішно пройшли шлях повоєнної трансформації. Аналіз прикладів Японії, Південної Кореї, Хорватії та Плану Маршала для країн Західної Європи після Другої світової війни дозволяє виокремити ключові елементи, які здатні стати основою для формування української політики економічного відновлення.

Після Другої світової війни Японія пережила майже повне знищення промислового потенціалу, втрату чверті національного багатства та глибоку соціально-економічну кризу. Проте завдяки поєднанню зовнішньої підтримки та внутрішніх реформ країна здійснила економічне диво. Реформи, ініційовані під контролем окупаційної адміністрації, забезпечили демонополізацію економіки, ліквідацію великих промислових конгломератів, проведення земельної реформи та демократизацію трудових відносин[1]. США надали Японії значну фінансову допомогу через програми GARIOA та EROA, що дозволило відновити базові галузі, запустити виробництво та стабілізувати валюту. Водночас держава створила фінансові інституції розвитку — зокрема Японський банк розвитку та Експортно-імпортний банк, які стимулювали індустріалізацію і технологічне оновлення підприємств. Уже у 1950-х роках Японія перетворилася на важливого постачальника для США під час Корейської війни, що дало додатковий імпульс економічному зростанню. Успіх японського відродження засвідчив, що ефективне управління, планування і прозорість у використанні зовнішньої допомоги мають не менше значення, ніж сам обсяг фінансових ресурсів.

Подібний шлях пройшла й Південна Корея, яка після Корейської війни перебувала у стані глибокої руїни. Країна мала вкрай обмежені ресурси, проте змогла мобілізувати зовнішню підтримку, насамперед американську, і перетворити її на основу модернізації. Ключову роль відіграла держава, яка взяла на себе функції стратегічного планування розвитку та координування взаємодії з приватним сектором. Завдяки послідовній реалізації п'ятирічних планів, орієнтованих на індустріалізацію та експорт, створенню потужних промислово-фінансових груп (chaebol), масовим інвестиціям у освіту й науку, Корея здійснила економічний стрибок і перетворилася на одного з лідерів світового технологічного розвитку[2]. Її досвід доводить, що держава, яка здатна виступати активним координатором економічної політики, створює передумови для зростання навіть за відсутності значних природних чи фінансових ресурсів.

Цікавим для України є й приклад Хорватії, яка відновлювалася після воєн на Балканах у 1990-х роках. Першочерговими завданнями стали реконструкція інфраструктури, повернення внутрішньо переміщених осіб та залучення інвестицій. Важливою умовою успіху стала орієнтація країни на європейську інтеграцію, що забезпечило доступ до фондів Європейського Союзу, спрямованих на відновлення доріг, соціальних об'єктів, енергетичної системи. Євроінтеграційний курс вимагав глибоких адміністративних і антикорупційних реформ, що водночас підвищувало довіру іноземних партнерів і створювало основу для модернізації управлінських структур. Значну роль у зростанні економіки відіграла туристична галузь, яка стала локомотивом розвитку сервісного сектору та регіональних економік[3]. Хорватський досвід підкреслює, що відбудова має супроводжуватися не лише фізичним відновленням, а й інституційним оновленням, спрямованим на зміцнення верховенства права та європейських стандартів управління.

Вагомим історичним прикладом ефективного міжнародного партнерства є план Маршалла, реалізований у Західній Європі після Другої світової війни. США надали близько 14 мільярдів доларів фінансової допомоги у вигляді грантів, кредитів та товарних поставок, що дозволило стабілізувати економіку, відновити промисловість і прискорити інтеграцію європейських країн. Однією з умов програми була координація дій між отримувачами допомоги, що згодом сприяло створенню Європейського економічного співтовариства[4]. Важливо, що план Маршалла не обмежувався фінансовими вливаннями — він передбачав надання технічної та управлінської допомоги, спрямованої на підвищення ефективності виробництва, модернізацію технологій і зміцнення демократичних інститутів. У результаті європейські країни змогли не лише відновитися від руйнувань, а й закласти основу для тривалого економічного зростання та політичної стабільності.

Порівняння наведених прикладів дозволяє зробити кілька важливих висновків для України. Передусім, результативність повоєнного відновлення безпосередньо залежить від якості державного управління та здатності уряду чітко визначати пріоритети розвитку. Далі, зовнішня підтримка має бути тісно пов'язана з внутрішніми реформами, спрямованими на зміцнення прозорості, підзвітності та довіри до влади. Крім того, ключовим завданням є не лише відбудова втраченого,

а формування нової, стійкої та інноваційної економічної системи. Україна нині має унікальний шанс скористатися міжнародним досвідом, поєднуючи підтримку партнерів та процес євроінтеграції. Важливо впровадити комплексний підхід, що передбачатиме узгоджені дії центральних і місцевих органів влади, міжнародних донорів та створення інституцій розвитку.

Отже, досвід постконфліктного відновлення інших країн показує, що досягнення успіху можливе лише за умови поєднання зовнішньої допомоги з внутрішньою відповідальністю. Приклади Японії та Кореї підтверджують важливість стратегічного планування та ефективної державної координації, європейські держави демонструють переваги партнерства й колективних дій, а Хорватія — значення інституційної інтеграції з ЄС. Для України ці приклади мають стати фундаментом розробки політики післявоєнного відновлення, яка повинна бути не просто відповіддю на наслідки руйнувань, а цілісною довгостроковою стратегією економічного розвитку, орієнтованою на європейську інтеграцію та зміцнення конкурентоспроможності держави.

ДЖЕРЕЛА

1. Дука А. П., Досвід повоєнного відновлення економіки Японії: уроки для України. Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій м. Чернігів. 2023. С.63-66. URL: https://doi.org/10.54929/conf_22_08_2023-04-13 (Дата звернення: 20.11.2025).

2. Vovchak O., & Yaroshenko O., (2024). Застосування досвіду повоєнного економічного відновлення Німеччини, Японії та південної Кореї до реалій України. *Економіка і регіон Economics and Region*, (1(92)), 212–218. [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1\(92\).3331](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1(92).3331) (Дата звернення: 20.11.2025).

3. Олійник А.А., Юрченко К.М., Напрями публічного управління повоєнного відновлення сфери туризму: досвід Хорватії. Туризм в Україні: виклики та відновлення. Збірник матеріалів Міжнародного туристичного форуму, (Київ, 21-22 березня 2023 р.). 2023. С. 224-227.

4. Шкурат М.Є. і Постоловський В., 2024. Післявоєнна реконструкція європейських країн (План Маршалла): роль міжнародної економічної співпраці. *Економіка і організація управління*. (Вер 2024), 109-121., DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.2.10>. (Дата звернення: 20.11.2025).

Некраш Є.В.,
Магістр другого року навчання,
ОП «Управління публічними фінансами»,
Коцюрубенко Г. М.,
К.е.н., доц.,
декан факультету фінансів та банківської справи,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна

«ЗЕЛЕНІ» ОБЛІГАЦІЇ В СИСТЕМІ ПІСЛЯВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Військові дії знекровлюють фінансовий потенціал економіки України, що має негативний вплив не лише на поточну економічну ситуацію, в частині фінансування поточних потреб, але й має від’ємний результат для подальшого розвитку в частині необхідності формування боргових запозичень, основний тягар яких припадає на майбутнє.

В цілому, формування запозичень та утворення боргу в діючій та стабільній економіці не несе виключно негативний окрас.

З огляду на практику Сполучених Штатів Америки, Німеччини та Франції, нарощування обсягів державної заборгованості не чинить деструктивного впливу на економічний розвиток за умови своєчасного впровадження узгоджених стратегічних і тактичних рішень у сфері фінансової та боргової політики, формування привабливого інвестиційного середовища, підтримання достатнього рівня ліквідності та прибутковості державних цінних паперів, а також запровадження податкових преференцій щодо доходів від операцій з такими інструментами [1].

Використання потенціалу запозичень має вагоме значення для повоєнної відбудови економіки України, поряд з тим, рішення будуть потребувати питання щодо управління вже накопиченим боргом. Важливим кроком на цьому етапі мають стати процеси реструктуризації заборгованості.

На думку, Л. Г. Шемаєва, в умовах війни та післявоєнного відновлення економіки України, значний потенціал реструктуризації державного боргу мають такі боргові інструменти як «зелені» облігації [1].

«Зелені» облігації – це спеціальний вид боргових цінних паперів, кошти від розміщення яких спрямовуються виключно на фінансування проєктів, що мають позитивний екологічний ефект або сприяють переходу економіки до моделі сталого розвитку. Їх основне призначення полягає у мобілізації інвестицій для реалізації екологічно значущих ініціатив, зокрема у сферах енергоефективності, відновлюваної енергетики, чистого транспорту, раціонального використання ресурсів, зниження викидів парникових газів, відновлення інфраструктури та природних екосистем.

До ключових характеристик «зелених» облігацій можна віднести: цільове використання коштів (капітал, залучений через випуск таких облігацій, може бути

витрачений лише на проекти, що відповідають установленим міжнародним стандартам); посилена прозорість і звітність (емітент зобов'язаний надавати детальні звіти про використання коштів і досягнуті екологічні результати, що підвищує довіру інвесторів); зовнішня оцінка та верифікація (проекти зазвичай проходять незалежну експертну перевірку для підтвердження їхнього «зеленого» статусу); стимулювання сталого розвитку (завдяки структуруванню фінансування таким чином, «зелені» облігації допомагають країнам і компаніям зменшувати екологічні ризики та переходити до більш ресурсоефективних технологій).

Суть «зелених» облігацій полягає у використанні традиційного інструменту запозичення для фінансування екологічної стійкості. Вони слугують одним із основних важелів для залучення капіталу в екологічно орієнтовані ініціативи та проекти, що є критично важливим для модернізації економіки та переходу на «зелені» рейки.

У контексті повоєнного відновлення України «зелені» облігації виступають одним із ключових інструментів залучення довгострокового та стійкого фінансування, здатного забезпечити не лише реконструкцію зруйнованих територій, а й структурну модернізацію національної економіки[2]. Їх значущість зумовлена низкою економічних, фінансових та екологічних чинників, а саме:

- «зелені» облігації як інструмент запозичення забезпечує доступ до глобальних ринків капіталу, які орієнтовані на фінансування екологічно сталих проектів. У світі зростає частка інвестицій, що підпорядковуються ESG-критеріям, тому випуск «зелених» облігацій дозволяє Україні розширити коло інвесторів, зменшити вартість запозичень та підвищити довіру до національних фінансів;

- повоєнне відновлення вимагає переорієнтації економіки на низьковуглецеву модель розвитку. Реконструкція енергетичної, транспортної, соціальної інфраструктури без урахування принципів сталого розвитку призведе до консервації неефективних та екологічно ризикованих технологій. Залучення «зелених» облігацій стимулює впровадження енергоефективних технологій, розвиток відновлюваної енергетики, модернізацію ЖКГ, зменшення залежності від викопного палива. Це сприяє підвищенню енергетичної безпеки країни, що є критично важливим у воєнний і післявоєнний періоди;

- «зелені» облігації формують інституційні передумови прозорості та підзвітності у використанні державних боргових ресурсів. Оскільки міжнародні стандарти зеленого фінансування (ICMA, EU Taxonomy) передбачають чітку верифікацію, звітність та нагляд за проектами, їх застосування сприяє зміцненню фінансової дисципліни та зменшує ризики нецільового використання коштів. Це має особливе значення в умовах масштабної післявоєнної реконструкції, де рівень витрат та кількість залучених суб'єктів є дуже високими;

- використання «зелених» облігацій створює мультиплікативний соціально-економічний ефект. Інвестиції у відновлювану енергетику, зелену інфраструктуру, екологічно чистий транспорт та переробку відходів генерують нові робочі місця, підвищують конкурентоспроможність регіонів та сприяють формуванню інноваційної економіки. Крім того, екологічно орієнтоване відновлення сприяє зниженню майбутніх екологічних та соціальних витрат,

пов'язаних з деградацією довкілля та погіршенням умов життя населення, що є вкрай актуальним, в умовах повоєнної відбудови є вкрай важливою складовою з точки зору оптимізації ресурсів.

Отже, «зелені» облігації є стратегічно важливим фінансовим інструментом, що дозволяє Україні поєднати відбудову з переходом до стійкого розвитку. Вони забезпечують доступ до фінансування, сприяють модернізації економіки, підвищують прозорість державної боргової політики та формують підґрунтя для екологічно та економічно збалансованого відновлення після війни.

ДЖЕРЕЛА

1. Парубець, О., Васильченко, С., & Пчела, А. (2024). Тенденції використання сучасних фінансових інструментів управління державним боргом у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (4 (40), 202–211. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4\(40\)-202-211](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4(40)-202-211)
2. Зварич М., Масна О. Зелені облігації як інструмент фінансування сталого розвитку в Україні. *Світ фінансів*, по. 2(83), Aug. 2025, pp. 150-62, <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1827>.

Пісклова І.Ю.,
здобувачка ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНІ РЕЗЕРВИ НБУ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ КУРСУ: КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ ІНТЕРВЕНЦІЙ У 2021-2025 РР.

Повномасштабне вторгнення, енергетичні шоки та руйнування логістичних ланцюгів створили для України серйозні зовнішні та внутрішні виклики, що посилили мінливість валютного ринку та знецінення гривні. В умовах такої нестабільності валютні інтервенції Національного банку України (далі - НБУ) стали ключовим інструментом оперативного реагування на дефіцит валюти, зміни ринкової поведінки та різкі коливання попиту й пропозиції. Оскільки інтервенції здійснюються за рахунок міжнародних резервів, саме їх обсяг визначає здатність центрального банку стримувати курсові шоки й підтримувати стабільність фінансової системи [1; 2].

Міжнародні резерви виступають ключовим захисним механізмом економіки під час зовнішніх шоків - падіння експорту, впливу капіталу, зростання імпортних витрат чи різких коливань курсу. У такі періоди вони забезпечують державі ліквідність для покриття дефіциту платіжного балансу та дозволяють НБУ проводити валютні інтервенції, стримуючи надмірні девальваційні коливання й запобігаючи паніці на ринку. Достатній рівень резервів підвищує довіру інвесторів і ринку до здатності держави підтримувати стабільність валюти, що зменшує спекулятивний тиск. Нестача резервів, як показав досвід кризових періодів, навпаки посилює вразливість системи та ризики фінансової дестабілізації [4].

У кризових умовах резерви забезпечують виконання міжнародних платежів, обслуговування зовнішнього боргу й покриття критичного імпорту. Їхня адекватність оцінюється, зокрема, за критерієм покриття імпорту: для України цей показник у 2024 році становив 5,5 місяців - рівень, що відповідає оптимальному для фінансової безпеки [5].

Досвід України 2022-2025 рр. підтверджує, що валютні резерви є центральним буфером під час комплексних криз. Вони дали змогу НБУ активно згладжувати курсові коливання та підтримувати функціонування валютного ринку, компенсуючи структурний дефіцит валюти, спричинений війною й падінням експортних надходжень. У довгостроковій перспективі резерви забезпечують стійкість економіки, слугують страховим ресурсом від глобальних шоків і створюють фундамент для стабільності національної валюти [1].

З таблиці 1 видно, що у 2021-2025 рр. міжнародні резерви НБУ зазнали суттєвих коливань: після зниження у 2022 році їх обсяг різко зріс, особливо якщо співставити 2024 та 2025 роки, досягнувши рекордних 49,5 млрд дол. станом на

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

жовтень 2025 року. Збільшення міжнародних резервів розширює можливості НБУ для стабілізації валютного ринку, оскільки цей ресурс забезпечує фінансову базу для проведення валютних інтервенцій.

Таблиця 1

Зміна міжнародних резервів НБУ за 2021-2025 рр.

Рік	Міжнародні резерви (млрд дол. США)
2021	30,94
2022	28,49
2023	40,51
2024	43,80
2025 (станом на 30.10.2025)	49,52

Джерело: складено авторкою на основі [6]

Валютні інтервенції являють собою прямі дії центрального банку, спрямовані на купівлю чи продаж іноземної валюти на ринку. Їх основною метою є вплив на коливання обмінного курсу [1].

Механізм дії валютних інтервенцій:

- Коригування попиту та пропозиції через купівлю або продаж іноземної валюти на міжбанківському ринку. В умовах війни та структурного дефіциту валюти НБУ переважно виступає продавцем, задовольняючи надлишковий попит імпортерів та населення, що дозволяє стримувати різку девальвацію гривні (рис. 1) [1; 3].
- Вплив на грошову масу: продаж валюти з резервів вилучає гривню з обігу (зменшує гривневу ліквідність банків), що створює антиінфляційний ефект та підтримує вартість національної валюти. Натомість купівля валюти збільшує пропозицію гривні в економіці [4].
- Режим втручання в курс - від жорсткої фіксації курсу на початку повномасштабного вторгнення до режиму «керованої гнучкості» (рис. 2) [1; 3].

Динаміка інтервенцій НБУ у 2021-2025 рр. на рисунку 1 демонструє різкий перехід від переважної купівлі валюти до її масштабного продажу. У 2021 році НБУ наращував валютні резерви. Починаючи із 2022 року він був змушений суттєво збільшити продаж валюти для стримування девальваційного тиску та покриття дефіциту пропозиції на ринку. У 2023-2024 роках переважання продажу валюти НБУ відображало стійкий структурний дефіцит валюти, сформований падінням експорту та зростанням попиту на імпорт критичних товарів. Натомість низькі обсяги купівлі у 2023-2025 рр. свідчать про відсутність періодів, коли пропозиція іноземної валюти перевищувала попит.

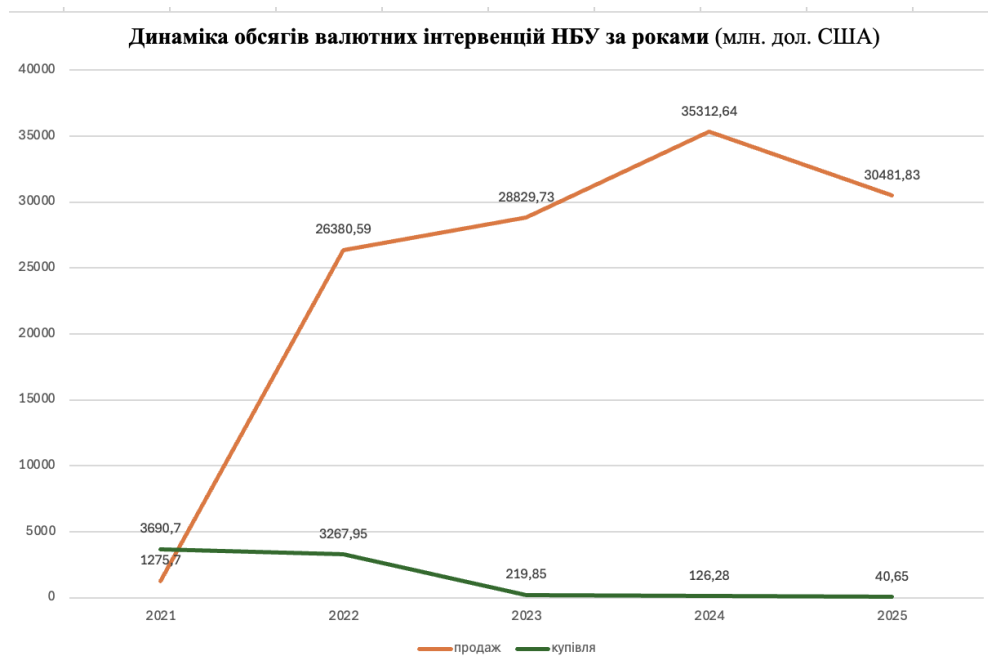

Рис.1 Динаміка валютних інтервенцій НБУ (купівля/продаж) у 2021-2025 рр.

Джерело: складено авторкою на основі [7]

У таких умовах валютні інтервенції залишаються ключовим інструментом стабілізації, адже дозволяють стримувати надмірні коливання курсу в умовах внутрішніх і зовнішніх шоків. Їх результативність залежить від загального макроекономічного фону, зокрема від доступу до зовнішнього фінансування, стану експорту та рівня інфляції. Досвід останніх років підтверджує, що інтервенції мають поєднуватися зі зміцненням фінансової системи та довіри до гривні, що забезпечує довгострокову курсову стійкість [3].

Індекс інфляції є статистично значущим фактором, що впливає на реальний ВВП, а отже, і визначає фундаментальні умови для підтримання курсової стабільності. Тому механізм таргетування інфляції є нагальною перспективою в економічній практиці [9; 10].

На рисунку 2 представлена щоденна динаміка офіційного курсу гривні щодо долара США та євро у 2021-2025 роках із точною вибіркою з 01.01.2021 по 26.11.2025. Загалом можна відстежити тенденцію до поступового знецінення гривні щодо обох валют із певними періодами короткострокової стабілізації. Після різкого переходу із 29,25 грн/дол. до фіксованого курсу в середині 2022 року, коли долар був установлений на рівні близько 36,57 грн/дол., протягом 2023 року спостерігалася відносна рівновага. Перехід від фіксованого курсу до режиму «керованої гнучкості» за рахунок валютних інтервенцій призвів до більш помітних змін обмінного курсу [3]. У 2024-2025 роках темпи девальвації гривні знову посилюються: курс євро піднявся до 48,95 грн/євро (станом на 26.11.2025), тоді як долар у 2025 році коливався в межах 41-42 грн/дол.

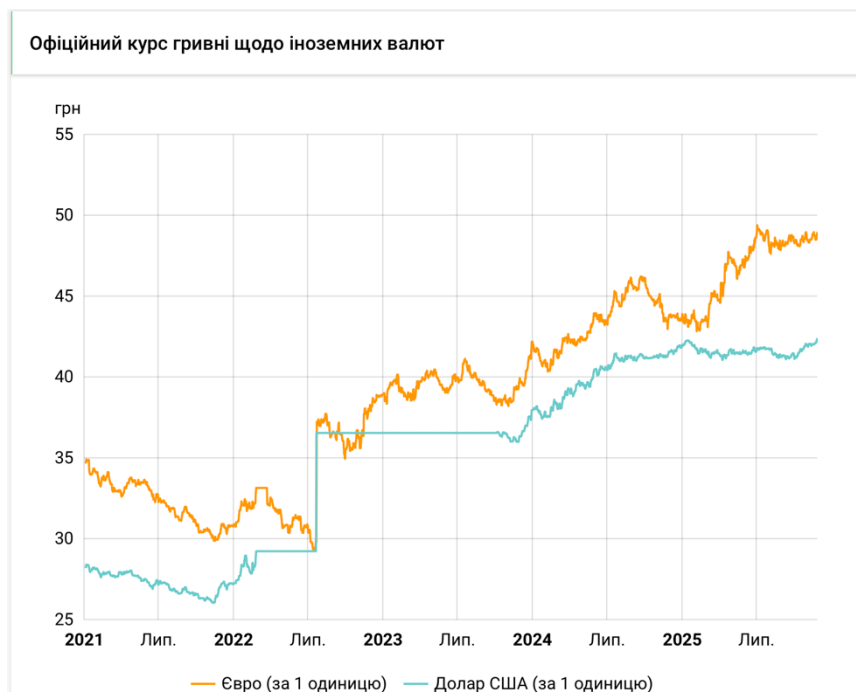

Рис. 2 Щоденна динаміка офіційного курсу гривні до долара США та євро (НБУ)

Джерело: [8].

Отже, аналіз динаміки за 2021-2025 рр. показав, що відновлення міжнародних резервів із 28,49 млрд дол. у 2022 р. до 49,52 млрд дол. у 2025 р. стало ключовою умовою для стримування курсової нестабільності. Попри рекордні обсяги продажу валюти (26,38 млрд дол. у 2022 р., 28,83 млрд дол. у 2023 р. та 35,31 млрд дол. у 2024 р.) резерви зросли також завдяки значним валютним надходженням на користь уряду у вигляді міжнародної макрофінансової допомоги [5]. Саме поєднання цих надходжень із активними інтервенціями НБУ дозволило уникнути різкої девальвації та утримувати долар у контрольованому діапазоні 41-42 грн. Масовані операції з продажу валюти компенсували структурний дефіцит ринку та не допустили стрибків курсу, попри поступове знецінення євро до 48,95 грн/євро.

ДЖЕРЕЛА

1. Хмеловський Т., Майданюк С., Малишко Є. Аналіз ефективності втручань НБУ у валютний ринок для регулювання курсу гривні. *Економіка та суспільство*. 2025. №74. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-118>
2. Вітковський Ю. П. Адаптивність економіки до зовнішніх і внутрішніх шоків в умовах глобалізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 3. С. 148-154.
3. Чернецький К.Ю. Валютна політика України в умовах фінансової турбулентності. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. №2(16). С. 267-276.
4. Гаркуша Ю.О. Операції з міжнародними резервами: розкриття сутності у звітності НБУ. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 9-10 (286-287). С. 28-32.
5. Міжнародні резерви України зросли упродовж 2024 року на 8% до 43,8 млрд дол. США. Національний банк України.

URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-ukrayini-zrosli-uprodovj-2024-roku-na-8-do-438-mlrd-dol-ssha>(дата звернення: 26.11.2025).

6. Золотовалютні резерви України (2009-2025). *Ставки, індекси, тарифи*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/>(дата звернення: 26.11.2025).

7. Результати валютних інтервенцій НБУ (2018-2025). *Ставки, індекси, тарифи*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/intervention/>(дата звернення: 26.11.2025)

8. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?startDate=01.01.2021&endDate=26.11.2025>(дата звернення: 26.11.2025).

9. Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Rekunen I., Nechyporenko A., Nemsadze G. The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2020. №15(2). P. 94–104.

10. Baranovskyi O. I., Zherlitsyn D. M., Nechyporenko A. V., Sokyrko O. S. Econometric models of monetary policy effectiveness in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol 3. №30. P. 226–235.

Пономарьова У.А.,
здобувач ступеня бакалавра,
Науковий керівник: **Кужелєв М.О.,**
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ КОНТРОЛЮ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ У 2020–2024 РР.

Режим інфляційного таргетування закріпив облікову ставку як головний інструмент монетарної політики НБУ. Офіційні матеріали регулятора описують стандартний механізм: облікова ставка формує коридор короткострокових міжбанківських ставок, а через відсотковий, валютний канали та канал очікувань впливає на сукупний попит і динаміку інфляції з лагом близько року [1]. Емпіричні дослідження показують, що НБУ впевнено контролює короткі ставки, однак передача імпульсу до кредитування та інфляції послаблюється через структурні особливості фінансового сектору; натомість домінує канал обмінного курсу [2; 3]. Отже, в українських умовах ефективність облікової ставки значною мірою визначається здатністю регулятора керувати очікуваннями та курсовою динамікою.

У 2020 р. в умовах пандемічного шоку НБУ різко знизив облікову ставку з 11 до 6 % річних з метою підтримки економічної активності [4]. Інфляція при цьому залишалася поблизу цілі $5 \% \pm 1$ в. п., а девальваційний тиск був обмеженим [5]. Фактично ставка захищала економіку від надмірного падіння попиту без формування інфляційних ризиків. Важливо, що реальна ставка залишалася близькою до нуля, тобто НБУ не допустив глибокої негативної реальної доходності гривневих інструментів і таким чином уникнув різкого переходу заощаджень у валюту.

У 2021 р. відбулося прискорення інфляції до близько 10 % р/р на тлі відновлення після пандемії та підвищення світових цін на сировину і продовольство [5]. НБУ розпочав цикл посилення, підвищивши облікову ставку з 6 до 9 %, однак через швидке зростання цін реальна ставка залишалася наближеною до нуля [4]. З урахуванням лагів монетарної трансмісії це посилення працювало переважно на обмеження інфляції у 2022 р., а не на повернення її у цільовий діапазон вже у 2021 р. Реакція була радше запізнілою, що знижувало ефективність облікової ставки як інструменту оперативного контролю інфляції. Для відкритої економіки з чутливим валютним каналом це свідчить про необхідність більш випереджувального характеру монетарної політики.

У 2022 р. повномасштабна агресія росії радикально змінила умови функціонування монетарної політики. Інфляція зросла до 26,6 % р/р; основними чинниками стали руйнування виробництва, логістичні та енергетичні шоки, а також девальваційний тиск [5]. НБУ спочатку утримував облікову ставку на рівні 10 %, зосереджуючись на фіксованому курсі та валютних обмеженнях, і лише в червні підвищив її до 25 % [4]. За домінування пропозиційних факторів це не могло

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

зупинити первинний сплеск цін. Водночас висока ставка разом із жорстким курсовим режимом і контролем руху капіталу підвищувала привабливість гривневих активів, стримувала доларизацію та водночас зменшувала ризик неконтрольованої девальвації, виконуючи функцію якоря курсових та інфляційних очікувань [1; 6; 7].

Війна змінила і роль облікової ставки в банківсько-фіскальній взаємодії. Банківські установи в значному обсязі розміщували надлишкову ліквідність у депозитні сертифікати НБУ, дохідність за якими прив'язана до облікової ставки, а Міністерство фінансів орієнтувалося на неї при встановленні прибутковості ОВДП. Висока ставка одночасно обмежувала внутрішній попит через дорогі кредити та задавала орієнтир дохідності для державних запозичень. Прибуток НБУ, сформований на операціях з депозитними сертифікатами, частково повертався до бюджету, що посилювало напівфіскальну роль монетарної політики країни.

У 2023 р. ефект жорсткої політики проявився повніше. Інфляція сповільнилася до 5,1 % р/р після піку 2022 р. [5]. НБУ пов'язує таку динаміку з поєднанням високої реальної облікової ставки (номінальний рівень 25 % за інфляції близько 5 %), стабілізацією валютного ринку, кращими врожайми, зниженням світових цін на енергоресурси та фіксацією окремих тарифів [5; 6]. Висока прибутковість гривневих депозитів та державних цінних паперів підтримувала попит на гривневі активи і зменшувала тиск на курс, що ще раз підтверджує провідну роль валютного каналу [2].

Разом з тим наджорстка політика мала побічні ефекти. Вона сильніше впливала на споживчий сектор, ніж на інвестиційний: ставки за депозитами населення зросли швидше, ніж кредитні програми для бізнесу, обмежені воєнними ризиками. Це сприяло дезінфляції через пригнічення споживчого попиту, але водночас консервувало низьку інвестиційну активність. Крім того, висока безризикова дохідність стимулювала банки розміщувати ресурси в інструментах НБУ та Мінфіну замість розширення кредитування реального сектору.

З другої половини 2023 р. НБУ розпочав поступове пом'якшення політики. Облікову ставку було знижено до 15 %, а з 26 квітня 2024 р. – до 13,5 % з огляду на низьку поточну інфляцію та прогноз її помірного прискорення до 8–9 % наприкінці 2024 р. [8]. Фактичні дані Держстату та зовнішніх спостерігачів засвідчили зростання інфляції у 2024 р. до приблизно 12 %, що перевищило прогнози й цільовий діапазон [6; 9]. На це вплинули нові витратні й енергетичні шоки, зокрема атаки на критичну інфраструктуру, а також поступове згортання ефекту заморожених тарифів. Пом'якшення політики саме в період посилення цих шоків послабило антиінфляційний потенціал облікової ставки, хоча реальна ставка здебільшого залишалася близькою до нуля або трохи додатною.

Для періоду 2023–2024 рр. вирішальним чинником ефективності облікової ставки була узгодженість монетарної, фіскальної та курсової політики. Поки обсяги зовнішнього фінансування дозволяли уникати емісійного покриття дефіциту бюджету, а НБУ підтримував контроль над валютним ринком, інструмент залишався переконливим сигналом для ринку. Потенційне погіршення умов зовнішнього фінансування могло б швидко змінити сприйняття високих ставок з

антиінфляційного чинника на маркер майбутньої монетизації дефіциту, що підвищує вимоги до координації політики.

Оцінка всього періоду потребує врахування структури монетарного трансмісійного механізму. Відсотковий канал в Україні працює асиметрично: короткі ставки чітко реагують на рішення НБУ, але передача сигналу до довгострокових кредитних та депозитних ставок є неповною через високу премію за ризик, концентрацію банківського сектору та значну роль програм пільгового кредитування [2]. Валютний канал відіграє провідну роль: зміни облікової ставки впливають на привабливість гривневих активів, попит на іноземну валюту, динаміку курсу, а через нього – на імпортовану інфляцію [1; 6]. Додатково впливають адміністративне регулювання тарифів, монополізація окремих ринків, воєнні руйнування виробничої та енергетичної інфраструктури, значні бюджетні дисбаланси та залежність від зовнішнього фінансування [5; 6]. Значна частина інфляційного тиску має немонетарну природу, що обмежує можливості компенсації лише за рахунок зміни облікової ставки без істотних втрат для економічного зростання.

У підсумку можна констатувати наступне. По-перше, у відносно спокійних умовах 2020 р. та під час дезінфляції 2023 р. облікова ставка продемонструвала високу ефективність як інструмент утримання інфляції поблизу цілі через поєднання відсоткового й валютного каналів [1; 5]. По-друге, у 2021–2022 рр. вона не змогла запобігти різкому прискоренню інфляції, оскільки основними чинниками були глобальні та воєнні пропозиційні шоки; водночас саме жорстке підвищення ставки разом з курсовою політикою не допустило девальваційно-інфляційної спіралі та гіперінфляції [4–6]. По-третє, у 2024 р. поєднання нового раунду витратних шоків із пом'якшенням політики спричинило вищу за прогноз інфляцію, що вказує на потребу обережнішої траєкторії переходу від наджорсткої до нейтральної політики за умов високої невизначеності.

З огляду на отримані результати, облікова ставка в українській економіці виконує насамперед функцію інструменту управління очікуваннями та курсовою динамікою, а не лише ціни кредитних ресурсів. Підвищення її дієвості в післявоєнний період потребує поглиблення фінансових ринків, зменшення ролі адміністративного регулювання цін, посилення конкуренції в банківському секторі та розвитку комунікаційної політики НБУ. За таких умов зміна облікової ставки швидше й повніше трансформуватиметься у рішення домогосподарств, бізнесу, банків і держави, що посилить її потенціал як основного інструменту довгострокового контролю інфляції в Україні.

ДЖЕРЕЛА

1. Національний банк України. How the National Bank of Ukraine Can Influence Inflation Using the Key Policy Rate. Офіційний вебсайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/en/monetary/about/keyrate-inflat> (дата звернення: 18.11.2025).

2. Жолудь О., Лепушинський В., Ніколайчук С. Дієвість монетарного трансмісійного механізму в Україні після впровадження інфляційного таргетування. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*. 2019. № 247. С. 19–37.

3. Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Rekunen I., Nechyporenko A., Nemsadze G. The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2020. №15(2). pp. 94–104.
4. National Bank of Ukraine. NBU Key Policy Rate. Офіційна статистика облікової ставки НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/en/monetary/stages/archive-rish> (дата звернення: 18.11.2025).
5. National Bank of Ukraine. Inflation Report. January 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q1_eng.pdf?v=7 (дата звернення: 18.11.2025).
6. Rakic D. Two years of war: The state of the Ukrainian economy in 10 charts. European Parliamentary Research Service Briefing. 2024. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI%282024%29747858_EN.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
7. Кужелєв М. О. Особливості інфляційних процесів в Україні в умовах воєнного стану. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки* : матер. 6-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 18 квітня 2024 р.). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 35–38.
8. National Bank of Ukraine. NBU Cuts Key Policy Rate to 13.5%. Пресреліз від 25.04.2024. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zniziv-oblikovu-stavku-do-135> (дата звернення: 18.11.2025).
9. Ukraine's inflation accelerated to 12% in 2024, exceeding government forecasts. The Kyiv Independent, 10.01.2025. URL: <https://kyivindependent.com/inflation-reached-12-in-2024-exceeding-government-forecasts/> (дата звернення: 18.11.2025).

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Європейська інтеграція є стратегічним імперативом сучасної української політики, закріпленим на конституційному рівні та нерозривно пов'язаним зі співробітництвом з Європейським Союзом. Цей курс набув фундаментального значення, особливо після отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, що ознаменувало новий, інституціоналізований етап правовідносин та поставило на порядок денний питання імплементації *acquis communautaire*.

Незважаючи на доктринальну та політичну значущість цього процесу, правові засади інтеграції України до Європейського Союзу на сучасному етапі залишаються недостатньо вивченими у вітчизняній юридичній науці.

Аналіз наукового доробку (зокрема, праць Баймуратова М., Буткевича В., Василенка В., Шевчука С. та ін.) свідчить, що більшість досліджень зосереджені на політологічних, економічних, історичних та міжнародно-правових аспектах. Таким чином, існує явний дефіцит комплексної уваги саме до внутрішньодержавних механізмів трансформації та правових моделей інтеграції на актуальному етапі кандидатства. З огляду на це, виникає нагальна потреба у всебічному юридичному дослідженні еволюції та чинних механізмів європейської інтеграції України, що дозволить не лише визначити сучасні тенденції, але й простежити процес формування договірно-правової бази.

Формування договірно-правової основи відносин між Україною та Європейським Союзом було ініційовано після розпаду СРСР та набуття чинності Маастрихтським договором (7 лютого 1992 р.), що інституційно оформив ЄС [1]. 3 березня 1992 року ЄС активізував свою політику у східному регіоні, вирішивши перейти від колективної радянсько-європейської Угоди про торгівлю (від 18 грудня 1989 р.) до індивідуальних договірних відносин з новими суверенними державами.

Ключовим кроком стало рішення Комісії ЄС від 6 квітня 1992 р. про початок переговорів щодо укладення Угоди про партнерство і співробітництво (УПС). Переговори було формалізовано зустріччю Президента України Л. М. Кравчука з Президентом Комісії ЄС Ж. Делором у Брюсселі 14 вересня 1992 р..

Кульмінацією стало підписання Україною, як першою серед незалежних пострадянських держав, 14 червня 1994 р. Угоди про партнерство і співробітництво, ратифікованої Верховною Радою України 10 листопада 1994 р. З юридичної точки зору, УПС являла собою типовий договірний інструмент, подібний до угод з іншими країнами регіону. Укладення УПС відповідало взаємним стратегічним інтересам: для ЄС вона була інструментом забезпечення стабільності та демократичних перетворень на Сході, а для України – засобом

інституалізації політичних та економічних зв'язків і запобігання міжнародній ізоляції.

Наміри України щодо розвитку відносин з Європейським Союзом були вперше нормативно закріплені у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року [2]. Цей акт визначив перспективну мету – членство в Європейських Співтовариствах та кваліфікував Угоду про партнерство і співробітництво (УПС) як перший етап просування до асоційованого, а згодом – до повного членства. Згодом, Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (Ч. 2 ст. 11) чітко встановив, що однією з основних засад зовнішньої політики є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [3].

Еволюція правової бази прискорилося після розширення Європейського Союзу 1 травня 2004 року, коли Україна та ЄС стали безпосередніми сусідами. Це надало нового імпульсу для посилення політичної та економічної взаємопов'язаності. У 2005 році був схвалений План дій Україна – Європейський Союз «Європейська політика сусідства» [4], який, як двосторонній політичний документ, суттєво розширив співробітництво та визначив конкретні зобов'язання України у ключових сферах: зміцнення демократичних інституцій, боротьба з корупцією, економічні реформи та секторальне співробітництво.

Подальше поглиблення інтеграції було досягнуто через укладення Угоди про асоціацію (УА). Переговори, розпочаті 5 березня 2007 року, завершилися підписанням УА 21 березня 2014 року та її повним набранням чинності 1 вересня 2017 року. Ця Угода стала найбільшим міжнародним договором в історії України та ЄС із третьою країною [5]. УА визначає формат відносин на основі принципів «політичної та економічної інтеграції» і, що критично важливо з юридичної точки зору, покладає на Україну зобов'язання щодо запровадження стандартів Європейського Союзу у всіх сферах.

Сучасний етап був ознаменований Конституційним закріпленням курсу на набуття членства та наданням Україні статусу кандидата у червні 2022 року [6]. Це рішення, а згодом і ухвалення Європейською Радою рішення про відкриття переговорів у грудні 2023 року, перевело відносини в інституціоналізований передвступний процес. Наразі триває скринінг відповідності українського законодавства до *acquis* ЄС, що є ключовим юридичним етапом для розробки Плану адаптації законодавства та відкриття переговорних глав. Цей етап, що вимагає тотальної трансформації правової системи, становить найбільший інтерес для сучасного юридичного дослідження.

Якщо Угода про асоціацію передбачала часткову та вибіркиму гармонізацію законодавства (переважно у сфері ПВЗВТ), то статус кандидата переводить відносини у площину тотального та безумовного прийняття усього масиву права Європейського Союзу – *acquis communautaire*. *Acquis communautaire* являє собою сукупність спільних прав, обов'язків та цінностей, які становлять правову базу ЄС, включаючи первинне, вторинне та прецедентне право. Таким чином, ключове

юридичне завдання України на цьому етапі – це трансформація національної правової системи відповідно до *acquis* з метою майбутнього членства.

Ключовим початковим механізмом передвступного процесу є скринінг. Це аналітична процедура, яку проводить Європейська Комісія з метою пояснення країні-кандидату змісту *acquis* та оцінки ступеня відповідності чинного українського законодавства законодавству ЄС. Юридична важливість скринінгу полягає у тому, що він слугує основою для підготовки двох критично важливих документів: Національного плану адаптації законодавства України, який визначає конкретні заходи та терміни усунення правових розбіжностей; та Спільної позиції ЄС, яка встановлює контрольні показники для відкриття переговорів по відповідному розділу [7].

Згідно з новою методологією розширення ЄС, 35 переговорних глав згруповані у 6 тематичних кластерів. Це має суттєве юридичне значення. Наприклад, Кластер 1 (Фундаментальні цінності), що включає глави 23 (Судочинство та основні права) і 24 (Юстиція, свобода та безпека), розглядається першим і закривається останнім, а прогрес у ньому є визначальним для всього процесу. На відміну від старого підходу, тепер невиконання вимог в одній главі може блокувати прогрес у всьому кластері. Таким чином, правові засади інтеграції на сучасному етапі – це жорсткий графік юридичної трансформації, що вимагає перегляду конституційних норм, створення нових регуляторних органів та адаптації тисяч актів вторинного права ЄС. Успіх цього процесу залежить від якості та швидкості внутрішньодержавних механізмів імплементації, що і становить головний об'єкт для подальшого юридичного дослідження [8].

Таким чином, Європейська інтеграція України набула статусу стратегічного імперативу, закріпленого на конституційному рівні, а отримання статусу кандидата в ЄС ознаменувало перехід до передвступного процесу. Незважаючи на еволюцію договірно-правової бази від Угоди про партнерство і співробітництво до Угоди про асоціацію, правові засади інтеграції на сучасному етапі залишаються недостатньо вивченими у вітчизняній юридичній науці. Юридична сутність поточного етапу – це тотальне та безумовне прийняття *acquis communautaire*, що реалізується через ключовий механізм скринінгу. Цей процес вимагає трансформації національної правової системи відповідно до кластерного підходу ЄС. Успіх інтеграції безпосередньо залежить від якості та швидкості внутрішньодержавних механізмів імплементації, що є головним об'єктом для подальшого наукового аналізу.

ДЖЕРЕЛА

1. Мартинов А. Ю. Маастрихтський договір 1992. *Енциклопедія Сучасної України*. 2017, оновл. 2025. URL: <https://esu.com.ua/article-60173> (дата звернення: 26.11.2025).
2. Про основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 № 3360-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення: 26.11.2025).

3. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI (ред. від 30.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 26.11.2025).
4. Європейська політика сусідства. URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2492-yevropeyska-politika-susdstva.html (дата звернення: 26.11.2025).
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 21.03.2014 (ред. від 14.10.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 26.11.2025).
6. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://land.gov.ua/ukraina-otrymala-status-kandydata-na-chlenstvo-v-ies/> (дата звернення: 26.11.2025).
7. Деякі питання реалізації експериментального проєкту з організації надання комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості в територіальних громадах : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2025 № 1505. URL: <https://lnk.ua/be8AD0IV5> (дата звернення: 26.11.2025).
8. Нове бачення розширення ЄС: від реформ у Києві до безпеки Європи. URL: <https://neweurope.org.ua/en-the-new-face-of-eu-enlargement-from-kyiv-s-reforms-to-europe-s-security/> (дата звернення: 26.11.2025).

Русанова С. М.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Мединська Т. В.,
д.е.н., професор кафедри фінансів, економічної безпеки,
банківської справи та страхового бізнесу
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Податок на додану вартість (ПДВ) залишається одним із основних джерел доходів державного бюджету України, забезпечуючи фінансування соціальних програм, інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та оборони. Через податкові платежі відбувається розподіл і перерозподіл доходів між різними суб'єктами ринку, що також впливає на формування цінової політики на товари і послуги. Особливу роль у податковій системі відведено такому непрямому податку як ПДВ. Широка база оподаткування забезпечує стабільне надходження платежів, тому саме надходження ПДВ приносить найбільший дохід у бюджет держави серед інших податкових надходжень [5]. У 2024 році надходження від ПДВ склали понад 450 млрд грн, що становило близько 30% загальних доходів бюджету. У першому кварталі 2025 року відшкодування ПДВ підприємствам становило 42,4 млрд грн, що на 30% більше порівняно з аналогічним періодом 2024 року, але все одно затримки залишаються значними [4].

Станом на 1 травня 2025 року заборгованість з відшкодування ПДВ перевищила 30,36 млрд грн, що на 3,9 млрд більше, ніж у березні того ж року. У січні–квітні 2025 року платники податків отримали 55,47 млрд грн бюджетного відшкодування, включно з 11,8 млрд грн для експортерів та 4,3 млрд грн для учасників «Клубу білого бізнесу». Для порівняння, у першому кварталі 2024 року було повернуто лише 32,6 млрд грн, що свідчить про покращення темпів відшкодування, але проблема накопичення заборгованості залишається критичною [1].

Процедура повернення ПДВ включає камеральні та позапланові перевірки, що за законом можуть тривати до 20 і 40 днів відповідно. Однак на практиці ці строки часто значно подовжуються через перевантаження податкових органів, недостатнє фінансування бюджету та високий обсяг заявок на відшкодування. Наприклад, у 2024 році близько 18% заявок очікували повернення коштів понад 60 днів, а 5% — понад 90 днів [4]. Деякі компанії, особливо у сезонні періоди, змушені очікувати понад три місяці, що суттєво ускладнює планування їхніх фінансів та операцій. Цей фактор особливо критичний для компаній із високою потребою в оборотних коштах, де кожен день затримки впливає на закупівлі, виробничі цикли та розрахунки з контрагентами.

Наслідки затримок відшкодування ПДВ відчувають усі учасники економіки,

але найбільш гостро — експортно орієнтовані підприємства та аграрний сектор. Аграрні компанії, що формують значну частку українського експорту, потребують великих обсягів насіння, добрив та палива на початку сезону. Відсутність своєчасного повернення ПДВ змушує їх скорочувати закупівлі або брати кредити під 15–20% річних, що істотно підвищує собівартість продукції та знижує маржу. За оцінками Державної податкової служби, понад 12% аграрних компаній у 2025 році відклали закупівлю посівного матеріалу саме через затримки відшкодування ПДВ [1]. Промислові компанії, що займаються металургією, машинобудуванням та харчовою промисловістю, також відчувають обмеження у фінансуванні закупівель матеріалів і комплектуючих. Це зменшує обсяги виробництва та впливає на терміни виконання контрактів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Малий та середній бізнес відчуває ще більший фінансовий тиск. Компанії з обмеженими резервами вимушені відкладати інвестиції, скорочувати виробництво або шукати короткострокове фінансування. За даними Міністерства фінансів України, у 2024 році понад 35% малих підприємств повідомляли про проблеми з ліквідністю через затримки відшкодування ПДВ [3]. Це особливо критично для компаній, які працюють у сфері послуг або експортують продукцію з високим оборотом коштів. Навіть великі корпорації, які мають фінансові резерви, змушені використовувати власні кошти для покриття тимчасових прогалин, що підвищує ризики і зменшує ліквідність ринку.

Вплив проблеми відшкодування ПДВ на державну економіку є масштабним і комплексним. Затримки у поверненні коштів зменшують обігові ресурси підприємств, що стримує виробництво, знижує експортні обсяги та уповільнює надходження валютної виручки. Наприклад, у 2025 році через затримки відшкодування ПДВ обсяг експорту агропродукції зменшився на 7%, що негативно вплинуло на валютні надходження країни та створило ризики для стабільності платіжного балансу [3]. Крім того, фінансові ускладнення для підприємств ведуть до затримок у сплаті податків і зборів, що зменшує надходження до бюджету та підвищує державні витрати на короткострокове фінансування та кредитування підприємств.

Відсутність своєчасного відшкодування ПДВ також негативно впливає на інвестиційний клімат країни. Інвестори оцінюють фінансову стабільність підприємств та прозорість податкової системи. Коли бізнес змушений працювати в умовах затримок повернення ПДВ, ризики інвестування зростають, що стримує приток іноземного капіталу і зменшує потенціал для розвитку нових виробництв та технологій. Таким чином, проблема затримок відшкодування ПДВ має не лише короткостроковий ефект на окремі підприємства, а й довгостроковий вплив на всю економіку країни.

За перший квартал 2025 року відшкодовано 42,4 млрд грн ПДВ, що на 30% більше, ніж у аналогічному періоді 2024 року, а у січні–травні 2025 року платникам податків повернули 70,9 млрд грн, що на 23,8% більше або на 13,3 млрд грн більше порівняно з минулим роком [4]. Ці дані свідчать про позитивну динаміку, проте для малого та середнього бізнесу проблема залишалася критичною, особливо для компаній, які потребують швидкого обороту коштів.

Методи вирішення проблеми відшкодування ПДВ включають кілька напрямів. Скорочення термінів перевірок та автоматизація процесів дозволяє значно прискорити повернення коштів. Використання сучасних ІТ-систем для обробки декларацій і контролю за відшкодуванням зменшує людський фактор та ризики затримок [3].

Прозорість процесу також відіграє ключову роль. Встановлення чітких критеріїв для відшкодування, публікація реєстрів заявок і контроль за черговістю повернення коштів підвищують довіру бізнесу та зменшують корупційні ризики. Важливо також забезпечити своєчасне виділення бюджетних коштів, щоб уникати накопичення заборгованості, особливо для експортерів та малих підприємств.

Ще одним напрямом є законодавче закріплення прав платників податків на своєчасне відшкодування ПДВ та встановлення штрафних санкцій за порушення строків повернення. Це створює додаткові стимули для державних органів і підвищує відповідальність усіх учасників процесу [4].

Отже, проблема відшкодування ПДВ є комплексною і має багатовимірний вплив на економіку України. Вона стримує розвиток бізнесу, уповільнює інвестиційні процеси, знижує конкурентоспроможність та може негативно впливати на зайнятість у ключових секторах. Вирішення цієї проблеми потребує поєднання скорочення термінів перевірок, автоматизації процесів, підвищення прозорості та забезпечення своєчасного фінансування. Лише комплексний підхід дозволить стабілізувати економіку, підтримати бізнес та підвищити інвестиційну привабливість України.

ДЖЕРЕЛА

1. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/>.
2. Мединська Т. В., Філь Ю. П. Роль ПДВ у системі непрямого оподаткування України. *Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць*. Львів : РВВ НЛТУ України, 2012. Вип. 22.02. С. 212–216.
3. Міністерство фінансів України. Реєстр відшкодування ПДВ. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vat-refund>.
4. Бюджетне відшкодування ПДВ: прозоре чи примарне? URL: <https://i.factor.ua/ukr/>.
5. Особливості застосування ПДВ в Україні. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/Zbirnyk-stud-robit.pdf>

Столярець А. М.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М. О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ СИСТЕМУ

Цифрова трансформація виступає одним із ключових рушіїв сучасного економічного поступу, формуючи нові підходи до виробництва, споживання та управління [1].

Цифрова економіка дедалі більше інтегрується у структуру сучасного суспільства, впливаючи на всі сфери життя – від господарської діяльності та соціальних взаємин до механізмів державного управління. Запровадження цифрових інструментів сприяє підвищенню продуктивності, формуванню інноваційних бізнес-моделей і покращенню добробуту суспільства. Процес цифровізації активно розвивається в Україні, що потребує ретельного аналізу його впливу на національну економіку.

Так, у світовому вимірі цифровізація вже стала провідним фактором економічного розвитку, проте темпи її впровадження в Україні залишаються нижчими, що зумовлено існуванням ряду проблемних аспектів. Передусім, нерівна доступність до мережі Інтернет та цифрових сервісів у різних регіонах обмежує можливість повноцінної участі бізнесу та населення у глобальних цифрових процесах. Висока вартість новітніх технологій, що особливо відчуває малий та середній бізнес, стримує інноваційні зміни. Додатковою проблемою є нестача кадрів у сфері цифрових технологій, що створює професійний дефіцит і уповільнює інтеграцію України в глобальний цифровий простір.

Слабка розвиненість інфраструктури є однією із ключових викликів у контексті цифрової трансформації. Нерівномірний доступ до мережі Інтернет та сучасних цифрових платформ, особливо в сільській місцевості, підсилює соціальну нерівність у доступі до важливих послуг. Одночасно з цим зростає загроза кіберризиків, що вимагає розбудови ефективної системи кіберзахисту на рівні держави та підприємств. Подолання зазначених викликів потребує системного підходу, тісної взаємодії державних органів, бізнес-структур та міжнародних партнерів. Комплексна стратегія цифровізації здатна не лише мінімізувати існуючі проблеми, а й забезпечити динамічний та сталий розвиток економіки України.

Система державного фінансового управління є ключовим механізмом, що забезпечує функціонування держави. На сучасному етапі її головним завданням є реформування, вдосконалення та зміцнення. Важливо запроваджувати новітні методи до управління державними фінансами для підвищення результативності бюджетної політики. Це сприятиме посиленню стійкості системи державних фінансів, підвищенню її гнучкості, швидкій реакції на виклики, ефективному

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

застосуванню антикризових інструментів та поступовій інтеграції до фінансового простору ЄС, зокрема шляхом активної взаємодії з міжнародними фінансовими установами [2].

Цифровізація виступає одним із провідних факторів економічного й соціального розвитку сучасної світової спільноти, формуючи підґрунтя для створення цифрової економіки як важливої складової глобальних процесів. У міжнародній площині цифрові технології стали каталізатором розвитку інноваційних сфер, зокрема штучного інтелекту (AI), Інтернету речей (IoT), великих даних (Big Data), блокчейн-технологій та фінансових інновацій. Ці інструменти сприяють модернізації бізнес-моделей, оптимізації управління ресурсами та підвищенню ефективності виробничих і соціальних систем. В світі держави конкурують за лідерські позиції у впровадженні цифрових рішень. Країни ЄС активно реалізують програми цифрової трансформації, зокрема «Цифровий Єдиний Ринок» (Digital Single Market), спрямований на усунення бар'єрів у сфері електронної комерції та захисту персональних даних. США зберігають провідну позицію у розвитку AI та хмарних технологій, а Китай відзначається високими темпами впровадження цифрових платформ у фінансовому та промисловому секторах. Паралельно цифровізація активно поширюється на освіту, медицину, державне управління, відкриваючи нові можливості для інноваційного поступу [3].

Стосовно державних фінансів України, то цифрова трансформація підвищує їх прозорість через цифровізацію бюджетного процесу [4], що забезпечує публічний доступ до даних, електронну звітність та громадську участь. Однак цей процес супроводжується викликами, такими як кіберзагрози, нерівний доступ до технологій, потреба в регулюванні та потенційна економічна нестабільність, що ускладнює реалізацію повного потенціалу цифрових рішень.

Вплив цифрової трансформації на прозорість.

Публічний доступ до даних. Цифрові платформи роблять бюджетну інформацію більш доступною для громадян, що дозволяє громадськості краще розуміти, як використовуються державні кошти.

Електронна звітність. Цифровізація дозволяє ефективніше відстежувати та контролювати витрати, надаючи можливість для онлайн-звітування та моніторингу.

Громадська участь. Цифрові інструменти спрощують залучення громадян до бюджетного процесу, наприклад, через онлайн-платформи для обговорення та участі в розподілі місцевих бюджетів.

Підвищення ефективності. Цифрові рішення можуть знизити витрати та підвищити ефективність державних послуг.

Виклики та перешкоди:

- Кіберзлочинність. Зі зростанням цифрових фінансів зростає ризик кібератак, шахрайства та крадіжки даних.
- Нерівний доступ: недостатньо розвинена інтернет-інфраструктура, особливо у віддалених регіонах, може створювати бар'єри для доступу до цифрових фінансових послуг, що посилює соціальну нерівність.

- Регуляторні обмеження – надмірні правила можуть перешкоджати інноваціям у сфері цифрових фінансів.
- Фінансування: нестача коштів для подальшого розвитку цифрових рішень може обмежувати їхній потенціал.
- Економічна нестабільність – зміна цін на цифрові активи може призвести до фінансової нестабільності та становити ризики для економіки.

Цифровізація є одним із ключових стратегічних напрямів трансформації економіки України, оскільки вона забезпечує формування умов для її активного включення в глобальні економічні процеси. Водночас цифрові технології стають важливим інструментом інноваційної модернізації систем управління, підвищуючи гнучкість організацій, прискорюючи прийняття рішень та зміцнюючи стійкість економічних структур в умовах глобальної нестабільності. Такий підхід створює підґрунтя для модернізації ключових сфер економіки та посилення конкурентних позицій України на світовому ринку [5].

Упровадження цифрових технологій у промисловість, сільське господарство, фінанси, освіту та медицину відкриває нові можливості для модернізації економіки. Цифрові платформи полегшують вихід малого й середнього бізнесу на міжнародні ринки, що підсилює їхню конкурентоспроможність та сприяє залученню інвестицій. Використання сучасних інструментів, таких як CRM-системи та аналітика даних, дозволяє оптимізувати бізнес-процеси, знижувати витрати та покращувати рівень клієнтського сервісу, що є важливим для підтримання економічної активності. Освіта та охорона здоров'я також потребують цифрового оновлення. Запровадження інтерактивних методик навчання, адаптивних освітніх платформ і телемедицини сервісів підвищить доступність та якість соціальних послуг, сприятиме зменшенню нерівності та розвитку людського капіталу. Разом з тим, державна політика має бути спрямована на забезпечення рівних можливостей доступу до цифрових послуг [3].

Стимулювання інноваційної діяльності вимагає формування умов, які підтримують розвиток стартапів й сучасних ІТ-компаній. Грантові програми, податкові стимули та фінансова підтримка можуть активізувати інвестиції в інноваційні рішення та сприяти їх впровадженню в різні сектори економіки. Водночас кібербезпека має стати одним із ключових пріоритетів державної політики у сфері цифровізації. Створення надійних механізмів захисту інформаційних систем забезпечить безпеку та дозволить зменшити ризики кібератак і зміцнити стійкість цифрової інфраструктури. Міжнародна співпраця також відіграє важливу роль у прискоренні цифрових трансформаційних процесів. Впровадження кращих світових практик, участь у міжнародних цифрових проєктах і залучення іноземних інвестицій сприятимуть інтеграції України у глобальний цифровий простір. Такий комплексний підхід дозволить ефективніше реалізувати потенціал цифрових технологій і сприятиме сталому розвитку [3; 6].

Таким чином, комплексна стратегія цифровізації, що включає розвиток та модернізацію інфраструктури, стимулювання інновацій та зміцнення кібербезпеки, може стати ключовим чинником зростання конкурентоспроможності національної економіки. Упровадження та реалізація вказаних заходів дозволить Україні

ефективно використовувати можливості цифрової економіки, підвищити стійкість фінансових інституцій та забезпечити сталий розвиток.

ДЖЕРЕЛА

1. Бурмака М. О., Сінковський М. І., Любіч Д. О. Глобальні виклики цифрової трансформації та їхній вплив на економічну динаміку країн Європейського Союзу. *Академічні візії*. 2025. №48. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2245>
2. Радіонов Ю. Д. Державні фінанси у воєнний та поствоєнний періоди. *Фінанси України*. 2022. № 10. С. 44-65.
3. Литвинов М. П., Трохимець О. І. Цифровізація економіки та її вплив на національний економічний розвиток. *Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Вип. 54. С. 89-94.
4. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В. Цифрова трансформація бюджетної системи України: стан, виклики та перспективи. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. №3(17). С. 376-384.
5. Горбовий А. Ю. Інноваційна модернізація менеджменту в умовах глобальної нестабільності : монографія / за заг. ред. А. Ю. Горбового; УДФСУ. Ірпінь-Білосток, 2018. 305 с.
6. Kuzheliev M., Nechyporenko A., Sulyma M., Ovcharuk S., Leontieva M. The impact of innovation on the financial architecture of the national economy. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. №5(64). pp. 397–412.

Чабаненко М.О.,
здобувач ступеня магістра
Казак О.О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГАХ ВАРТОСТІ

В умовах глобалізації світової економіки та стрімкого технологічного прогресу, конкурентоспроможність національних економік визначається не лише наявністю ресурсів, а й здатністю ефективно інтегруватися у глобальні ланцюги вартості (ГЛВ). Для України, яка перебуває на етапі повоєнного відновлення та євроінтеграції, питання переходу від сировинної моделі експорту до створення продукції з високою доданою вартістю є критично важливим. Ключовим інструментом такого переходу є державна підтримка інновацій.

Глобальні ланцюги вартості передбачають фрагментацію виробничого процесу між різними країнами. Країни, що розвиваються, часто потрапляють у пастку низької доданої вартості, виконуючи функції збирання або видобутку ресурсів. Натомість основний прибуток акумулюється в країнах, що контролюють етапи досліджень і розробок (R&D), дизайну, маркетингу та обслуговування. Саме тому державна фінансова політика має бути спрямована на стимулювання інноваційної активності підприємств для просування вгору по ланцюгу вартості [1, с. 45].

Роль держави у цьому процесі є визначальною через наявність "провалів ринку". Приватний сектор часто не готовий інвестувати у фундаментальні дослідження або ризиковані інноваційні проекти через довгий термін окупності та високу невизначеність. Державна підтримка виступає каталізатором, який знижує ці ризики.

Основними інструментами фінансової політики держави щодо підтримки інновацій у контексті ГЛВ є:

- фінансові стимули. Запровадження податкових пільг для компаній, що інвестують у R&D (наприклад, режим "IP Box", що дозволяє сплачувати знижений податок на прибуток, отриманий від використання об'єктів інтелектуальної власності). Це стимулює міжнародні корпорації розміщувати свої дослідницькі центри в Україні.
- грантова підтримка та пільгове кредитування. Держава може надавати пряме фінансування стартапам та МСБ, які розробляють експортоорієнтовані технології. Важливим є створення фондів співфінансування (matching grants), де державні кошти залучають приватний капітал.

- розвиток інноваційної інфраструктури. Створення індустріальних парків та технологічних кластерів зі спеціальним правовим та податковим режимом дозволяє сформувати екосистему, привабливу для інтеграції у ГЛВ.
- державні закупівлі інновацій. Держава може виступати першим великим замовником новітніх технологій, створюючи попит і дозволяючи вітчизняним компаніям напрацювати репутацію для виходу на зовнішні ринки [2, с. 112].

Особливої актуальності набуває питання інтеграції українських виробників у європейські ланцюги вартості. Угода про асоціацію з ЄС та статус кандидата відкривають нові можливості, але вимагають відповідності високим стандартам якості та технологічності. Державна політика має фокусуватися на гармонізації стандартів та підтримці сертифікації української продукції.

Однак, існують і виклики. Неефективне адміністрування, корупційні ризики та відсутність чіткої стратегії смарт-спеціалізації можуть призвести до розпорошення бюджетних коштів. Тому фінансова підтримка має бути селективною і спрямовуватися в ті галузі, де Україна має конкурентні переваги (ІТ-сектор, агротехнології, військово-промисловий комплекс, "зелена" енергетика).

Варто зазначити, що в умовах цифровізації економіки змінюється і сама структура ГЛВ. Зростає роль послуг у виробництві (servicification of manufacturing). Україна, маючи потужний ІТ-потенціал, може зайняти нішу постачальника високотехнологічних сервісних рішень для глобальних виробників. Для цього держава повинна інвестувати у розвиток людського капіталу та цифрову інфраструктуру.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що державна підтримка інновацій є необхідною умовою для зміни місця України в міжнародному поділі праці. Перехід від експорту сировини до експорту технологій та готової продукції можливий лише за умови комплексного підходу, що поєднує фіскальні стимули, прямі інвестиції в науку та створення сприятливого інституційного середовища. Це дозволить українським підприємствам інтегруватися у високоприбуткові ланки глобальних ланцюгів вартості, забезпечуючи сталий економічний розвиток держави.

ДЖЕРЕЛА

1. Крисак А. І. Інноваційна політика держави в умовах глобалізації: стратегічні пріоритети. Економіка та держава. 2023. № 5. С. 44–48.
2. Федулова Л. І. Глобальні ланцюги вартості: можливості та виклики для України. Економіка України. 2024. № 2. С. 108–119.
3. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Програма підтримки інновацій. URL: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2025).

МЕТОДИКА ІНТЕГРАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Упродовж останніх десятиліть світова освітня система переживає фундаментальні трансформації, зумовлені глобальною цифровізацією, інтеграцією інформаційних технологій у всі сфери життєдіяльності людини та постійною зміною вимог до професійних компетентностей майбутніх фахівців. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання модернізації викладання економічних дисциплін, зокрема курсу «Фінансова політика України», який є ключовим у підготовці здобувачів освіти економічного та управлінського профілю.

Фінансова політика держави є складним багатовекторним явищем, що охоплює систему заходів уряду у сфері формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Вона спрямована на забезпечення сталого розвитку економіки, соціальну стабільність, реалізацію пріоритетних програм та захист національних інтересів. Саме тому її вивчення вимагає не просто заучування термінів і понять, а глибокого осмислення закономірностей, тенденцій, взаємозв'язків і суперечностей, які постійно виникають у процесі функціонування фінансової системи держави.

Традиційні підходи до викладання цього курсу, що базуються переважно на використанні підручників, конспектів, лекційного матеріалу та статичних схем, уже не здатні в повній мірі задовольнити потреби сучасного здобувача освіти. Молодь, яка сформувалася в цифрову епоху, сприймає інформацію інакше: вона потребує динаміки, візуалізації, інтерактивності, можливості самостійного дослідження та аналізу. Саме тому інтеграція інформаційних технологій у процес вивчення фінансової політики України стає не лише педагогічною інновацією, а об'єктивною необхідністю.

Сучасні інформаційні технології змінюють саму парадигму навчання. Вони відкривають перед викладачем і здобувачами освіти нові дидактичні можливості: миттєвий доступ до актуальних даних, інтерактивні моделі та віртуальні симуляції, можливість аналізу великих масивів інформації, створення візуальних образів складних процесів та феноменів, онлайн-комунікацію, колективну дослідницьку діяльність. У контексті викладання фінансової політики це означає принципово новий рівень занурення в реальні економічні процеси.

Одним із ключових напрямів інтеграції інформаційних технологій у навчання є використання офіційних електронних ресурсів державних і фінансових установ. Так, сайти Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державної казначейської служби, Державної служби статистики та портали

«Відкритий бюджет», «E-data» надають широкий доступ до актуальної інформації про стан державних фінансів. Аналіз державного бюджету в режимі реального часу, дослідження структури доходів і видатків, вивчення динаміки дефіциту, рівня державного боргу, наповнення місцевих бюджетів – усе це перетворює навчальний процес у справжню науково-практичну лабораторію.

Працюючи з такими джерелами, здобувачі освіти отримують унікальну можливість не лише споживати інформацію, а й ставати її дослідниками. Вони вчаться знаходити потрібні дані, відокремлювати достовірну інформацію від другорядної, порівнювати статистичні показники, аналізувати тенденції за кілька років, робити висновки про ефективність або неефективність певних рішень уряду. Саме в цей момент формуються важливі аналітичні компетентності, критичне мислення та відповідальне ставлення до економічних процесів, що відбуваються в державі.

Використання електронних таблиць, аналітичних платформ, програм для побудови графіків і діаграм перетворює сухі цифрові показники на наочні, зрозумілі візуальні образи. Побудова графіків динаміки податкових надходжень або структури видатків бюджету за напрямками сприяє глибшому усвідомленню того, як формується фінансова політика держави на практиці. Коли здобувач освіти власноруч створює модель бюджету, аналізує, на які сфери спрямовується найбільше коштів і які напрями залишаються недостатньо профінансованими, формується не лише професійне, а й громадянське усвідомлення відповідальності за майбутнє країни.

Окрім роботи з числовими даними, важливу роль відіграє використання мультимедійного контенту. Відеофрагменти із засідань Верховної Ради, аналітичні передачі, економічні огляди, виступи урядовців та коментарі експертів створюють емоційно насичений і водночас інформативний контекст, який значно поглиблює розуміння фінансових процесів. Візуалізація економічних явищ допомагає здобувачам освіти поєднати теорію з реальним політичним і соціально-економічним середовищем.

Важливим компонентом методики інтеграції інформаційних технологій є використання онлайн-платформ для організації навчального процесу. Освітні середовища дають змогу створювати інтерактивні завдання, онлайн-тести, форуми для обговорення актуальних фінансових питань, віртуальні кабінети для виконання групових досліджень. Така форма роботи суттєво змінює характер навчання: воно стає не лінійним, а мережевим, відкритим, варіативним.

Здобувачі освіти отримують можливість у будь-який час повернутися до навчальних матеріалів, переглядати відеозаписи пояснень, аналізувати коментарі викладача, спілкуватися між собою в режимі реального часу. Це сприяє формуванню в них самостійності, відповідальності за власні результати, вміння організовувати власну діяльність і працювати з інформацією без постійного зовнішнього контролю.

Окреме місце у процесі вивчення фінансової політики України посідає використання симуляційних і рольових моделей. Інформаційні технології дозволяють створювати віртуальні сценарії, у межах яких здобувачі освіти можуть

«приміряти» на себе ролі міністра фінансів, керівника Національного банку, депутата, економічного радника або експерта міжнародної фінансової організації. У межах таких симуляцій вони аналізують економічну ситуацію країни, розробляють альтернативні сценарії формування бюджету, приймають рішення щодо зміни податкової політики, пріоритетності фінансування окремих галузей.

Цей метод не лише сприяє глибшому розумінню матеріалу, а й розвиває стратегічне мислення, уміння передбачати наслідки прийнятих рішень, зважувати ризики та можливості, аргументовано відстоювати власну позицію. Це особливо важливо в умовах сучасних глобальних викликів, коли фінансові рішення мають далекосяжні наслідки не лише для економіки, а й для соціальної стабільності суспільства.

Одночасно інтеграція інформаційних технологій має не тільки освітнє, а й виховне значення. Через аналіз державного бюджету, соціальних програм, підтримки освіти, охорони здоров'я, армії формується патріотичний світогляд, відповідальне ставлення до держави, розуміння ролі кожного громадянина у наповненні бюджету та розвитку економіки. Здобувачі освіти починають усвідомлювати взаємозв'язок між власною фінансовою поведінкою, сплатою податків і рівнем добробуту суспільства в цілому.

Водночас варто наголосити, що ефективність інтеграції інформаційних технологій значною мірою залежить від професійної позиції самого викладача. Саме він визначає, які інструменти є доцільними, як їх краще впровадити у структуру заняття, як не перетворити використання технологій на просту демонстрацію технічних можливостей без глибокого дидактичного змісту. Педагог у сучасній освіті виступає не лише як носій знань, а як наставник, модератор, консультант, який допомагає здобувачам освіти віднайти власну траєкторію пізнання.

Методика інтеграції інформаційних технологій у навчання фінансової політики України передбачає поєднання різноманітних форм і методів: індивідуальної, групової та проєктної діяльності, дослідницьких завдань, проблемного навчання, дискусій, аналітичних вправ і цифрового моделювання. Саме така комплексність дає змогу забезпечити не лише засвоєння знань, а й формування ключових компетентностей: аналітичних, інформаційних, комунікативних, соціальних, громадянських.

Таким чином, інтеграція інформаційних технологій у навчання фінансової політики України є важливим інструментом формування сучасної особистості фахівця. Вона сприяє розвитку критичного мислення, економічної свідомості, цифрової грамотності, здатності орієнтуватися в складних фінансових процесах і приймати виважені рішення. Це шлях до підготовки покоління здобувачів освіти, які не лише розуміють фінансову систему своєї держави, а й здатні активно впливати на її вдосконалення, зміцнюючи економічну незалежність України в майбутньому.

ДЖЕРЕЛА

1. Бугель Ю. Increasing the level of financial literacy of student youth. *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry)*. 2022. 1(25), 146–152. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-1\(25\)-146-152](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-1(25)-146-152) .
2. Національний банк України. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy> (дата звернення: 28.11.2025)
3. Цифрова фінансова грамотність: компоненти та методи підвищення. 2023. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.31.37>.
4. Financial literacy in Ukraine: from micro to macro level. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(4\).2019.21](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.21).
5. Financial literacy, savings and investment activity of households: trend analysis. *Econa*. 2025. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6366> (дата звернення: 01.12.2025).

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ, БАНКІВНИЦТВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВОГО РИНКУ

Балинська Т.О.,

здобувачка ступеня магістра

Національна академія статистики, обліку та аудиту

м. Київ, Україна

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Система фінансового планування – це комплекс організаційних, аналітичних та управлінських заходів на підприємстві, спрямований на прогнозування, розподіл та контроль фінансових ресурсів для забезпечення стабільної та ефективної діяльності, реалізації стратегічних і тактичних цілей, мінімізації фінансових ризиків і підвищення інвестиційної привабливості підприємства [1].

Система фінансового планування на сучасному підприємстві ґрунтується на науково обґрунтованому підході, що передбачає застосування системного аналізу та фінансового моделювання, включаючи прогнозування грошових потоків, бюджетування та аналіз беззбитковості. Це дозволяє не лише контролювати доходи та витрати, а й оптимізувати інвестиційні рішення, оцінювати фінансові ризики та прогнозувати потенційні фінансові результати. Використання таких інструментів забезпечує структурованість фінансового плану, підвищує точність управлінських рішень та дозволяє підприємству ефективно реагувати на економічні коливання та нестабільність ринку [2].

У сучасних умовах ринкової невизначеності ефективне фінансове планування вимагає багаторівневого підходу. Розподіл завдань на стратегічний, тактичний та оперативний рівні дозволяє підприємству не лише прогнозувати майбутні фінансові результати, а й оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, оптимізуючи управління ресурсами та мінімізуючи ризики (рис. 1).

1. Стратегічне планування. Визначає довгострокові фінансові цілі підприємства. Забезпечує координацію ресурсів та формує основу для інвестиційних і розвитку підприємства рішень. Допомагає визначити пріоритети фінансової діяльності та встановити ключові показники ефективності.

2. Тактичне планування. Орієнтоване на середньострокові завдання та оптимізацію витрат. Забезпечує управління поточними фінансовими потоками та контроль за виконанням бюджету в межах встановлених стратегічних цілей. Сприяє раціональному розподілу ресурсів і підвищенню операційної ефективності.

3. Оперативне планування. Забезпечує щоденний контроль за фінансовими потоками та виконанням бюджетних показників. Дозволяє швидко коригувати плани у відповідь на непередбачувані зміни ринку або внутрішні фактори. Підвищує гнучкість та адаптивність підприємства до короткострокових викликів.

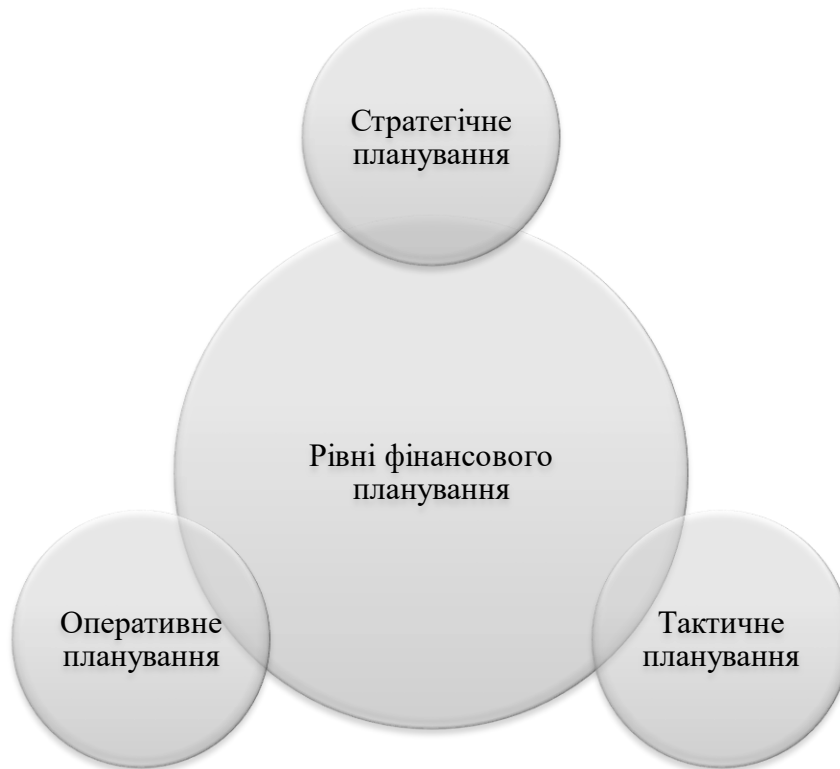

Рис. 1. Рівні фінансового планування

Джерело: сформовано автором за даними [3, 4]

Багаторівневий підхід до фінансового планування забезпечує підприємству комплексне управління ресурсами, оптимізацію витрат і контроль за виконанням фінансових завдань. Координація стратегічного, тактичного та оперативного рівнів дозволяє ефективно реагувати на зміни ринкових умов та підвищує стійкість бізнесу до економічних і фінансових коливань.

Фінансова безпека виступає невід'ємним компонентом ефективного планування. Системна оцінка ризиків, аналіз структури активів та зобов'язань, а також формування резервів дозволяють мінімізувати можливі загрози для фінансової стабільності. Крім того, інтеграція управління ризиками в процес фінансового планування сприяє підвищенню ліквідності підприємства, зменшенню ймовірності кризових ситуацій та забезпечує довгострокову стійкість бізнесу навіть у періоди макроекономічної нестабільності або непередбачуваних ринкових коливань [5].

Сучасне фінансове планування підприємства формується під впливом динамічних змін ринкового середовища та технологічних трансформацій. Для ефективного управління фінансами необхідно враховувати новітні тенденції, які визначають стратегічні та тактичні підходи до прогнозування, бюджетування та оцінки ризиків. Нижче наведено основні тенденції у фінансовому плануванні, які сприяють підвищенню точності, гнучкості та стабільності діяльності підприємства (табл. 1).

Актуальні тенденції у фінансовому плануванні

№	Тенденція	Опис та значення
1	Цифровізація фінансових функцій	Автоматизація процесів бюджетування, прогнозування, складання грошового потоку та контролю за допомогою ERP-систем, BI-інструментів та інших цифрових рішень. Дозволяє скоротити час на підготовку фінансової звітності, підвищити точність планів і покращити аналітичну підтримку управлінських рішень.
2	Використання штучного інтелекту та машинного навчання	Застосовуються алгоритми AI / ML для прогнозної аналітики, обробки великих даних, прогнозування грошових потоків і виявлення фінансових ризиків. Це допомагає передбачати потенційні фінансові труднощі та оптимізувати розподіл ресурсів.
3	Сценарне планування та гнучкість прогнозів	Побудова альтернативних сценаріїв (оптимістичних, базових, песимістичних) та rolling forecast (безперервне оновлення прогнозів) для адаптації до нестабільного ринкового середовища. Дозволяє підприємству швидко реагувати на зміни ринку та знижувати ризики від непередбачуваних подій.
4	Інтеграція управління ризиками	Врахування фінансових, ринкових та операційних ризиків у планах через моделювання, створення резервів та оцінку впливу зовнішніх шоків. Це підвищує стабільність діяльності та дозволяє більш впевнено приймати стратегічні рішення.
5	Сталий розвиток / ESG-орієнтація	Включення екологічних, соціальних та корпоративних показників у фінансове планування, планування інвестицій з урахуванням ESG-аспектів. Сприяє формуванню позитивного іміджу підприємства та підвищує його привабливість для інвесторів і партнерів.
6	Еволюція ролі фінансової функції	Перетворення фінансів у бізнес-партнера: фінансова функція не тільки контролює, але й активно формує стратегію, підтримує прийняття рішень через FP&A-процеси. Забезпечує глибший аналіз ефективності бізнес-процесів та допомагає визначати пріоритети інвестицій.

Джерело: сформовано автором за даними [6, 7]

Аналіз актуальних тенденцій у фінансовому плануванні демонструє, що цифровізація та автоматизація фінансових функцій стають ключовими інструментами підвищення ефективності управління ресурсами підприємства. Використання ERP-систем, BI-інструментів та інших цифрових платформ дозволяє скоротити час на підготовку звітності, підвищити точність прогнозів і забезпечити глибоку аналітичну підтримку управлінських рішень. Ці технології створюють основу для більш прозорого та оперативного фінансового контролю, що особливо важливо в умовах швидкоплинних ринкових змін.

Використання штучного інтелекту та сценарного планування дозволяє підприємствам не лише прогнозувати фінансові результати, а й адаптувати стратегії до різних варіантів розвитку ринку. Гнучкі прогнози, побудовані на основі кількох сценаріїв, та rolling forecast забезпечують швидку реакцію на непередбачувані події та мінімізують ризики. Інтеграція управління ризиками у

фінансове планування підвищує стабільність підприємства, дозволяючи оцінювати потенційні загрози та формувати резерви для їх нейтралізації.

Сталий розвиток, ESG-орієнтація та еволюція ролі фінансової функції відображають сучасну тенденцію до стратегічного та комплексного підходу у фінансах. Включення екологічних, соціальних і корпоративних показників підвищує інвестиційну привабливість підприємства та зміцнює його репутацію на ринку. Одночасно фінансова функція стає активним партнером у формуванні стратегії та прийнятті управлінських рішень, що дозволяє підприємству оптимізувати використання ресурсів та ефективно реалізовувати свої стратегічні цілі.

Висновки. Система фінансового планування, що базується на науковому підході, багаторівневому моделюванні та інтеграції сучасних технологій, забезпечує підприємству ефективне управління доходами, витратами, інвестиційними ресурсами та ризиками. Така система підвищує стабільність діяльності, дозволяє оперативно реагувати на зміни ринку та сприяє формуванню інвестиційної привабливості підприємства, що є ключовим фактором його конкурентоспроможності у сучасних економічних умовах.

ДЖЕРЕЛА

1. Фурса В. А., Гнатенко Є. П., Гнатєва Т. М. Економічна сутність і роль фінансового планування в системі управління підприємством. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8, № 2. С. 69–75. URL: <https://ujae.org.ua/ekonomichna-sutnist-ta-rol-finansovogo-planuvannya-v-systemi-upravlinnya-pidpryemstvom/>

2. Русіна Ю. О., Нефедова Т. М., Коваленко Д. І., Студінський М. С. Науковий підхід до фінансового планування на підприємстві: системний аналіз та моделювання. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2025. № 8. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2025/8/11327>

3. Нечипоренко А. В., Стабіас С. М. Фінансове планування та прогнозування в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2022. № 10. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/653>

4. Поляков М. А. Фінансове планування на підприємстві. *Трансформаційна економіка*. 2023. Вип. 3 (03). С. 80–84. URL: <https://www.transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/76>

5. Ніконенко У. М., Пшоно С. В. Стратегічний інструментарій фінансово-економічної безпеки бізнес-процесів розвитку підприємства. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 9. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/338>

6. Тренди у фінансовому плануванні на 2024 рік: напрямки розвитку та виклики. *Мінфін*. 2023. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/12/27/118680157/>

7. Oliver Balch. Wave of regulation drives demand for sustainability advice. *Financial Times*. 2025. URL: <https://www.ft.com/content/3bc008ff-cf3d-4bd7-8052-e1beeabca002>

Баранова А. Г.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ГРОШОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК

Грошова система України є фундаментальним елементом національної економіки, який забезпечує стабільність фінансових відносин, регулює обіг грошей та визначає засади функціонування ринкової інфраструктури. Вона формувалася протягом тривалого історичного періоду, що охоплює етапи від використання різних видів товарних грошей до впровадження сучасної національної валюти – гривні. Створення власної грошової системи стало важливим атрибутом державного суверенітету України після проголошення незалежності у 1991 році, а грошова реформа 1996 року заклала основи сучасного грошового обігу, закріпивши гривню як єдиний законний платіжний засіб.

У сучасних умовах грошова система виконує ключову роль у забезпеченні економічного розвитку, регулюванні інфляційних процесів, стабілізації макроекономічного середовища та підтриманні довіри населення і бізнесу до національної валюти. Її функціонування базується на взаємодії готівкового та безготівкового обігу, системи емісії, регуляторних механізмів, валютного контролю та грошово-кредитної політики, що реалізуються Національним банком України як центральним банком держави.

Особливої актуальності дослідження грошової системи набуває в умовах зовнішніх економічних та політичних викликів, високої інфляційної чутливості та необхідності зміцнення фінансової безпеки країни. Після початку повномасштабної агресії Росії у 2022 році важливими стали питання забезпечення стабільності валютного курсу, підтримання ліквідності банківської системи, розвитку цифрових платіжних інструментів та адаптації грошово-кредитних механізмів до надзвичайних умов.

Грошова система є певною моделлю, типом організації грошового обігу, що закріплений законодавчо [1]. Грошова система України є складною та багатокомпонентною структурою, що постійно розвивається та вдосконалюється відповідно до вимог часу, змін у глобальній економіці та внутрішніх потреб держави. Її аналіз дає змогу зрозуміти закономірності функціонування фінансів, оцінити ефективність державного регулювання та визначити перспективи подальшого розвитку національної економіки.

Елементи грошової системи України охоплюють національну валюту, емісійну систему, готівковий та безготівковий обіг, валютну систему, платіжну інфраструктуру, механізми державного контролю та грошово-кредитну політику [2]. Кожен із цих елементів відіграє важливу роль у забезпеченні

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

стабільності грошової одиниці, підтриманні макроекономічної рівноваги та формуванні довіри населення і бізнесу до фінансової системи. Злагоджена взаємодія цих компонентів є запорукою ефективного функціонування економіки, особливо в умовах воєнних та економічних викликів, коли підвищується значення монетарних інструментів щодо підтримки фінансової стабільності. Діяльність Національного банку України відіграє вирішальну роль у забезпеченні стійкості всієї фінансової системи й реалізації грошово-кредитної політики [3; 4].

В умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, інфляційних коливань та зовнішньоекономічних ризиків, значення кожного елемента грошової системи посилюється. Готівковий обіг потребує підвищеного контролю та безпеки, безготівкові розрахунки – технологічної адаптивності та стійкості, валютна система – збалансованої політики курсоутворення, а інструменти монетарного регулювання – гнучкості та швидкої реакції на кризові фактори. У цих умовах важливою є також цифровізація фінансової системи, розвиток електронних платежів, модернізація платіжної інфраструктури та впровадження концепції електронної гривні, що визначає новий етап еволюції грошового обігу.

Сучасний стан грошової системи України характеризується поєднанням традиційних підходів до організації грошового обігу з активним упровадженням цифрових технологій, що сприяє підвищенню ефективності фінансових операцій і розширенню можливостей для населення та бізнесу. Національний банк України виконує ключову роль у забезпеченні цінової стабільності, контролі інфляції, підтриманні ліквідності банківської системи та регулюванні валютного ринку, застосовуючи комплекс монетарних інструментів.

В умовах воєнного стану грошова система України продемонструвала стійкість і здатність до адаптації. Важливими чинниками стабілізації стали тимчасові валютні обмеження, фіксація та подальше коригування валютного курсу, макропруденційні заходи та підтримка міжнародних партнерів. Одночасно посилюється роль безготівкових та електронних форм грошей, зокрема розвиваються мобільні платіжні системи та концепція електронної гривні (е-гривні), що визначає стратегічний напрям цифрової трансформації фінансового сектору.

Таким чином, грошова система України продовжує еволюціонувати, реагуючи на економічні зміни та потреби суспільства. Ключовими завданнями на перспективу залишаються забезпечення довгострокової цінової стабільності, удосконалення валютного регулювання, розширення фінансової інклюзії та підвищення довіри до національної валюти. Подальший розвиток грошової системи базуватиметься на поєднанні інституційної стабільності, технологічних інновацій та ефективної політики НБУ, що сприятиме зміцненню економічної безпеки та сталому розвитку. Елементи грошової системи України виконують стратегічну роль у забезпеченні фінансової стабільності держави, а їх збалансований розвиток і взаємодія формують підґрунтя для стійкого економічного зростання. Подальше вдосконалення грошової системи потребує зміцнення інституційної спроможності НБУ, гармонізації законодавства з європейськими стандартами, інноваційного розвитку платіжних технологій та підвищення рівня

фінансової грамотності населення. Саме комплексний підхід до розвитку кожного елемента забезпечить підвищення ефективності грошового обігу та зміцнення економічної безпеки України.

ДЖЕРЕЛА

1. Радченко О. М. Поняття грошового обігу та грошової системи як фінансово-правових категорій. *Право і суспільство*. 2020. № 3. С. 125-135.
2. Батракова Т. І., Григор'єва О. М. Особливості становлення та розвитку грошової системи в перехідній економіці. *Економіка і суспільство*. 2016. №7. С. 696-701.
3. Волкова В. В., Волкова Н. І. Стратегія залучення депозитних ресурсів як вектор функціонування грошової системи країни. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. № 30/1. С. 169–178.
4. Кужелєв М. О. Біхевіористичні фінанси як чинник розвитку національної грошової системи: глобалізаційний аспект. *Сучасні проблеми глобалізаційних процесів у світовій економіці*: матер. міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 12 листопада 2018 р. К.: НАУ, 2018. С. 109-111.

Бегус В.В.,
здобувачка ступеня фахового молодшого бакалавра
Фабіянська В.Ю.,
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Статутний капітал є базовою складовою власного капіталу підприємства та відіграє важливу роль у формуванні його фінансової структури. Він відображає сукупність внесків засновників або учасників у майно підприємства та фіксується в установчих документах. Відповідно до чинного законодавства України, статутний капітал визначається як «сума грошових та/або майнових внесків учасників (засновників), яка є фінансовою та виробничою основою для початку діяльності, а також визначає право голосу та кількість дивідендів кожного учасника» [1].

У випадку акціонерних товариств статутний капітал формується за рахунок номінальної вартості випущених акцій, що розміщені серед акціонерів [2].

У ширшому економічному контексті статутний капітал розглядається як початкова фінансова база, необхідна для запуску діяльності підприємства, а також як елемент забезпечення довіри кредиторів і контрагентів. Він виконує гарантійну функцію, підтверджуючи наявність майнової основи для виконання зобов'язань підприємства. Як зазначають дослідники корпоративних фінансів, статутний капітал виступає «фінансовим фундаментом суб'єкта господарювання та формує вихідну структуру прав власності» [3].

З огляду на його значення для формування фінансової стійкості, правильна організація обліку й аналізу статутного капіталу є важливою передумовою забезпечення прозорості корпоративного управління. Недостатній рівень внесення капіталу, несвоєчасне його формування або неправильне відображення в бухгалтерському обліку можуть створювати ризики як для самого підприємства, так і для його контрагентів.

Статутний капітал формується на етапі створення підприємства або в процесі його діяльності у випадку прийняття рішення про збільшення чи зменшення капіталу. Учасники можуть вносити грошові кошти, основні засоби, нематеріальні активи, майнові права або інші ресурси, які підлягають грошовій оцінці та фіксуються в офіційних документах. Варто зазначити, що термін «статутний фонд», який використовувався раніше, нині замінений сучасним поняттям «статутний капітал» відповідно до оновлених норм законодавства [4].

Правове регулювання формування та зміни статутного капіталу визначене законодавчими актами України, зокрема Законом «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та Законом «Про акціонерні товариства». Наприклад, учасники ТОВ зобов'язані внести свої внески протягом шести місяців

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

із дати державної реєстрації, що забезпечує реальність заявленого капіталу та підвищує рівень захищеності кредиторів [5].

Статутний капітал відіграє важливу роль у фінансово-економічній діяльності підприємства. Передусім він є показником фінансової можливості засновників забезпечити стабільну діяльність бізнесу. Крім того, його величина впливає на репутацію підприємства, інвестиційну привабливість та доступ до зовнішніх джерел фінансування. Наявність достатнього статутного капіталу забезпечує стійкість до фінансових ризиків, дозволяє здійснювати довгострокове планування та приймати стратегічні рішення.

Важливим аспектом є також відображення статутного капіталу в системі бухгалтерського обліку. Відповідно до Плану рахунків, його облік здійснюється на субрахунку 401 «Статутний капітал», що дозволяє відображати рух внесків учасників та зміни у структурі власного капіталу. Аналіз статутного капіталу включає оцінку його формування, повноти внесення, видів внесків, відповідності законодавчим вимогам та впливу на загальну фінансову стійкість підприємства.

Окрему увагу слід приділити ризикам, пов'язаним із формуванням статутного капіталу. До них належать: недостатність розміру капіталу, невнесення частини внесків учасниками, завищена оцінка майнових ресурсів або невідповідність фактичної структури капіталу даним установчих документів. У процесі аудиту операції зі статутним капіталом розглядаються як потенційна зона ризику, оскільки саме на цьому етапі часто виникають порушення, що можуть впливати на достовірність фінансової звітності.

Підсумовуючи, варто зазначити, що статутний капітал є невід'ємною частиною власного капіталу підприємства та має ключове значення для забезпечення його фінансової стабільності. Правильна організація його формування, обліку та аналізу дозволяє підвищити рівень прозорості фінансової діяльності, забезпечити довіру кредиторів та створити основу для сталого розвитку підприємства. В умовах сучасних економічних викликів, нестабільності ринку та зростання вимог до корпоративного управління належне управління статутним капіталом набуває особливої актуальності.

ДЖЕРЕЛА

1. Барданова А. «Що таке статутний капітал компанії та як він формується?». Юрліга: аналітика. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/227614_shcho-take-statutniy-kaptal-kompan-ta-yak-vn-formutsya?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.10.2025).
2. Закон України «Про акціонерні товариства». Відомості Верховної Ради України, 2023, № 18–19, ст. 81. URL: [Про акціонерні товариства | від 27.07.2022 № 2465-IX](#)
3. ПУМБ. «Що таке статутний капітал: сутність, функції та значення». ПУМБ : прес-центр. URL: https://about.pumb.ua/presscenter/notifications/item/7562-scho-take-statutnij-kaptal-sutnstj-funkc-ta-znache?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.10.2025).

4. УНІАН. Поняття «статутний фонд» замінюється на «статутний капітал» / прес-служба Глави держави. Київ. URL : https://www.unian.ua/society/446894-ponyattya-statutniy-fond-zaminyuetsya-na-statutniy-kapital.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.10.2025).

5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. №2275-VIII. Дата оновлення: 28.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 29.10.2025).

Бескидевич В. Р.,
здобувач освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Нянько Л. Ю.,
старший викладач
кафедри обліку та фінансів
ORCID: 0000-0002-0763-487X
Університет економіки і підприємництва,
м. Хмельницький, Україна

СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

Сучасні фінансові інструменти в банківській системі — це різноманітні механізми та продукти, що використовують банки для залучення коштів, кредитування, управління ризиками та проведення розрахунків. Завдяки розвитку технологій та фінансових ринків, їхній перелік постійно розширюється.

У Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України зазначено, що фінансовий інструмент — це договір, згідно з яким одночасно виникає фінансовий актив в одного суб'єкта господарювання і фінансове зобов'язання або інструмент власного капіталу в іншого суб'єкта господарювання [1].

Згідно П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» фінансові інструменти в бухгалтерському обліку поділяються на фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу і похідні фінансові інструменти.

Фінансові активи включають: грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти; дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу; фінансові інвестиції, що утримуються до погашення; фінансові активи, призначені для перепродажу; інші фінансові активи.

Фінансові зобов'язання включають фінансові зобов'язання, призначені для перепродажу, та інші фінансові зобов'язання.

До інструментів власного капіталу належать прості акції, частки та інші види власного капіталу.

Похідні фінансові інструменти включають ф'ючерсні контракти, форвардні контракти та інші похідні фінансові інструменти [2].

Проте детальна класифікація фінансових інструментів наводиться у ст. 7 ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», а саме: фінансовими інструментами є:

- 1) цінні папери, у тому числі цінні папери інститутів спільного інвестування;
- 2) інструменти грошового ринку;
- 3) опціони, ф'ючерси, свопи, контракти на майбутню відсоткову ставку та будь-які інші деривативні контракти, базовим активом яких є цінні папери, валюта або інші деривативні контракти, базовим показником яких є процентні ставки, дохідність, індекси або курс, та які можуть бути виконані у вигляді фізичної

поставки (поставні деривативні контракти) або розрахунків (розрахункові деривативні контракти);

4) опціони, ф'ючерси, свопи, форварди та інші деривативні контракти, базовим активом яких є продукція, які мають або можуть бути виконані у вигляді розрахунків за вибором однієї із сторін (змішані деривативні контракти), крім випадків неплатоспроможності або інших випадків припинення зобов'язань;

5) опціони, ф'ючерси, свопи та інші деривативні контракти, базовим активом яких є продукція, що укладаються на торговельних майданчиках та які можуть бути виконані у вигляді фізичної поставки (поставні деривативні контракти), крім контрактів (договорів), передбачених частиною другою цієї статті;

6) опціони, ф'ючерси, свопи, форварди та інші деривативні контракти, базовим активом яких є продукція, які можуть бути виконані у вигляді фізичної поставки (поставні деривативні контракти) та які не зазначені у пункті 5 цієї частини, укладаються не в комерційних цілях та мають характеристики іншого деривативного фінансового інструменту;

7) деривативні фінансові інструменти, що передбачають передачу кредитного ризику, зокрема кредитні ноти та кредитні дефолтні свопи;

8) фінансові контракти на різницю цін;

9) опціони, ф'ючерси, свопи, контракти на майбутню відсоткову ставку та будь-які інші деривативні контракти, що стосуються кліматичних параметрів, ставок фрахту, показників інфляції або інших показників економічної статистики, які мають бути виконані у вигляді розрахунків (розрахункові деривативні контракти) або можуть бути виконані у вигляді розрахунків за вибором однієї із сторін (змішані деривативні контракти), крім випадків неплатоспроможності або інших випадків припинення зобов'язань;

10) деривативні контракти, що стосуються активів, прав, зобов'язань, індексів, курсів, які не зазначені у цій частині та які мають характеристики іншого деривативного фінансового інструменту, у тому числі які укладаються на регульованому ринку, ОТМ або БТМ [3].

Характерними властивостями фінансових інструментів є:

1. Термін погашення — період часу до остаточного платежу або вимоги про ліквідацію (погашення) фінансового інструменту.

2. Ліквідність — здатність швидко конвертуватися в готівку без значних втрат. Поняття ліквідності в першу чергу пов'язане з торгівлею активом на ринку, незалежно від того, чи є це облігація чи акція.

3. Дохід від інструментів визначається очікуваними виплатами відсотків і дивідендів, а також сумами, отриманими від погашення або перепродажу фінансового активу іншим учасникам ринку.

4. Номінальна норма дохідності відображає дохід у грошовому вираженні, отриманий від інвестування коштів у фінансовий актив, що представляє абсолютну вартість використання коштів. Реальна норма дохідності дорівнює номінальній нормі дохідності мінус рівень інфляції.

5. Ризик фінансового інструменту відображає невизначеність, пов'язану з розміром і термінами отримання майбутнього доходу.

6. Подільність характеризується мінімальним обсягом, який можна купити або продати на ринку.

7. Конвертованість означає можливість обміну фінансового інструменту на інші фінансові активи.

8. Механізм оподаткування визначає, як і за якими ставками оподатковується дохід від володіння та перепродажу фінансового інструменту.

9. Валюта платежу — це валюта, в якій здійснюється оплата фінансового інструменту [4].

Проте, на сьогодні, краще брати за основу не бухгалтерську, а функціональну класифікацію, яка є більш зручною для економічного аналізу та управління у банківській практиці, оскільки описує інструменти за їхньою економічною суттю (наприклад, «все, що базується на боргу»). Основними категоріями фінансових інструментів за функціональної класифікації є:

1. Боргові інструменти, які включають:

– депозити — це один з основних банківських фінансових інструментів для залучення коштів від фізичних та юридичних осіб. До них належать як звичайні поточні рахунки, так і строкові депозити, що пропонують вищу дохідність;

– кредити — ще один з основних банківських фінансових інструментів, який визначає відносини між банком та позичальником, за яких банк надає гроші на певний строк та на визначених умовах, а позичальник зобов'язується повернути основну суму боргу та сплатити відсотки (іпотечне кредити (для придбання нерухомості); споживчі кредитами (для особистих потреб); кредити для бізнесу (для фінансування операційної діяльності та розвитку); кредитне фінансування (для великих інвестиційних проєктів));

– облігації — банківський фінансовий інструмент, який передбачає, що банки можуть випускати власні боргові цінні папери (наприклад, банківські облігації) для залучення капіталу, а також купувати-продавати облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) — це боргові цінні папери, які випускає держава, і вкладення в них вважаються безпечними через 100%-ву гарантію повернення коштів від держави, а також дозволяють інвестувати як у гривні, так і в іноземній валюті;

– ощадні сертифікати — банківський фінансовий інструмент або цінний папір, що підтверджує суму депозиту, внесеного в банк, і право вкладника на отримання депозиту та відсотків після закінчення встановленого терміну.

2. Інструменти власного капіталу:

– акції — для акціонерних банків — це фінансовий інструмент, що підтверджує право власності на частку в капіталі банку та право на отримання частини прибутку (дивідендів).

3. Інструменти ліквідності та розрахунків:

– грошові кошти — це головний фінансовий інструмент, який включає готівку в касах та кошти на кореспондентських рахунках;

– еквіваленти грошових коштів — високоліквідні інвестиції з терміном до 90 днів (наприклад, державні цінні папери «овернайт»), які частково вже є борговими інструментами, але функціонально віднесені до грошей через їхню миттєву конвертованість;

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

– дебіторська заборгованість — це фінансовий інструмент, а саме сума грошових коштів, яку інші сторони винні банку в результаті минулих операцій. Вона відображає право вимоги банку на отримання цих коштів, тобто — це поточні, операційні вимоги;

– банківські чеки та векселі — класичні банківські фінансові інструменти, що використовуються для здійснення безготівкових розрахунків;

– акредитиви, які застосовуються в міжнародній торгівлі та гарантують виконання платіжних зобов'язань між сторонами;

– банківські гарантії — банківський фінансовий інструмент, що гарантує виконання зобов'язань однієї сторони перед іншою і часто використовується в тендерах.

4. Похідні фінансові інструменти (деривативи):

– опціони, ф'ючерси, свопи та форвардні контракти — це фінансові інструменти, які дозволяють банкам та їхнім клієнтам управляти ризиками, такими як коливання валютних курсів, відсоткових ставок та цін на товари.

Разом з тим, сучасні тенденції та розвиток фінансових технологій (Фінтех) призвів до появи нових, інноваційних інструментів:

Цифрові фінансові інструменти — інтеграція технологій блокчейн та інших цифрових рішень у банківські операції, цифрові валюти та криптовалюта, токенизація.

ESG-фінансування. Саме зараз зростає увага до інструментів, пов'язаних з екологічними, соціальними та управлінськими аспектами (ESG), що включає зелені облігації та кредити з урахуванням ESG-критеріїв.

Мобільний банкінг і платіжні системи. Мобільні застосунки та цифрові платформи стали основними інструментами для здійснення платежів, переказів і управління рахунками.

При цьому, Національний банк України, як центральний банк, використовує власні інструменти для регулювання ліквідності та монетарної політики, що впливають на всю банківську систему, а саме: обов'язкові резервні вимоги до комерційних банків; операції РЕПО, що стосуються купівлі-продажу цінних паперів з умовою зворотного викупу; валютні операції та інтервенції, тобто операції з іноземною валютою для впливу на валютний курс.

Фінансові інструменти банківської сфери є невід'ємною частиною сучасної економіки. Боргові, акціонерні, розрахункові, похідні інструменти дозволяють ефективно управляти ризиками, інвестувати та планувати фінансове майбутнє. Сучасні тенденції, такі як цифровізація, фінтех, використання штучного інтелекту та блокчейну, роблять банківські послуги більш доступними, швидкими та безпечними.

Безумовно, сучасні фінансові інструменти в банківській системі — це потужні каталізатори, що трансформують внутрішні процеси банків. Їх впровадження сприяє глибшому аналізу даних, покращує обґрунтованість рішень, дозволяє ефективніше управляти ризиками та виводить взаємодію з клієнтами на якісно новий рівень.

Отже, сучасні фінансові інструменти в банківській системі зосереджені на цифровізації, автоматизації та поглибленому аналізі даних для підвищення ефективності, мінімізації ризиків та покращення клієнтського досвіду. Вони охоплюють як внутрішні процеси банку, так і послуги для його клієнтів.

ДЖЕРЕЛА

1. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України *Постанова Національного банку України; Інструкція, Перелік* від 21.02.2018 № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18#Text> (дата звернення: 24.10.2025)
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти». Наказ, Положення *Міністерства фінансів України* від 30.11.2001 № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення: 24.10.2025)
3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006, №31, Ст. 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 22.08.2023) (дата звернення: 25.10.2025)
4. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Фінансовий інструмент. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82 (дата звернення: 23.10.2025)

Бойцян І.Я.,
здобувачка ступеня бакалавра
Науковий керівник:
Цюцяк І.Л.
старший викладач кафедри бізнесу та управління
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ У ФІНАНСАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПРИЙНЯТТЯ ОБҐРУНТОВАНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У сучасних умовах цифровізації економіки інформаційні технології стали ключовим елементом функціонування фінансової системи. Жодне підприємство чи установа сьогодні не може ефективно здійснювати управлінську діяльність без використання сучасних інформаційних систем, які забезпечують оперативне опрацювання великих масивів даних, їх аналітичну обробку та підтримку процесів прийняття управлінських рішень. У фінансовій сфері роль таких систем є визначальною, адже швидкість, точність і повнота фінансової інформації безпосередньо впливають на стабільність, результативність і конкурентоспроможність підприємства.

Із кожним роком обсяг фінансових даних стрімко зростає, що робить неможливим їх ефективне опрацювання без автоматизації та автоматизованих засобів. Саме тому інформаційні системи виступають інструментом, який забезпечує керівництво підприємства достовірною, актуальною й структурованою інформацією для контролю грошових потоків, оцінювання ризиків і стратегічного планування.

Сучасні фінансово-інформаційні системи інтегрують у єдиному цифровому середовищі функції обліку, фінансового планування, аналізу та контролю. Це дозволяє мінімізувати кількість помилок, підвищити точність розрахунків і пришвидшити обмін інформацією між підрозділами. Таким чином, керівництво отримує можливість оперативно реагувати на зміни фінансового стану підприємства та приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі реальних даних, а не інтуїтивних припущень.

Якість управлінських рішень безпосередньо залежить від якості даних. Якщо інформація є неповною, несвоєчасною або недостовірною – це призводить до помилок в управлінні. Тому сучасні фінансові інформаційні системи орієнтовані на забезпечення своєчасного доступу до точних, консолідованих і структурованих даних. Зокрема, системи бізнес-аналітики (Business Intelligence, BI) дозволяють візуалізувати показники у вигляді інтерактивних графіків і діаграм, відстежувати відхилення від планових значень, прогнозувати доходи та витрати. BI спочатку займається очищенням, консолідацією даних, перетворенням їх у зручний для аналізу формат, такі завдання – інтерпретувати велику кількість даних, загострюючи увагу лише на ключових факторах, що впливають на ефективність,

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

моделювати результат різних варіантів дій, відстежувати результати прийняття рішень [1]. До сучасних трендів також належить використання елементів штучного інтелекту (ШІ) для прогностичної аналітики.

Використання інформаційних систем у фінансах має низку переваг, зокрема: скорочення часу на обробку даних, зменшення впливу людського фактору, підвищення точності облікових і аналітичних операцій, прискорення формування звітності та забезпечення прозорості фінансової діяльності. Це сприяє перерозподілу трудових ресурсів від рутинних завдань до стратегічного аналізу, планування та прогнозування. Разом із тим, упровадження таких систем потребує значних інвестицій у технічну інфраструктуру, навчання персоналу та забезпечення кібербезпеки, оскільки фінансова інформація належить до найбільш чутливих категорій даних.

Серед найпоширеніших фінансово-інформаційних систем варто відзначити глобальні ERP-системи, такі як SAP ERP, яка дає змогу великим корпораціям автоматизувати бухгалтерський облік, контролювати рух коштів, аналізувати доходи та витрати й формувати управлінську звітність. Для середніх і малих підприємств ефективним рішенням є Microsoft Dynamics 365, що інтегрує функції фінансового менеджменту, управління персоналом і продажами. В Україні активно використовується система М.Е.Дос, яка забезпечує електронний документообіг і подання фінансової звітності до контролюючих органів, сприяючи диджиталізації фінансових процесів.

Окрім універсальних ERP-рішень, існують спеціалізовані системи підтримки прийняття рішень (Decision Support Systems, DSS), орієнтовані на аналітичне моделювання та стратегічне планування. Наприклад, ISDS використовується для оцінювання інноваційних проєктів, Marketing Expert – для планування маркетингової діяльності із застосуванням SWOT-, GAP- та портфельного аналізу, Decision Grid – для порівняння альтернатив управлінських рішень за багатьма критеріями, а Analytica 2.0 – для кількісного моделювання, аналізу ризиків і прогнозування результатів. Також зростає роль хмарних платформ (SaaS) для фінансового планування та бюджетування (FP&A). Такі системи дозволяють зменшити ймовірність управлінських помилок і підвищити ефективність фінансового менеджменту.

Важливо зазначити, що ефективність функціонування фінансово-інформаційних систем значною мірою залежить від рівня їх інтеграції з іншими корпоративними інформаційними ресурсами. Чим вищим є ступінь взаємозв'язку між підсистемами – обліковою, управлінською, виробничою, логістичною, маркетинговою, кадровою – тим повніше керівництво отримує інформаційну картину діяльності підприємства. Інтеграція дозволяє усунути дублювання даних, забезпечити їхню узгодженість у режимі реального часу, а також оптимізувати процеси фінансового контролю та аудиту. У результаті інформаційні системи трансформуються з інструмента підтримки операційної діяльності у стратегічний ресурс, що забезпечує комплексне управління ефективністю бізнесу.

Отже, інформаційні системи у фінансовій сфері виступають надійним фундаментом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Вони

забезпечують комплексне бачення фінансового стану підприємства, підвищують рівень контролю, дозволяють прогнозувати результати діяльності та вчасно реагувати на зміни ринкового середовища. Незважаючи на складність і вартість упровадження, користь від використання інформаційних систем у фінансах переважає витрати, адже вони формують основу для стійкого розвитку, цифрової трансформації та підвищення конкурентоспроможності підприємств.

ДЖЕРЕЛА

1. Business Intelligence BI. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/business-intelligence-bi>

Болтінов О.О.,
здобувач ступеня магістра
Науковий керівник: Несторенко Т.П.,
к.е.н., професор АS, доцент
Бердянський державний педагогічний університет,
м.Запоріжжя, Україна;
Сілезька академія, Катовіце, Польща

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА: МІСЦЕ УПРАВЛІННЯ ФОНДОМ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Наукові дослідження підкреслюють ключове значення заробітної плати як чинника формування ефективної трудової поведінки та результативності працівників [5, 6]. Рівень оплати праці визначає не лише матеріальну забезпеченість, а й мотиваційну спрямованість персоналу, впливаючи на їхнє бажання підвищувати кваліфікацію, демонструвати ініціативність і залишатися в межах національного ринку праці. Конкурентний рівень винагороди виступає потужним інструментом утримання кваліфікованих кадрів, зниження трудової міграції та забезпечення високої продуктивності праці, що робить заробітну плату ключовим елементом побудови ефективної системи управління персоналом.

Одним із ключових інструментів реалізації цієї мотивуючої ролі заробітної плати на рівні підприємства є фонд оплати праці (ФОП), який забезпечує фінансову основу для формування системи винагороди персоналу. ФОП посідає центральне місце у фінансовому механізмі підприємства, оскільки відображає загальний обсяг ресурсів, спрямованих на забезпечення трудової діяльності персоналу відповідно до обсягів, якості та результативності виконаної роботи [1]. З погляду фінансового управління, ФОП слугує визначальною складовою витратної частини підприємства, адже оплата праці формує значний сегмент собівартості продукції, впливає на прибутковість та визначає фінансову стійкість суб'єкта господарювання.

У стратегічному контексті фонд заробітної плати виконує функцію інструмента впливу на трудову поведінку працівників. Через систему розподілу коштів на оплату праці підприємство формує мотиваційне середовище, що визначає рівень використання трудового потенціалу та ефективність виробничих процесів. Вдале узгодження витрат на персонал із результатами господарської діяльності сприяє підвищенню конкурентоспроможності та позитивно впливає на фінансові показники підприємства.

В умовах ринкової економіки та нестабільності зовнішнього середовища ФОП перетворюється на інструмент фінансової стратегії, орієнтованої на гармонізацію інтересів працівників і роботодавця. Він виступає не лише показником економічних можливостей організації, а й індикатором соціально-психологічного клімату колективу. Крім того, ефективна політика управління фондом заробітної плати опосередковано впливає на загальну економічну активність, купівельну

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

спроможність населення та функціонування ринку праці, виконуючи тим самим макроекономічну роль у перерозподілі національного доходу.

З економічної точки зору, ФОП – це сукупність фінансових ресурсів, спрямованих на відшкодування витрат робочої сили. Його формування базується на системі нормування праці, тарифних ставках, посадових окладах, положеннях колективних угод і механізмах преміювання. До складу ФОП включають:

основну заробітну плату, що забезпечує винагороду за виконання встановлених норм праці;

додаткову заробітну плату, яка охоплює надбавки, премії, доплати та компенсаційні виплати;

інші заохочувальні й компенсаційні виплати, передбачені законодавством і колективними договорами.

У сучасних умовах структура фонду дедалі частіше доповнюється елементами корпоративного соціального пакета – медичним страхуванням, оплатою зв'язку, транспортними компенсаціями, бонусами тощо, що розширює систему стимулювання й підвищує привабливість роботодавця.

Соціальна функція ФОП полягає в забезпеченні матеріального добробуту працівників, що визначає рівень їхньої задоволеності працею, продуктивності та лояльності до підприємства [3]. Рациональна політика оплати праці зменшує плинність кадрів і сприяє формуванню позитивного іміджу підприємства на ринку праці. З управлінських позицій фонд оплати праці є об'єктом постійного планування, моніторингу та контролю. Його оптимізація є передумовою фінансової рівноваги підприємства, оскільки порушення співвідношення між витратами на персонал і результатами діяльності може спричинити або надмірні витрати, або нестачу стимулюючих виплат. У сучасній практиці для цього застосовують системи КРІ, гнучкі моделі преміювання, автоматизовані інформаційні системи та методи прогнозування витрат на персонал.

Рівень ефективності управління ФОП визначається здатністю підприємства забезпечити оптимальну кореляцію між витратами на трудові ресурси та величиною створеної доданої вартості. Від грамотного розподілу коштів між підрозділами й категоріями працівників залежить продуктивність праці, собівартість продукції та конкурентні позиції підприємства. За умов економічної нестабільності управлінські рішення мають враховувати вплив інфляційних процесів, законодавчих змін, сезонних факторів і коливань обсягів діяльності. Процес формування ФОП передбачає низку послідовних етапів: прогнозування потреби в трудових ресурсах, визначення раціональної чисельності персоналу, розрахунок витрат на оплату праці, складання кошторису, аналіз його виконання та оцінку результативності використання фонду [4]. В основі такого підходу лежать принципи системності, економічної обґрунтованості, прозорості й стимулюючої спрямованості.

У практиці фінансового менеджменту фонд оплати праці має двоїсту природу: з одного боку, він є витратною частиною виробництва, а з іншого – інструментом підвищення доходів працівників і важелем зростання продуктивності праці.

Підприємства, що ефективно керують ФОП, не лише покращують фінансові результати, а й зміцнюють корпоративну культуру та довгострокову стабільність.

З метою контролю за ефективністю використання фонду необхідно проводити: аналіз динаміки та структури ФОП;

порівняння темпів зростання заробітної плати й продуктивності праці;

виявлення невинуватених витрат у структурі фонду;

розрахунок показників ефективності його використання.

В Україні структура фонду оплати праці має низку специфічних рис, що формуються під впливом національного законодавства та динамічних економічних умов. На відміну від багатьох країн ЄС, де значну увагу зосереджують на розширених соціальних гарантіях, українська система характеризується високою гнучкістю та необхідністю швидко реагувати на зовнішні виклики – зокрема інфляційні коливання чи наслідки військових дій. Так, починаючи з 2022 року, у відповідь на воєнні ризики чимало підприємств запровадили додаткові виплати за роботу в небезпечних умовах, що фактично розширило традиційні межі фонду заробітної плати (табл.1) [1].

Таблиця 1

Орієнтовна структура фонду оплати праці українських підприємств [3]

Компонент	Частка у фонді, %	Приклад
Основна заробітна плата	50–70	Фіксована ставка офісного працівника
Додаткові виплати	10–30	Премії за результативність
Компенсації	10–20	Лікарняні, оплата відпусток
Відрахування	15–25	Податки та внески до соцфондів

Ще однією особливістю є відмінність від підходів, характерних для США, де значна частина фонду може містити бонуси, опції або інші стимули, пов'язані з продуктивністю. В Україні ж роботодавці здебільшого спираються на державне регулювання оплати праці. Це створює певні труднощі, але одночасно відкриває можливості, зокрема використання податкових механізмів для підтримки професійного розвитку персоналу. Така практика сприяє не лише оптимізації витрат, а й підвищенню кваліфікаційного рівня працівників, що досить рідко зустрічається у міжнародних практиках.

Особливо важливим є аналіз впливу змін у рівні оплати праці на фінансові результати, рентабельність і прибуток підприємства. Для цього використовують факторний аналіз, що дозволяє визначити роль продуктивності праці, чисельності персоналу, фонду робочого часу та середньої заробітної плати у відхиленнях фактичного фонду від планового. ФОП також виконує регулятивну функцію, оскільки через механізми оплати праці реалізується внутрішня політика підприємства щодо стимулювання персоналу та підвищення ефективності трудових процесів [8]. Комплексні системи мотивації, що поєднують матеріальні та нематеріальні стимули – гнучкі преміальні схеми, бонуси за інновації, участь у прибутку, – сприяють формуванню сталих конкурентних переваг та зміцненню економічних позицій підприємства.

Узагальнюючи проведені дослідження, можна стверджувати, що заробітна плата й фонд оплати праці становлять фундаментальну основу формування ефективної трудової поведінки та забезпечення продуктивності персоналу. ФОП виконує не лише функцію фінансування трудових витрат, але й роль стратегічного інструмента впливу на мотивацію, конкурентоспроможність та соціальну стабільність колективу. Ефективне управління фондом заробітної плати забезпечує оптимальний баланс між витратами на персонал та результатами господарської діяльності, сприяючи зміцненню фінансової стійкості підприємства. Гнучкі підходи до структурування та контролю ФОП є особливо важливими в умовах економічної нестабільності та зовнішніх викликів, характерних для українського ринку праці. Розширення системи стимулювання за рахунок соціальних пакетів, інноваційних преміальних механізмів і навчальних програм посилює мотиваційний потенціал підприємства. Таким чином, ФОП відіграє комплексну роль у забезпеченні ефективності управління персоналом і виступає важливим чинником сталого розвитку підприємства.

ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про оплату праці». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121.
2. Куліш О. Що входить до фонду оплати праці: ключові компоненти 2025. Homester. 08.05.2025. URL: <https://homester.com.ua/fond-oplaty-praczi-skladayetsya-z/>
3. Меліхова Т. О., Феофанова І. В., Магда Г. В. Удосконалення методики внутрішнього контролю утримань із заробітної плати та нарахувань на фонд оплати праці. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 89–94. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.1.89
4. Складання К. І. Підвищення ефективності управління фондом оплати праці на підприємстві. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2016. № 2. С.61-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2016_2_12.
5. Nestorenko, T. (2015). Future salary in the choice of university (case of Ukraine and Slovakia). *International Relations 2015. Current issues of world economy and politics*. Conference proceedings 16th International Scientific Conference, Smolenice Castle, 3th – 4th December 2015, Publishing Ekonóm. P.530-538. URL: <https://shorturl.at/wr5uA>.
6. Nestorenko T. (2016). The Future Salary of Alumni as a Factor of Youth Migration. *Open Science and Open Innovation: Opportunities for Economics, Business, Management and Related Disciplines*. EDAMBA-2016. Conference Proceedings of International Scientific Conference for Doctoral Students and Post-Doctoral Scholars. University of Economics in Bratislava. 10-12 April 2016, P.280-287. URL: <https://cutt.ly/JYcV5PP>.

Братік Захар Олександрович,
*студент II курсу (ОКР фаховий молодший бакалавр)
відділення початкової та технологічної освіти
Фахового коледжу Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії,
м. Кременчук, Україна*

Костенко Оксана Василівна,
*доктор філософії з професійної освіти,
доцент кафедри менеджменту та інформаційних технологій
Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії,
м. Кременчук, Україна*

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ В ЕРУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Сучасна фінансова сфера переживає значні трансформації, зумовлені стрімким розвитком цифрових технологій та штучного інтелекту (ШІ). Ці інновації дозволяють підвищувати точність прогнозування, оптимізувати процеси та знижувати витрати. Водночас, вони несуть суттєві виклики, які вимагають уважного розгляду. Дослідження показують, що до 2025 року витрати на ШІ у фінансовому секторі сягнуть 58 мільярдів доларів, що підкреслює актуальність теми [1].

ШІ інтегрується в різні аспекти фінансової діяльності, від прогнозування до управління ризиками. Наприклад, у банківській справі ШІ використовується для кредитного скорингу та виявлення шахрайства. Серед ключових проблем – алгоритмічні помилки та етичні питання, які можуть ускладнити справедливе управління.

Актуальні тенденції розвитку фінансової сфери, хоча й тісно пов'язані зі стрімкою цифровізацією та впровадженням ШІ для підвищення точності прогнозування, не можуть ігнорувати низку суттєвих викликів, які виникають під час автоматизації процесів. Попри значні переваги ШІ, такі як підвищення швидкості обробки інформації та зниження витрат на аналітичні процеси, інтелектуальні системи несуть потенційну загрозу, яка потребує негайного вирішення. У сучасному світі, де фінансові установи все більше покладаються на автоматизовані системи, важливо розуміти як можливості, так і ризики цієї технології.

Зокрема, ШІ знаходить широке застосування в фінансовій сфері. Наприклад, він використовується для прогнозування бюджетів та грошових потоків, враховуючи сезонність та історичні дані. Автоматизовані системи можуть генерувати прогнози доходів та витрат на основі тенденцій та сценаріїв (оптимістичний, базовий, песимістичний), а також оцінювати вплив рішень на фінансову стабільність. У банківській справі ШІ здійснює скоринг клієнтів, оцінює кредитні ризики з урахуванням поведінкових показників, що виходять за межі фінансових метрик, та зменшує кількість дефолтів. Інтелектуальні чат-боти та голосові асистенти обробляють запити клієнтів цілодобово, покращуючи обслуговування. В інвестиціях ШІ забезпечує алгоритмічну торгівлю, реальний час

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

оцінювання ринку, прогнозування волатильності та динамічне перебалансування портфелів для оптимізації прибутковості з контрольованим ризиком. У страхуванні ІІІ аналізує дані, такі як історія претензій, геолокація та поведінка, для створення індивідуалізованих тарифів та умов, а також автоматизує перевірку документів для прискорення виплат [2].

Переваги впровадження ІІІ у фінансах є очевидними. Він зменшує рутинні операції, заощаджуючи години на ручних завданнях, таких як групування платежів та підготовка звітів. Знижує ризики через проактивне ідентифікацію та пом'якшення (наприклад, касові розриви, шахрайство, кредитні дефолти). Покращує точність прогнозів (до 95%) та точність у плануванні, бюджетуванні та оцінці ризиків. Підвищує прийняття рішень завдяки аналізу сценаріїв, прихованих тенденцій та інсайтам у реальному часі. Збільшує ефективність: автоматизує звітність (з тижнів до годин), оптимізує управління ліквідністю та звільняє спеціалістів для аналітичної роботи. Підвищує прибутковість в інвестиціях через динамічне перебалансування та контрольований ризик. Робить аналітику доступною для нефінансових менеджерів через АІ-асистентів, що пояснюють звіти та пропонують оптимізації. Підтримує проактивне управління, переходячи від реакцій на минуле до сценаріїв майбутнього.

У контексті України, де цифрова трансформація фінансового сектору прискорилася через пандемію COVID-19 та воєнний стан, ІІІ відіграє ключову роль. Фінансові установи впроваджують ІІІ для автоматизації операцій, включаючи онлайн банкінг, миттєві перекази, біометричну авторизацію та мобільні платіжні додатки. Банки, такі як «ПриватБанк», «Сенс-Банк» та Monobank, використовують чатботи, машинне навчання для прогнозування ризиків. ІІІ підвищує ефективність операцій через автоматизацію транзакцій, управління кредитами та моніторинг процесів, що знижує витрати та покращує обслуговування клієнтів. Він покращує управління ризиками, виявлення шахрайства та прогнозування фінансових ринків, забезпечуючи безпеку транзакцій. Персоналізовані послуги, такі як кредитні пропозиції на основі аналізу поведінки клієнтів, підвищують конкурентоспроможність [3].

Серед ключових викликів, пов'язаних із широким використанням ІІІ у фінансовій сфері, можемо виокремити можливість виникнення алгоритмічних помилок. Ці помилки можуть бути критичними, адже автоматизовані системи ухвалюють важливі фінансові рішення. Якщо алгоритм спрацює некоректно, це може призвести до значних фінансових збитків для підприємств. Крім того, гостро постають етичні питання, пов'язані з автоматизованим ухваленням рішень, оскільки системи можуть бути непрозорими, а їхні результати важко інтерпретувати, що ускладнює справедливе управління фінансами. ІІІ може посилювати упередження в історичних даних, призводячи до дискримінації в кредитному скорингу чи рекомендаціях; вимагає етичних принципів ІІІ, прозорості, аудитів та контролю упереджень. Обробка чутливої інформації (транзакції, персональні дані) несе ризики витоків або зламів; пом'якшується шифруванням, контролем доступу та моніторингом аномалій.

Для ілюстрації балансу між можливостями та ризиками впровадження ІІІ у фінансовому секторі, розглянемо таблицю, яка узагальнює ключові аспекти, переваги та виклики на основі аналізу сучасних досліджень та практик (табл. 1).

Таблиця 1. Переваги та виклики впровадження ІІІ у фінансовій сфері

Аспект	Переваги	Виклики
Автоматизація операцій	Зменшення рутинних завдань, прискорення процесів, зниження витрат	Ризики алгоритмічних помилок, залежність від якості даних
Виявлення шахрайства	Реальний час аналіз транзакцій, самовдосконалення систем	Потенційні витоки даних, етичні упередження в алгоритмах
Прогнозування та планування	Висока точність прогнозів (до 95%), сценарне моделювання	Непрозорість "чорних скриньок", необхідність постійного оновлення
Регуляторні аспекти	Забезпечення відповідності стандартам	Відсутність уніфікованих глобальних норм, ускладнення масштабування
Етичні та соціальні впливи	Персоналізовані послуги для клієнтів	Ризики дискримінації, втрата робочих місць через автоматизацію

Джерело: власні опрацювання авторів на основі [2, 3, 4]

Отже, впровадження ІІІ у фінансовий сектор потребує ретельного регулювання й постійного контролю. Це необхідно для мінімізації помилок та нагляду за роботою інтелектуальних систем. Адаптивні алгоритми, здатні реагувати на зміни ринку, мають розвиватися лише під наглядом. Ефективність фінансових установ залежить не лише від точності прогнозування, а й від якості механізмів контролю та зниження ризиків. У майбутньому з розвитком генеративних технологій сектор може стати ефективнішим, за умови дотримання балансу між інноваціями й безпекою.

ДЖЕРЕЛА

1. Штучний інтелект у фінансах: застосування та можливості. ABM Cloud. URL: <https://abmcloud.com/uk/shtuchnyy-intelekt-u-finansakh/>.
2. Yan, X. (2023). Research on Financial Field Integrating Artificial Intelligence: Application Basis, Case Analysis, and SVR Model-Based Overnight. Applied Artificial Intelligence, 37. <https://doi.org/10.1080/08839514.2023.2222258>.
3. Bahoo, S., Cucculelli, M., Goga, X., & Mondolo, J. (2024). Artificial intelligence in Finance: a comprehensive review through bibliometric and content analysis. SN Business & Economics, 4(23). <https://doi.org/10.1007/s43546-023-00618-x>.
4. Vuković, D. B., Dekpo-Adza, S., & Matović, S. (2025). AI integration in financial services: a systematic review of trends and regulatory challenges. Humanities and Social Sciences Communications, 12(562). <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04850-8>.

Буренок М. Ю.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник – Васечко Л. І.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ESG ЯК ІНСТРУМЕНТ СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасні умови розвитку української економіки є складними через повномасштабну військову агресію російської федерації, що спричинює постійні зміни в діяльності підприємств, системах управління та стратегічних підходах до розвитку. Одним із ключових викликів є впровадження ESG-управління (Environmental, Social, Governance) – сукупності підходів, спрямованих на забезпечення екологічної, соціальної та управлінської відповідальності бізнесу.

ESG – це концепція довгострокового стратегічного управління, що передбачає інтеграцію екологічних, соціальних та управлінських критеріїв у бізнес-процеси з метою забезпечення сталого розвитку. Environmental – це напрямок про значення впливу компаній на клімат та мінімізацію існуючих наслідків забруднення та глобального потепління, Social – насамперед людиноцентричність бізнесу та інклюзивні, безпечні простори для співробітників та клієнтів, Governance – прозоре ведення бізнесу, корпоративність управління та впровадження антикорупційних схем.

Глобальні ринки дедалі частіше прив'язують інвестиції, страхування та партнерські контракти до ESG-рейтингів підприємств. Війна в Україні лише підкреслила, що стійкість бізнесу залежить не лише від фінансових ресурсів, а й від соціальної відповідальності та ефективності управління.

Зазначимо, що вітчизняна економіка зазнає значних втрат: падіння виробництва, руйнування інфраструктури, міграція людського капіталу. До цих проблем додаються і нові, серед яких енергетична невизначеність, нестабільність ринку праці, кіберзагрози від ворога. Відтак, російські кібератаки зробили цифрову безпеку черговим фактором виживання підприємств. Окрім того, експерти виділяють можливі складнощі в імплементації стандартів ESG без створення тиску та бар'єрів для бізнесу, а до того ж перегляд Євросоюзом власних стандартів ESRS [1].

Нині військові дії створюють масштабні екологічні ризики – забруднення ґрунтів, повітря, водних ресурсів, руйнування промислових об'єктів, серед яких найактуальнішим зараз є руйнування енергетичних споруд. Внаслідок атак підприємства вимушені впроваджувати відновлювальні види енергії, наприклад сонячні панелі, системи зберігання енергії та інші енергоефективні технології, щоб продовжувати свою діяльність та підтримувати конкурентоспроможність. Воєнна економіка дуже вразлива також і до корупційних ризиків, які викликають щораз більше невдоволення в суспільстві, тож управлінський напрямок має регулювати ефективність і доцільність використання грошей підприємствами.

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

Дослідження показують, що компанії з високими показниками ESG, а особливо за соціальним та екологічним напрямками, зазнають меншого впливу від геополітичних ризиків, а волатильність їх акцій не так сильно піддається шокам. [2] Зокрема соціальний аспект може включати в себе і гендерну рівність, і волонтерську діяльність, умови праці та взаємодію з громадами. Відтак, згідно з дослідженням KPMG, 60% українських CEO вважають, що ESG має найбільший вплив на репутацію бренду та взаємини з клієнтами. Для порівняння: лише 34% CEO у світі розглядають цей аспект як ключовий, тоді як 25% акцентують на впливі ESG на M&A, партнерства та розподіл капіталу [3].

Щодо фінансових результатів, відмітимо, що 42% українських керівників очікують приріст прибутку від ESG у середньостроковій перспективі (3–5 років), що цілком співставно з глобальним показником у 55% [3].

За звітом RDNA3 [4] Світового банку кінця 2023 року, повоєнна реконструкція України оцінювалась в ~486 млрд дол. США. За RDNA4 [5] ця сума збільшилась до 524 млрд дол. США. В 2023 прямі збитки оцінювались в 152 млрд, а до кінця 2024 року вони зросли до 176 млрд, тобто приріст майже в 16 відсотків. Найімовірнішим сценарієм буде залучення позик від міжнародних організацій, як МВФ, і вимогами досить вірогідно можуть стати і підвищення державного контролю над ефективністю використання коштів, посилення антикорупційних механізмів та запровадження прозорих процедур моніторингу. У цьому контексті саме ESG-підхід може стати основою оцінювання проєктів, оскільки він передбачає чіткі критерії управлінської підзвітності, екологічної безпеки та соціального впливу.

У підсумку, перспективні етапи впровадження ESG-управління презентуємо на рис. 1.

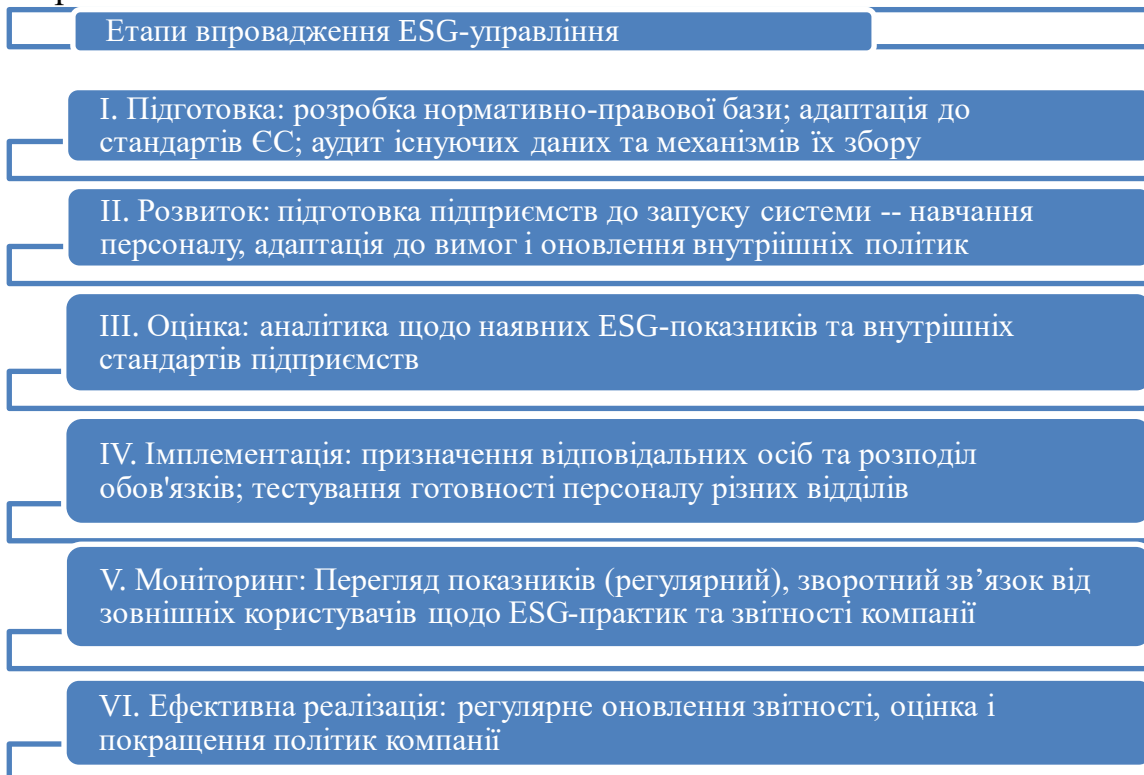

Рисунок 1. Етапи імплементації ESG-управління

Джерело – складено автором на основі [6]

В цілому зауважимо, що для довгострокової фінансової стійкості підприємств в Україні, зокрема в післявоєнному відновленні, є дуже важливим такий напрямок трансформації. Він сприяє як і загальній інвестиційній привабливості, так і модернізації бізнесових процесів, а до того ж є сильним фактором для євроінтеграції. ESG-система забезпечує комплексний підхід до оцінювання екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності.

ДЖЕРЕЛА

1. Інтеграція ESG-стандартів в Україні: як війна формує нові виклики сталого розвитку URL: <https://gto.dixigroup.org/novyny/intehratsiia-esg-standartiv-v-ukraini-iaak-viina-formuie-novi-vyklyky-staloho-rozvytku> (дата звернення: 26.11.2025)
2. ESG performance and stock market responses to geopolitical turmoil: evidence from the Russia-Ukraine war URL: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2025.107380> (дата звернення: 26.11.2025)
3. Не звітність, а стратегія: як ESG змінює бізнес-мислення – KPMG URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2025/05/ne-zvitnist-a-stratehiya-yak-edg-zminyuye-biznes-myslennya.html>
4. Ukraine - Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) : February 2022 - December 2023 (English) URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099021324115085807> (дата звернення: 26.11.2025)
5. Ukraine - Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4) : February 2022 - December 2024 (English) URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022> (дата звернення: 26.11.2025)
6. ESG-звітність в Україні: перспективи, виклики та дорожня карта впровадження URL: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.8-4 (дата звернення: 26.11.2025)

Вакуленко А.Є.
здобувач ступеня бакалавра
Іванова К.В.,
здобувач ступеня магістра
Науковий керівник: **Несторенко Т.П.,**
к.е.н., професор AS, доцент
Бердянський державний педагогічний університет,
м.Запоріжжя, Україна;
Сілезька академія, м.Катовіце, Польща

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРОЄКТІВ У КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОПОДАТКУВАННЯМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Податковий механізм Словаччини є важливим чинником її економічної політики, що сформувався в умовах європейської інтеграції та посттрансформаційного ринкового розвитку. Система відзначається відносною прозорістю, адаптивністю та чіткою орієнтацією на фіскальне стимулювання сектору малого та середнього підприємництва (МСБ), що позиціонує країну як привабливий інвестиційний центр у Центральній Європі [2]. Урядові ініціативи постійно спрямовані на оптимізацію цього механізму з метою підтримки стійкого економічного зростання.

Функціональна архітектура словацької податкової системи базується на принципі світового оподаткування – для резидентів – та оподаткування доходів, джерело яких розташоване у Словаччині, – для нерезидентів [6].

Принцип світового оподаткування для резидентів (також відомий як принцип глобального доходу) означає, що податковий резидент Словацької Республіки зобов'язаний декларувати та сплачувати податки з всіх своїх доходів, незалежно від того, де у світі ці доходи були фактично отримані [6].

Основні елементи фіскального навантаження в Словаччині представлені в табл.1.

Для індивідуальних підприємців (*živnostník*) передбачені стимули, зокрема знижена ставка РІТ 15% (при доході до 100 000 євро) та можливість вибору між документально підтвердженими фактичними витратами або фіксованими (паушальними) витратами до 60% доходу (з лімітом 20 000 євро), що спрощує податкове адміністрування [3, 6].

Словацька податкова політика успішно створює умови, які є привабливими на регіональному та європейському рівнях [2, 4], що головним чином зумовлено:

конкурентним СІТ, тобто забезпеченням балансу між потребами бюджету та привабливістю для інвесторів [6];

чіткою фіскальною диференціацією, що передбачає спеціальне зниження податкового тягара для МСБ (15%) є відчутною перевагою для стимулювання підприємницької активності [6];

стимулюючими механізмами (наприклад, наявністю податкових пільг, спрямованих на залучення прямих іноземних інвестицій, особливо у високотехнологічний та інноваційний сектори [6].

Таблиця 1

Аналітична структура ключових фіскальних інструментів Словаччини

Податок	Базова ставка, %	Аналіз та регуляторні особливості
Податок на прибуток підприємств (CIT)	21	Загальна ставка є помірно конкурентоспроможною. Однак, стратегічним кроком є застосування диференційованої ставки 15% для суб'єктів із річним доходом, що не перевищує 100 000 євро, що є потужним інструментом підтримки МСБ [6]
Податок на доходи фізичних осіб (PIT)	19 / 25 (прогресивна)	Застосування прогресивної шкали забезпечує більшу соціальну справедливість оподаткування. Ефективне податкове навантаження знижується за рахунок використання неоподаткованого мінімуму та механізмів законних відрахувань (наприклад, на соціальні та благодійні цілі) [1, 6].
Податок на додану вартість (VAT)	20	Стандартизована ставка, гармонізована з нормами ЄС [2, 7]. Соціально орієнтована знижена ставка 10% застосовується до окремих категорій товарів першої необхідності та медикаментів [7].
Соціальне та медичне страхування	Приблизно 13,4	Ці обов'язкові платежі є значною складовою загального фіскального навантаження на фонд оплати праці [6].

Джерело: складено авторами на основі [2, 6, 7]

Додатковим фактором інвестиційної привабливості є помірне оподаткування дивідендів, що виплачуються фізичним особам, за ставкою 7%, що оптимізує кінцеву дохідність інвестиційного капіталу [6].

Незважаючи на переваги, стабільність та інвестиційна надійність фіскального середовища Словаччини ускладнюється низкою чинників, які є потенційними джерелами ризику для міжнародних інвесторів:

Незважаючи на заявлену фіскальну привабливість, стабільність роботи в Словаччині підривається низкою факторів, які створюють значні ризики для міжнародних інвесторів та їхніх довгострокових проєктів:

1. Непередбачувані зміни правил (регуляторний ризик). Основна загроза полягає у раптових та частих змінах податкових законів [6]. Такі прискорені зміни можуть повністю зруйнувати початкові фінансові плани довгострокових інвестицій, змушуючи компанії призупиняти роботу або кардинально переглядати умови проєктів.

2. Бюрократичні та операційні перешкоди. Навіть при заявленій прозорості системи, компанії постійно стикаються зі складними адміністративними процедурами [5]. Це, у поєднанні з імовірним впливом корупції, значно збільшує фактичні витрати на ведення бізнесу (трансакційні та операційні витрати).

3. Правова невизначеність. У системі трапляються випадки, коли фіскальні норми сформульовані нечітко [6]. Крім того, виникають правові конфлікти між внутрішніми законами та міжнародними угодами (наприклад, про уникнення подвійного оподаткування) [2]. Ця невизначеність змушує інвесторів проводити посилену юридичну перевірку (due diligence), щоб мінімізувати несподівані податкові зобов'язання.

Підсумовуючи, податкова система Словаччини слугує ефективною та конкурентоспроможною моделлю [6], головним чином завдяки своєму диференційованому підходу до оподаткування прибутку (особливо зниженій ставці для МСБ). Ця стратегія успішно позиціонує країну як привабливий центр для іноземних інвестицій у Центральній Європі.

Проте, для повної реалізації цього інвестиційного потенціалу та зміцнення довгострокової довіри міжнародного капіталу, Словаччині необхідно подолати системні виклики. Критично важливими напрямками реформ є підвищення стабільності регуляторного середовища, мінімізація складності адміністративних процедур та усунення правових колізій і нечіткості норм [2, 5]. Тільки такі структурні зміни забезпечать прогнозованість фіскальної політики, що є необхідною умовою для успішної реалізації довгострокових міжнародних проєктів у європейському економічному просторі.

ДЖЕРЕЛА

1. Пеліова Я., Гур'янова Л., Дубровіна Н., Несторенко Т. Оцінка матеріально-побутових умов якості життя у Словаччині. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2023. Т.4. №32. С. 14–26. <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-04-14-26>

2. European Commission. Taxation Trends in the European Union. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2024, P.45–48.

3. Obchodný zákonník. Zákon č. 513/1991 Zb. Братислава : Národná rada Slovenskej republiky, 1991. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/513/>

4. Nestorenko T., Popova Yu., Savchenko L., Maksymov S. Adaptation of Wilson's model for international trade. Journal of Modern Economic Research, 2020, #2, 67-81. <https://cutt.ly/NYcXOJ8>

5. World Bank Group. Doing Business Report. Washington, D.C., P.32–37.

6. Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov. Братислава : Národná rada Slovenskej republiky, 2003. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/595/>

7. Zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty. Bratislava : Národná rada Slovenskej republiky, 2004. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/222/>

Вариченко Ю.Є.,
Студентка 3 курсу
Спеціальності 071 Облік і оподаткування
Науковий керівник: **Фабіянська В.Ю.,**
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

МАРКЕТИНГОВІ ТА РЕКЛАМНІ ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА: КЛАСИФІКАЦІЯ, ОБЛІК І НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Сучасні умови діяльності підприємств відзначаються високою конкуренцією та швидкими змінами ринку, що підсилює потребу в ефективному управлінні маркетинговими витратами. Маркетингові й рекламні витрати посідають важливе місце у структурі витрат, адже впливають на попит, охоплення цільової аудиторії, збут продукції та формування іміджу підприємства. Тому їх облік, класифікація, аналіз і нормативно-правове регулювання є ключовими для забезпечення прозорості й достовірності фінансової інформації.

«Маркетингові витрати є ключовим елементом реалізації маркетингової політики підприємства та важливим інструментом конкурентної боротьби. Вони забезпечують як короткострокові, так і довгострокові переваги, зокрема підвищення впізнаваності бренду та ефективну взаємодію зі споживачами» [1].

До рекламних витрат належать матеріальні й нематеріальні ресурси — дослідження ринку, канали просування, брендинг, участь у виставках, акції та PR-заходи.

У сучасних умовах цифровізації значно зростає роль інтернет-реклами, соціальних мереж, маркетплейсів, таргетованих кампаній та інфлюенсер-маркетингу. Це потребує оновлення методів обліку, класифікації й аналізу таких витрат. Чітке структурування маркетингових витрат дозволяє оптимізувати бюджет та підвищити обґрунтованість управлінських рішень.

У практиці підприємств маркетингові та рекламні витрати класифікуються за різними ознаками — економічним змістом, функціональним призначенням, способом віднесення на собівартість, видами маркетингової діяльності, термінами використання, каналами просування та джерелами фінансування. Різномасштабна класифікація створює інформаційну базу для управління витратами, визначення їх ефективності та забезпечення контролю (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація витрат на маркетинг і рекламу підприємства

№	Ознака класифікації	Групи витрат	Приклади
1	За економічним змістом	Поточні та капітальні	Поточні — реклама, промоакції; капітальні — брендбук, створення вебсайту

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

2	За функціональним призначенням	Дослідницькі, комунікаційні, збутові	Маркетингові дослідження, кампанії, участь у виставках
3	За способом віднесення на собівартість	Прямі та непрямі	Прямі – виготовлення матеріалів; непрямі – оплата праці маркетологів
4	За видами маркетингової діяльності	Товарна, цінова, збутова, комунікаційна політика	Знижки, акції, PR-заходи, SMM
5	За термінами використання	Одноразові та довгострокові	Запуск продукту; підтримка бренду
6	За каналами просування	Традиційні та цифрові	ТБ, друковані ЗМІ; соцмережі, Google Ads
7	За джерелом фінансування	Власні та залучені кошти	Власний бюджет, партнерські кошти

Джерело: сформовано на основі [1]

Систематизація витрат за цими класифікаційними ознаками дозволяє оптимізувати управління маркетинговою діяльністю, визначити пріоритетні напрямки фінансування та забезпечити ефективність просування товарів і послуг. Класифікація також сприяє підвищенню прозорості облікових процесів і забезпечує основу для аналізу ефективності витрат.

Особливе значення має нормативно-правове регулювання маркетингових і рекламних витрат (табл. 2), оскільки правильне документальне оформлення визначає можливість їх законного включення до витрат та податкового кредиту. В Україні ці питання регулюються Податковим кодексом, законами «Про рекламу» та «Про бухгалтерський облік», НП(С)БО 16 «Витрати» і Планом рахунків бухгалтерського обліку [2–7].

Таблиця 2

Нормативно-правове регулювання обліку та оподаткування маркетингових і рекламних витрат в Україні

№	Нормативно правовий акт	Основні положення	Сфера регулювання
1	Податковий кодекс України	Порядок формування податкових витрат; правила ПД	Прибуток, ПДВ, податковий облік
2	Закон України «Про рекламу»	Вимоги до змісту реклами, заборони, маркування	Правове регулювання реклами
3	Закон «Про бухгалтерський облік...»	Правові засади ведення обліку, вимоги до документів	Фінансова звітність
4	П(С)БО 16 «Витрати»	Порядок визнання й оцінки витрат, класифікація	Бухгалтерський облік витрат
5	План рахунків	Структура рахунків для обліку витрат	Синтетичний та аналітичний облік

Джерело: сформовано на основі [2, 4, 5, 6, 7]

Податковий кодекс регламентує формування податкових витрат, вимоги до їх документального підтвердження та порядок обліку ПДВ за рекламними послугами [5].

Закон України «Про рекламу» визначає вимоги до змісту й маркування рекламних матеріалів, у тому числі в цифрових медіа та при співпраці з інфлюенсерами [4].

Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» встановлює правові засади ведення обліку та вимоги до первинних документів [2].

НП(С)БО 16 регулює порядок визнання маркетингових витрат як витрат на збут і їх відображення у звітності [6].

План рахунків уніфікує їх облік через застосування рахунків 92, 93 і 94 [5].

Подальший розвиток нормативної бази зосереджується на вдосконаленні регулювання інтернет-реклами та підходів до обліку витрат на брендинг, які розглядаються як потенційні нематеріальні активи й потребують уточнення методичних вимог. Актуальними є також питання підвищення контролю за використанням рекламних бюджетів, зокрема в державному секторі [7].

Методологічні засади обліку маркетингових витрат базуються на вимогах П(С)БО 16 та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», які забезпечують достовірність і своєчасність відображення витрат [7].

Теоретичні підходи підкреслюють важливість узгодження фінансового й управлінського обліку та застосування сучасних інструментів аналізу ефективності маркетингових програм.

Науковці наголошують на потребі деталізації маркетингових витрат. Власов В.О. підкреслює недоліки поєднання логістичних і маркетингових витрат на рахунку 93 та пропонує виокремлювати аналітичні рахунки й використовувати показники ефективності ROI, SAC і LTV [1].

Кожухар В.В. акцентує на структуризації витрат за видами комунікацій — рекламних, PR, digital, спонсорських і мерчандайзингових, що потребує окремих субрахунків [9].

Садовська І., Нагірська К. та Кулай О. звертають увагу на поділ витрат на оперативні й стратегічні та необхідність їх управління через центри відповідальності [10].

Узагальнення цих підходів підтверджує, що маркетингові витрати розглядаються не лише як елемент витрат на збут, а як стратегічні інвестиції в розвиток бренду та конкурентоспроможність підприємства.

Висновок. Таким чином, маркетингові та рекламні витрати є важливим елементом діяльності підприємства й потребують чіткої класифікації, нормативного регулювання та достовірного відображення відповідно до законодавства і НП(С)БО 16. Науковці підкреслюють необхідність деталізації цих витрат і використання сучасних методів аналізу для забезпечення прозорості та підвищення ефективності управління. У результаті маркетингові витрати розглядаються як стратегічні інвестиції, що формують конкурентні переваги та підтримують довгостроковий розвиток підприємства.

ДЖЕРЕЛА

1. Власов В. О. Особливості управлінського обліку витрат на маркетинг та збут у сільськогосподарських підприємствах. 2024. Т. 9, №
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 29.11.2025).
3. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 29.11.2025).
4. Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ МФУ від 30.11.1999 №291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 29.11.2025).
7. НП(С)БО 16 «Витрати»: наказ МФУ від 31.12.1999 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
8. Височан О. О. Облік маркетингових витрат підприємства. 2024. № 4. С. 47–54. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/426> (дата звернення: 29.11.2025).
9. Кожухар В. В. Економічна сутність і види витрат на маркетингові комунікації підприємств. Економіка та держава. 2023. № 3. С. 66–74. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/288007> (дата звернення: 29.11.2025).
10. Садовська І., Нагірська К., Кулай О. Організація управлінського обліку витрат на маркетингові комунікації в підприємствах садівництва. Економіка і суспільство. 2024. № 5. С. 112–120. URL: [URL:https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4321](https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4321) (дата звернення: 29.11.2025).

Вівсяніцька О.О.,
здобувачка ступеня бакалавра
Нечипоренко А.В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку фондового ринку України характеризується глибокими структурними трансформаціями, які відбуваються під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Фондовий ринок виконує ключову роль у забезпеченні інвестиційного процесу, акумулюючи фінансові ресурси для реального сектору економіки, сприяючи формуванню ринкових механізмів перерозподілу капіталу та створюючи передумови для сталого економічного зростання [1]. В умовах воєнного стану, економічної турбулентності та нестачі довгострокових інвестицій особливої актуальності набуває пошук ефективних напрямів розвитку, що забезпечать стабільність, прозорість та конкурентоспроможність національного ринку капіталу.

Однією з головних проблем функціонування фондового ринку України є недостатня ліквідність, низький рівень довіри інвесторів і концентрація операцій у державному секторі. Значна частина угод припадає на ринок державних облігацій, тоді як активність у корпоративному сегменті залишається низькою [2]. Це зумовлює потребу у диверсифікації фінансових інструментів, розширенні спектра цінних паперів, посиленні корпоративного сектору та активнішому залученні приватного капіталу. Диверсифікація структури ринку має стати стратегічним пріоритетом, адже вона забезпечує збалансованість фінансової системи та підвищує її стійкість до зовнішніх шоків.

Водночас важливим напрямом розвитку є цифровізація фондового ринку, яка поступово охоплює всі аспекти його функціонування – від реєстрації угод до клірингу та розрахунків. Використання блокчейн-технологій, електронного документообігу, торговельних платформ нового покоління створює можливості для зниження транзакційних витрат, підвищення швидкості операцій та рівня захисту даних [3]. Цифрові технології забезпечують прозорість і простежуваність операцій, що є фундаментом для формування довіри серед інвесторів та зменшення ризиків зловживань.

Регуляторна політика відіграє визначальну роль у трансформації ринку. Прийняття Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» стало важливим кроком до гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими стандартами, що сприяє підвищенню рівня захисту прав інвесторів [4]. Посилення інституційної спроможності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, удосконалення системи нагляду та запровадження єдиних стандартів прозорості мають забезпечити стабільність і прогнозованість фінансового середовища. Водночас, узгодженість дій між державними

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

регуляторами, банківським сектором і урядом є необхідною умовою для зниження системних ризиків.

Розвиток ринку корпоративних цінних паперів є одним із ключових напрямів його модернізації. Саме корпоративні облігації, акції та інші інвестиційні інструменти можуть забезпечити бізнесу доступ до довгострокового капіталу, необхідного для відновлення виробничого потенціалу та фінансування інноваційних проєктів [5]. Державні облігації при цьому залишаються базовим механізмом підтримки ліквідності та фінансування бюджету, однак поступовий розвиток корпоративного сегменту є критично важливим для розвитку конкурентного середовища та формування повноцінної ринкової екосистеми.

Зміцнення інституційної бази фондового ринку є ще одним напрямком стратегічного розвитку. Активізація діяльності інституційних інвесторів, таких як недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та інвестиційні фонди, дозволить створити стабільні внутрішні джерела капіталу [1]. Вони забезпечують довгострокове фінансування, сприяють зниженню волатильності ринку та стимулюють розвиток корпоративного управління. Одночасно з цим необхідно посилити роль фінансової освіти та інвестиційної культури серед населення, що є базовою умовою для формування широкого кола учасників ринку.

Євроінтеграційний вектор залишається визначальним орієнтиром проведення реформ. Приєднання до європейських ринків капіталу передбачає не лише нормативну адаптацію, але й інтеграцію інфраструктур – торговельних систем, клірингових центрів, депозитаріїв. Це дозволить українським емітентам вийти на міжнародні ринки, залучати зовнішні інвестиції та значно розширювати спектр фінансових послуг [4]. Відповідність європейським стандартам корпоративного управління та фінансової звітності підвищить інвестиційну привабливість країни.

Отже, розвиток фондового ринку України має базуватися на поєднанні інституційних, технологічних та структурних реформ. Інституційна стабільність, цифровізація, зростання ролі інституційних інвесторів, гармонізація законодавства та диверсифікація фінансових інструментів формують стратегічну основу для підвищення ефективності ринку капіталу. Реалізація цих напрямів дозволить створити конкурентоспроможний, прозорий та інтегрований у світову фінансову систему фондовий ринок, який стане рушійною силою післявоєнного економічного відновлення України

ДЖЕРЕЛА

1. Чернега В. В. Сучасний стан та перспективи розвитку фондового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2024. №67. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-144>
2. Шулик Ю. В. Стан та перспективи розвитку фондового ринку України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2024. № 33(61). С. 69–80.

3. Борзенко О. О., Редзюк Є. В. Перспективні напрями розвитку фондового ринку України з урахуванням сучасних тенденцій. *Фінанси України*. 2023. № 3. С. 44–54.
4. Цимбалюк Ю.А., Власюк С.А. Тенденції розвитку фондового ринку України. *Економіка харчової промисловості*. 2023. Т.15, вип. 3. С. 56–64.
5. Ярмішко А.О. Фондовий ринок України: аналіз чинників впливу та шляхи модернізації. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. №2(14). С. 380–388.

Водяницька О. О.,
здобувачка ступеня бакалавра

Ткачук Н. М.
к.е.н., доцентка, доцентка кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ БАНКІВ

Сучасний етап трансформації фінансового сектору в Україні характеризується стрімким упровадженням цифрових технологій у банківську діяльність. Цифровізація банківських операцій охоплює широкий комплекс змін – від переходу до дистанційних каналів обслуговування до впровадження штучного інтелекту та автоматизованих систем обробки даних. У цих умовах банки отримують можливість оптимізувати процеси, скоротити витрати, підвищити якість обслуговування та розробляти інноваційні продукти, що відповідають запитам клієнтів і регуляторним вимогам [1, 2]. Водночас, цифрова трансформація супроводжується появою нових ризиків і викликів, що потребують комплексного підходу до управління операційною та інформаційною безпекою банків.

Ключовими напрямками розвитку цифрових банківських операцій є розширення дистанційних каналів, впровадження відкритих API та розвиток сервісів на основі аналітики великих даних. За даними НБУ, частка онлайн-транзакцій в Україні щороку зростає, що свідчить про поступове зменшення ролі відділень як основного каналу взаємодії з клієнтом [3]. Це зумовлює перебудову операційних моделей банків: формування швидких цифрових процесів, перехід на електронні документи, скорочення ручних операцій. Аналітичні огляди також фіксують зростання попиту на pro-active сервіси – це коли банк не просто обробляє запит клієнта, а прогнозує його потреби, наприклад, пропонуючи придатні кредитні ліміти, план оптимізації витрат або автоматичні інвестиційні продукти [2].

Для оцінювання ефективності цифровізації банківських операцій важливими є такі показники, як: час обслуговування, собівартість операцій банку та операційна стійкість системи. На основі аналітичних даних українських банків та статистики НБУ можна узагальнити типові зміни, що відбуваються після впровадження цифрових сервісів обслуговування клієнтів банків (табл. 1).

Як свідчать наведені в табл. 1 дані, окремої нашої уваги заслуговує динаміка зниження собівартості банківських транзакцій. Після переходу від операцій у відділенні до повністю цифрової моделі банки скорочують витрати на інкасацію, касове обслуговування, утримання персоналу та інфраструктури. При цьому зниження собівартості однієї операції банку з 20-25 грн до 3-7 грн демонструє масштаб економічного ефекту, що може означати економію десятків мільйонів гривень для банку.

Таблиця 1. Ефекти цифровізації банківських операцій

Показники	До цифровізації	Після цифровізації
Частка операцій банку, проведених онлайн	30-40 %	70-85%
Середня тривалість операції банку	10-15 хв	1-3 хв
Собівартість 1 транзакції банку	20-25 грн	3-7 грн
Кількість зафіксованих випадків шахрайства	4-6 на 1 млн транзакцій	2-4 на 1 млн транзакцій

*Примітка. Складено автором за даними [3, 4].

Зростання частки онлайн-операцій також суттєво впливає на клієнтську поведінку. Користувачі банку швидко адаптувалися до можливості керувати фінансами через смартфон, що зменшує навантаження на офіси банків. Банки, у свою чергу, трансформують функції відділень – вони перестають бути «місцем для простих операцій» і перетворюються на консультаційні центри для більш складніших фінансових послуг: кредитів, інвестицій, іпотеки. Такі зміни сприяють модернізації операційної моделі та скорочують час обробки стандартних процедур банків у декілька разів.

Не менш важливим також, є зниження кількості шахрайських інцидентів, що пов'язане з впровадженням алгоритмів штучного інтелекту в обслуговуванні клієнтів банків. Сучасні системи моніторингу здатні в режимі реального часу аналізувати тисячі операцій та визначати нетипові поведінкові моделі клієнтів банку. Це дозволяє блокувати потенційно небезпечні банківські транзакції ще до того, як клієнт втратить свої кошти [4]. Таким чином, цифровізація виступає не лише драйвером розвитку, але й фактором підвищення безпеки комерційних банків і банківської системи загалом.

Таким чином, цифровізація банківських операцій в Україні показує стабільну позитивну динаміку й формує фундамент для подальшого розвитку банківської системи та фінансового сектору країни. Вона забезпечує скорочення витрат і підвищення ефективності діяльності банків, удосконалення клієнтського досвіду та створення передумов для появи нових банківських продуктів. Проте, ефективність цифрових змін безпосередньо залежить від здатності банків збалансувати інновації та безпеку, інтегрувати цифрові сервіси в стратегічну модель діяльності та адаптувати регуляторну політику до швидких технологічних змін на фінансовому ринку.

ДЖЕРЕЛА

1. Савлук М. І., Мороз А. М., Лазепко І. М. Гроші та кредит : підручник. Київ : КНЕУ, 2011. 589 с.
2. Садчикова І., Крохмалюк Л., Малихін А. Розвиток інфраструктури кредитних установ в умовах цифровізації ринку фінансових послуг. *Scientific*

Bulletin of Polissia. 2024. №1. С. 370–386. URL: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2024-1\(28\)-370-386](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2024-1(28)-370-386).

3. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>

4. Ключка О., Глінський Д. Вплив цифровізації на ефективність банківської діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. №273. С. 128–134. URL: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-273-128-134>.

Вознюк К. В.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Нечипоренко А. В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК РИНКУ ДЕРИВАТИВІВ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

В умовах глобалізації, волатильності цін та процентних ставок похідні фінансові інструменти (деривативи) є незамінним механізмом для хеджування ризиків, залучення інвестицій та забезпечення стабільності фінансового ринку. Однак вітчизняний ринок деривативів перебуває на початковій стадії становлення, що не відповідає потребам національної економіки та обмежує її інтеграцію у світовий фінансовий простір. Тому необхідним є дослідження сучасного стану, виявлення ключових проблем та обґрунтування перспективних напрямів розвитку ринку деривативів в Україні.

Сучасний стан ринку деривативів в Україні характеризується низькими обсягами торгів та незначною часткою у структурі фондового ринку. Проведений аналіз демонструє кризову тенденцію до зниження обсягів торгів. Якщо у 2011-2012 роках обсяг торгів сягав 24,91 млрд грн, то до 2016 року він різко впав до 1,3 млрд грн [3]. Хоча у 2020 році спостерігався певний ріст до 2,65 млрд грн, вже у 2021 році стався різкий спад до 209,54 млн грн [4]. Ця динаміка контрастує із світовими тенденціями, де у 2023 році глобальний обсяг біржових торгів деривативами досяг рекордних 34,82 млрд угод [4].

Частка деривативів у загальному обсязі торгів на ринку цінних паперів України залишається мізерною. Найвищим цей показник був у 2019 році, складаючи 2,44%, а вже у 2021 році він впав до критично низької позначки у 0,07% [4]. Структурно переважна більшість угод із деривативами в Україні здійснюється на біржовому ринку. Станом на 2021 рік лише 10,7% торгів відбувалося на позабіржовому ринку [1].

Серед інструментів ринку абсолютно домінують ф'ючерсні контракти. Так, у 2016 році на Українській біржі частка ф'ючерсів у структурі торгів деривативами досягала 97%, тоді як частка опціонів становила лише 1%. Ринок складніших інструментів, таких як свопи або структурні продукти, практично не розвинений [3]. Активність на ринку зосереджена серед невеликої кількості професійних учасників, а залучення інституційних інвесторів та підприємств реального сектору залишається обмеженим.

Розвиток ринку деривативів в Україні стикається з низкою системних викликів. Фундаментальною проблемою є недосконалість нормативно-правової бази. Дослідники констатують відсутність базового закону, що комплексно регулював би ринок деривативів. Існуюче регулювання є фрагментарним [5]. Крім того, існують законодавчі обмеження щодо базових активів, зокрема, дозволені

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

лише цінні папери, товари та кошти, а також обмеження щодо емітентів деривативів та місця торгівлі [1; 3].

Істотним обмеженням є низький рівень розвитку ринків базових активів. Недосконалість та нестабільність ринків, що є базою для деривативів, безпосередньо обмежує потенціал для розвитку похідних інструментів. Недостатність інфраструктури є ще однією критичною проблемою. Відсутність потужної клірингової та розрахункової системи, зокрема, інституту центрального контрагента, суттєво підвищує кредитні ризики [2].

Обмежений спектр інструментів та низька ліквідність утворюють замкнуте коло проблем. На ринку переважають стандартні ф'ючерси, тоді як опціони, свопи та інші інноваційні інструменти майже відсутні [5]. Низька ліквідність робить ринок малопривабливим для великих інвесторів і ускладнює ефективне хеджування. Важливою проблемою є також переважання спекулятивних операцій над операціями хеджування. Хоча основна функція деривативів – хеджування ризиків, на українському ринку переважають операції зі спекулятивною метою, а частка хеджерів (підприємств реального сектору) є незначною [2].

Незважаючи на істотні проблеми, існують визначені перспективи для розвитку ринку деривативів в Україні. Першочерговим завданням є удосконалення законодавчого регулювання. Необхідним є прийняття базового закону, який би чітко визначав поняття, види деривативів, умови емісії та обігу, а також запроваджував міжнародні стандарти. Дослідники С. Шевчук та Б. Котик обґрунтовують доцільність імплементації в Україні регуляторної концепції «контрольованого самоуправління», що успішно зарекомендувала себе у Сполучених Штатах Америки [5]. Також важливою є повноцінна імплементація норм ЄС у вітчизняне законодавство, зокрема, в рамках закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

Розвиток інфраструктури ринку є ключовим фактором для забезпечення його стабільності та привабливості. Пріоритетним є створення потужного центрального контрагента для мінімізації ризиків контрагента. Паралельно необхідно розвивати клірингову та депозитарну систему, що забезпечить безпеку та прозорість розрахунків. Консолідація біржових майданчиків розглядається як шлях до підвищення загальної ліквідності ринку.

Розширення спектру інструментів та залучення нових учасників є важливим напрямом активізації ринку. Перспективним є запровадження нових видів деривативів, актуальних для української економіки, зокрема, деривативів на енергоносії, сільгосппродукцію, індекси та процентні ставки. Активізація участі інституційних інвесторів, таких як недержавні пенсійні фонди та страхові компанії, а також підприємств реального сектору через механізми хеджування валютних та цінових ризиків, може суттєво оживити ринок.

Підвищення фінансової грамотності та довіри є невід'ємною складовою розвитку ринку. Для цього необхідно проводити інформаційні кампанії та навчальні програми для потенційних інвесторів і представників бізнесу щодо переваг та механізмів використання деривативів для хеджування. Забезпечення

прозорості ринкових операцій та посилення захисту прав інвесторів є обов'язковими умовами для формування довіри.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що ринок деривативів України перебуває на етапі становлення і стикається з низкою системних викликів, серед яких ключовими є законодавча невизначеність, недосконала інфраструктура, обмежений спектр інструментів та низька ліквідність. Незважаючи на негативну динаміку обсягів торгів у минулому, існують значні перспективи для розвитку.

Ключовими напрямками для активізації ринку мають стати радикальне вдосконалення нормативно-правової бази шляхом прийняття спеціалізованого законодавства; створення сучасної інфраструктури, зокрема, інституту центрального контрагента; диверсифікація інструментів та залучення до ринку підприємств реального сектору як хеджерів; підвищення рівня фінансової освіти та довіри до ринкових інститутів.

Реалізація цих заходів дозволить перетворити ринок деривативів на ефективний інструмент управління ризиками, залучення інвестицій та забезпечення фінансової стабільності, що є важливою передумовою для інтеграції України у світовий фінансовий простір і забезпечення сталого економічного зростання.

ДЖЕРЕЛА

1. Гатаулліна Е.І., Клименко М.А. Сучасний стан та перспективи розвитку похідних цінних паперів в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-23> (дата звернення: 26.11.2025).

2. Мержа Н.В., Гвоздь В.С. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку похідних цінних паперів в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 1 (164). С. 23-26.

3. Хома І.Б., Угринюк О.Г. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку похідних цінних паперів в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45). С.769-774.

4. Хоменко І.О., Горобінська І.В., Теслюк Н.П., Назаренко Я.Я. Проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових деривативів. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. №5. С. 150-157.

5. Шевчук С.В., Котик Б.Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку похідних цінних паперів в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С.1273-1278.

Гаврилюк А.В.,
студентка фінансово-економічного відділення
науковий керівник к.ю.н. Брода А.Ю.
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Страховий ринок є невід'ємною складовою економіки держави, а його значення посилюється в умовах постійних економічних змін. В Україні він почав формуватися після здобуття незалежності та одразу зіткнувся з викликами міжнародного страхового середовища. Однією з головних труднощів стала відсутність власної історичної бази та відірваність радянської страхової системи від світових стандартів. Через це розвиток страхового ринку в Україні здебільшого мав несистемний характер, що в окремих випадках призводило до неналежного захисту прав і інтересів страхувальників [1]. Питання розвитку та функціонування страхового ринку постійно привертають увагу науковців. Значний внесок у формування теоретичних засад страхування та становлення страхового ринку зробили такі дослідники, як В. Фурман, С. Осадець, Н. Ткаченко, В. Базилевич, Н. Внукова та інші. Аналіз сучасного стану та перспектив інтеграції українського страхового ринку до європейського простору здійснювали Д. Дема, О. Віленчук, І. Дем'янюк, В. Грищенко, А. Филонюк, А. Шойхеденко. Розвиток ринку страхових послуг в Україні є важливою складовою формування конкурентоспроможної економіки, адже страхові компанії здатні забезпечувати надходження довгострокових інвестиційних ресурсів [2]. У цьому контексті особливе значення набуває аналіз національного ринку страхових послуг, серед ключових аспектів якого — оцінка ефективності діяльності страхових компаній, які відіграють центральну роль у його становленні та розвитку.

Страхові послуги є специфічним сегментом фінансового ринку, що дозволяє забезпечити захист від різних видів ризиків. Залежно від характеру цих ризиків виділяють такі основні групи страхових послуг: страхування майна, особисте страхування та страхування відповідальності. Крім того, кожна з цих груп поділяється на різноманітні види страхових продуктів, які постійно розвиваються та вдосконалюються. Сучасний ринок страхових послуг у класичному розумінні формується як процес створення економічного механізму, що узгоджує інтереси страхувальників і страховиків щодо певного набору страхових продуктів. Розвиток цього ринку в Україні супроводжувався тенденцією до зменшення кількості страхових компаній у різних цільових сегментах. Упродовж 2020–2024 років ця тенденція до скорочення кількості страхових компаній на українському ринку стала особливо помітною. Загальна чисельність СК зменшилася з 210 у 2020 році до 65 у 2024 році [3], тобто на 145 компаній, або майже втричі (див. табл. 1).

Таблиця 1

Джерело: складено автором за даними Національного банку України [3]

Досліджуваний рік	Кількість страхових компаній			Відхилення
	non-life	life	Разом	
2020	190	20	210	-
2021	142	13	155	-55
2022	116	12	128	-27
2023	89	12	101	-27
2024	55	10	65	-36

Найбільше скорочення числа страхових компаній в Україні відбулося у 2021 році – їх стало на 55 менше порівняно з попереднім роком. Це було зумовлено як посиленням вимог регулятора, так і економічною нестабільністю внаслідок обмежень, пов'язаних із пандемією. У наступні роки темпи зменшення кількості компаній були більш помірними, але залишалися відчутними: по 27 компаній у 2022 та 2023 роках і ще 36 компаній у 2024 році. Найбільше скорочення спостерігалось у секторі ризикового страхування (non-life), де кількість компаній знизилася з 190 у 2020 році до 55 у 2024 році. Натомість у сегменті страхування життя (life) падіння чисельності компаній було менш різким – з 20 до 10 за той самий період. Аналізуючи загальні тенденції розвитку страхового ринку України, слід зазначити, що попри зменшення кількості страхових компаній у 2021 році, загальна кількість укладених договорів страхування зросла до 131561,90 одиниць, що на 9,1% перевищує показник 2020 року. Така динаміка свідчила про зростання довіри до страховиків та активізацію їх діяльності. Проте вже у 2022 році спостерігалось різке скорочення кількості договорів на 33% порівняно з попереднім роком — до 88003,00 одиниць [3]. Основною причиною такого спаду стала повномасштабна війна, яка спричинила економічну нестабільність, зниження купівельної спроможності населення та зменшення ділової активності. Водночас рекомендації Національного банку України щодо спрощення процедур врегулювання страхових випадків допомогли стабілізувати діяльність страховиків та запобігти обвалу ринку навіть в умовах воєнного стану [4]. Ця тенденція свідчить про часткову стабілізацію ринку у 2024 році, адаптацію страхових компаній до нових умов та поступове відновлення економічної активності. Подальший розвиток ринку буде залежати від макроекономічної ситуації, політичної стабільності та рівня довіри населення до страхових установ.

В умовах повномасштабної війни перспективними напрямками розвитку страхового ринку в Україні є військове страхування, страхування критично важливої інфраструктури, аграрне страхування з урахуванням бойових дій, а також страхування життя та здоров'я військовослужбовців і цивільного населення. Особливого значення набуває створення спеціалізованих страхових продуктів, що враховують ризики, пов'язані з воєнними діями, окупацією територій, пошкодженням об'єктів, мінною загрозою та іншими надзвичайними ситуаціями. Перспективи розвитку страхового ринку України тісно пов'язані з різними секторами економіки та соціальної сфери. Зростання попиту на медичне

страхування серед населення та корпоративних клієнтів стимулює створення продуктів із широким покриттям медичних послуг, включно з профілактичними програмами та сервісами телемедицини, що відповідають сучасним потребам громадян. Паралельно активно розвивається сегмент кіберстрахування, що набуває особливої актуальності у зв'язку з масовим впровадженням цифрових технологій, дистанційною роботою та збільшенням обсягів електронної комерції. Такі продукти дозволяють покривати ризики кібератак, витоку даних та збоїв у роботі інформаційних систем, що стає критично важливим для бізнесу та державних установ. Сектор страхування майна та нерухомості продовжує залишатися стабільним напрямом розвитку. Розширення будівельної діяльності та зростання вартості комерційної та житлової нерухомості формують високий попит на захист об'єктів від пожеж, стихійних лих та інших ризиків. Одночасно страхування транспортних засобів та вантажів продовжує активно розвиватися, що пов'язано із зростанням автопарку, інтенсифікацією перевезень та потребою забезпечення безпеки логістичних ланцюгів. Особливу увагу набуває розвиток зеленого та екологічного страхування. Глобальні кліматичні зміни, збільшення частоти природних катастроф та зростання екологічних ризиків стимулюють створення продуктів, які покривають збитки від стихійних лих, екологічних аварій або фінансових втрат унаслідок впровадження «зелених» технологій. Такі інноваційні напрямки не лише сприяють диверсифікації ринку, а й стимулюють розвиток сталого та відповідального бізнесу. У комплексі розвиток усіх цих сегментів сприяє підвищенню фінансової стабільності страхових компаній, залученню нових клієнтів та зміцненню довіри населення до страхових установ. Крім того, інноваційні продукти та цифровізація страхових процесів відкривають нові можливості для підвищення ефективності роботи компаній та інтеграції українського ринку у міжнародний фінансовий простір.

Страховий ринок України залишається важливим елементом економічної системи, який сприяє фінансовій стабільності та підтримці довгострокових інвестицій. Незважаючи на численні виклики останніх років, включно з економічними коливаннями та кризовими явищами, ринок демонструє здатність до адаптації та поступового відновлення. Його розвиток відбувається одночасно в традиційних сегментах, таких як страхування майна, життя та транспорту, і в нових напрямках, включно з медичним, кіберстрахуванням та екологічними продуктами, що відповідають сучасним потребам суспільства та бізнесу. Підвищення ефективності роботи страхових компаній, впровадження інноваційних продуктів і цифрових технологій, а також зміцнення довіри населення та корпоративних клієнтів до страхових послуг залишаються ключовими факторами подальшого розвитку ринку та його інтеграції у міжнародний фінансовий простір.

ДЖЕРЕЛА

1. Страховий ринок України. URL: https://lubbook.org/book_730_glava_3_2_STRAKHOVIJJ_RINOK_UKRA%d0%87NI.html

2. Гринчишин Я. М., Прокопюк А. В. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України. Молодий вчений. 2017. С. 622–626.
3. Національний банк України. Наглядова статистика. Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
4. Онищенко С., Маслій О., Ківшик О. та Черв'як А. (2023). Вплив страхового ринку на фінансову безпеку України. Проблеми теорії та практики фінансово-кредитної діяльності, с. 268–281. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3976>

Гавриляк А.Б.,
здобувач ступеня бакалавра
Назаркевич І.Б.,
д.е.н., проф. кафедри фінансового менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ ТА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТІ

Цифровізація фінансового сектору та зростання обсягів даних зумовлюють потребу у впровадженні інтелектуальних технологій, здатних забезпечити ефективний аналіз фінансових показників і своєчасне виявлення ризиків. Традиційні методи фінансового аналізу та ризик-менеджменту часто не дозволяють оперативно реагувати на динамічні зміни ринку, обробляти великі масиви даних і прогнозувати складні нелінійні залежності.

У сучасних умовах цифровізації економіки та стрімкого розвитку інформаційних технологій фінансовий аналіз і ризик-менеджмент зазнають суттєвих трансформацій. Традиційні методи обробки даних уже не забезпечують необхідної оперативності, точності та аналітичної глибини, що вимагається для прийняття ефективних управлінських рішень. У цьому контексті ключову роль відіграють технології Big Data та штучного інтелекту, які дозволяють автоматизувати аналітичні процеси, виявляти приховані закономірності, прогнозувати фінансові показники та оперативно оцінювати ризики. Впровадження таких інструментів відкриває нові можливості для підвищення точності фінансових прогнозів, оптимізації процесів управління та забезпечення безпеки фінансових операцій, водночас вимагаючи уваги до питань захисту даних, якості інформації та підготовки кваліфікованих фахівців [1].

У сучасному ризик-менеджменті активно застосовуються гібридні моделі штучного інтелекту, які поєднують різні підходи для підвищення ефективності аналізу. Завдяки можливості комплексного аналізу гібридні моделі ШІ інтегрують дані з різних джерел — фінансових звітів, ринкових показників, новинних стрімів, соціальних мереж та інших альтернативних джерел інформації. Це створює більш повну картину потенційних ризиків і сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень. Крім того, гібридні моделі підтримують раннє виявлення аномалій і потенційних загроз, що дозволяє значно знизити фінансові втрати та уникнути критичних ситуацій. Важливим аспектом є також можливість інтеграції прогнозних результатів у автоматизовані системи підтримки рішень, що дозволяє не лише оцінювати ризики, а й оперативно реагувати на їх зміну у реальному часі. Це особливо ефективний у фінансових установах, страхових компаніях та логістичних мережах, де швидкість і точність оцінки ризиків прямо впливають на стабільність бізнес-процесів. Гібридні моделі ШІ стають критично важливим інструментом для підвищення надійності, адаптивності та ефективності сучасних систем управління ризиками. Розглянемо переваги та виклики використання

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

гібридних моделей штучного інтелекту у фінансах та ризик-менеджменті у табл. 1 [2].

Таблиця 1

Переваги та виклики використання гібридних моделей ШІ у фінансах та ризик-менеджменті

№	Переваги	Виклики
1.	Підвищена точність прогнозів.	Складність реалізації та потреба у ресурсах.
2.	Реальний час реагування на ризики.	Проблема “чорної скриньки” (недостатня прозорість отриманих результатів).
3.	Комплексний аналіз ризиків.	Масштабування на великі дані складне.
4.	Покращення якості даних.	Потреба у висококваліфікованих фахівцях.

Джерело: складено на основі [2]

Штучний інтелект відкриває широкі можливості для підвищення ефективності фінансового аналізу та управління ризиками, забезпечуючи обробку та аналіз великих обсягів даних у реальному часі. Використання алгоритмів машинного навчання, глибоких нейронних мереж та гібридних моделей забезпечує виявлення закономірностей, прогнозування змін ринкових показників, оцінку кредитних ризиків і потенційних загроз для фінансової стабільності підприємств. Інтеграція технологій ШІ у фінансові процеси забезпечує більш точні та оперативні прогнози, автоматизує рутинні аналітичні завдання та зменшує ймовірність помилок, що критично важливо для управління капіталом та інвестиційними портфелями. Крім того, впровадження ШІ сприяє комплексному аналізу фінансових даних з різних джерел, включно з альтернативними та ESG-індикаторами, що підвищує прозорість, адаптивність і стійкість бізнес-процесів у цифровій економіці. Технології ШІ стають ключовим інструментом для оптимізації фінансових рішень, мінімізації ризиків і забезпечення стабільного функціонування підприємств у сучасному конкурентному середовищі [3].

Застосування штучного інтелекту у фінансовому аналізі та ризик-менеджменті стає ключовим фактором підвищення ефективності управління в умовах цифрової економіки. Завдяки даним технологіям є можливість обробляти великі обсяги інформації, виявляти приховані закономірності та прогнозувати фінансові ризики з високою точністю. Гібридні моделі ШІ формують комплексний підхід до оцінки ризиків, забезпечують оперативне реагування на ринкові зміни та сприяють більш обґрунтованим управлінським рішенням. Проте їхнє впровадження вимагає значних ресурсів, кваліфікованих фахівців і уваги до прозорості алгоритмів та якості даних. Отже, штучний інтелект виступає стратегічним інструментом для підвищення стійкості, адаптивності та конкурентоспроможності фінансових установ, формуючи нові стандарти аналітики та управління ризиками у сучасному фінансовому секторі.

ДЖЕРЕЛА

1. Парасій-Вергуненко, І. М., & Малько, Д. Д. Використання Big Data і штучного інтелекту для вдосконалення фінансового аналізу. In *The 6 th International scientific and practical conference “European congress of scientific discovery”* (May 26-28, 2025) Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2025. 585 p. (p. 522).
2. Семенюк, П. В. Використання гібридних моделей ШІ в ризик менеджменті. In *The 3rd International scientific and practical conference “Modern trends in the development of science and information technologies”* (September 17–20, 2024) Sofia, Bulgaria. International Science Group. 2024. 263 p. (p. 129).
3. Біловодська В. Впровадження технологій штучного інтелекту в економіці // Цифрові навички: виклики та можливості : збірник тез доповідей учасників II Міжнародної наукової онлайн-конференції, м. Суми, 05 червня 2025 р. / за заг. ред. К. Г. Гриценка. Суми : Сумський державний університет, 2025. С. 10-13.

Галун В.І.,
здобувач ступеня бакалавра
Назаркевич І.Б.,
д.е.н., проф. кафедри фінансового менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФУНКЦІОНУВАННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогоднішній день підприємства функціонують в умовах інтенсивної цифрової трансформації, що суттєво змінює підходи до організації фінансових процесів, а також управління ризиками. У цілому цифровізація підвищує ефективність обробки даних, прискорює фінансовий цикл та створює можливості для впровадження автоматизованих систем контролю й аналітики. Проте також посилює вразливість фінансових операцій через зростання кіберзагроз, складність захисту інформаційних систем та необхідність адаптації механізмів забезпечення фінансової безпеки до нових технологічних умов. Саме тому виникає потреба у формуванні комплексного підходу до оцінювання та зміцнення фінансової безпеки підприємств з урахуванням впливу цифрових технологій. Завданням дослідження є визначення ключових ризиків і загроз, пов'язаних із цифровізацією фінансових процесів, аналіз сучасних інструментів їх нейтралізації та обґрунтування напрямів підвищення рівня фінансової безпеки в умовах цифрової економіки.

Сучасні виробничо-економічні системи функціонують в умовах інтенсивного розвитку цифрової економіки, що супроводжується зростанням рівня кіберризиків та появою нових загроз фінансовій стабільності підприємств. Діджиталізація бізнес-процесів приносить підприємствам значні переваги, проте одночасно підвищує їхню вразливість до таких небезпек, як кібератаки, викрадення конфіденційної інформації, промислове шпигунство, фіктивне підприємництво, недобросовісна конкуренція, рейдерські атаки, саботаж, шахрайство та помилки персоналу, зумовлені низьким рівнем цифрової грамотності. Значні витрати на цифрову модернізацію, складність захисту інформаційних ресурсів та ризики порушення безперервності виробничих процесів формують новий спектр загроз фінансовій безпеці підприємства. Поряд із цим внутрішні та зовнішні фактори — фінансова стійкість, структура капіталу, якість управлінських рішень, надійність партнерів, економічна ситуація в країні — продовжують суттєво впливати на рівень фінансової безпеки. В умовах емерджентної економіки традиційні підходи до її забезпечення вже не можуть гарантувати своєчасне виявлення та нейтралізацію загроз. Це актуалізує необхідність розробки ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства, адаптованого до викликів цифрового простору. Стратегічними орієнтирами таких механізмів виступають: формування культури безпечної роботи з цифровими технологіями, створення захищеного інформаційного середовища, моніторинг цифрових фінансових операцій, своєчасне діагностування кризових явищ, мінімізація негативних наслідків

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

діджиталізації та впровадження інструментів кіберзахисту. Комплексність підходу та своєчасне реагування на загрози стають ключовими умовами підтримання фінансової стійкості, збереження стратегічних переваг та безперервності функціонування підприємства в умовах цифрової трансформації [1].

У такому середовищі цифрова трансформація фінансової безпеки передбачає переорієнтацію підприємств від традиційних інструментів контролю до комплексних адаптивних систем управління ризиками, здатних оперативно реагувати на зміну загрозового ландшафту. Це вимагає формування інтегрованого підходу, у межах якого фінансова, інформаційна та кібербезпека функціонують як взаємопов'язані елементи єдиної інфраструктури захисту. Важливою умовою цього є побудова цифрової архітектури управління фінансовими процесами, що забезпечує прозорість, безперервність моніторингу та можливість автоматичного коригування управлінських рішень відповідно до нових ризиків. Для узагальнення ключових елементів такого підходу розглянемо цифрові інструменти фінансової безпеки підприємства у табл. 1 [2].

Таблиця 1

Цифрові інструменти фінансової безпеки підприємства

№	Категорія цифрових інструментів	Призначення для фінансової безпеки
1.	Автоматизація процесів	Зменшення помилок, економія ресурсів, прискорення фінансових операцій.
2.	Моніторинг у реальному часі	Оперативне реагування на фінансові події та зміни.
3.	Інструменти управління ризиками	Моделювання ризиків, обґрунтоване прийняття рішень, захист від вразливостей.

Джерело: складено на основі [3]

У контексті поступового переходу підприємств від оцифрування до масштабної цифрової трансформації ключовим завданням стає формування таких підходів до управління фінансовою безпекою, які враховують не лише технічні можливості сучасних технологій, а й зміни в організаційній структурі, бізнес-процесах і моделі прийняття рішень. Оскільки діджиталізація передбачає глибоке оновлення операційної діяльності, підприємства мають орієнтуватися на створення адаптивних механізмів протидії ризикам, що виникають у цифровому середовищі. Це вимагає інтеграції інтелектуальних систем фінансового моніторингу, побудови прозорих цифрових ланцюгів управління ресурсами, посилення кіберзахисту та створення умов для безперервного оновлення компетенцій персоналу. Водночас акцент зміщується на підвищення стійкості фінансових процесів через використання автоматизованих систем контролю, цифрових платформ управління ризиками та інструментів прогностичної аналітики, здатних забезпечити підприємству проактивне реагування на загрози та підтримку довгострокової фінансової стабільності в умовах динамічного розвитку цифрової економіки [4].

Отже, цифровізація фінансових процесів одночасно створює нові можливості для підвищення ефективності управління та формує комплекс сучасних ризиків, які потребують системної нейтралізації. Забезпечення фінансової безпеки підприємств у цифровій економіці вимагає впровадження інноваційних технологій захисту, розвитку цифрових компетентностей персоналу та формування адаптивних механізмів реагування на кіберзагрози. Перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні моделей прогнозування фінансових ризиків із використанням штучного інтелекту та розробці практичних рекомендацій щодо інтеграції цифрових рішень у політику фінансової безпеки підприємств.

ДЖЕРЕЛА

1. Наконечна, О. Фінансова безпека підприємства в цифровому середовищі / О. Наконечна, О. Михайлик // Економіка та право: глобальна трансформація : міжнародна колективна монографія. – Київ : Наукова столиця , 2021. – С. 59-90.
2. Кудінова, А. О. Особливості діджиталізації процесу управління економічною та інформаційною безпекою підприємства (Doctoral dissertation, Національний університет" Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"). 2025. С. 166-167.
3. Канигін, С. М. Великі дані в управлінні фінансами підприємства. Економіка, управління та адміністрування. 2024. №(3(109). С. 97–104.
4. Милка, А. С. Забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах діджиталізації : дипломна робота бакалавра : 073 Менеджмент / Милка Анна Сергіївна. - Київ, 2023. - 112 с.

Гвінсадзе А.А.,
здобувачка ступеня магістра
Житар М.О.,
д.е.н, професор, професор кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У сучасних економічних умовах фінансова стратегія підприємства відіграє важливу роль не лише у досягненні запланованих фінансових показників, а й у відкритті нових можливостей для розвитку та підвищення якості виробництва чи надання послуг. Формування фінансової стратегії є ключовим, адже воно сприяє зміцненню конкурентних переваг підприємства, забезпечує ефективне залучення та раціональне використання фінансових ресурсів, узгодження їх руху, а також підвищує ринкову вартість компанії та добробут її власників.

Розроблення фінансової стратегії має особливе значення, оскільки визначає довгостроковий вектор розвитку підприємства та забезпечує результативне управління його фінансовими потоками.

У науковій літературі сформовано ряд визначень дефініції «фінансова стратегія», серед яких є певні спільні риси, а також деякі відмінності. Загалом, можна виділити декілька визначень. Так, І. Бланк підкреслює, що фінансова стратегія є одним із ключових різновидів функціональної стратегії підприємства. Вона забезпечує основні напрями розвитку фінансової діяльності та фінансових взаємовідносин шляхом визначення довгострокових фінансових цілей, вибору найефективніших способів їх досягнення та своєчасного коригування підходів до формування й використання фінансових ресурсів у разі змін зовнішнього середовища [1]. О. Гончаренко трактує фінансову стратегію підприємства як процес визначення довгострокових фінансових цілей та завдань, що охоплюють формування, планування й ефективне управління фінансовими ресурсами з метою підвищення вартості підприємства та зміцнення його фінансової стійкості [2]. М. Білик визначає фінансову стратегію як складну багатофакторну модель дій і заходів, необхідних для досягнення перспективних цілей у межах загальної концепції розвитку підприємства, яка охоплює формування та раціональне використання фінансово-ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання [3].

Оцінювання якості фінансової стратегії в умовах невизначеності є надзвичайно важливим етапом її формування. Воно дає змогу визначити, наскільки ефективно підприємство зможе управляти своїми фінансовими ресурсами та успішно досягати поставлених цілей [4].

До ключових критеріїв оцінки якості фінансової стратегії належать:

1. Відповідність стратегічним цілям підприємства. Фінансова стратегія повинна бути тісно узгоджена із загальною стратегією розвитку та сприяти досягненню довгострокових цілей суб'єкта господарювання.

2. Фінансова стійкість. Аналіз здатності підприємства зберігати стабільність у довгостроковій перспективі, включаючи ефективне управління ліквідністю, борговими зобов'язаннями та капіталом.

3. Гнучкість і адаптивність. Оцінка можливості фінансової стратегії оперативно реагувати на зміни внутрішнього й зовнішнього середовища, зокрема економічні, ринкові та регуляторні.

4. Управління ризиками. Визначення ефективності заходів зі зниження та контролю фінансових ризиків, серед яких ринкові, кредитні та операційні.

5. Раціональне використання ресурсів. Аналіз того, наскільки ефективно підприємство задіює свої фінансові та матеріальні ресурси для досягнення поставлених завдань.

6. Інноваційність. Використання сучасних фінансових інструментів і технологій, що підвищують результативність та конкурентоспроможність підприємства.

7. Прозорість і звітність. Забезпечення належного рівня відкритості та точності фінансової інформації, що зміцнює довіру інвесторів і зацікавлених сторін.

Фінансова стратегія є ключовим інструментом розвитку підприємства в умовах динамічного та непередбачуваного середовища. Її якість визначає здатність компанії ефективно управляти фінансовими ресурсами, адаптуватися до зовнішніх викликів і досягати довгострокових цілей. Оцінка фінансової стратегії за такими критеріями, як відповідність стратегічним орієнтирам, фінансова стійкість, гнучкість, ефективність ризик-менеджменту, раціональне використання ресурсів, інноваційність та прозорість, дозволяє сформувати об'єктивне уявлення про її результативність. Комплексний підхід до аналізу забезпечує своєчасне коригування стратегії, підвищує конкурентоспроможність підприємства та сприяє зміцненню його фінансового потенціалу.

Залежно від пріоритетів подальшого розвитку підприємства та стилю управління, фінансова стратегія може формуватися на основі різних підходів до врахування ризику.

Консервативний підхід - передбачає мінімізацію ризиків і прагнення уникати будь-яких потенційних загроз. Такий підхід включає відмову від операцій і проєктів з високим рівнем ризику з метою зменшення можливих негативних фінансових наслідків.

Агресивний підхід - передбачає готовність до прийняття ризику, навіть якщо ймовірні збитки у разі настання ризикових ситуацій можуть бути не повністю покриті потенційним приростом доходу. Основною метою виступає максимізація прибутку.

Поміrkований підхід - визнає можливість виникнення певних збитків у випадку зростання ризиків, однак передбачає розробку механізмів компенсації, що дозволяють забезпечити стабільну та прибуткову діяльність підприємства загалом [2].

Інструменти, що дозволяють підприємствам ефективно реагувати на невизначеність та зменшувати фінансові ризики, умовно поділяють на три групи: аналітичні, стратегічні й технологічні.

Використання таких інструментів допомагає суб'єктам господарювання більш обґрунтовано управляти ризиками, зберігати гнучкість і готовність до змін у мінливих умовах. Узгоджене застосування аналітичних, стратегічних і технологічних методів забезпечує підприємству стійкий розвиток і стабільне зростання навіть за високого рівня невизначеності.

До аналітичних інструментів відносять сценарний аналіз, аналіз чутливості, SWOT-аналіз, стратегічні карти [5].

Сценарний аналіз передбачає створення декількох варіантів розвитку подій, що ґрунтуються на різних припущеннях та умовах зовнішнього середовища. Такий підхід дає змогу оцінити вплив окремих факторів на діяльність підприємства та завчасно підготуватися до можливих змін.

Аналіз чутливості передбачає вивчення того, як зміна ключових показників (наприклад, обсягів продажу, витрат чи валютних курсів) впливає на фінансові результати. Це дає можливість визначити найвразливіші елементи бізнесу та розробити заходи для їхнього захисту.

SWOT-аналіз містить оцінювання сильних і слабких сторін підприємства, а також можливостей і загроз, що походять із зовнішнього середовища. Такий інструмент допомагає сформулювати фінансові стратегії, спрямовані на використання потенційних можливостей і зменшення ризиків.

Стратегічні карти – це методологія, що дозволяє удосконалити стратегічне управління шляхом побудови чітких зв'язків між стратегічними цілями організації та її поточною операційною діяльністю.

До стратегічних інструментів відносять диверсифікацію, фінансове моделювання та гнучке бюджетування.

Диверсифікація – розподіл інвестицій і ресурсів між різними видами діяльності або напрямками з метою зниження ризиків. Такий підхід дозволяє зменшити залежність від одного джерела доходу та підвищити загальну стійкість підприємства.

Фінансове моделювання – побудова фінансових моделей, що враховують різні параметри та можливі сценарії розвитку подій для прогнозування майбутніх результатів. Цей інструмент допомагає планувати бюджет і інвестиції, оцінювати доцільність проєктів і приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Гнучке бюджетування – передбачає систематичне оновлення та коригування бюджетів відповідно до актуальних ринкових умов і результатів роботи підприємства. Такий підхід забезпечує оперативну реакцію на зміни та дозволяє швидко адаптувати фінансові плани.

До технологічних інструментів відносяться такі сучасні технології, як Big Data та аналітичні інструменти, блокчейн, штучний інтелект.

Big Data та аналітичні інструменти – застосування великих масивів даних і сучасних аналітичних методів для вивчення ринкових тенденцій, поведінки клієнтів, удосконалення бізнес-процесів та аналізу інших важливих факторів. Це сприяє прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень та дає змогу виявляти приховані закономірності.

Блокчейн – технологія розподіленого реєстру, що забезпечує високий рівень прозорості й надійності транзакцій. Вона може бути застосована для вдосконалення управління ланцюгами постачання, фінансовими операціями та контрактами, підвищуючи їх ефективність і безпеку.

Штучний інтелект – технології, які дозволяють автоматизувати та покращувати процеси ухвалення рішень на основі опрацювання великих масивів інформації. Вони використовуються для прогнозування ринкової динаміки, оптимізації виробничих процесів і управління ризиками.

Використання аналітичних, стратегічних і технологічних інструментів є надзвичайно важливим для забезпечення ефективного управління підприємством в умовах невизначеності та динамічних ринкових змін. Застосування таких підходів дає змогу глибше розуміти стан бізнесу, передбачати можливі ризики та своєчасно реагувати на зовнішні виклики. Інструменти, як-от сценарний аналіз, аналіз чутливості, SWOT, фінансове моделювання, Big Data, блокчейн та штучний інтелект, дозволяють підвищити точність прогнозів, зміцнити фінансову стійкість, оптимізувати ресурси та приймати стратегічно обґрунтовані рішення.

ДЖЕРЕЛА

1. Стефанишин О. Б. Особливості формування фінансової стратегії підприємства в сучасних умовах господарювання. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: http://www.eco-nomy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/77.pdf (дата звернення: 24.11.2025).

2. Захарова Н. Значення фінансової стратегії в системі управління сучасним підприємством. Економічні горизонти. 2023. № 2 (24). URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/281199/275494> (дата звернення: 24.11.2025).

3. Фінанси підприємств: проблеми та перспективи : [монографія]. В 3 т./ [За ред. д.е.н., професор М.Д. Білик]. – Київ : ТОВ ПанТот, 2012. – Т. 2. : Фінансові аспекти інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств. 277 с.

4. Савчук Л. М., Бандоріна Л. М., Удачина К. О., Савчук Р. В., Усенко М. П. Модель оцінки ефективності реалізації фінансової стратегії підприємства. Економічний вісник Дніпровської політехніки. 2024. № 1 (85). С. 142–153.

5. S. Obushnyi, D. Virovets, A. Ramskyi, M. Zhytar, P. Skladannyi (2025). Variational Autoencoders for Detecting Anomalous and Fraudulent Transactions in Financial Systems. DECaT 2025 Digital Economy Concepts and Technologies 2025. P. 110-118 (дата звернення: 25.11.2025).

Герцун М.А.,
здобувач освітньо-професійного ступеня
фаховий молодший бакалавр
Науковий керівник: **Вікторія ФАБІЯНСЬКА,**
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

ПОНЯТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АУДИТІ

Відповідальність – загальносоціологічна категорія, яка виражає свідоме ставлення особи до вимог суспільної необхідності, обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей. »Відповідальність означає усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для суспільства і соціального розвитку, вчинків особи з погляду інтересів суспільства або певної групи» [1].

Відповідальність буває :

1. Соціальна – «це зобов'язання осіб та організацій діяти на благо суспільства, враховуючи екологічні, етичні та соціальні аспекти своєї діяльності. Це може включати дотримання етичних стандартів, підтримку благодійних ініціатив і збереження довкілля» [1].

2. Юридична – «це обов'язок особи нести негативні наслідки за порушення законодавства. Вона передбачає застосування санкцій (штрафів, покарань) до осіб або організацій, які вчинили правопорушення. Юридична відповідальність може бути цивільною, адміністративною, кримінальною чи дисциплінарною, залежно від характеру порушення» [1].

Людина має нести відповідальність за всі свої дії. Наприклад, якщо вона порушує закон, то вона має нести юридичну відповідальність. Юридична відповідальність буває різною, наприклад:

- кримінальна відповідальність - випадку серйозних злочинів. В разі, якщо злочинець є небезпечним для людства, то застосовують запобіжний захід, такий як тримання під вартою певний час;

- адміністративна відповідальність - застосовується в разі дрібного хуліганства, порушення правил дорожнього руху та в інших незначних випадках порушення правил чи закону. Карається штрафом або усними попередженнями.

- соціальна відповідальність буває декількох видів, кожен з яких охоплює різні аспекти взаємодії з суспільством [2].

Види соціальної відповідальності:

1. Екологічна відповідальність - це зобов'язання підприємств, людей та організацій не забруднювати навколишнє середовище.

2. Моральна та етична відповідальність - це дотримання моральних норм під час взаємодії з іншими людьми. Це означає мати повагу до інших та бути чесним.

3. Громадська відповідальність - це активна громадська участь у розвитку суспільства та участь волонтерській діяльності.

Отже, відповідальність є важливою соціальною категорією, яка визначає ставлення особи до виконання своїх обов'язків, дотримання норм, правил і цінностей у суспільстві. Вона може мати різні форми - соціальну та юридичну, кожна з яких охоплює конкретні сфери життя. Юридична відповідальність гарантує дотримання законів, а соціальна - сприяє гармонійному співіснуванню людей, збереженню довкілля та розвитку суспільства. Відповідальна поведінка є основою довіри, безпеки й стабільності в суспільстві, тому кожна людина повинна усвідомлювати наслідки своїх дій і нести за них відповідальність.

Відповідальність в аудиті є одним з найголовніших аспектів його існування взагалі. Характерною рисою аудитора є прийняття відповідальності перед громадськістю. Особливість юридичної відповідальності аудитора «закладена в меті аудиту, перевірити достовірність, повноту та правильність відображення інформації у фінансовій звітності з метою» [4].

Аудитор несе відповідальність за:

- 1) виконання завдань;
- 2) дотримання етики та стандартів;
- 3) перед суспільством;
- 4) перед клієнтом.

Відповідальність аудитора полягає в дотриманні певних вимог, встановлених Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». За неналежне виконання професійних обов'язків до аудитора можуть бути застосовані Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю та Аудиторською палатою України стягнення у вигляді попередження, зупинення чинності сертифіката на строк до одного року або анулювання сертифіката, виключення з Реєстру.

Також аудитор та аудиторська фірма «не несуть дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо вони діяли в межах виконання Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [3].

У разі неналежного виконання свої обов'язків та прав аудитор понесе відповідну відповідальність, яку буде вказано в договорі або яка зазначена в Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність».

Висновок. Отже, відповідальність в аудиті є складною і багатогранною категорією, яка охоплює як професійні, так і етичні та юридичні аспекти, що вимагають від аудитора високої кваліфікації, незалежності та чесності.

ДЖЕРЕЛА

1. Відповідальність. Уміти – освітня платформа. URL: <https://umity.in.ua/concept/?id=630> (дата звернення: 29.11.2025).
2. Герцун М. Текст створений за допомогою штучного інтелекту та відредагований автором. ChatGPT [GPT-4o mini]. 2025. URL: <https://chatgpt.com/c/68298f85-e4ac-8012-bf9c-30099ec13e10> (дата звернення: 29.11.2025).
3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
4. Кологойда О., Горяєва О. Дисциплінарна відповідальність аудиторів та аудиторських фірм (за матеріалами судової практики). *ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС*. № 8. 2017. С. 79-85. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/8/17.pdf> (дата звернення: 29.11.2025).

Дрижук О.Ю.,
здобувач ступеня бакалавра
Сулима М.О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ

У сучасних умовах цифровізації та зростання конкуренції підприємства стикаються з необхідністю підвищення ефективності управління бізнес-процесами. Одним із ключових інструментів досягнення цієї мети є впровадження системи контролінгу, яка поєднує планування, облік, аналіз та контроль, забезпечуючи інформаційну підтримку управлінських рішень. Сучасні умови ведення бізнесу характеризуються високою динамікою зовнішнього середовища, глобалізацією ринків та посиленням конкуренції. У таких умовах управлінські рішення потребують якісного інформаційного забезпечення, гнучкого реагування на зміни та постійного контролю. Одним із ключових інструментів, що забезпечує системний підхід до управління бізнес-процесами, є контролінг. Контролінг поєднує функції планування, обліку, аналізу та контролю, формуючи єдину інформаційну систему для менеджменту підприємства. На відміну від традиційного бухгалтерського чи управлінського обліку, контролінг зорієнтований не лише на фіксацію витрат і результатів, а й на їх прогнозування, оцінку та оптимізацію.

Контролінг – це система управління, орієнтована на досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства шляхом координації процесів планування, контролю та інформаційного забезпечення.

Основні завдання контролінгу:

- формування системи стратегічного та оперативного планування;
- моніторинг фінансових і нефінансових показників діяльності;
- своєчасне виявлення відхилень фактичних результатів від планових;
- підготовка управлінських рішень для підвищення ефективності бізнес-процесів.

В умовах динамічного ринку контролінг виконує функцію координації різних підрозділів підприємства. Він забезпечує:

- інтеграцію системи планування, обліку та аналізу;
- гнучкість управління завдяки постійному моніторингу KPI;
- зменшення ризиків шляхом своєчасного реагування на відхилення;
- підвищення прозорості управлінських рішень [2].

Банківський контролінг – це система управління банком, спрямована на досягнення його цілей, яка включає планування, контроль, аналіз та прийняття управлінських рішень. Він охоплює як внутрішній контроль, що забезпечує ефективність операцій та фінансову стабільність, так і зовнішній, який

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

здійснюється Національним банком України для підтримки стабільності всієї банківської системи. Втім, у банках важливим елементом виступає також фінансовий моніторинг, який перевіряє операції для запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [3].

Впровадження системи контролінгу доцільно здійснювати поетапно (табл.1).

Таблиця 1

Етапи впровадження системи контролінгу

Етап	Зміст робіт	Очікуваний результат
1	Діагностика стану бізнес-процесів	Виявлення проблемних зон
2	Формування цілей та KPI	Визначення ключових показників ефективності
3	Створення інформаційної бази	Інтеграція облікових і управлінських даних
4	Розробка системи планування та бюджетування	Узгоджені фінансові та нефінансові плани
5	Запуск системи моніторингу та звітності	Регулярний аналіз відхилень
6	Оптимізація бізнес-процесів	Підвищення результативності управління

Важливим чинником успішного впровадження системи контролінгу є використання сучасних інформаційних технологій: ERP-систем, BI-платформ та систем автоматизованого бюджетування.

Серед ключових труднощів слід відмітити:

- недостатня підготовленість персоналу;
- неготовність до змін у бізнес-процесах;
- витрати на впровадження ІТ-продуктів.

Разом із тим, позитивний ефект від впровадження контролінгу виражається у зростанні прибутковості, підвищенні ефективності використання ресурсів та забезпеченні стратегічної стійкості підприємства.

Впровадження системи контролінгу, зазвичай, розпочинається з бюджетування. Бюджет є базовим інструментом, що дозволяє поєднати стратегічні цілі з операційною діяльністю. У той же час, система контролінгу включає як оперативний контролінг, що орієнтований на короткострокові завдання, так і стратегічний – спрямований на довгостроковий розвиток і конкурентоспроможність.

На даний час важливим напрямом розвитку контролінгу є цифровізація. Використання ERP-систем, Business Intelligence, Big Data, прогнозової аналітики, інструментів ШІ дає змогу підвищити якість планування, скоротити час підготовки звітності та забезпечити інтеграцію фінансової й нефінансової інформації. Це дозволяє не лише відстежувати фінансові показники, але й аналізувати ефективність процесів виробництва, логістики, маркетингу, персоналу. Зарубіжні дослідження також підкреслюють зростаючу роль контролінгу у стратегічному прогнозуванні інноваційного розвитку підприємств [1]. Це особливо актуально для українських компаній, що прагнуть інтегруватися у європейський економічний простір і водночас адаптуватися до викликів воєнного часу.

Система контролінгу є важливим інструментом управління бізнес-процесами, який забезпечує своєчасне отримання інформації для прийняття ефективних управлінських рішень. Вона дозволяє не лише контролювати фінансові результати, але й активно впливати на їх формування, створюючи підґрунтя для сталого розвитку підприємства. Отже, система контролінгу є не лише елементом обліково-аналітичної діяльності, а й ключовим інструментом управління бізнес-процесами, що поєднує планування, контроль і аналіз. Її впровадження підвищує ефективність прийняття управлінських рішень, забезпечує досягнення стратегічних цілей і сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств у мінливому середовищі.

ДЖЕРЕЛА

1. Kuzmynchuk N., Kutsenko T., Alosyn S., Marchenko V. Marketing and Controlling in Strategic Forecasting of Innovative Industrial Development. Economics Ecology Socium, 2025.
2. Калайтан Т. В. Контролінг: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2021.
3. Шульга Н. Банківський контролінг: навчальний посібник. – Київ: КНТЕУ, 2024. – 272 с.

Дука К.В.,
здобувачка ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»
м. Київ, Україна

РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Банківське кредитування є важливою складовою економічної системи країни. Його ефективне функціонування дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси для потреб населення, бізнесу та держави, що сприяє економічному зростанню. Особливе місце у структурі банківського кредитування займають споживчі кредити. Загалом, це надання позичальникам грошових коштів у вигляді позики від банківських установ для задоволення фінансових потреб, не пов'язаних із підприємницькою чи професійною діяльністю, із подальшим поверненням у визначений термін відповідно до умов кредитного договору [1].

Роль банківського споживчого кредитування суттєво зросла в умовах воєнного стану та економічної невизначеності. Високий рівень інфляції та девальвація гривні, втрата частиною населення майна й джерел доходів, внутрішня міграція та наслідки енергетичної кризи призвели до різкого зниження купівельної спроможності домогосподарств. За таких умов споживче кредитування сприяє підвищенню споживчої активності, що підтримує функціонування виробничої сфери та сфери послуг, тим самим забезпечуючи збереження робочих місць, підвищення довіри населення до банків та стабільні податкові надходження до бюджету. Також під час воєнного стану споживче кредитування відіграє значущу роль у задоволенні нагальних фінансових потреб населення. Воно забезпечує оперативний доступ до необхідних коштів для домогосподарств, які зіткнулися з непередбачуваними фінансовими труднощами, дозволяючи їм швидко вирішувати нагальні питання. Доступність споживчих кредитів підтримує платоспроможність населення та дає змогу будувати довгострокові плани, що підвищує соціальну стабільність у суспільстві. При цьому споживче кредитування є важливим і для банківських установ, адже дозволяє їм отримувати додаткові ресурси для проведення активних операцій та забезпечувати стійкість банківської системи [2].

Тобто, банківське споживче кредитування забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів, підтримує відтворювальні процеси в економіці та збільшує платоспроможний попит, тим самим зменшує негативні наслідки кризи та сприяє стабільному функціонуванню реального сектору економіки. Візуалізацію впливу банківського споживчого кредитування на розвиток економіки представлено на рисунку 1.

Рис. 1. Роль споживчого кредитування в розвитку економіки
Сформовано авторкою.

Рисунок 2 демонструє стабільно позитивну динаміку збільшення кількості споживчих кредитів до 2021 року, у 2022 році спостерігалось зменшення на 12%, зумовлене повномасштабним вторгненням РФ, проте вже у 2024 році ситуація стабілізувалася та було перевищено довоєнний рівень. У 2025 році тенденція до зростання зберігається та посилюється.

Рис. 2. Динаміка споживчого кредитування
Сформовано авторкою за джерелом [3]

Важливо також звернути увагу, що частка споживчих кредитів від усіх кредитів, наданих домогосподарствам, стабільно висока і коливається в межах 81-85%. Це означає, що саме споживче кредитування є домінуючим сегментом кредитування населення, адже інші види кредитів, зокрема на придбання чи будівництво житла, потребують довгострокового фінансування, стабільних доходів позичальника, наявності ліквідної застави та прогнозованої

макрофінансової ситуації, що в умовах війни суттєво ускладнено. Проте запуск і розвиток програми «єОселя» та інших механізмів доступної іпотеки стимулювали відновлення іпотечного ринку, тому можемо прогнозувати певне збільшення частки іпотечного кредитування в структурі кредитів домогосподарств.

Аналізуючи графік динаміки структури кредитів, наданих домогосподарствам, за строком погашення (рис. 3), прослідковується чітка тенденція до скорочення частки довгострокових позик та зростання ролі короткострокового споживчого кредитування, що є характерним для умов підвищеної невизначеності та воєнних ризиків. Упродовж 2019-2025 років спостерігається стає збільшення кредитів зі строком погашення до 1 року: з 51% у 2019 році до 71% станом на вересень 2025 року. Кредити на строк від 1 до 5 років, навпаки, демонструють поступове скорочення – з 34% до 21%, тоді як частка позик на понад 5 років зменшилася з 14% до 8%. Така динаміка свідчить про переорієнтацію як банків, так і домогосподарств на короткострокові кредити, що дає змогу знизити процентний і кредитний ризик та швидше адаптуватися до змін макроекономічної ситуації.

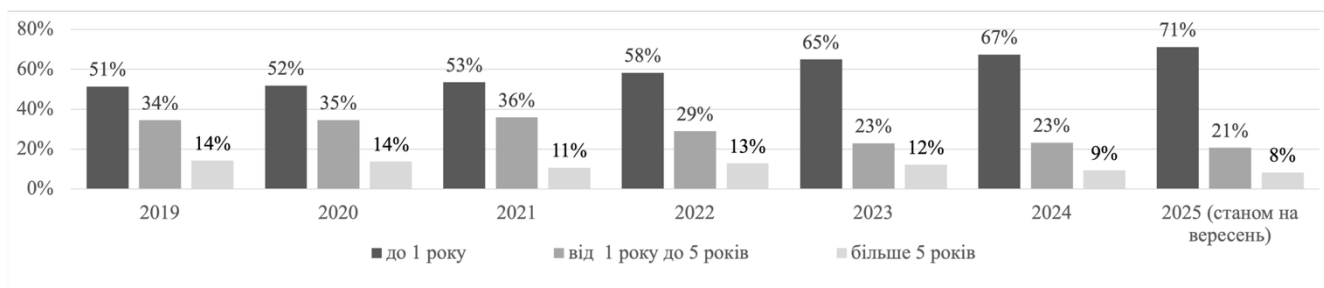

Рис. 3. Динаміка кредитів наданих домогосподарствам за строком погашення
Сформовано авторкою за джерелом [3]

Тобто, в Україні в умовах воєнного стану спостерігається зростання популярності короткострокових споживчих кредитів серед населення. Це пояснюється зниженням реальних доходів домогосподарств, низьким рівнем заощаджень та доступністю кредитування, завдяки розвитку технологій. Проте попри наведені раніше переваги, значне збільшення кількості споживчих кредитів може супроводжуватись ризиками надмірного боргового навантаження на домогосподарства та погіршення якості банківських активів через зниження доходів позичальників та несвоєчасне повернення ними споживчого кредиту.

Отже, банківське споживче кредитування в умовах воєнного стану трансформувалося з інструменту стимулювання споживання на важливий механізм соціально-економічної амортизації. Статистичні дані за 2019-2025 роки демонструють високу адаптивність ринку: після спаду у 2022 році обсяги кредитування не лише відновилися, але й перевищили довоєнні показники. При цьому відбулася структурна зміна у бік короткострокових позик, що є природною реакцією ринку на умови підвищеної невизначеності. Подальший розвиток споживчого кредитування залежатиме від здатності банківської системи підтримувати баланс між доступністю ресурсів для населення та контролем якості кредитного портфеля. В умовах зниження реальних доходів громадян ключовим

завданням стає не лише задоволення попиту на фінансові ресурси, а й впровадження ефективних інструментів оцінки платоспроможності позичальників для запобігання кризі неплатежів та збереження стабільності фінансової системи України.

ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про споживче кредитування» від 15.11.2024 № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 25.11.2025).
2. Кужелєв М. О, Нечипоренко А. В. Розвиток ринку споживчого кредитування в умовах воєнного стану. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. Т. 2, № 14. С. 156–165.
3. Національний банк України. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) домогосподарствам за цільовим спрямуванням та строками погашення (щомісячні дані). URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 26.11.2025).

Євсієнко М.В.
здобувач ступеня доктора філософії
Дубина М.В.,
*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У 2015 році завершився період, який був передбачений для досягнення Цілей Тисячоліття. Головним результатом зусиль країн щодо досягнення цих цілей стало зниження рівня крайньої бідності більш ніж у мільярда людей, впровадження заходів з боротьби з голодом та захисту планети, а також збільшення доступу дівчат до освіти [1]. Концепція Цілей сталого розвитку зазнала суттєвого розвитку з моменту їх запровадження у 2015 році. Спочатку ці цілі були спрямовані головним чином на глобальні виклики, такі як боротьба з бідністю, забезпечення чистої води та доступу до енергії. Пізніше зусилля міжнародної спільноти були зосереджені на інтеграції сталого розвитку у всі сфери економічної політики та бізнесу, у тому числі у фінансовий сектор. Це сприяло розвитку нових підходів до фінансування сталих проєктів, створенню відповідних стандартів та інструментів, зокрема індексів ESG, зелених облігацій тощо.

Сталий розвиток банківської системи на сьогодні це не просто популярний тренд, а стратегічна необхідність для сучасних фінансових систем. Він дозволяє повніше та комплексніше оцінювати ризики та можливості, підвищувати довіру клієнтів та інвесторів, зменшувати регуляторні та репутаційні ризики, а також підтримувати тривалу економічну та соціальну стабільність та забезпечувати стійкість. Оцінювання рівня сталого розвитку банківської системи та її інфраструктури це не одноразова дія, а системний процес, який підтримує реальну стійкість фінансової системи, підвищує довіру учасників ринку та забезпечує більш стабільний та етичний фінансовий ландшафт. Впровадження сталого банкінгу потребує системного підходу, чіткої політики, якісних даних та постійного навчання, але з часом призводить до більш стабільної та прибуткової діяльності. Основні напрямки оцінювання сталого розвитку банківської системи наведені у табл. 1.

Також варто зауважити, що оцінювання сталого розвитку банківської системи позитивно впливає на стійкість банківської системи і довіру до банків. Це зокрема відбувається через зменшення ризику «неприбуткових» активів та підвищення якості кредитного портфеля через врахування ESG-ризиків. Банківська система стає більш інклюзивною та доступною для різних груп населення, що підтримує соціальну сталість. Прозорість та відповідальність зміцнюють довіру регуляторів, клієнтів та партнерів.

Таблиця 1 – Напрямки оцінювання сталого розвитку банківської системи (систематизовано авторами на основі [3],[4])

№ з/п	Напрямок діяльності	Фактори оцінювання
1.	Кредитний портфель та ризик-менеджмент	- оцінка кліматичних, екологічних та соціальних ризиків у кредитних рішеннях; - інтеграція сценарного аналізу зміни клімату (CCS) та нецінових ризиків у ризик-менеджмент.
2.	Управління даними та якість інформації	- наявність єдиних стандартів збору даних за ESG-показниками; - якість даних, верифікація та можливість порівняння між підрозділами та регіонами.
3.	Інституційна структура та управління	- існування незалежного ESG-офісу, відповідальних за політики, контроль та звітність; - рівень інтеграції ESG у стратегічне планування та KPI.
4.	Продукти та інвестиції	- розвиток «зелених» та відповідальних фінансових продуктів, відповідальне інвестування, інструменти для оцінки впливу; - прозорість умов, ціни та критерії відбору.
5.	Інфраструктура та операції	- стійкість платіжних систем, кібербезпека, управління ланцюгами постачання, енергоефективність офісів та IT-інфраструктури; - готовність до збоїв та відновлення після них.
6.	Звітність та прозорість	- відповідність міжнародним рамкам (TCFD, EU Taxonomy, SASB/IFRS S1/S2, GRIs) та внутрішнім політикам; - якість зовнішньої звітності для інвесторів та клієнтів

Втім на шляху ефективного оцінювання сталого розвитку банківської системи стоїть ряд викликів та ризиків. Зокрема відсутність стандартів та порівняних даних, відмінності між рамками ускладнюють порівняння та агрегування результатів. Збір та інтеграція даних обумовлюють потребу в системах управління даними, витратах на впровадження та навчання персоналу з відповідних питань. Швидкі зміни вимог до впровадження принципів ESG можуть створювати невизначеність та потребу у частих оновленнях процесів. Також існує необхідність незалежної верифікації та аудиту для уникнення ризику «greenwashing», тобто вдаваного впровадження ESG-принципів та політик без реальної реалізації [2].

Світова фінансова спільнота напрацювала власні підходи та принципи до оцінювання сталого розвитку банківської системи. Так, зокрема, досить поширеними є принципи оцінювання визначені Методологією та рамкою оцінювання Мережі сталого банківського та фінансового забезпечення (Sustainable Banking and Finance Network) [3].

Систематизація наукових підходів дозволила сформулювати наступний перелік принципів оцінювання сталого розвитку банківської системи (табл. 2)

Таблиця 2 – Принципи оцінювання сталого розвитку банківської системи (складено авторами на основі [3],[4])

№ з/п	Назва принципу	Сутність
1.	Матеріальності	Визначати й вимірювати ті ESG-показники, які мають найбільший вплив на ризики та результативність банку, з огляду на галузь, регіон і профіль портфеля.
2.	Повноти	Покривати всі ключові аспекти сталості: екологічні (E), соціальні (S) та управлінські (G) питання, включаючи ризики клімату, соціальну відповідальність, дані ланцюгів постачання, кібербезпеку тощо.
3.	Зв'язку із ризиками та фінансами	Інтеграція ESG у процеси управління ризиками, кредитування, інвестицій та управління капіталом; показники мають відображати як нефінансові, так і фінансові наслідки
4.	Актуальності та релевантності	Вимірювання саме тих показників, які відповідають поточним регуляторним вимогам, очікуванням інвесторів та потребам клієнтів.
5.	Порівняності	Використання узгоджених стандартів та методології, щоб результати можна було порівнювати як усередині організації, так і між організаціями та регіонами.
6.	Узгодженості та сталості даних	Забезпечення стабільності методів вимірювання з часом, з високою якістю даних, їх верифікацію та можливість аудиту
7.	Прозорості та підзвітності	Публікація методології та припущень, забезпечення відповідальності управлінських рівнів за ESG-показники
8.	Відповідності рамкам і нормативам	Узгодження з міжнародними рамками (TCFD, EU Taxonomy, SASB/IFRS S1/S2, GRIs) та локальними вимогами; адаптація до змін регуляторного середовища
9.	Матеріальності ризик-орієнтованого сценарного аналізу	Використання сценаріїв зміни клімату та соціально-економічних факторів для оцінки впливу на портфелі та операційну діяльність
10.	Залученості зацікавлених сторін	Врахування потреби акціонерів, клієнтів, регуляторів, наглядових органів та суспільства; забезпечення прозорих комунікацій
11.	Клієнтоцентричності та інклюзивності	Врахування впливу на різні групи населення, доступності фінансування та рівня фінансової грамотності
12.	Економічної обґрунтованості	Забезпечення балансу між якістю вимірювань та витратами на їх збір та аналіз; вибір найефективніших інструментів та процесів
13.	Інтеграції в корпоративну культуру та управління	Впровадження ESG-методик в стратегію, KPI, систему внутрішнього контролю та навчання персоналу
14.	Масштабованості та адаптивності	Показники мають бути застосовні як до малого, так і до великого портфеля, а також адаптовані до різних регіональних контекстів та змін у бізнес-моделі
15.	Вимірюваності впливу	Не тільки процесні або результативні показники, але й вимірювання фактичного соціального та екологічного впливу (наприклад, зниження вуглецевого сліду активів, доступність фінансування для груп з недостатнім рівнем обслуговування)
16.	Прогнозності та управління майбутніми ризиками	Використання прогнозних метрик та ранніх сигналів для попередження кризових станів та стратегічного планування

Таким чином, можемо зробити висновок, що теоретико-методичне підґрунтя та практика оцінювання сталого розвитку банківської системи формують досить широкий спектр принципів, які враховують різні ризики та специфіку банківської діяльності. Втім, така широта спричиняє складнощі у побудові конкретних моделей оцінювання, оскільки широта та деталізація неминуче призводять до зростання трансакційних витрат при практичній реалізації. Отже для побудови зручних, практичних і ефективних моделей оцінювання сталого розвитку банківської системи слід дотримуватись розумного балансу між врахуванням всіх принципів і зручності і простоти практичного використання.

ДЖЕРЕЛА

1. United Nations. (2015). The Millennium Development Goals Report 2015. Retrieved December 21, 2024, from [https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)
2. Національний банк України. (2025). Біла книга з управління екологічними, соціальними та управлінськими (ESG) ризиками у фінансовому секторі. Retrieved November 22, 2025, from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Bila_knyga_2025_fin.pdf?v=13
3. SUSTAINABLE BANKING AND FINANCE NETWORK (2025) Measurement framework and methodology. Retrieved November 21, 2025, from <https://www.sbfnetwork.org/measurement-and-framework-methodology>
4. SUSTAINABLE BANKING AND FINANCE NETWORK (2025). Global Progress Report. Retrieved November 21, 2025, from <https://www.sbfnetwork.org/2025-global-progress-report>

Єгоренко Є.Д.,
здобувач ступеня бакалавра
Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ЩО СТРИМУЄ РОЗВИТОК LBO УГОД В УКРАЇНІ?

LBO (Leveraged Buyout) – модель викупу компанії з використанням схеми боргового фінансування. Частка боргу в таких угодах сягає 90% [1, с. 332]. За допомогою LBO компанії можуть здійснити поглинання набагато більшого масштабу ніж на власні кошти, а після угоди використати очікувані вільні грошові потоки (Free Cash Flow) для погашення боргу. Часто активи компанії-покупця знаходяться у заставі, тому у випадку збанкрутування існує ризик втратити не тільки початкову інвестицію (власний капітал у придбаній компанії), а й власні активи. Зазвичай покупцями в угодах LBO виступають РЕ-фонди (Private Equity фонди)[2].

Угоди LBO широко використовуються у міжнародній практиці, однак є малопоширеною в Україні. Про це свідчить не тільки вітчизняна література [1], а й інші дослідження [3]. Наприклад, на рисунку 1 наведена кількість і їх фінансову вигоду. За період з 1.01.1990 до 31.12.2017 РЕ-фонди здійснили 7053 угоди LBO, з яких всього 1% угод відбулися у Східній Європі [3]. Це свідчить про нерозвинутий ринок LBO угод в Україні.

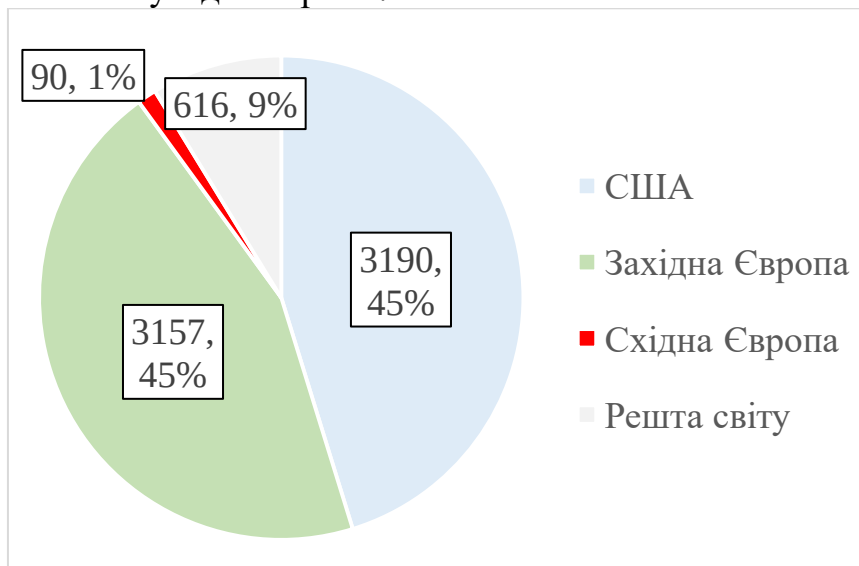

Рис. 1. Кількість здійснених РЕ-фондами угод LBO

Найсуттєвішим фактором, що стримує розвиток LBO угод є високі відсоткові ставки по кредитах. В основі моделі LBO лежить борг, який, за умови високої відсоткової ставки, важко забезпечувати [4]. У процесі LBO угоди очікується, що вільні грошові потоки придбаної компанії стануть основою для виплату боргу [2], але занадто високі кредитні ставки призводять до того, що на забезпечення зростання компанії залишається мало коштів. Це означає, що компанія не

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

інвестуватиме в основні засоби для розширення виробничих потужностей, не зможе збільшити оборотний капітал, щоб збільшити товарообіг, або не витратить гроші на додатковий маркетинг, щоб у короткий термін залучити орендарів. Якщо більшість вільних грошових потоків просто обслуговують борг, то компанія не збільшить прибутки, а оскільки головною стратегією РЕ-фонду, що придбав компанію, є продаж компанії або вихід на IPO (первинне розміщення акцій) [5], продати за вищою вартістю або вийти на IPO буде проблематично.

Облікова ставка є відправною точкою для визначення загального рівня вартості боргу на ринку. В Україні облікова ставка історично набагато вища, ніж у розвинутих країнах, наприклад, США. Так, протягом 1991-2001 років НБУ встановлював облікову ставку на рівні від 12.5% до 300.0%, з 2002 року і дотепер ставка стало значно нижчою від 6.0% до 25%, зазвичай в межах 10-14% [6]. За період 1991-2025 облікова ставка у США знаходилась на рівні 0.0%-6.5%, зазвичай 1-4% [7]. Ця суттєва різниця, яка уповільнює розвиток ринку LBO в Україні.

Щоб зрозуміти різницю у ціні боргу, використано значення, що є близькими до облікових ставок у США та Україні, для моделювання виплату боргу. Звичайно, на облікові ставки варто також накласти спред комерційних банків або взяти ринкову ціну на борг, але для простоти використовуються саме облікові ставки, бо саме від них відштовхуються банки для визначення ставок кредитування. В таблиці 1 представлено розрахунок боргового навантаження на бізнес. Умови кредитування: сума – 100 у. о., термін – 5 років, відсоток у випадку №1 – 2.5% річних, у випадку №2 – 12% річних. Для моделювання виплати відсотків використовується середина періоду і середнє значення тіла боргу, щоб відобразити, що відсотки нараховуються протягом року. Загальне боргове навантаження в першому випадку – 106.3 у.о., у другому – 130.0 у.о., різниця у 22%. Хоча цей розрахунок напряду не відображає реальну ситуацію на ринку, проте він нагально показує, як ціна на борг впливає на боргове навантаження.

Таблиця 1. Розрахунок боргового навантаження

Випадок №1: 2.5%	Рік 1	Рік 2	Рік 3	Рік 4	Рік 5
Борг на початок року	100.0	80.0	60.0	40.0	20.0
Виплата тіла боргу	20.0	20.0	20.0	20.0	20.0
Борг на кінець року	80.0	60.0	40.0	20.0	0.0
Обслуговування %	2.3	1.8	1.3	0.8	0.3
Загальні витрати	22.3	21.8	21.3	20.8	20.3

Випадок №2: 12%	Рік 1	Рік 2	Рік 3	Рік 4	Рік 5
Борг на початок року	100.0	80.0	60.0	40.0	20.0
Виплата тіла боргу	20.0	20.0	20.0	20.0	20.0
Борг на кінець року	80.0	60.0	40.0	20.0	0.0
Обслуговування %	10.8	8.4	6.0	3.6	1.2
Загальні витрати	30.8	28.4	26.0	23.6	21.2

Окрім обтяження придбаного бізнесу виплатами боргу, вища ціна боргу має негативний вплив на оцінку, за якою РЕ-фонди продають придбані компанії після 3-7 років з угоди LBO. Для прикладу наведена таблиця 2, на якій зображені розрахунки вартості дохідним підходом для умовних українських і західних рівнів боргу 2.5% і 12.0%.

Таблиця 2. Розрахунок вартості за різної вартості боргу

Ціна боргу - 2.5%					
Рік	1	2	3	4	5
Фактор дисконтування	0.95	0.87	0.79	0.72	0.66
Free Cash Flow (FCF)	100	100	100	100	100
Дисконтований FCF	95	87	79	72	66

Ціна боргу - 12.0%					
Рік	1	2	3	4	5
Фактор дисконтування	0.93	0.79	0.68	0.58	0.50
Free Cash Flow (FCF)	100	100	100	100	100
Дисконтований FCF	93	79	68	58	50

Термінальна вартість	Загальна вартість
946	1345

Термінальна вартість	Загальна вартість
401	749

Дохідний підхід використовує WACC (середньозважену вартість капіталу) для розрахунку вартості шляхом дисконтування грошових потоків, тобто метод DCF (Discounted Cash Flow). Дисконтовані грошові потоки розраховані за формулою [8]:

$$Discounted FCF_i = FCF_i \times (1 - WACC)^{i-0.5}$$

де FCF_i – вільний грошовий потік;

WACC – середньозважена вартість капіталу, фактор дисконтування;

i – період.

Період був скоригований на 0.5, щоб відобразити рівномірність надходжень коштів впродовж року. WACC розраховується наступним чином [9]:

$$WACC = S_E \times C_E + S_D \times C_D \times (1 - T_c)$$

де S_E – доля власного капіталу у структурі фінансування;

C_E – вартість власного капіталу;
 S_D – доля боргу у структурі фінансування;
 C_D – вартість власного капіталу;
 T_c – податок на прибуток підприємств.

За однакових припущень, що вартість власного капіталу – 25.0%, частка власного капіталу – 70%, боргового капіталу – 30%, ставка податку – 18%, WACC становить 8.9% і 14.4% для вартості боргу 2.5% і 12.0% відповідно. За умови, що вільний грошовий потік (FCF) становить 100 у. о. щороку, то суми грошових потоків для обох випадків становлять 399 і 347 у. о. відповідно. Щоб врахувати вартість після п'яти років використовують термінальну вартість за формулою [10; 11]:

$$TV = \frac{FCF_l}{(WACC - g)}$$

де FCF_l – вільний грошовий потік останнього (п'ятого) року;
WACC – середньозважена вартість капіталу, фактор дисконтування;
 g – ставка зростання у термінальному періоді.

За припущення, що ставка зростання становить 2%, то термінальна вартість для обох випадків становить 946 і 401 у.о. відповідно. Так, загальна вартість компанії, що складається з суми дисконтованих потоків і термінальної вартості, при боргу у 2.5% на 80% більша ніж при 12.0%, 1345 і 749 у.о. відповідно. Таким чином, використання LBO практики є вигіднішим у більш розвинутих країнах з дешевшим боргом ніж в Україні, тому ринок LBO нерозвинутий в Україні.

ДЖЕРЕЛА

1. Фінанси бізнесу / [Ситник Н. С., Стасишин А. В., Попович Д.В., Сич О.А. та ін.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: Видавництво «Апріорі», 2019. 432 с.
2. Will Kenton. Understanding Leveraged Buyouts (LBOs): Fundamentals and Examples. *Investopedia.com*. 2025. URL: <https://www.investopedia.com/terms/l/leveragedbuyout.asp> (дата звернення 28.11.2025)
3. Xiao Jia, Maurice McCourt. Global leveraged buyout deal performance: A cross-border cross-cultural perspective. *Pacific-Basin Finance Journal*. 2022. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0927538X21001840> (дата звернення 28.11.2025)
4. Is the Traditional LBO Model Broken in a High-Rate Era? *Value Creation Innovation Institute*. 2025. URL: <https://www.vciinstitute.com/blog/is-the-traditional-lbo-model-broken-in-a-high-rate-era> (дата звернення 28.11.2025)
5. Mike McCracken. What Is a Leveraged Buyout (LBO)? Strategy, Structure & Real-World Examples. *McCracken*. URL: <https://www.mccrackenalliance.com/blog/what-is-a-leveraged-buyout-lbo-strategy-structure-real-world-examples> (дата звернення 28.11.2025)

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

6. Облікова ставка Національного банку. *НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish>
7. US Federal Reserve Bank key rates. URL: <https://countryeconomy.com/key-rates/usa>
8. Jason Fernando. Discounted Cash Flow (DCF) Explained With Formula and Examples. *Investopedia*. 2025. URL: <https://www.investopedia.com/terms/d/dcf.asp>
9. Marshall Hargrave. Understanding WACC: Definition, Formula, and Calculation Explained. *Investopedia*. 2025. URL: <https://www.investopedia.com/terms/w/wacc.asp>
10. Akhilesh Ganti. Terminal Value (TV) Definition and Formula. *Investopedia*. 2025. URL: <https://www.investopedia.com/terms/t/terminalvalue.asp>
11. Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Rekunenko I., Nechyporenko A., Stabias S. Expanding portfolio diversification through cluster analysis beyond traditional volatility. *Investment Management and Financial Innovations*. 2025. №22(1). pp. 147-159.

Зеркевич Д.М.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник:
Цюцяк А.Л.
старший викладач кафедри бізнесу та управління
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Штучний інтелект (ШІ) є однією з провідних технологій сучасності, що здійснює глибинний вплив на трансформацію фінансового сектору. Штучний інтелект (ШІ) здійснює революційні зміни у фінансовій індустрії, трансформуючи спосіб функціонування фінансових установ та надаючи нові можливості для інновацій і зростання [1, с. 440]. Його інтеграція у банківську, страхову, інвестиційну діяльність та сферу фінансових технологій (FinTech) набуває системного характеру, сприяючи підвищенню операційної ефективності бізнес-процесів, зниженню операційних витрат, оптимізації управлінських рішень і розширенню можливостей для інноваційного розвитку фінансових інституцій.

Застосування ШІ у фінансовій сфері зумовлене не лише технологічним прогресом, а й об'єктивною економічною необхідністю. Фінансові установи щоденно опрацьовують значні обсяги транзакційних, поведінкових і ринкових даних – від історії платежів клієнтів до котирувань у режимі реального часу. У цих умовах системи штучного інтелекту забезпечують виявлення прихованих закономірностей, формування аналітичних висновків та отримання нових знань, що є недосяжним за допомогою традиційних методів обробки даних.

Подальший розвиток фінансових технологій зумовлює активне впровадження окремих напрямів ШІ, серед яких ключову роль відіграє машинне навчання. Воно виступає фундаментальною технологією більшості застосувань штучного інтелекту у фінансовому секторі, функціонуючи на основі аналізу значних масивів даних, виявлення закономірностей та самостійного вдосконалення моделей без безпосереднього втручання людини.

Обробка природної мови та комп'ютерний зір забезпечують автоматизований розпізнавання документів, зображень і біометричних ознак, що застосовується у процесах верифікації клієнтів та запобігання шахрайським операціям. Зазначені технології набули широкого поширення та фактично стали стандартом у сфері мобільного банкінгу та обслуговування клієнтів (чат-боти).

Значний потенціал має аналітика даних, оскільки системи штучного інтелекту здатні одночасно обробляти сотні змінних – від історії платежів до моделей поведінки у соціальних мережах чи геолокаційних характеристик. Це дає змогу фінтех-компаніям здійснювати оцінювання кредитоспроможності клієнтів, які не мають офіційної кредитної історії, шляхом використання альтернативних даних – регулярності сплати комунальних послуг, частоти онлайн-покупок тощо.

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

Важливим напрямом є боротьба з фінансовими злочинами, де алгоритми машинного навчання здатні ідентифікувати складні схеми шахрайства та відмивання коштів, непомітні для людини, мінімізуючи кількість хибнопозитивних сигналів і підвищуючи результативність аналітичних систем.

У сфері управління ризиками штучний інтелект забезпечує формування більш точних прогностичних моделей, що враховують нетипові взаємозв'язки між змінними. Це сприяє підвищенню якості оцінювання кредитного ризику, проведенню стрес-тестування фінансових установ у динамічних умовах та прийняттю обґрунтованих управлінських рішень під час ринкових коливань.

Крім того, штучний інтелект сприяє створенню фінансовими організаціями комплексних клієнтських профілів шляхом інтеграції даних про доходи, витрати, геолокацію та взаємодію зі службами підтримки. На основі таких даних формуються персоналізовані пропозиції, що підвищують рівень клієнтської лояльності та конкурентоспроможність банківських продуктів і послуг.

Попри численні переваги, впровадження штучного інтелекту у фінансовій сфері супроводжується низкою ризиків, серед яких найсуттєвішими є:

- упередженість алгоритмів – моделі, що навчаються на історичних даних із соціальними або гендерними упередженнями (дисбалансами), здатні відтворювати ці викривлення, формуючи нерівні умови для клієнтів;

- конфіденційність і безпека даних – фінансові установи оперують значними обсягами чутливої інформації, витік якої може мати суттєві наслідки. Крім того, окремі моделі здатні «запам'ятовувати» персональні дані, що створює ризики їх ненавмисного розкриття;

- кіберзагрози – системи штучного інтелекту самі стають об'єктом атак, зокрема у випадках, коли зловмисники вводять спотворені дані для обману моделі, наприклад шляхом використання фальсифікованих документів чи зображень.

Водночас широке впровадження штучного інтелекту потребує належного нормативно-правового забезпечення та адаптації систем корпоративного управління. Регулятори фінансового ринку дедалі частіше стикаються з необхідністю розроблення критеріїв прозорості алгоритмів, вимог до пояснюваності моделей, стандартів аудиту даних і процедур перевірки коректності функціонування інтелектуальних систем. У цих умовах фінансові установи мають забезпечити баланс між автоматизацією та контролем, створюючи внутрішні політики, що регламентують використання моделей, порядок управління ризиками ШІ та відповідальність за наслідки помилкових рішень. Такий підхід формує передумови для безпечної інтеграції технологій штучного інтелекту у фінансові процеси та зміцнює довіру споживачів до інноваційних цифрових сервісів.

Отже, штучний інтелект формує одну з найглибших трансформацій у фінансовому секторі. Його потенціал полягає у формуванні більш справедливих моделей кредитування, підвищенні точності управління ризиками, персоналізації фінансових послуг і виявленні шахрайства в реальному часі. Водночас залишаються актуальними виклики, пов'язані із захистом даних, етичним використанням моделей і впливом автоматизації на ринок праці. Майбутнє фінансів залежить від здатності суспільства поєднати інноваційність ШІ із

прозорими правилами, ефективним регулюванням і розвитком фінансової освіти. Лише за таких умов ця технологія зможе забезпечити стабільний розвиток, вигідний як для банків, так і для клієнтів та економіки в цілому.

ДЖЕРЕЛА

1. Bhatnagar, S., & Mahant, R. (2024). Unleashing the Power of AI in Financial Services: Opportunities, Challenges, and Implications. *Artificial Intelligence (AI)*, 4(1).

Іщук О.О.,
студентка фінансово-економічного відділення
науковий керівник к.ю.н. Брода А.Ю.
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

СТРАХОВИЙ РИНОК, ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Страховий ринок є важливою складовою фінансової системи, оскільки забезпечує перерозподіл ризиків, формування страхових фондів та підтримку стабільності економіки. Він виконує функції фінансового посередництва, акумулюючи кошти населення й бізнесу та спрямовуючи їх в інвестиції, що підсилює фінансовий потенціал країни. Наявність страхового захисту знижує ризики підприємницької діяльності, дозволяє компаніям планувати розвиток і захищати свої активи від непередбачуваних подій. Страхові резерви відіграють роль стабілізаційного механізму: у разі значних збитків вони зменшують навантаження на державний бюджет і пом'якшують наслідки економічних потрясінь. Для населення страхування є засобом фінансового захисту, який забезпечує компенсацію втрат, пов'язаних із пошкодженням майна, хворобами чи втратою працездатності. У цілому страхування сприяє підвищенню фінансової стійкості суспільства та економіки, створюючи умови для безпечного розвитку та ефективного управління ризиками.[1]

Зародження та розвиток страхового ринку України відбувалися подібно до процесів у інших постсоціалістичних країнах. До здобуття Україною незалежності страхування функціонувало відповідно до економічних, соціальних та правових умов того часу.

Найдавнішим видом страхового захисту в Україні, як і в усьому світі, було взаємне страхування. Класичне страхування прийшло з Західної Європи ще в XVIII ст., коли в Україні з'явилися філії англійських страхових компаній.

Розвиток страхового ринку незалежної України пройшов кілька історичних етапів:

I етап (1991–1993 рр.) – характеризувався відсутністю спеціального законодавства, методологічної бази та державного нагляду, а також неефективним ринковим механізмом діяльності страхових організацій; цей період відзначався швидким зростанням кількості страхових компаній та екстенсивним розвитком ринку.

II етап (1993–1996 рр.) – почала формуватися страхова галузь у державній економіці: ухвалено Декрет „Про страхування”, встановлено державний нагляд за страховою діяльністю та визначено вимоги до страховиків. На ринку сформувалися групи страхових компаній: організації на базі колишнього Держстраху в системі НАСК „Оранта”, кептивні страхові компанії та приватні страхові компанії, що працювали за ринковими принципами.

III етап (1996–2001 рр.) – прийняття Закону України „Про страхування” посилило вимоги до статутних фондів та платоспроможності страхових компаній. Компанії розділили на ті, що здійснюють ризикове страхування, та ті, що займаються довгостроковим страхуванням життя. Також встановлено нові правила щодо договорів страхування та розміщення страхових резервів.

IV етап (з 2001 р.) – прийняття змін до Закону України „Про страхування” ще більше підвищило вимоги до статутного капіталу та платоспроможності страховиків, розширило можливості інвестиційної діяльності, диверсифікації страхових резервів та тимчасово вільних коштів, а також значно збільшило обсяги операцій перестрахування. [2, с. 74]

Сучасний страховий ринок України характеризується стабільним розвитком та високою концентрацією за активами і преміями серед найбільших компаній. Структура ринку включає сегменти майнового, особистого, медичного та автострахування, зокрема ОСЦПВ, КАСКО, добровільне медичне страхування, страхування майна та життя. Основні учасники ринку — ризикові страховики, страховики життя, перестраховики, страхові брокери та регулятор — Національна комісія, що здійснює нагляд за діяльністю страховиків і визначає вимоги до капіталу та платоспроможності.

За перше півріччя 2025 року валові страхові премії досягли 33,3 млрд грн (+37,3% р/р), чисті премії — 33,1 млрд грн (+51,4% р/р). Основне зростання премій забезпечили транспортне страхування, особливо ОСЦПВ (+122%), КАСКО (+22%), ДМС (+26%) та страхування майна (+57%). Страхові премії життя скоротилися, хоча сектор залишався прибутковим. Рівень виплат ризикових страховиків становив 40%, страхування життя — 27%.

Загальні активи страхових компаній зросли до 81,6 млрд грн, частка ринку у фінансовому секторі під наглядом НБУ — 10,3%. Частка премій, переданих у перестрахування, знизилася до 9%, а частка нерезидентів у перестрахуванні залишалася на рівні 95%. Чистий прибуток ризикових страховиків склав 1,9 млрд грн (+33% р/р), рентабельність капіталу — 10%, прибуток страховиків життя — 0,45 млрд грн.

Таким чином, сучасний страховий ринок України демонструє активне зростання премій та активів, стабільність фінансових показників ризикового страхування і поступове формування ефективного ринкового середовища, при дещо стриманому розвитку сектору страхування життя.[3]

Перспективи розвитку страхового ринку України тісно пов’язані з процесами євроінтеграції та модернізацією фінансової системи країни. Страховий сектор відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та захисту фінансових інтересів громадян, бізнесу і держави на мікро-, мезо- та макрорівнях. На сьогодні в Україні страховий сектор надає широкий спектр послуг, які дозволяють захистити фінансові інтереси у разі настання страхового випадку. Водночас рівень зацікавленості населення та бізнесу у страхових послугах значно нижчий, ніж у розвинених країнах ЄС, що свідчить про недостатнє інформування та недовіру до страхових компаній. Тому важливо спрямувати більше ресурсів на залучення громадян і підприємств до страхування, що сприятиме підвищенню ролі

вітчизняного страхового сектору та наближенню України до європейських стандартів.

Таблиця 1

*Джерело: Перспективи розвитку страхового ринку
України в умовах євроінтеграційних процесів[4]*

Показник	Україна	Максимальне значення в ЄС
Кількість страхових компаній, од	361	549 (Німеччина)
Частка премій на страхування життя у загальному обсязі валових премій, %	7,4	82,6 (Швеція)
Рівень валових страхових виплат, %	27,2	104,1 (Нідерланди)
Проникнення страхування, %	1,5	11,4 (Фінляндія)
Щільність страхування, євро на одну особу	29	81551 (Ліхтенштейн)
Частка зайнятих у страхуванні до загальної кількості зайнятого населення, %	1,5	1,79 (Люксембург)

Для ефективного розвитку ринку необхідно враховувати досвід розвинених країн ЄС та впроваджувати сучасні технології та інноваційні продукти, зокрема використання Big Data для аналізу ризиків, персоналізації страхових продуктів і вдосконалення обслуговування клієнтів. Важливим напрямом є інтеграція страхових компаній у банківську систему, що дозволяє збільшити накопичення коштів, отримати доступ до новітніх технологій та передового досвіду, а також підвищити конкурентоспроможність українських страховиків.

Стратегічні вектори розвитку включають підвищення частки страхування життя, розвиток медичного, аграрного та військового страхування, а також удосконалення механізмів страхування ризиків і перестрахування. Водночас важливо збільшувати проникнення страхових послуг серед населення та підвищувати щільність страхування, яка в Україні залишається значно нижчою порівняно з країнами ЄС.

Особливу увагу слід приділяти впровадженню сучасних технологій, що застосовуються в європейських країнах, таких як IoT для моніторингу ризиків та кіберстрахування, яке дозволяє компаніям фінансово захиститися від кібератак. Впровадження цих інструментів сприятиме зниженню збитків, підвищенню ефективності діяльності страхових компаній та залученню нових клієнтів.

В умовах євроінтеграційних процесів Україна має потенціал для розвитку страхового ринку, підвищення якості обслуговування, збільшення частки премій та страхових виплат, а також зміцнення ролі страхового сектору у фінансовій системі країни. Водночас для досягнення цих цілей необхідна стабілізація економічного середовища, вдосконалення законодавства, активне впровадження європейських технологій та формування довіри споживачів до страхових послуг. [4]

Страховий ринок України є важливою складовою фінансової системи, забезпечуючи перерозподіл ризиків, формування страхових фондів і підтримку стабільності економіки. Він виконує функції фінансового посередництва, акумулюючи кошти населення та бізнесу та спрямовуючи їх у інвестиції, що

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

підвищує фінансовий потенціал держави. Наявність страхового захисту знижує ризики підприємницької діяльності, дозволяє планувати розвиток компаній і захищати активи від непередбачуваних подій, а страхові резерви виступають стабілізаційним механізмом, пом'якшуючи наслідки економічних потрясінь. Історично ринок пройшов кілька етапів розвитку — від відсутності законодавства на початку 1990-х років до сучасного етапу з високими вимогами до капіталу, платоспроможності та широким спектром страхових послуг, включно з майновим, особистим, медичним та автострахуванням. Сучасний ринок демонструє активне зростання премій та активів, стабільність ризикового страхування та поступове формування ефективного середовища страхування життя. Перспективи розвитку пов'язані з євроінтеграцією, модернізацією фінансової системи, впровадженням сучасних технологій, таких як Big Data, IoT та кіберстрахування, інтеграцією страхових компаній у банківську систему та підвищенням проникнення страхових послуг серед населення. Стратегічні напрямки включають розвиток страхування життя, медичного, аграрного та військового страхування, удосконалення механізмів ризикового страхування і перестрахування. Розвиток страхового ринку сприяє зміцненню фінансової стабільності держави, підвищенню стійкості економіки та створенню умов для безпечного управління ризиками.

ДЖЕРЕЛА

1. Журавльова Т. О. Роль страхування у функціонуванні фінансової системи України // Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25–26 грудня 2015. — Одеса : Бондаренко М. О., 2015. С. 443–448.
URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/9326> (дата звернення: 29.11.2025).
2. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях : навч. посіб. / Н.О. Долгошея. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 318 с
URL: <https://files.znu.edu.ua/files/TSUL/0007073.pdf>(дата звернення: 29.11.2025).
3. Форіншурер / Insurance TOP. Підсумки страхового ринку України за 6М 2025. 03.09.2025.
URL: <https://forinsurer.com/news/25/09/03/45121> (дата звернення: 29.11.2025)
4. Череп А. В., Кішко Ю. П. Перспективи розвитку страхового ринку України в умовах євроінтеграційних процесів. Серія: Економіка та підприємництво. 2024. № 2 (132). С. 78–83.
URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/13538> (дата звернення: 29.11.2025)

Киливник О. О.,
здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр
Науковий керівник: **Кужелєв М. О.,**
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ НА ГРОШОВИЙ ОБІГ

Стрімка цифровізація банківського сектору, каталізована глобальними тенденціями, прискорена пандемією COVID-19 та умовами воєнного стану в Україні, призвела до фундаментальної трансформації структури та динаміки грошового обігу. Цей процес виходить за рамки простого переведення послуг в онлайн-площину й вимагає глибокого перегляду традиційних монетарних моделей.

Протягом першої половини 2025 року частка безготівкових операцій із використанням платіжних карток досягла 95,3% від загальної кількості операцій, що демонструє майже повне витіснення готівки електронними формами в повсякденних транзакціях. Водночас, частка безготівкових операцій за сумою становить 65,3% [1]. Цей значний розрив між часткою за кількістю та часткою за сумою свідчить про те, що мікроплатежі та більшість повсякденних розрахунків повністю цифровізовані, тоді як готівка залишається зосередженою у великих транзакціях, які можуть бути нерегульованими або пов'язані з накопиченням.

Сьогодні ефективність монетарної політики залежить не лише від контролю за кількістю грошей у системі, але й від розуміння швидкості їхнього обігу. Грошовий обіг трансформувався з фізичного потоку в потік даних, що значно впливає на швидкість обігу грошей (V) та ускладнює класичне монетарне прогнозування.

Згідно з класичними монетарними теоріями, швидкість обігу грошей (V) – це середня частота, з якою одиниця грошей витрачається за певний проміжок часу. Важливо розуміти, що V не є зовнішнім параметром, який встановлюється регулятором, а визначається ендогенно, тобто рішеннями самих економічних агентів щодо утримання ліквідності, кредитування, запозичень, споживання та трудової діяльності. У контексті глибоких структурних змін у платіжних системах, монетарна політика має змістити фокус з простої ефективності платіжних систем на їхній вплив на швидкість обігу грошей.

Непередбачуване зростання швидкості обігу грошей ускладнює прогнозування ефектів зміни грошової маси (M) в рамках кількісного рівняння обміну ($MV = PY$, де P — рівень цін, Y — реальний обсяг виробництва). Якщо V стає більш динамічною та залежною від технологічних інновацій, це вимагає від Центрального банку більшої уваги до високочастотних даних платіжних систем для ефективного управління інфляцією та стабілізацією економіки.

Цифрова трансформація нерозривно пов'язана зі структурною оптимізацією банківської діяльності [2; 3]. Глибока діджиталізація призводить до значного

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

скорочення фізичної інфраструктури та персоналу [4]. Зменшення операційних витрат на фізичні відділення та роботу з готівкою дозволяє банкам виділяти ресурси на розвиток вигідніших, швидших та зручніших цифрових сервісів. Такі умови, у свою чергу, стимулюють клієнтів до масового переходу на безготівковий обіг. Таким чином, структурна оптимізація фінансує подальшу цифровізацію.

Висока безготівкова транзакційна активність не призвела до очікуваного різкого падіння частки M0 у грошовій масі. Цей феномен пояснюється фундаментальним зміщенням мотивації утримання готівки, адже ставши витісненою з ролі основного транзакційного інструменту, готівка посилює свою роль як засіб заощадження або резервний актив (так званий *precautionary motive*). В умовах високої невизначеності, спричиненої воєнним станом, кіберризиками та загальною економічною нестабільністю, економічні агенти утримують готівку як найбільш ліквідний, доступний та незалежний від інфраструктури актив. Ця "заблокована" готівка має надзвичайно низьку швидкість обігу, що штучно стримує загальний показник V та створює дворівневий грошовий обіг: надзвичайно висока швидкість обігу для безготівкових коштів M1 та низька, превентивна швидкість обігу для готівки M0, що створює потенційний монетарний ризик. Якщо превентивні мотиви раптово зникнуть (наприклад, у разі значної стабілізації чи, навпаки, масової втрати довіри до банківської системи), ця готівка може бути швидко вкинута в активний обіг, що спричинить неконтрольований стрибок загальної V та створить значний інфляційний тиск.

Крім економічних наслідків, структурна трансформація грошового обігу породжує суспільні ризики. Обмеження готівкового обігу у поєднанні з розвитком біометричної ідентифікації створює умови для так званої «фінансової тоталітаризації». Втрата анонімності, яку забезпечувала готівка, надає фінансовим операторам і державним регуляторам необмежений фінансовий вплив на економічне та повсякденне життя громадян [5]. Відсутність анонімності всіх транзакцій дозволяє потенційно контролювати не лише загальний грошовий обіг, а й цільове використання коштів, що є критичним викликом для економічної свободи та суспільної довіри до грошової системи.

Системний ризик змістився від традиційних кредитного та ліквідного ризиків до складних операційних, кібернетичних та алгоритмічних загроз. Це вимагає стратегічної зміни парадигми ризик-менеджменту в бік аудиту технологічної стійкості, а не лише фінансової забезпеченості. Зниження транзакційних витрат та підвищення ефективності, які забезпечує цифровізація, природно сприяють виникненню монопольних або олігопольних структур (екосистем) на фінансовому ринку, про що свідчить скорочення загальної кількості банківських установ. Це створює довгострокові виклики для забезпечення справедливої конкуренції, споживчого вибору та запобігання неконтрольованому впливу великих фінансових операторів.

Таким чином, цифровізація банківських послуг призвела до фундаментальної трансформації грошового обігу в Україні. Розуміння впливу цифрових банківських послуг на швидкість обігу грошей та структуру грошової маси є необхідним для

точного прогнозування інфляції, управління ліквідністю та забезпечення фінансової стабільності.

ДЖЕРЕЛА

1. Кількість та сума безготівкових розрахунків платіжними картками у першому півріччі 2025 року зросли. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-ta-suma-bezgotivkovih-rozrahunkiv-platijnimi-kartkami-u-pershomu-pivrichchi-2025-roku-zrosli> (дата звернення 25.11.2025)
2. Гаврилко П. П., Брітченко І. Г. Корпоративні відносини в банківському секторі : фінансові механізми та маркетингові стратегії : монографія. Рівне : Волинські обереги, 2016. 228 с.
3. Kuzheliev M., Nechyporenko A., Sulyma M., Ovcharuk S., Leontieva M. The impact of innovation on the financial architecture of the national economy. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. №5(64). pp. 397–412.
4. Кочума І.Ю. Вплив цифровізації банківського сектору на трансформацію зайнятості за сучасних умов. *Фінансовий простір*. 2021. №4(44).С. 149-158.
5. Корнівська В.О. Цифровий банкінг: ризики фінансової дигіталізації. *Проблеми економіки*. 2017. №3. С. 254-261.

Колесникова Є. С.,
здобувачка ступеня фахового молодшого бакалавра
Фабіянська В. Ю.,
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

РОЛЬ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В ПІДВИЩЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Дебіторська заборгованість є вагомим елементом фінансово-економічної діяльності підприємства, оскільки відображає систему розрахункових відносин між суб'єктом господарювання та його контрагентами, що виникають у процесі здійснення господарських операцій. Вона характеризує обсяг зобов'язань покупців та інших дебіторів перед підприємством, які підлягають погашенню у визначені строки. Відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», «дебіторська заборгованість — це сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату» [1].

У ширшому економічному розумінні дебіторська заборгованість трактується як тимчасово невідшкодована сума, що належить підприємству у формі грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів, здатних забезпечити отримання майбутніх економічних вигід. Вона відображає права підприємства на отримання ресурсів у майбутньому та становить важливий елемент структури активів, який впливає на фінансову стійкість, ліквідність і загальну ефективність господарської діяльності [2].

З огляду на її прямий вплив на ліквідність, оборотність активів та фінансову стабільність підприємства, належна організація обліку й аналізу дебіторської заборгованості є необхідною умовою ефективного управління фінансовими ресурсами та забезпечення безперервності операційної діяльності. Як зазначає Мулик Т. О. «Дебіторська заборгованість відіграє важливе значення в системі розрахунків підприємства і впливає на надходження коштів до суб'єкта господарювання» [3].

Дебіторська заборгованість виникає на підприємстві в процесі здійснення господарської діяльності, зокрема під час реалізації продукції, товарів та надання послуг. У ході операційної діяльності підприємство закуповує сировину, здійснює її переробку, придбаває товари, користується кредитними ресурсами та вступає в різноманітні розрахункові відносини з контрагентами. У разі несвоєчасного погашення дебіторської заборгованості можуть виникати суттєві фінансові ускладнення, зокрема зниження ліквідності, уповільнення обороту коштів, порушення ритмічності операційних процесів та зменшення рентабельності діяльності підприємства.

Тому організація ефективного обліку, контролю та своєчасного управління дебіторською заборгованістю є важливою складовою фінансової політики

підприємства. Систематичний аналіз стану дебіторської заборгованості сприяє виявленню потенційних ризиків неплатежів, забезпечує стабільність грошових потоків і створює умови для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності діяльності підприємства.

Надмірне зростання дебіторської заборгованості без забезпечення своєчасного її погашення призводить до вилучення коштів із обороту, що негативно позначається на фінансовій стійкості підприємства, уповільнює операційні процеси та створює ризики нестачі обігових ресурсів. Саме тому ефективне управління дебіторською заборгованістю є важливим чинником забезпечення стабільності фінансових потоків та підвищення ефективності діяльності підприємства.

Як зазначає Рябчук О. Г. «Підсумовуючи, варто наголосити, що дебіторська заборгованість – це не просто елемент фінансової звітності, а потужний інструмент виявлення аудиторських ризиків, який, за умови правильного аналізу, дозволяє не лише ідентифікувати помилки, а й оцінити рівень прозорості та відповідальності управління на підприємстві» [4].

Значення дебіторської заборгованості у діяльності підприємства є суттєвим, оскільки вона безпосередньо впливає на фінансові результати та стан розрахунків із контрагентами. Передусім дебіторська заборгованість відображає кредитну політику підприємства, особливості його взаємовідносин із покупцями та замовниками, а також рівень контролю за розрахунками. Крім того, вона визначає швидкість оборотності оборотних активів і грошових коштів, що має прямий вплив на ліквідність та платоспроможність суб'єкта господарювання.

Аналіз дебіторської заборгованості є важливою складовою фінансового аналізу підприємства, оскільки дозволяє оцінити якість та структуру заборгованості за строками виникнення, видами та контрагентами. Він дає можливість визначити оборотність дебіторської заборгованості, що показує середній строк її погашення та безпосередньо впливає на тривалість грошового циклу підприємства. Крім того, аналіз дає змогу виявити резерви для оптимізації, зокрема шляхом скорочення строків оплати, удосконалення кредитної політики, впровадження гарантійних механізмів та формування резерву сумнівних боргів.

Окреме значення має прогнозування й управління ризиками неповернення заборгованості, що є необхідним для підтримання фінансової стійкості підприємства. Таким чином, дебіторська заборгованість — це не просто стаття балансу, а важливий інструмент управління оборотним капіталом та кредитною політикою. Належний облік, своєчасний аналіз і ефективне управління дебіторською заборгованістю забезпечують стабільність фінансових потоків, підвищують платоспроможність та сприяють ефективності діяльності підприємства.

Висновок. Дебіторська заборгованість є складовою фінансових ресурсів підприємства, оскільки становить частину його активів, що повинні бути перетворені у грошові кошти. Тому ефективна організація обліку, аналізу та управління нею є необхідною передумовою підтримання фінансової стійкості та забезпечення безперебійного функціонування підприємства. В умовах сучасних

викликів, коли економічні кризи, форс-мажорні обставини та нестабільність бізнес-середовища стають дедалі частішими, якісне управління дебіторською заборгованістю набуває особливої актуальності.

Своєчасний контроль за станом розрахунків, оцінка ризиків неплатежів та впровадження ефективних інструментів управління заборгованістю дозволяють мінімізувати фінансові втрати, забезпечити стабільність грошових потоків та підтримувати належний рівень платоспроможності підприємства.

ДЖЕРЕЛА

1. Кужель А. Р. Сутність дебіторської заборгованості. Вінниця, 2019. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/159.pdf> (дата звернення: 27.11.2025).

2. Грущенко О. А., Мороз І. В. Економічна сутність дебіторської заборгованості в сучасних умовах ведення господарської діяльності підприємств. Суми : Університет «Україна», 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/389217269_EKONOMICNA_SUTNIST_DEBITORSKOI_ZABORGOVANOSTI_V_SUCASNIH_UMOVAN_VEDENNA_GOSP ODARSKOI_DIALNOSTI_PIDPRIEMSTV (дата звернення: 27.11.2025).

3. Мулик Т. О. Аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в системі управління підприємства. *Журнал Агросвіт - наукове фахове видання з питань економіки*. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/9-10_2022/10.pdf (дата звернення: 27.11.2025).

4. Рябчук О. Г., Костенко А. С. View of THE IMPORTANCE OF AUDITING AN ENTERPRISE'S RECEIVABLES. *Наукові журнали "Острозької академії"*. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/view/4279/3928> (дата звернення: 27.11.2025).

Коломієць Є.Р.,
здобувач ступеня магістра
Нечипоренко А.В.,
к.е.н, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ: СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Фінансова стійкість страхової компанії є важливою умовою її ефективного функціонування та здатності виконувати зобов'язання перед страхувальниками. У сучасних умовах економічної нестабільності, зростання ризиків, коливань фінансових ринків та посилення конкуренції на страховому ринку фінансова стійкість страховика набуває особливого значення. Вона виступає одним із ключовим індикатором надійності компанії, визначає рівень довіри з боку клієнтів, партнерів та регулятора, а також суттєво впливає на її репутацію та позиції серед інших учасників ринку.

У науковій літературі є різні підходи щодо трактування поняття «фінансова стійкість страхової компанії». Вважаємо, що найбільш повно розкрито сутність даної дефініції у визначенні, яке наводить Н. В. Ткаченко й зазначає, що це «такий стан організації її грошових потоків (вхідних і вихідних), при якому страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання (не тільки поточні, але й ті, що виникають за негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників) відносно всіх суб'єктів ринку протягом визначеного часу за рахунок залучених і власних ресурсів, забезпечувати відновлення своїх фінансових показників за будь-якого несприятливого впливу до бажаного і/або оптимального рівня, адаптуватися до постійно змінюваного економічного середовища, використовувати нові обставини, властивості та відносини для цілеспрямованого і динамічного розвитку страховика на основі зростання прибутку й капіталу в даний час і в прогнозованій перспективі» [1].

Відповідно сутність фінансової стійкості полягає здатності страховика виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками у повному обсязі та вчасно, забезпечувати стабільність грошових потоків, підтримувати достатній рівень капіталу та платоспроможності в умовах змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Вона передбачає наявність достатнього запасу фінансової міцності, який дозволяє компенсувати можливі ризики збитковості, коливань фінансових ринків та непередбачуваних змін. Тобто, фінансова стійкість відображає спроможність страховика зберігати фінансову рівновагу, забезпечувати сталий розвиток і при цьому досягати стратегічних цілей компанії.

На рівень фінансової стійкості страхової компанії впливає ряд взаємопов'язаних факторів, які поділяють на внутрішні та зовнішні.

До ключових внутрішніх факторів належать [2; 3]:

– якість управління капіталом і страховими резервами. Достатність власного капіталу є фундаментом для забезпечення платоспроможності страхової компанії. Формування страхових резервів відповідно до вимог регулятора гарантує можливість своєчасної виплати страхових відшкодувань. Наявність адекватного обсягу гарантійного фонду сприяє зміцненню довіри до компанії;

– збалансованість страхового портфеля. Диверсифікований страховий портфель знижує волатильність фінансових результатів та зменшує залежність компанії від окремих видів страхування. Ефективний андеррайтинг дозволяє уникати прийняття надмірно ризикових зобов'язань, що покращує прогнозованість збитковості та забезпечує стабільний грошовий потік;

– ліквідність та структура активів. Високоліквідні активи гарантують можливість швидкого виконання страхових виплат та операційних витрат. Інвестиційна політика страхової компанії повинна базуватися на принципах надійності, прибутковості та диверсифікації;

– перестраховальна політика. Налагоджена перестраховальна політика дозволяє зменшувати великі ризики, що можуть негативно вплинути на фінансову стійкість страхової компанії, та розподіляти їх між перестраховиками;

– організаційна структура та якість менеджменту. Високий рівень корпоративного управління, прозорість бізнес-процесів та ефективність управлінських рішень позитивно впливають на діяльність та стійкість компанії.

Тобто, внутрішні фактори відображають рівень організації фінансових і управлінських процесів у страховій компанії та визначають її спроможність виконувати зобов'язання й успішно розвиватися в умовах мінливого економічного середовища.

До зовнішніх факторів, що впливають на фінансову стійкість страховика, належать [3; 4]:

– макроекономічні умови. Темпи економічного зростання, рівень інфляції, купівельна спроможність населення та стан національної економіки безпосередньо впливають на попит на страхові послуги та можливості страховика формувати капітал;

– розвиток фінансових ринків. Доступність надійних інвестиційних інструментів, стабільність фондового та банківського сектору визначають можливості для ефективного розміщення страхових резервів і забезпечення прибутковості діяльності;

– регуляторне середовище. Вимоги до платоспроможності, формування резервів, інвестиційної діяльності та звітності суттєво впливають на фінансову стійкість. Гармонізація українського законодавства з принципами Solvency II посилює роль ризик-орієнтованого підходу;

– конкурентне середовище. Зростання конкуренції стимулює страховиків підвищувати якість страхових послуг, оптимізувати витрати та впроваджувати в діяльність різні інноваційні рішення.

– цифровізація та технологічний розвиток. Використання InsurTech-рішень підвищує ефективність страхової діяльності, забезпечує автоматизацію процесів

андеррайтингу, врегулювання збитків, скорочує витрати та пришвидшує обслуговування клієнтів.

Зовнішні фактори формують умови, у яких функціонує страхова компанія, та значною мірою визначають її можливості щодо забезпечення її подальшого розвитку. Вони не піддаються прямому контролю з боку страховика, однак їх врахування, адаптація до ринкових і регуляторних змін, а також своєчасне коригування стратегії діяльності є необхідними для підтримки належного рівня фінансової стійкості.

Таким чином, фінансова стійкість страхової компанії формується під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників. Підтримання її належного рівня потребує системного підходу, впровадження сучасних методів управління, стратегічного планування та адаптації до умов ринку. Забезпечення фінансової стійкості страховиків є важливим елементом стабільності фінансової системи та передумовою підвищення довіри до страхового ринку.

ДЖЕРЕЛА

1. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи. *Фінанси України*. 2009. №6. С. 104–121.

2. Кужелєв М.О., Житар М.О. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах динамічного зовнішнього середовища. *Економічний вісник університету*. 2016. № 29(1). С. 287–294.

3. Малащук О.В. Основні фактори впливу на фінансову стійкість компаній страхового ринку України. *Сталий розвиток економіки*. 2025. №4 (55). С. 286–291.

4. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В. Вплив FinTech на діяльність страхових компаній на фінансовому ринку України. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. №1(15). С. 430–438.

Косенко Є.А.,
здобувач ступеня бакалавра
Сулима М.О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ВПРОВАДЖЕННЯ ГНУЧКИХ БЮДЖЕТІВ

Функціонування підприємств в останні десятиліття характеризується невизначеністю, динамізмом, посиленням конкуренції та постійною мінливістю зовнішнього середовища. Нові економічні умови вимагають вдосконалення методів управління, застосування таких інструментів, які б дозволяли своєчасно реагувати на зміни зовнішніх факторів і запобігти кризовому стану. Одним із методів, що дозволяє своєчасно реагувати на зміни внутрішніх та зовнішніх факторів, виявити і знизити існуючі ризики, є бюджетування. Використання бюджетів в управлінні фінансами сучасних підприємств допомагає передбачати проблеми до того, як вони стануть критичними [1, с. 1].

Бюджетування – це управлінська технологія для створення детального фінансового плану (бюджету) на певний період, який включає планування, облік, контроль та аналіз доходів і витрат, що дозволяє раціонально розподіляти ресурси, приймати ефективні управлінські рішення та досягати стратегічних цілей підприємства.

Сукупність усіх бюджетів, які розробляються на підприємстві, створює бюджетну структуру підприємства (структуру бюджетів). Елементи даної структури мають певну послідовність розроблення та ієрархію бюджетів, виходячи з їх логічного взаємозв'язку. Структура бюджетів підприємства спрямована на досягнення цілей підприємства, виражених у фінансовій формі та побудованих за певною послідовністю бюджетного циклу, становить бюджетну піраміду підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація основних типів бюджетування

Класифікаційна ознака	Вид бюджету
За методами розроблення	- прирістний (індексний) бюджет - бюджет «з нуля» - рамковий бюджет
За прив'язкою до обсягів виробництва та реалізації продукції	- статичний бюджет - гнучкий бюджет
За цільовим призначенням	- операційний бюджет - фінансовий бюджет - головний бюджет - допоміжний бюджет - спеціальний бюджет

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

За ступенем деталізації	- деталізований бюджет - модифікований бюджет - стратегічний бюджет - спеціальний бюджет
За видами витрат	- капітальний бюджет - поточний бюджет
За об'єктом бюджетування	- бюджет на виготовлення кожного виробу, замовлення - функціональні бюджети підрозділів - зведені бюджети
За періодом бюджетування	- короткостроковий бюджет - середньостроковий бюджет - довгостроковий бюджет

Однак, підвищена невизначеність і нестабільність створюють ситуацію, коли застосування стандартних процедур при бюджетуванні є неефективним. Тому посилення «турбулентності» зовнішнього середовища функціонування підприємств вимагає вдосконалення традиційних підходів до бюджетування.

В умовах невизначеності та ризикованості зовнішнього середовища ефективність роботи підприємства визначається насамперед станом його фінансового планування і бюджетування [2, с. 532]. Бюджет допомагає при плануванні діяльності виявляти ризики, можливість зміни умов, а отже спонукає менеджерів розглядати проблеми до того, як вони виникнуть. На зростанні важливості функцій планування і розподілу ресурсів у бюджетуванні в умовах нестабільного і невизначеного середовища наголошують Беккер С. Д., Малендорф М. Д., Шаффер У., Татен М. [3, с. 1489]. Таким чином, невизначеність зовнішнього середовища не зменшує важливості бюджетування [4, с. 134]. За рахунок системної реакції на можливі зміни бюджети можна використовувати як буфер проти невизначеності [5, с. 67]. Впродовж 5-річного періоду після світової фінансової кризи 2007–2008 рр. частка компаній, які використовують бюджетний процес у своїй діяльності, зросла з 96% до 97,5% [5, с. 74].

Незважаючи на важливість бюджетування, використання даного інструменту управління на практиці не позбавлене недоліків. Складання бюджетів є досить трудомістким процесом і займає в середньому 20% робочого часу менеджерів [6, с. 9]. Значна частина підприємств розглядає бюджетування як технічний аспект розподілу грошей, який є часто фрагментованим і недостатньо узгодженим із загальною стратегією підприємства. До інших причин неефективності бюджетування деякі автори відносять технологічні обмеження інструменту, обраного для реалізації фінансового планування [2, с. 532]. Динамічні зміни умов функціонування підприємств утруднюють планування детальних результатів на довгі часові горизонти. При постійній зміні економічних прогнозів створення єдиного узгодженого бюджету для координації бізнес підрозділів і відстеження ефективності протягом року є дуже складним завданням [7].

Отже, кардинальна зміна умов функціонування сучасних підприємств є чинником модернізації традиційної моделі бюджетування. Вважається, що сучасне середовище настільки складне та конкурентне, що бюджетування в його існуючій

формі більше не є корисним для бізнесу [8, с. 207]. Традиційний підхід до бюджетування більше не відповідає реаліям сучасного динамічного ринку [9].

На початку 1990-х років з'явилася радикальна концепція безбюджетного управління «beyond budgeting», яка передбачає заміну жорстких принципів традиційного бюджетування на адаптивний і децентралізований підходи до планування і контролю операцій підприємства [10, с. 152]. Однак після періоду великого інтересу з боку підприємств до концепції безбюджетного управління, вона мала обмежений успіх лише на місцевому рівні у Швеції [11, с. 444].

Причиною низької популярності цієї концепції є її радикальність, яка полягає в необхідності реорганізації всієї системи управління підприємством. Тому, незважаючи на критику, більшість підприємств застосовують традиційні підходи до бюджетування, вносячи в нього різні модифікації [10, с. 152]

Отже, систематизація наукових публікацій і досліджень дозволили узагальнити всі пропозиції щодо вдосконалення процесу бюджетування на рис.1.

Рис.1. Напрями вдосконалення процесу бюджетування

Джерело: складено автором

Насамперед, йдеться про використання динамічних підходів до процесу бюджетування, далі оптимізація параметрів і використання таких методів, які дозволяють ефективно контролювати витрати, а також контроль грошових і негрошових показників.

ДЖЕРЕЛА

1. Shim J. K., Siegel J. G. Budgeting Basics and Beyond. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc. 2025. 414 p.
2. Савіна С.С. Формування системи фінансового планування підприємства в умовах невизначеності. Економіка та суспільство. 2019. № 18. С. 531–537. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/74.pdf.
3. Becker S. D., Mahlendorf M.D., Schäffer U., Thaten M. Budgeting in times of economic crisis. Contemporary Accounting Research. 2019. Vol. 33. No. 4. P. 1489–1517.
4. Batt C., Rikhardsson P., Karlsson T. Exploring the Impact of Organizational Context on Budgeting. Corporate Ownership and Control. 2021. Vol. 18, Iss. 4. P. 134–151.
5. Lorain M.A., García Domonte A., Sastre Peláez F. Traditional budgeting during financial crisis. Cuadernos de Gestión. 2019. Vol. 15. No. 2. P. 65–89.
6. Zniszczoł A. Konceptja Beyond Budgeting, jako alternatywa dla tradycyjnego budżetowania. Journal of Modern Management Process. 2020. Vol. 1. No. 1. P. 8–17.
7. Kunnathuvalappil Hariharan N. Rethinking budgeting process in times of uncertainty. MPRA Paper. 2020. URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/109513/8/MPRA_paper_109513.pdf.
8. Goode M. Malik A. Beyond Budgeting: The Way Forward? Pakistan Journal of Social Sciences. 2019. Vol. 31. No. 2. P. 207–214.
9. Horváth P., Sauter R. Why Budgeting Fails: One Management System Is Not Enough. ed. Harvard Business School Publishing. 2024. URL: https://capitalizeconsulting.com/wp-content/uploads/2020/05/HBR_Why_Budgeting_Fails_112014.pdf.
10. Kowalewski M. Analiza zmian we współczesnym podejściu do budżetowania działalności przedsiębiorstwa. Prace naukowe uniwersytetu ekonomicznego we Wrocławiu. 2023. Nr. 335. S. 152–161.

Крайц В. А.
здобувач ступеня бакалавр

Кравець О. В.
PhD, ст. викладач кафедри менеджменту
Львівський торговельно – економічний університет
м. Львів, Україна

МЕНЕДЖМЕНТ ESG-СТРАТЕГІЙ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ

Запровадження ESG-підходів у діяльність фінансових установ зумовило суттєву трансформацію механізмів ухвалення управлінських рішень. Інтеграція нефінансових параметрів стала фактором перегляду підходів до оцінювання вартості активів і формування моделей ризик-менеджменту. У результаті банки почали ідентифікувати нові категорії ризиків, а саме: репутаційні, транзитні, регуляторні та пов'язані зі змінами кліматичної політики, які в попередній практиці розглядалися як периферійні та недостатньо придатні для кількісного вимірювання. Розвиток систем внутрішньої диференціації ESG-показників спричинив формування багатовимірної моделі структурування активів і зобов'язань, у межах якої традиційні індикатори прибутковості втрачають самодостатній характер та розглядаються в комплексі з екологічними й соціальними факторами.

Управлінські команди великих банків почали використовувати сценарне моделювання, що поєднує елементи кліматичних стрес-тестів із моделями кредитного ризику. У цьому процесі важливим виявилось те, що часові горизонти ESG-ризиків триваліші за стандартні рамки фінансового планування. Така асиметрія змусила фінансові установи коригувати підходи до формування портфеля: інвестиційні стратегії стали поєднуватися з екологічними траєкторіями, що базуються на параметрах скорочення викидів, адаптації до нових стандартів енергоефективності, а також реальними графіками переходу підприємств до низьковуглецевих моделей [1, с. 114].

Запровадження ESG-показників у систему управління вплинуло на внутрішню архітектуру корпоративного контролю. Комітети з ризиків у банках отримали розширений мандат: до їхньої компетенції увійшло відстеження регуляторних ініціатив та трансформацій у міжнародних стандартах звітності, таких як CSRD чи оновлений GRI. Це не лише змінило процедури внутрішніх аудитів, а й ускладнило роботу з клієнтами, з'явилася потреба у верифікації екологічних та соціальних даних контрагентів.

Емпіричні дослідження показують, що банки з високим рівнем ESG-інтеграції швидше адаптуються до коливань регуляторного середовища. Ідеться не лише про здатність виконувати вимоги нефінансової звітності, а й про ефективнішу фільтрацію ризиків через детальніші профілі позичальників. У роботах українських дослідників простежується подібна логіка: банки, які формують власні ESG-профілі, схильні більш деталізовано аналізувати корпоративне управління клієнтів і коригувати кредитні ліміти за поведінковими індикаторами, а не лише за історичними трендами [2, с. 89].

Розширення вимог до розкриття інформації стимулювало конкуренцію за якість ESG-даних. Фінансові установи, які застосовують внутрішні моделі верифікації, прагнуть отримати доступ до первинних даних підприємств, а не покладатися на рейтинги. Однак надмірна фрагментація стандартів призводить до порівняльної неповноти інформації. У результаті виникає парадокс: чим більше банків намагається стандартизувати свої підходи, тим меншою є їхня можливість прямої інтерпретації даних між собою.

Управління ESG-стратегіями неможливо відокремити від корпоративної культури фінансової установи. Практика засвідчує, що поверхнєве трактування нефінансових критеріїв нерідко формує ілюзію розвитку: публічна звітність відображає позитивну динаміку, тоді як внутрішні управлінські процеси зберігають інерційність і не зазнають сутнісних змін. Особливо помітно це в банках, де управлінські команди не мають власних експертів із кліматичного ризику і змушені покладатися на консалтингові моделі, які не завжди враховують специфіку кредитного портфеля [1, с. 116].

У банківських структурах виникає потреба в нових моделях внутрішньої комунікації. Підрозділи, відповідальні за впровадження ESG-стратегії, мають функціонувати у тісній взаємодії з аналітиками ризиків, службами корпоративного управління та департаментами комплаєнсу, що зумовлює підвищення рівня інтегрованості управлінських процесів. Слабкість горизонтальної координації призводить до того, що ESG-показники у звітності та реальні управлінські дії розходяться, а процеси кредитування та інвестиційного аналізу залишаються в рамках старої логіки.

Порівняння практик європейських і українських банків показує різні траєкторії адаптації. Європейські установи рухаються до включення ESG-даних у всі рівні управління, від планування капіталу до оцінки продуктових ліній. В українських умовах управлінці часто концентруються на звітності, а не на внутрішній перебудові процедур. Частково це пояснюється недостатньою доступністю екологічної статистики та обмеженим набором інструментів, які дозволяють банкам зменшувати власний вуглецевий слід.

Інфраструктурні програми ЄС створюють для банків додаткові можливості, але вимагають чіткої системи управління нефінансовими ризиками. Банки, які беруть участь у кредитних лініях ЄБРР або ЕІВ, зобов'язані застосовувати детальні процедури екологічної оцінки проектів.

Ключовою проблемою залишається визначення реальної вартості ESG-ризиків у кредитному портфелі. Частина показників має прогностичний характер і не може бути перевірена в короткостроковій перспективі. Для кращого розуміння основних методологічних викликів, з якими стикаються банки при оцінці ESG-показників, наведено їх узагальнення у табл. 1.

Зміна регуляторної логіки створює новий режим взаємодії між банками й підприємствами. Фінансові установи дедалі частіше висувують нефінансові вимоги до позичальників: наявність політик енергоефективності, планів екологічної модернізації, процедури управління трудовими відносинами. У результаті банк

стає учасником корпоративної трансформації позичальника, впливаючи на його управлінські практики через умови кредитування.

Таблиця 1

Методологічні виклики оцінки ESG-показників у банківському секторі

№	Виклик	Причина виникнення	Наслідки
1.	Прогнозність ESG-даних	Багато екологічних і соціальних індикаторів мають довгостроковий, стратегічний характер	Ускладнення перевірки достовірності в короткостроковому періоді, високий рівень невизначеності
2.	Відсутність єдиних міжнародних стандартів	Різні банки використовують різні методики оцінки ESG-ризиків	Непорівнюваність ESG-портфелів, ускладнення формування ринкових рейтингів
3.	Складність інтеграції різнорідних даних	Потреба поєднання екологічних, соціальних, корпоративних та технологічних параметрів	Підвищена чутливість моделей до методології, зростання похибок оцінки
4.	Алгоритмічні ризики цифрових ESG-інструментів	Моделі можуть працювати на неповних або зміщених даних	Хибні результати скорингу, потреба в додатковій ручній валідації

Варіативність методик оцінки ESG-стратегій породжує проблему порівнянності банківських портфелів. Різні установи можуть по-різному трактувати однакові індикатори, що унеможливорює створення єдиного ринку «зелених» кредитів із прозорими правилами. Регулятори намагаються формувати єдині стандарти, але процес ішов асиметрично: великі банки впроваджують передові моделі швидше, ніж регулятори встигають їх стандартизувати.

Кредитування сталих проєктів відбувається в умовах інформаційної асиметрії: позичальники можуть перебільшувати свій рівень екологічної готовності або використовувати “зелене” маркування без фактичної компенсації ризиків. Протидія такій поведінці вимагає подвійної системи перевірки, документальної та технологічної, включно з аудитами на місці, аналізом виробничих процесів і перевіркою ланцюгів постачання. Банки, що ігнорують ці процедури, підвищують власну вразливість до регуляторних санкцій і втрат довіри інвесторів.

Трансформація фінансового сектора під впливом ESG виявляє суттєву залежність від якості корпоративного управління всередині банків. Дослідження засвідчують, що установи з більш структурованою системою внутрішнього контролю легше інтегрують нові нефінансові вимоги, оскільки їхні процедури вже адаптовані до роботи з комплексними наборами даних. Утім, недостатній рівень залучення наглядових рад до ESG-дискусій знижує ефективність стратегічних рішень, що особливо відчутно в установах із високим рівнем централізації управління [2, с. 92].

Фінансові установи стикаються з проблемою “подвійної матеріальності”, коли ESG-показники необхідно оцінювати одночасно з позиції впливу компанії на

довкілля та впливу зовнішніх кліматичних процесів на компанію. Для банків це означає, що модель ризиків повинна враховувати дві траєкторії: зміни у фінансовому профілі позичальника під впливом екологічних трансформацій і потенційну екологічну шкоду його діяльності, яка може спричинити репутаційні чи регуляторні наслідки для самого банку [3, с. 197].

Системний розвиток ESG-менеджменту вимагає зміни освітньої інфраструктури у фінансових установах. Брак фахівців із кліматичного ризику, відсутність внутрішніх програм підготовки та фрагментарність публічних джерел даних ускладнюють створення цілісної системи управління. Банки змушені створювати малі аналітичні групи, які виконують функції мобільних експертних центрів, адаптуючи підходи до різних напрямів діяльності. Досвід роботи з ESG-стратегіями у фінансовому секторі показує, що ефективність управління залежить від здатності банку узгоджувати довгострокові кліматичні цілі з короткостроковою фінансовою стабільністю. Розв'язання цього протиріччя можливе лише через постійне оновлення моделей, інтеграцію зовнішніх джерел даних та підвищення внутрішньої компетентності управлінських команд. У цьому контексті банки виступають не лише користувачами ESG-даних, а й агентами трансформації економічних моделей позичальників.

ДЖЕРЕЛА

1. Ворончак І. О., Коцко Т. А., Свінцов О. М. Вітчизняний вимір ESG-трансформації корпоративного управління: проблеми і перспективи. *Підприємництво та інновації*. 2025. № 34. С.112–118. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.17>.
2. Вовченко О. ESG-стратегія як основа управління ризиками сталого розвитку в банках. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. С.85–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-85>.
3. Іванова Н., Попело О. Оцінка корпоративного управління в контексті реалізації стратегії сталого розвитку. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 1. С. 183–201. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1\(26\)-183-201](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1(26)-183-201).

ТРАНСФЕРТНІ ЦІНИ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ: ОГЛЯД ПІДХОДІВ ДО ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Необхідність наукового осмислення трансфертного ціноутворення як специфічного економічного явища виникла ще на початку ХХ століття, коли транснаціональні корпорації почали активно застосовувати внутрішньогрупові механізми передачі товарів і послуг. Масштабне поширення міжпідроздільних операцій сприяло появі нових управлінських інструментів, що водночас відкривали простір для маніпулювання вартісними параметрами в інтересах окремих корпоративних структур.

Не зважаючи на істотний обсяг наукових досліджень у цій сфері — як у вітчизняному, так і в міжнародному академічному просторі — досі не існує єдиної усталеної дефініції поняття «трансфертна ціна».

У наукових дослідженнях часто висловлюється позиція, що трансфертне ціноутворення варто виокремити в окрему цінову категорію, яка суттєво відрізняється від класичного ринкового підходу [1]. Водночас, попри особливості формування в межах внутрішньої діяльності компанії, трансфертні ціни залишаються важливим інструментом, що виконує функції, подібні до ринкових, сприяючи ефективній роботі фінансово-економічного механізму підприємства.

Варто зазначити, що у більшості аналізованих нами праць не приділено належної уваги глибинній економічній сутності трансфертної ціни як інструмента стратегічного управління, а також не сформульовано її системної мети. Як слушно зазначають у своїй праці О. Онищенко, Л. Хоменко та О. Авраменко «трансфертна ціна – це спеціальна ціна, встановлена між пов’язаними особами, яка впливає на фінансовий результат. Дослідження робіт науковців свідчать, що більшість авторів дещо різнопланово визначають мету використання трансфертних цін. Одні трактують результат їх застосування як зменшення податкових платежів, інші – як збільшення» [2].

Узагальнені підходи науковців до визначення мети використання трансфертних цін наведені в табл. 1.

Таблиця 1.

Узагальнені підходи науковців щодо конкретизації мети застосування трансфертних цін

№ п/п	Автор	Мета використання трансфертних цін
1	Атамас П.Й. [3]	Відшкодування витрат підрозділів на виробництво продукції та його втрат внаслідок відмови від реалізації продукції іншим підприємствам.
2	Яцкевич І. [4]	– Розподіл і перерозподіл прибутку між центрами відповідальності; – Мінімізація митних і податкових платежів;

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

		– Мінімізація політичних, економічних і кредитних ризиків; – Розподіл ринків та сфер впливу між підрозділами; – Завоювання нових ринків; – Переклад прибутку із країн з обмеженнями на його виведення; – Навмисне заниження прибутку для уникнення соціальних вимог (зарплати, скорочення тощо).
3	Десятнюк О. [5]	Вплив на фінансові показники роботи кожного учасника господарської операції при створенні та реалізації продукції (товарів, послуг) для збільшення прибутку та досягнення загальної мети бізнес-партнерів.
4	Стасіневич С.А. [6]	Побудова дієвої системи державного регулювання ціноутворення в Україні для захисту податкової бази та уникнення подвійного оподаткування.
5	Шевчук К.В. [7]	Мета полягає у забезпеченні ефективного управління підприємством через об'єктивну оцінку роботи структурних підрозділів та надання достовірної інформації для управлінських рішень.
6	Карпенко І.В. [8]	Метою є підтримка конкурентоспроможності торговельних підрозділів шляхом регулювання внутрішніх цін, а також контроль за розподілом прибутку між ними.
7	Макаренко М.І., Савченко Т.Г. [9]	У банківській сфері трансфертні ціни застосовуються для управління ефективністю підрозділів, стимулювання їх розвитку та регулювання внутрішніх фінансових потоків.
8	Пасічний М. [10]	Трансфертне ціноутворення слугує важливим елементом податкової політики, спрямованим на прозорість внутрішніх угод і зменшення ризиків ухилення від оподаткування.

Джерело: опрацьовано і доповнено автором з використанням праці [2].

Попри наявність широкого кола наукових досліджень, присвячених проблемам трансфертного ціноутворення як у вітчизняному, так і в зарубіжному академічному просторі, домінує підхід, у межах якого трансфертна ціна трактується як особливий різновид внутрішньогосподарських цін, що застосовуються для визначення вартості товарів, робіт або послуг при їх передачі між взаємопов'язаними підрозділами однієї корпорації. У більшості авторських підходів акцент робиться на функціональному призначенні таких цін у системі внутрішньокорпоративного обліку, планування та контролю, де вони є важливим інструментом управління ресурсами та координації взаємодії між структурними одиницями бізнес-групи.

З урахуванням узагальнення науково-методологічних підходів, пропонуємо розглядати трансфертну ціну як визначену вартісну величину, що застосовується під час передачі матеріальних і нематеріальних активів у межах господарських операцій між пов'язаними сторонами в рамках єдиної корпоративної структури. На відміну від ринкових цін, вона не є результатом дії конкурентних механізмів, а формується під впливом внутрішньо-корпоративних пріоритетів, що можуть включати цілі податкової оптимізації, стратегічного управління прибутком або специфіку облікової політики, притаманної конкретному бізнес-середовищу.

Таким чином, поглиблений аналіз понятійного апарату трансфертного ціноутворення створює концептуальну основу для комплексного дослідження

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

еволюції системи трансфертного ціноутворення в Україні та світі.

ДЖЕРЕЛА

1. Черевко О. І. Міжнародний досвід трансфертного ціноутворення: від зародження до теперішнього часу. *Наукові листи Академічного товариства Міхала Балуданського*. 2016. № 4(1). С. 63-65.
2. Онищенко О., Хоменко Л., Авраменко О. Еволюція трансфертного ціноутворення в Україні: податковий аспект. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 21. С. 615-620. URL: <http://global-national.in.ua/issue-21-2018/29-vipusk-21-lyutij-2018-r/3830-onishchenko-o-v-khomenko-l-m-avramenko-o-i-evolyutsiya-transfertnogo-tsinoutvorenniya-v-ukrajini-podatkovij-aspekt> (дата звернення 20.10.2025 р.).
3. Атамас П.Й. Управлінський облік: 2-ге вид. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 440 с.
4. Яцкевич І. Теоретичні аспекти трансфертного ціноутворення. *Економічний аналіз*. 2012. Випуск 11, ч. 3. С. 152–155. URL: [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUK Ewi0zrGKjomRAxUvQlUIHfDzB2cQFnoECBcQAQ&url=http%3A%2F%2Firbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fecan_2012_11\(3\)__33.pdf&usg=AOvVaw0vxvRTOHem3E7RGTtxwj5g&opi=89978449](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUK Ewi0zrGKjomRAxUvQlUIHfDzB2cQFnoECBcQAQ&url=http%3A%2F%2Firbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fecan_2012_11(3)__33.pdf&usg=AOvVaw0vxvRTOHem3E7RGTtxwj5g&opi=89978449) (дата звернення 25.10.2025 р.).
5. Десятнюк О., Черевко О. Теоретико-методологічні засади формування трансфертного ціноутворення на мікрорівні в умовах вітчизняної економіки. *Економіст*. 2015. № 1. С. 45–48. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=econ_2015_1_14
6. Стасіневич С.А., Майко С.О. Трансфертне ціноутворення в Україні як засіб податкового контролю. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 4 (167). С. 37–39.
7. Шевчук К.В. Застосування трансфертного ціноутворення для оцінювання діяльності центрів відповідальності. [Електронний ресурс]. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2010_28/Shevchuk.pdf. (дата звернення 25.10.2025 р.).
8. Карпенко І.В. Формування трансфертних цін на підприємствах торгівлі. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 735-741. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/125.pdf (дата звернення 25.10.2025 р.).
9. Макаренко, М.І., Савченко, Т.Г. Система трансфертного ціноутворення в комерційних банках : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 238 с.
10. Пасічний М. Трансфертне ціноутворення у системі пріоритетів податкової політики. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4498> (дата звернення 25.10.2025 р.).

Кулик В. М.,
здобувач ступеня бакалавр
Кравець О. В.,
PhD, ст. викладач кафедри менеджменту
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

МЕНЕДЖМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Функціонування підприємства в умовах сучасної економіки супроводжується постійною можливістю виникнення кризових явищ, що обумовлено циклічністю розвитку ринкових систем, нестабільністю зовнішнього середовища та внутрішніми управлінськими дисбалансами. Загроза кризи може виникати на будь-якому етапі розвитку компанії, тому забезпечення фінансової стабільності стає ключовим завданням управлінського апарату. Ефективне антикризове управління дає змогу своєчасно виявляти ознаки порушення фінансової рівноваги, мінімізувати негативні наслідки та підтримувати конкурентоспроможність підприємства.

Менеджмент фінансової стабільності у кризових умовах охоплює комплекс заходів, спрямованих на підтримання платоспроможності, оптимізацію фінансових потоків і зниження ризику втрати стійкості. Основними елементами цього процесу є моніторинг фінансових показників, аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, формування системи превентивних рішень та оперативне реагування на ознаки дестабілізації. Важливу роль відіграє також моделювання можливих сценаріїв розвитку подій, що дозволяє заздалегідь оцінити потенційні загрози й підготувати інструменти коригування стратегії.

У межах антикризового менеджменту значну увагу приділяють питанням неплатоспроможності та процедурі банкрутства. Аналіз можливих варіантів розвитку кризи передбачає оцінювання ступеня фінансової загрози, визначення меж ліквідності, обґрунтування доцільності реорганізаційних чи ліквідаційних заходів. Реорганізаційні процедури спрямовані на відновлення ділової активності та виведення підприємства з критичного стану, тоді як ліквідаційні на завершення його діяльності у випадку неможливості забезпечити відновлення платоспроможності.

Під фінансовою стабільністю підприємства розуміють такий стан його фінансової системи, за якого забезпечується достатній обсяг ресурсів для виконання зобов'язань, формування резервів та фінансування стратегічного розвитку. Стабільність виступає результатом зваженої політики управління активами, пасивами, грошовими потоками та інвестиційними програмами. У разі погіршення цих параметрів виникає загроза стратегічної або тактичної кризи, що може проявлятися у зниженні ліквідності, погіршенні структури капіталу або дефіциті оборотних ресурсів.

Фінансова стійкість підприємства розглядається як комплексне явище, що передбачає управління ресурсами та ризиками через п'ять взаємопов'язаних блоків, забезпечуючи здатність підприємства витримувати кризові умови та відновлювати платоспроможність [1].

Успішність антикризового фінансового менеджменту значною мірою залежить від здатності підприємства застосовувати чіткі управлінські підходи, що забезпечують оперативність, гнучкість та обґрунтованість фінансових рішень. Для систематизації основних підходів до подолання фінансових ризиків та відновлення стабільності необхідно виокремити базові принципи. Узагальнену характеристику принципів наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Принципи антикризового фінансового управління підприємством

№	Принцип	Мета застосування
1	Контроль фінансового стану підприємства	Своєчасне виявлення дисбалансів та фінансових ризиків
2	Планування, прогнозування та аналіз фінансової діяльності	Забезпечення стабільності грошових потоків і ефективного використання ресурсів
3	Ранжування індикаторів кризових явищ	Пріоритизація проблемних сфер для оперативного реагування
4	Своєчасна адекватна реакція на кризові прояви	Мінімізація негативного впливу кризових факторів
5	Орієнтація на ефективність процедур фінансового оздоровлення	Досягнення стійкого фінансового стану та запобігання повторним кризам
6	Сценарне планування розвитку підприємства	Підготовка до різних можливих варіантів розвитку подій

Політика антикризового фінансового управління виступає складовою частиною загальної фінансової стратегії підприємства та передбачає розробку системи методів попередньої діагностики банкрутства і впровадження механізмів фінансового оздоровлення, спрямованих на виведення підприємства з кризового стану.

Антикризова стратегія дозволяє своєчасно ідентифікувати кризові прояви та, враховуючи їх специфіку, знизити гостроту кризових явищ або унеможливити їх виникнення. Ефективність антикризових заходів залежить від аналізу фінансових потоків, виявлення внутрішніх резервів і їх максимально ефективного використання.

У разі недостатності внутрішніх ресурсів для стабілізації фінансового стану підприємства доцільно застосовувати процедури санації. Одним з ключових напрямів антикризового менеджменту є комплексний аналіз фінансової кризи та визначення необхідних заходів для виведення підприємства з критичного стану. Фінансова діагностика, моделювання та прогнозування ймовірності банкрутства виступають фундаментальними інструментами антикризового управління, що забезпечують своєчасне прийняття обґрунтованих управлінських рішень і підтримують фінансову стійкість підприємства.

ДЖЕРЕЛА

1. Сидорчук І. Управління фінансовою стійкістю підприємства в сучасних умовах розвитку економіки. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2025. № 1. С. 72-77. DOI: 10.31891/mdes/2025-15-10.

Кучер І.В.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ВПЛИВ БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТЕЖІВ НА ГРОШОВИЙ ОБІГ В УКРАЇНІ

Організація грошового обігу в країні є ключовим інструментом для розв'язання актуальних економічних і фінансових питань. Грошовий обіг охоплює рух коштів у готівковій та безготівковій формах у межах функціонування національної економіки. Точне визначення обсягу та структури грошової маси має вирішальне значення для підтримання загальної макроекономічної стабільності та ефективного функціонування грошової системи країни.

Грошовий обіг – це безперервний рух грошей в економіці, який слугує основою для здійснення обміну товарами, послугами, капіталом та іншими економічними цінностями. Грошовий обіг включає готівковий та безготівковий обіг, що регулюється центральним банком.

Безготівковий грошовий обіг – це така організація розрахунків між учасниками суспільного виробництва, що здійснюється зокрема без використання готівки шляхом перерахування коштів з одного розрахункового рахунку на інший [1].

Грошовий обіг виступає фундаментом функціонування ринку, адже саме завдяки йому відбувається обмін результатами праці та здійснюється купівля-продаж товарів і послуг. Тобто відбувається переміщення вартості між учасниками господарської діяльності, що сприяє стабільності та подальшому розвитку ринкових відносин та розвитку національної грошової системи, оскільки забезпечує належний рівень ліквідності, передбачуваність фінансових потоків і можливість реалізації грошово-кредитної політики [2; 3].

За даними Національного банку України, понад 95% операцій із платіжними картками є безготівковими. Загалом кількість безготівкових операцій та операцій з отримання готівки в Україні та за її межами з використанням карток, котрі були емітовані в українських банках, на період з січня 2025 року до вересня 2025 року становить 5 217,6 млрд грн. При цьому, частка безготівкових операцій за дев'ять місяців 2025 року за сумою становила 65,4% від загальної суми операцій із платіжними картками, а за кількістю – 95,4% [4].

Здійснений аналіз стосовно розподілу безготівкових операцій за їхніми видами засвідчив, що найбільше операцій з використанням платіжних карток за кількістю та сумою припадало на розрахунки в торговельній та сервісній мережах: 74,4% та 50,7% відповідно. Перекази «з картки на картку» за аналізований період склали менше десятини за кількістю (7,3%) та менше третини за сумою (26,7%). Оплата товарів і послуг в інтернеті – 13,7% за кількістю та 16,1% за сумою [4].

Стосовно платіжної інфраструктури, то безпосередньо кількість діючих POS-терміналів у різних торговельній та сервісній мережах у вересні порівняно з січнем 2025 року зросла на 10,5% (до 548,7 тис.), а безпосередньо кількість пунктів продажу та надання послуг, які приймають платіжні картки, – на 14,3% (до 592,5 тис.) [4].

Загалом цього року у вересні більше половини (59,6%) активних платіжних карток були безконтактними. Крім того, дедалі все більше в Україні набувають популярності токенозовані платіжні картки. Їхня кількість з початку 2025 року збільшилася на 13% (до 18,6 млн шт.). Майже кожна третя картка з поміж усіх активних платіжних карток є токенованою. А тому все менша частка операцій здійснюється в торговельній мережі з фізичним зчитуванням даних із носія картки. За дев'ять місяців 2025 року частка таких операцій становила 1,8% за кількістю та 2,5% за сумою (у аналогічному періоді у 2024 році – 4,7% та 5,8% відповідно) [4].

Решта операцій були безконтактними (з безконтактною картою або за допомогою смартфонів чи інших гаджетів). Їх сума за дев'ять місяців 2025 року становила 1 686,3 млрд грн (за дев'ять місяців 2024 року - 1 349,1 млрд грн) [4].

Зростання частки безготівкових платежів в Україні суттєво трансформувє структуру та динаміку грошового обігу, підвищуючи його ефективність і прозорість. Розвиток цифрових платіжних інструментів - платіжних карток, токенозованих рішень, мобільних гаманців - сприяє прискоренню руху грошових потоків, що безпосередньо впливає на підвищення швидкості обігу грошей. Оскільки безготівкові операції здійснюються із мінімальними часовими та транзакційними витратами, інтенсивність використання грошової одиниці в економіці зростає, що відповідає сучасним тенденціям розвитку цифрової економіки.

Зменшення ролі готівки в обігу водночас скорочує витрати держави та банківської системи на її емісію, транспортування, інкасацію та обробку, що підвищує загальну ефективність платіжної інфраструктури. Розширення мережі POS-терміналів і зростання кількості безконтактних та токенозованих карток формувє умови для глибшої фінансової інклюзії населення, забезпечуючи доступ до електронних розрахунків навіть у невеликих населених пунктах.

Безготівкові платежі також позитивно впливають на прозорість грошового обігу, зменшуючи обсяги тіньових операцій. Завдяки цифровій фіксації кожної транзакції підвищується контроль з боку фінансових інституцій, що сприяє зростанню податкових надходжень та зниженню масштабів неофіційного обороту. Для Національного банку України це означає розширення інструментарію монетарного регулювання [5], оскільки безготівкові операції легше відстежувати й аналізувати для прийняття рішень щодо процентної політики та управління грошовою масою.

У сукупності ці фактори демонструють, що безготівкові платежі стають ключовим драйвером модернізації грошового обігу в Україні. Вони підвищують швидкість його функціонування, забезпечують стабільність грошового ринку, зміцнюють довіру до банківської системи та сприяють переходу до більш ефективної та цифрової економічної моделі.

ДЖЕРЕЛА

1. Юдін О.Ю. Поняття та ознаки безготівкових розрахунків в національній та іноземній валюті, криптовалюти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №4. С.271–275.
2. Кужелєв М. О. Біхевіористичні фінанси як чинник розвитку національної грошової системи: глобалізаційний аспект. *Сучасні проблеми глобалізаційних процесів у світовій економіці*: матер. міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 12 листопада 2018 р. К.: НАУ, 2018. С. 109111.
3. Гаврилко П. П., Брітченко І. Г. Корпоративні відносини в банківському секторі : фінансові механізми та маркетингові стратегії : монографія. Рівне : Волинські обереги, 2016. 228 с.
4. Українці значно активніше користуються безготівковими картковими розрахунками: результати за дев'ять місяців 2025 року. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayintsi-znachno-aktivnishe-koristuyutsya-bezgotivkovimi-kartkovimi-rozrahunkami-rezultati-za-devyat-misyatsiv-2025-roku> (дата звернення: 21.11.2025)
5. Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Rekunen I., Nechyporenko A., Nemsadze G. The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2020. №15(2). pp. 94–104.

ПСИХОЛОГІЯ РИЗИКУ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ АКТУАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ

Психологія ризику як міждисциплінарний концепт постає фундаментальним інструментом для розуміння сучасних тенденцій розвитку страхування, оскільки саме суб'єктивні механізми сприйняття, оцінки й регуляції ризикових ситуацій визначають структуру попиту на страхові продукти, трансформацію моделей поведінки клієнтів, появу нових страхових інструментів та стратегії управління невизначеністю у високотурбулентному соціально-економічному середовищі. Розвиток страхового ринку у ХХІ столітті супроводжується зміщенням парадигми від суто економічних моделей до психокогнітивних і нейроповедінкових підходів, які дозволяють пояснити, чому об'єктивна ймовірність настання страхового випадку не збігається з індивідуальною оцінкою цієї ймовірності, як формуються схеми довіри до страхових інститутів та яким чином інформаційна екологія впливає на колективні уявлення про ризики. Центральним елементом психології ризику є феномен суб'єктивної значущості загроз: людина не реагує на ризик як на математично визначене значення, а як на емоційно-оцінний конструкт, сформований під впливом попереднього досвіду, культурних кодів, евристик прийняття рішень, інтуїтивних уявлень про контроль та уразливість, а також рівня індивідуальної тривожності, толерантності до невизначеності й соціальної підтримки [4].

З позиції когнітивної психології ключовими чинниками є евристика доступності, якірний ефект, фреймінг ризику та ефект надмірної впевненості, які визначають схильність клієнта переоцінювати одні загрози і недооцінювати інші. Наявність цих когнітивних спотворень формує нерівномірний попит на страхові продукти: наприклад, після масових інформаційних подій (катастроф, воєнних ескалацій, пандемій) різко зростає надмірний інтерес до страхування ситуацій, що емоційно домінують, незалежно від статистичної ймовірності таких подій. Таким чином, страхові компанії вимушені адаптувати маркетингові стратегії, комбінуючи просвітницькі комунікації щодо реальних ризиків із використанням моделей поведінкового таргетування, які враховують індивідуально-психологічні параметри клієнтів. У цьому контексті особливо важливим є розуміння впливу фреймінгу: одні й ті самі страхові програми можуть сприйматися або як інструмент убезпечення, або як нав'язування страху залежно від того, чи подається інформація у «виграшному», чи у «програшному» форматі [5].

З погляду нейропсихології та афективної науки, механізми емоційної реактивності та системи підкріплення відіграють визначальну роль у конструюванні рішень щодо страхування. Мозкові структури, відповідальні за реакцію на небезпеку (амігдала, острівкова кора), активуються навіть у відповідь

на символічні або гіпотетичні загрози, створюючи підґрунтя для схильності до страхування, яке функціонує не лише як фінансовий інструмент, а й як психологічний спосіб зниження тривожності. Страхова активність в окремих сегментах населення може розглядатися як форма поведінкової регуляції негативного афекту, що пояснює, чому люди з високим рівнем нейротизму або низьким порогом толерантності до невизначеності частіше оформлюють страховки навіть за відсутності раціональної економічної потреби. Це відкриває перспективу розвитку страхових продуктів нового покоління, що інтегрують цифровий моніторинг стресу, персоніфіковані профілі ризиковості та адаптивні преміальні моделі, які враховують психофізіологічні характеристики клієнтів [3].

Соціально-психологічний вимір психології ризику дозволяє зрозуміти, як соціальні норми, групові уявлення, стереотипи та інституційна довіра регулюють ставлення до страхування. У суспільствах із високим рівнем міжособистісної недовіри страхування часто сприймається як «опосередкована форма взаємодії з невідомим агентом», що активує захисні механізми недовіри, проєкції та скепсису. З іншого боку, культура з виразним колективістським компонентом формує позитивну норму «взаємного підстрахування», де страхова діяльність сприймається як етична й соціально значуща практика. Тому сучасний ринок страхування трансформується в напрямі розвитку мікрострахових продуктів, реєто-реєг страхових платформ та моделей розподілу ризику, де психологічний фактор групової ідентичності відіграє роль механізму об'єднання. У цьому контексті інституційна довіра стає не просто економічним фактором, а психологічним маркером передбачуваності, стабільності й соціальної безпеки, що безпосередньо впливає на рівень готовності клієнтів до довгострокових страхових контрактів [1].

Дослідження психології ризику також демонструють, що страховий вибір формується в контексті життєвого досвіду, біографічних травм та рівня соціалізації. Люди, які пережили інтенсивні кризові події (військові дії, втрату майна, серйозну хворобу), зазвичай демонструють значно вищу «сенситивність до ризику», що впливає на їхні страхові рішення через механізми посттравматичної тривожності, гіперпильності та потреби у відчутті контролю. Натомість у груп із позитивним досвідом фінансової взаємодії спостерігається зворотний ефект — стабільність спонукає до зниження мотивації страхуватися, навіть коли об'єктивні ризики є високими. Це створює виклик для страхового сектору, який повинен розробляти психологічно інформовані стратегії комунікації, що адресують індивідуальні патерни реагування на небезпеку, а не лише статистичну картину.

Сучасні тенденції страхування також визначаються впливом цифровізації, яка радикально змінює психологію ризику. Алгоритмічне прогнозування, використання великих даних, поведінкові інтерфейси та онлайн-платформи не лише підвищують точність оцінки ризику, а й модифікують саму структуру взаємодії клієнта зі страховими продуктами. Цифрові інтерфейси спрощують процес прийняття рішення, але водночас посилюють залежність від евристик, оскільки вибір часто здійснюється у режимі «швидкого мислення». У середовищі цифрового надлишку інформації клієнти можуть некритично приймати рішення, керуючись дизайном кнопок, порядком подання опцій, візуальними підказками або

алгоритмічними рекомендаціями, що робить страхування не лише фінансовим, але й психотехнічним феноменом. Також цифрові страхові сервіси активно експлуатують механізми негайного підкріплення (винагороди, знижки, елементи гейміфікації), які створюють ефект підвищеної залученості та формують лояльність шляхом активації дофамінових систем мотивації [2].

Додаткового осмислення потребує також взаємозв'язок між індивідуальними профілями ризикової поведінки та появою інноваційних форм страхування, зокрема поведінкового страхування, яке передбачає динамічне корегування страхових тарифів залежно від реальних дій клієнта у повсякденному житті. Цей напрям формує нову психологічну концепцію взаємодії між страховиком і страхувальником, що базується на принципах зворотного зв'язку, саморегуляції та механізмах метакогнітивного контролю. У таких моделях людина починає сприймати власні дії як прямий чинник впливу на вартість страхового продукту, а отже як індикатор персональної відповідальності за управління ризиком. Це сприяє розвитку адаптивних стратегій самоконтролю, високому рівню внутрішньої мотивації до зниження ризикових практик та формуванню більш зрілої свідомості щодо ризиків, яка проявляється у підвищеній передбачуваності поведінкових рішень.

Поведінкове страхування також створює нові психосоціальні виклики. З одного боку, воно може стимулювати більш свідоме ставлення до здоров'я, безпеки та соціальної відповідальності, оскільки дії клієнта безпосередньо впливають на вартість страхового покриття. З іншого боку, надмірна алгоритмічна «прозорість» способу життя формує ризик розвитку тривожності спостереження, коли суб'єкт переживає підвищений психологічний тиск через постійний моніторинг власних поведінкових патернів. У довгостроковій перспективі це може спричиняти появу дихотомічної стратегії реагування: або підвищення адаптивності та дисциплінованості, або, навпаки, формування реакцій уникнення, протестної поведінки чи інфантильного перекладання відповідальності на «цифрові системи оцінювання». Подібні явища вимагають від страхової індустрії впровадження етичних стандартів психологічної підтримки, балансування між об'єктивністю алгоритмів та повагою до суб'єктивного простору клієнта.

У цій площині надзвичайно важливою стає проблема цифрової компетентності страхувальників. Нерівномірний доступ до інформаційно-аналітичних ресурсів та різний рівень здатності інтерпретувати ризикові показники створюють асиметрію у сприйнятті страхових пропозицій, що може провокувати не лише суб'єктивні помилки оцінки ризику, але й системні нерівності у страхових практиках. Особливої уваги вимагають групи з низькою цифровою або фінансовою грамотністю, для яких страхування перетворюється на психологічно складну процедуру, що супроводжується високим когнітивним навантаженням. У цих випадках страхові компанії повинні використовувати принципи інклюзивного дизайну комунікацій, спрощення інформаційних інтерфейсів та впровадження психолого-орієнтованих моделей пояснення складних даних, які мінімізують ризик неправильного тлумачення ймовірнісної інформації. З огляду на це стає очевидним, що сучасний розвиток страхування є не лише економічним і технологічним

процесом, але й масштабним психологічним феноменом, який вимагає інтеграції знань із поведінкової економіки, когнітивної психології, соціальної психології, психофізіології та етики цифрової взаємодії. Психологія ризику в цьому контексті виступає об'єднувальною платформою, що дозволяє аналізувати не тільки індивідуальні мотиви страхування, але й медіаційні процеси між людською поведінкою, цифровими екосистемами та системами управління ризиками нового покоління.

Отже, психологія ризику є ключем до розуміння глибинних механізмів розвитку сучасного страхування, оскільки дозволяє концептуально поєднати когнітивні, емоційні, соціокультурні та поведінкові змінні, що визначають страхові практики у динамічному середовищі високої невизначеності. Страховий ринок майбутнього формується на перетині індивідуальної свідомості щодо ризиків та технологічних платформ управління ризиками, а тому саме психологічні теорії ризику стають інтелектуальною основою для створення адаптивних, персоніфікованих і науково обґрунтованих моделей страхування, які відповідають потребам суспільства, що постійно взаємодіє з глобальними загрозами та структурною нестабільністю.

ДЖЕРЕЛА

1. Douglas M., Wildavsky A. Risk and culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers. University of California Press. 1982.
2. Kahneman D. Thinking, fast and slow. Farrar, Straus and Giroux. 2011.
3. LeDoux J. E. The emotional brain: The mysterious underpinnings of emotional life. Simon & Schuster. 1996.
4. Slovic P. Perception of risk. Science. 1987. Vol. 236. P. 280-285.
5. Tversky A., Kahneman D. Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. Science. 1974. Vol. 185. P. 1124-1131.

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ

Стрімке поширення технологій штучного інтелекту (ШІ) у різних сферах економічної та соціальної діяльності визначає глобальну тенденцію цифровізації бізнес-процесів. Ця тенденція активно впливає й на страхову галузь, де інтеграція алгоритмів машинного навчання, систем прогнозування ризиків та автоматизованих інструментів андеррайтингу дозволяє підвищувати ефективність операційної діяльності, оптимізувати витрати та покращувати якість обслуговування клієнтів. З огляду на зростаючу роль ШІ в економіці та фінансовому секторі, дослідження його впливу на розвиток страхового ринку України є актуальним, оскільки дозволяє оцінити можливості впровадження інноваційних рішень та визначити потенційні виклики для учасників ринку.

Розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) зумовлює суттєві зміни у функціонуванні страхових ринків. Аналітичні дані Precedence Research свідчать про динамічне зростання глобального ринку застосування ШІ в страхуванні: з 6,11 млрд дол. США у 2023 році його обсяг прогнозовано збільшиться до понад 141 млрд дол. у 2034 році (рис. 1) [1]. Така динаміка засвідчує не лише поступове посилення ролі інтелектуальних технологій у трансформації страхових продуктів і бізнес-процесів, але й відображає зростання їхнього стратегічного значення для підвищення операційної ефективності, точності ризик-менеджменту та загальної конкурентоспроможності страхових компаній.

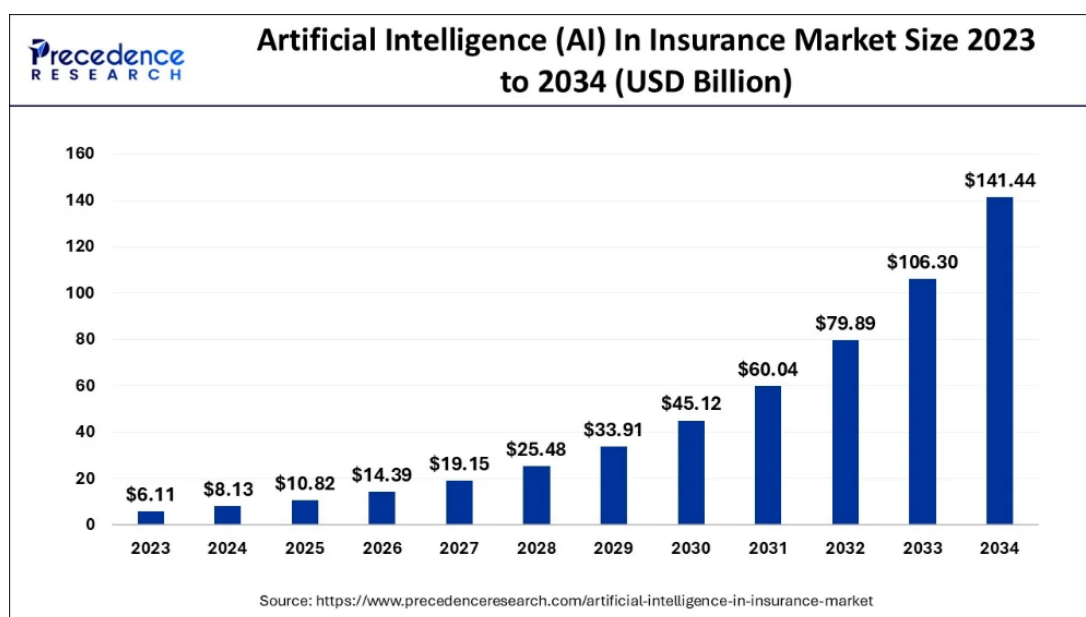

Рис. 1. Прогнозована динаміка обсягу світового ринку застосування штучного інтелекту в страхуванні (2023–2034 рр.), млрд дол. США.

Джерело: [1]

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

Ключові технологічні рушії, що визначають цей динамічний ріст та їхній прогнозований вплив на сукупний річний темп зростання (CAGR) страхового ринку, систематизовано в Таблиці 1.

Таблиця 1.

Ключові технологічні рушії зростання ринку ІІІ у страхуванні

Рушій	Очікуваний вплив на CAGR (%)	Терміни впливу
Модернізація основних систем із пріоритетом на хмарні технології	+8,2%	Середньостроково (2–4 роки)
Стрімке зростання страхування на основі використання або інтегрованих продуктів	+7,8%	Короткостроково (≤ 2 роки)
Регуляторний тиск на цифрову обробку заявок без ручного втручання	+6,5%	Середньостроково (2–4 роки)
Надперсоналізований андеррайтинг на основі генеративного ІІІ	+5,9%	Довгостроково (≥ 4 роки)
Оцінка ризиків майна за комп'ютерним зором із аерофотознімків	+4,1%	Середньостроково (2–4 роки)
Виявлення та запобігання страхових шахрайств на основі ІІІ	+3,1%	Короткостроково (≤ 2 роки)

Джерело: [2].

Хоча ця статистика відображає глобальний ринок, вона вказує та описує основні стратегічні напрями використання технологій ІІІ, освоєння яких є критично важливим для розвитку, інтеграції українського страхового сектору в європейський простір та підтримки його конкурентоспроможності.

Аналіз даних свідчить, що найбільший вплив на ринок матимуть фундаментальні, довгострокові трансформації. Зокрема, це модернізація основних систем із пріоритетом на хмарні технології (+8.2%) [2], що є необхідною умовою для забезпечення масштабованості та гнучкості ІТ-архітектури, здатної ефективно обробляти великі масиви даних для алгоритмів штучного інтелекту. Другим ключовим вектором, який суттєво змінює саму бізнес-модель, є стрімке зростання страхування на основі використання або інтегрованих продуктів (+7.8%) [2], що дозволяє створювати високоперсоналізовані та контекстуально релевантні пропозиції для клієнтів у реальному часі, посилюючи конверсію та лояльність. Ці фундаментальні зміни відбуваються на тлі загальної цифровізації українського бізнес-середовища, де хмарні технології використовують близько 28% компаній, а ІІІ – понад 24%, формуючи технологічну базу для інновацій і у фінансових послугах [3].

Водночас, інтелектуальні технології також активно виступають рушієм системних змін у процесному секторі. Технології ІІІ інтегруються в усі ключові бізнес-функції – від розроблення продуктів до врегулювання претензій. За даними дослідження KPMG, саме страхові та фінансові послуги демонструють найвищі темпи впровадження ІІІ серед усіх галузей економіки, що підкреслює стратегічну важливість інтеграції в ключові бізнес-функції [4].

Одним із ключових векторів цифрової трансформації є вдосконалення взаємодії з клієнтами. Більшість компаній, що вже інтегрували ІІІ, зосереджують

інвестиції на сервісних рішеннях, зокрема чат-ботах. Ці інструменти дозволяють автоматично збирати інформацію про клієнтів і оперативно відповідати на їхні запити, а також надавати персоналізовані рекомендації щодо страхових продуктів. Аналітичні огляди демонструють, що найефективніші чат-боти охоплюють широкий спектр функцій – від управління продуктами та маркетингу до андеррайтингу, продажу, супроводу полісів і врегулювання претензій [4].

Наступним важливим вектором трансформації є підвищення точності андеррайтингу та оцінки ризиків. Алгоритми ШІ обробляють значно ширший спектр даних, ніж традиційні методи, що сприяє формуванню точніших котирувань і рішень щодо страхування [4]. Машинне навчання та обробка природної мови забезпечують автоматизацію андеррайтингових процедур, зменшуючи часові витрати та підвищуючи об'єктивність оцінювання.

В Україні автоматизований андеррайтинг впроваджує, зокрема, компанія «Арсенал Страхування». Компанія використовує цифрові інструменти для попереднього аналізу заявок, автоматичної перевірки клієнтських даних і виявлення можливих неточностей, що дозволяє швидше ухвалювати рішення щодо ризику [5]. Крім того, системи аналізують інформацію про попередні страхові випадки та типові моделі поведінки клієнтів, завдяки чому оцінювання ризиків стає більш послідовним і передбачуваним [5].

Ще одним суттєвим напрямом застосування ШІ є трансформація процесів врегулювання претензій. Інтелектуальні системи забезпечують автоматизований аналіз великих масивів відкритих заяв, що сприяє переходу від традиційної реактивної моделі роботи зі збитками до проактивного підходу, орієнтованого на їх попередження та мінімізацію [4]. В Україні темпи впровадження таких рішень також зростають: зокрема, компанія «Арсенал Страхування» використовує технології дистанційної оцінки пошкоджень на основі зображень, що підвищує швидкість та об'єктивність прийняття рішень [5]. Важливу роль відіграють і системи виявлення страхового шахрайства, у межах яких аналітичні алгоритми ідентифікують нетипові або потенційно ризикові моделі поведінки.

Використання інноваційних цифрових рішень дає змогу страховикам оптимізувати свої внутрішні процеси, зменшити операційні витрати, впроваджувати нові продукти та покращувати клієнтський сервіс [6; 7].

Водночас застосування цих технологій супроводжується певними викликами та ризиками. Алгоритми не здатні повністю замінити людський досвід і прийняття рішень, особливо у складних або нестандартних ситуаціях, що створює потребу в експертному контролі. Крім того, автоматизація процесів може супроводжуватися технічними збоями, упередженістю моделей, обмеженням прозорості рішень, ризиками, пов'язаними з захистом персональних даних, а також етичними питаннями, зокрема потенційною дискримінацією чи несправедливістю алгоритмічних рішень [8]. Ці фактори підкреслюють важливість збалансованого впровадження, де технологічні інновації інтегруються у наявні бізнес-процеси, а люди залишаються ключовим елементом управління ризиками та контролю якості.

За даними опитування компанії Cognizant, лише половина керівників страхових компаній оцінює технології як «надзвичайно» або «дуже важливі» для

успіху організації, що є найнижчим показником порівняно з іншими секторами, такими як фінансові послуги, охорона здоров'я та виробництво. Прогноз на найближчі роки демонструє обережність: лише 36% керівників передбачають високий рівень значущості цих технологій для бізнесу [4]. Це свідчить не лише про недостатню готовність інфраструктури, а й про об'єктивні страхи, пов'язані з ризиками, складністю інтеграції нових систем у роботу компаній та потенційними етичними викликами.

Таким чином, трансформація страхових ринків під впливом штучного інтелекту демонструє чітку двовекторну динаміку. З одного боку, ключові рушії зростання, такі як модернізація основних систем із пріоритетом на хмарні технології та розвиток страхування на основі використання, є переважно стратегічними та інфраструктурними передумовами, що створюють необхідну базу для масштабованого впровадження ШІ. З іншого боку, інтелектуальні технології забезпечують системні зміни в основних бізнес-функціях, включаючи оптимізацію взаємодії зі споживачами через чат-боти, підвищення точності андеррайтингу завдяки аналізу розширених масивів даних, а також трансформацію врегулювання претензій і виявлення шахрайства. Незважаючи на значний потенціал, впровадження технологій штучного інтелекту ускладнюється викликами, пов'язаними з необхідністю експертного контролю, ризиками упередженості моделей та питаннями захисту персональних даних.

ДЖЕРЕЛА

1. Artificial Intelligence (AI) In Insurance Market Size. URL: <https://www.precedenceresearch.com/artificial-intelligence-in-insurance-market> (дата звернення: 29.11.2025)
2. AI In Insurance Market Size, Trends & Competitive Landscape. URL: <https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/ai-in-insurance-market> (дата звернення: 29.11.2025)
3. Використання хмарних технологій. URL: <https://dev.ua/news/khmarni-tekhnologii-vykorystovuiut-blyzko-28-vsikh-ukrainskykh-biznesiv-a-shi-ponad-24-shcho-shche-pokazuie-sotsdoslidzhennia-1740215422> (дата звернення: 29.11.2025)
4. Вплив технологій штучного інтелекту на розвиток страхування. Приклади застосування AI. URL: <https://forinsurer.com/news/23/06/08/42740> (дата звернення: 29.11.2025)
5. Як штучний інтелект допомагає українським страховим компаніям. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2025/06/03/158257290/> (дата звернення: 29.11.2025)
6. Кужелев М.О., Нечипоренко А.В. Вплив FinTech на діяльність страхових компаній на фінансовому ринку України. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. №1(15). С. 430–438.
7. Nechyporenko A., Sulyma M., Ovcharuk S., Leontieva M. The impact of innovation on the financial architecture of the national economy. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. №5(64). pp. 397–412.
8. Ризики штучного інтелекту в страхуванні можуть стати значними і неочікуваними для страховиків. URL: <https://www.fin.org.ua/news/1520410> (дата звернення: 29.11.2025)

Маслов В.А.,
здобувач ступеня магістра
Науковий керівник: Несторенко Т.П.,
к.е.н., професор АС, доцент
Бердянський державний педагогічний університет,
м.Запоріжжя, Україна

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ШОКІВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова стійкість підприємства формується під впливом широкого кола чинників, серед яких визначальне місце належить саме зовнішнім шокам [4]. Зовнішнє середовище, в якому функціонує підприємство, включає економічні умови господарювання, технологічні уклади, рівень технічного розвитку, платоспроможний попит, політику державних органів та загальну соціально-економічну ситуацію в країні [2]. У періоди турбулентності ці чинники посилюють власний вплив, змінюючись швидше, ніж підприємство може адаптувати внутрішні ресурси, що створює небезпеку для його фінансової рівноваги.

Економічні шоки є однією з найвагоміших груп зовнішніх ризиків. До них належать кризи виробництва, інфляційні коливання, нестабільність фінансової системи, зміни ринкової кон'юнктури, подорожчання ресурсів, поширення неплатоспроможності контрагентів та жорсткість податкової системи. Негативний вплив цих чинників відображається на ліквідності, обсягах реалізації, оборотності коштів та прибутковості підприємства, тобто на ключових індикаторах фінансової стійкості. Зокрема, слабкий платоспроможний попит – типовий у періоди криз – призводить до падіння надходжень, зростання неплатежів і загострення конкуренції, яка сама по собі є зовнішнім дестабілізуючим фактором.

Політичні шоки проявляються у зміні політичної стабільності, корекції зовнішньоекономічної політики, зміні умов експорту й імпорту, еволюції законодавства чи посиленні регуляторного тиску. За відсутності передбачуваності підприємства вимушені збільшувати страхові резерви, уповільнювати інвестиційну діяльність та працювати з більшими витратами, що зменшує їхню фінансову стійкість. Саме політико-правове середовище визначає базові умови ведення бізнесу, а державна політика – ключовий інструмент формування ринкової інфраструктури та регулювання економічних процесів [1]. Фіскальна політика, наприклад, може як стимулювати розвиток підприємництва, так і пригнічувати його надмірним податковим навантаженням, що особливо небезпечно в періоди турбулентності.

Зовнішні шоки, пов'язані з інфляційними процесами, є окремою масштабною групою ризиків. Інфляція має багатофакторний характер, значною мірою формується через дисбаланс між попитом і пропозицією, дефіцит бюджету та зовнішньоекономічні диспропорції. У сучасних умовах інфляція набуває глобального й хронічного характеру, а для України – переважно витратного типу. Це означає систематичне зростання собівартості продукції через подорожчання

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

ресурсів, що прямо підриває фінансову стійкість підприємства. Навіть за зростання доходів підприємства темпи інфляції можуть бути вищими, нівелюючи прибуток і зменшуючи інвестиційні можливості.

Зовнішні технологічні шоки, пов'язані з прискоренням науково-технічного прогресу, також значною мірою впливають на стійкість підприємств. Підвищення міжнародної конкуренції та швидкі зміни технологічних стандартів вимагають від підприємств інноваційної активності та адаптації виробничих процесів [3]. Нездатність здійснювати інновації призводить до втрати конкурентоспроможності, що у свою чергу зменшує можливість забезпечувати стабільні доходи та підтримувати фінансову рівновагу. Фактично, технологічні зміни виступають подвійним шоком: вони підвищують вимоги до капітальних інвестицій і одночасно змінюють структуру попиту на ринку.

Не менш суттєвими є демографічні зовнішні шоки. Зміна чисельності населення, рівня добробуту та культурних характеристик суспільства впливає на обсяг і структуру платоспроможного попиту. В умовах зниження доходів населення або міграційних хвиль підприємства втрачають частину ринку збуту, що створює загрозу скорочення виробництва, погіршення рентабельності та зниження стійкості.

Особливо небезпечним є комплексний вплив зовнішніх шоків, коли економічні, політичні, соціальні та технологічні чинники взаємно підсилюють один одного. У такій ситуації підприємство зіштовхується з погіршенням платоспроможності, зростанням витрат, скороченням доступу до кредитних ресурсів та одночасним загостренням конкуренції. У трансформаційній економіці зовнішні кризоформуючі чинники мають тенденцію до посилення один одного, що істотно ускладнює розвиток виробництва та адаптацію підприємства до умов ринку. Одним із прикладів складного впливу зовнішніх шоків є трансформація податкової системи [6]. Високі податкові ставки призводять до скорочення виробництва, зменшення купівельної спроможності населення та стимулювання тінізації економіки, тоді як низькі – послаблюють бюджет і загрожують макроекономічною нестабільністю, що згодом повертається до підприємств у вигляді нових шоків. Усі ці фактори мають прямий вплив на фінансову стійкість, оскільки визначають обсяг чистого прибутку, можливість формувати резерви та здійснювати інвестиції.

Зовнішні шоки також впливають на інвестиційну діяльність. У середовищі з високою турбулентністю інвестори орієнтуються на короткотермінові проєкти, банки не готові до довгострокового кредитування, а інвестиційний ринок функціонує неефективно. Для підприємства це означає обмежені можливості оновлення основних фондів, модернізації виробництва та підтримки конкурентних переваг. Водночас інноваційна активність, хоч і є критично важливою, потребує підвищених ризикових капіталовкладень [5], які у періоди зовнішніх шоків стають менш доступними.

Страхові ринки, які в розвинених економіках виконують роль компенсатора ризиків, в Україні поки що недостатньо розвинуті, що зменшує здатність підприємств відшкодовувати втрати від непередбачуваних зовнішніх впливів.

Відставання страхового сектору стримує інвестиції та загалом погіршує умови ведення бізнесу, посилюючи вразливість до зовнішніх шоків.

Таким чином, зовнішні шоки мають комплексний, багаторівневий і часто синергетичний вплив на фінансову стійкість підприємства [7]. Вони визначають умови доступу до ресурсів, формують ринкову кон'юнктуру, впливають на поведінку споживачів, інвесторів, банків та контрагентів. Фінансова стійкість у такому середовищі стає результатом не лише внутрішнього менеджменту, але й здатності підприємства своєчасно прогнозувати зміни, адаптувати бізнес-модель, диверсифікувати ризики та розвивати стратегічні резерви.

Нерідко навіть ефективно організоване підприємство втрачає стійкість через різке посилення зовнішніх ризиків, тому ключовим завданням сучасного фінансового менеджменту є побудова механізмів антикризового реагування, що враховують природу та динаміку зовнішніх шоків.

ДЖЕРЕЛА

1. Nestorenko T., Tokarenko O., Nestorenko O. Health-resort industry in Ukraine: The underlying causes of changes. *Ekonomia – Wroclaw Economic Review*. 2018. 24/4. S. 51-63. <https://doi.org/10.19195/2084-4093.24.4.4>
2. Васильчук І. П., Ізмайлова Н. В. Фінансова стійкість українських підприємств в умовах зовнішніх шоків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал*. Острог: Вид-во НаУОА, вересень 2025. № 38(66). С. 131–139. [http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-38\(66\)-131-139](http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-38(66)-131-139).
3. Конюхова Т.Г., Несторенко Т.П. Екологічна відповідальність банків як складова сталого розвитку (на прикладі «Райффайзен Банк Аваль»). *Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. Частина 1. Дубляни, 2020. С.189-191.
4. Марусяк, Н. Забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах воєнного стану та економічної турбулентності. *Сталий розвиток економіки*, 2025, 5 (56). С. 483-488. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-56-66>
5. Несторенко Т.П., Сердюк О.В. (2010). Методи оцінки ризику при прийнятті інвестиційних рішень у рекреаційній сфері. *Вісник Сумського національного аграрного університету, серія “Фінанси і кредит”*, 2. С. 171-178.
6. Полянський В. О. Теоретичні аспекти фінансової безпеки та її підсистем в контексті дослідження сценарного аналізу впливу «шоків». *Бізнес Інформ*. 2024. №7. С. 21–27. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-21-27>
7. Соколовська, І., Сивак, О. Фінансові джерела стійкості українських підприємств в умовах невизначеності. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023, 4 (72), С. 39–46. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2023-72-39-46>

Масютіна Г.М.
здобувачка ступеня магістра
Сидорченко Т.Ф.
к.е.н., доцент кафедри економіки, менеджменту і фінансів
Бердянський державний педагогічний університет
м.Запоріжжя, Україна

ПЕРЕВАГИ СИСТЕМИ DIRECT BANKING ПОРІВНЯНО З КЛАСИЧНИМ БАНКІНГОМ

У ХХІ столітті світова фінансова система переживає глибоку трансформацію, спричинену технологічними інноваціями, цифровізацією економіки та зміною поведінки споживачів. Якщо раніше основною метою банків було забезпечення стабільності грошових потоків через фізичну мережу відділень, то нині пріоритетом стає оперативність, мобільність і безконтактність. Одним із найважливіших проявів цієї трансформації став розвиток direct banking - прямого або дистанційного банківництва, у якому переважна більшість операцій здійснюється онлайн, без фізичного відвідування банку.

Direct banking (від англ. *direct* - «прямий», *banking* - «банківська діяльність») - це форма фінансового обслуговування, за якої клієнт взаємодіє з банком безпосередньо через цифрові канали, зокрема інтернет-банкінг, мобільні додатки, вебплатформи, чат-боти або телефонні сервіси.

В науковій літературі разом з терміном «direct banking» використовують поняття «віртуальний банк», «необанк», «мобільний банк», «інтернет-банк», «цифровий банк» та «банк челенджер». Це означає— банк без відділень.

І визначення дефініцій теж різне. Наприклад, науковці Т. Говорушко, І. Ситник, Т. Немченко підкреслюють, що «віртуальний банк – це типовий банк, який більш активно використовує можливості інтернет-банкінгу, ніж інші банки» [1]. В роботі А. Мартиненко «Світові тенденції розвитку необанків» зазначено, що «віртуальний банк – це фінансово-кредитні інститути, які здійснюють свою діяльність виключно через мережу Інтернет, тобто не мають фактичних представництв (відділень)» [2, с. 74].

Зарубіжний дослідник Дж. Джиновскі пов'язує «цифровий банкінг із інтеграцією нових технологій з суб'єктами фінансових послуг, що викликає істотні зміни у внутрішніх і зовнішніх корпоративних і персональних відносинах із метою забезпечення ефективного обслуговування клієнтів [3]. Теоретик цифрового банкінгу Кріс Скіннер в статті «Майбутнє банківської системи України за новітніми технологіями» пише: «Якщо банк не має цифрової стратегії, він не має майбутнього. Єдиний шлях виживання для банківської системи в умовах цифрової революції – це оцифровування послуг, мобільні додатки, використання «хмарних» технологій [4].

Тож, необанк – це інноваційний банк, який доступний клієнту через мобільний додаток та повністю спілкується з ним через Інтернет платформи. Згідно із ст. 47 ЗУ «Про банки і банківську діяльність» і ст. 14 ЗУ «Про платіжні системи

та переказ грошей» [5;6] процедура відкриття і ведення поточних рахунків доступна лише класичним банкам. Тому віртуальні банки повинні співпрацювати з існуючими комерційними банками і здійснювати свою діяльність на підставі їх ліцензії.

На відміну від класичного банкінгу, де комунікація відбувається у відділенні, direct banking забезпечує постійний доступ до рахунків, переказів, депозитів, кредитних продуктів через персональні пристрої користувача.

У міжнародній фінансовій літературі direct banking часто трактується як модель дистанційного обслуговування, що орієнтується на мінімізацію витрат банку та максимальне спрощення для клієнта. Так, за визначенням Європейської банківської федерації (EBF), direct banking - це форма фінансової взаємодії, «у якій фізичні відділення не є основним каналом обслуговування, а електронна інфраструктура дозволяє надавати повний спектр банківських послуг на відстані»[7].

Direct banking передбачає перехід від моделі банківської присутності до моделі банківської доступності. Якщо раніше відділення визначало географію клієнтів, то тепер цю роль виконують мобільні додатки. Це зумовлює глибокі соціально-економічні зміни: розширення фінансової інклюзії, зростання цифрової грамотності населення та посилення конкуренції на ринку.

Direct banking реалізується через сукупність електронних сервісів:

- Інтернет-банкінг - веб-платформа для управління рахунками, переказів, оплати комунальних послуг;
- Мобільний банкінг - застосунок для смартфонів із розширеними функціями (карткові операції, аналітика витрат, push-сповіщення, кредити онлайн);
- Телефонний банкінг - система самообслуговування через голосове меню або оператора;
- API-платформи (Open Banking) - відкриті інтерфейси для інтеграції банківських сервісів у сторонні додатки (наприклад, Apple Pay, Google Pay, Diia);
- Chat-bot banking - швидке обслуговування клієнтів у месенджерах.

Для direct banking характерна гнучка IT-архітектура: хмарні сервери, централізовані бази даних, автоматизовані CRM-системи, аналітика великих даних, штучний інтелект. Усе це дозволяє банкам підвищувати продуктивність і зменшувати вартість транзакцій.

Direct banking виступає каталізатором трансформації фінансового сектору. Його поява призвела до зростання конкуренції між традиційними банками та фінтех-компаніями, які пропонують подібні сервіси швидше і дешевше. За даними Deloitte (2024), понад 65% клієнтів у Європі користуються мобільним банкінгом щонайменше раз на тиждень, а 28% - повністю відмовилися від відвідувань банківських офісів.

Розвиток direct banking є закономірним етапом цифрової трансформації банківської системи. Він забезпечує банкам конкурентні переваги, а клієнтам зручність і швидкість. Проте, як і будь-яке інноваційне явище, ця модель має не лише позитивні, а й ризикові сторони, пов'язані з безпекою, технологічною залежністю та регуляторними викликами.

Переваги впровадження direct banking можна розглядати з двох позицій - для банку та для клієнта.

Таблиця 1

Основні переваги direct banking порівняно з класичним банкінгом

Критерій	Класичний банк	Direct bank
Канал взаємодії	Фізичне відділення	Мобільний додаток / вебплатформа
Вартість обслуговування	Висока (оренда, персонал)	Низька (автоматизація процесів)
Географічне охоплення	Обмежене	Необмежене
Швидкість операцій	Від хвилин до днів	Миттєво або за кілька секунд
Персоналізація	Обмежена	Висока (через аналітику даних)
Доступність 24/7	Ні	Так
Взаємодія з клієнтом	Через менеджера	Самообслуговування
Витрати клієнта (комісії)	Вищі	Нижчі або відсутні

Direct banking створює нову систему ризиків, яка потребує спеціальних механізмів контролю. Основні з них наведено у таблиці 2 (систематизовано на основі даних НБУ, РwC, KPMG (2023–2024)) [8].

Таблиця 2

Класифікація ризиків direct banking

Вид ризику	Сутність	Приклади прояву
Кіберризик	Загроза несанкціонованого доступу до даних, злам акаунтів, шахрайство	Фішинг, витік паролів, атаки на сервери банку
Операційний ризик	Збій технічних систем, помилки алгоритмів	Неможливість увійти до додатку, помилки в обробці платежів
Репутаційний ризик	Втрата довіри клієнтів через проблеми сервісу	Негативні відгуки, масові скарги, публічні інциденти
Правовий ризик	Невідповідність законодавчим вимогам	Неповне дотримання вимог AML/KYC, проблеми з ідентифікацією
Ринковий ризик	Коливання фінансових показників або нестабільність прибутку	Надмірна залежність від кількості клієнтів, низькі маржі
Технологічний ризик	Застарівання програмного забезпечення або неефективні IT-рішення	Низька швидкість, відсутність оновлень, вразливості системи

Для мінімізації ризиків банки розробляють комплексні політики інформаційної безпеки. Основні напрями:

- використання багатофакторної автентифікації (MFA);
- шифрування даних клієнтів (SSL/TLS, AES-256);
- впровадження біометричної ідентифікації (FaceID, TouchID, голосова верифікація);
- постійний моніторинг транзакцій у реальному часі;

– створення систем резервного копіювання та відновлення даних.

У 2023 році Національний банк України ухвалив оновлену «Стратегію кібербезпеки банківської системи», що передбачає створення єдиного центру моніторингу кіберінцидентів (CyberCenter NBU) та обов'язкову сертифікацію банківських ІТ-систем за міжнародним стандартом ISO/IEC 27001.

Крім того, НБУ підтримує розвиток платформи BankID, що забезпечує надійну ідентифікацію користувачів при дистанційному відкритті рахунків. Завдяки цим ініціативам Україна входить у десятку європейських країн, де повністю дозволено відкриття рахунків онлайн без відвідування банку.

Впровадження direct banking має значний вплив на економіку країни:

– Кількість українців, які користуються банківськими продуктами, зросла з 61% у 2016 році до понад 82% у 2024 році (НБУ, 2024).

– У 2025 році в Україні зареєстровано понад 150 фінтех-компаній, більшість з яких співпрацюють із банками через API-сервіси.

– Частка безготівкових платежів у загальному обсязі транзакцій зросла з 44% у 2019 році до 70% у 2024 році [9].

– Завдяки зручним інтерфейсам мобільних додатків люди активніше користуються банківськими інструментами – депозитами, кредитами, накопичувальними рахунками.

Таким чином, direct banking стає не лише технологічним явищем, а рушійною силою цифрової економіки, яка сприяє інтеграції громадян у сучасний фінансовий простір. Це нова філософія банківництва, що поєднує принципи цифрової економіки, клієнтоорієнтованості та сталого розвитку.

ДЖЕРЕЛА

1. Говорушко Т., Ситник І., Немченко Т. Загрози і небезпеки розвитку інтернет-банкінгу в Україні. Формування ринкових відносин в Україні. URL: <http://catalog.puet.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:202091/Source:default> (дата звернення: 21.10.2025)

2. Мартиненко А. Світові тенденції розвитку необанків. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/24446/74-76.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 21.10.2025)

3. John Ginovsky. What really is «digital banking»? // Bank ing Exchange. URL: <https://www.bankingexchange.com/sections/making-sense-of-it-all/item/5187-what-really-is-digital-banking> (дата звернення 22.10.2025)

4. Скіннер К. Майбутнє банківської системи України за новітніми технологіями//офіційний сайт національного банку україни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/archive-news/all/12504076-kris-skinner-maybutnye-bankivskoyi-sistemi-ukrayini-za-novitnimi-tehnologiyami>(дата звернення 22.10.2025)

5. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 28.10.2025)

6. Закон України “Про платіжні послуги” від 30.06.2021 № 1591-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>(дата звернення: 28.10.2025)

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

7. Європейська комісія. PSD3 and Digital Euro Policy Paper. URL: https://finance.ec.europa.eu/consumer-finance-and-payments/payment-services/payment-services_en (дата звернення 02.11.2025)
8. PwC. *Global Fintech Report 2025*. London: PwC Publishing, 2025. URL: <https://www.worldpay.com/en-GB/> (дата звернення 02.11.2025)
9. Операції з використанням платіжних карток в Україні та за кордоном URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayintsi-znachno-aktivnishe-koristuyutsya-bezgotivkovimi-kartkovimi-rozrahunkami-rezultati-za-devyat-misyatsiv-2025-roku> (дата звернення 02.11.2025)

Мацука В.М.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та фінансів,
Маріупольський державний університет,
м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА KNOWLEDGE-МОДЕЛІ В ESG-КОРПОРАЦІЯХ: ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ

У сучасних умовах глобалізаційних викликів, цифрової трансформації та посилення уваги до принципів сталого розвитку особливого значення набуває впровадження концепції ESG (Environmental, Social, Governance) у систему корпоративного управління. Прагнення компаній до підвищення конкурентоспроможності, відповідального ведення бізнесу та дотримання міжнародних стандартів прозорості зумовлює потребу у переосмисленні традиційних підходів до менеджменту та активному використанні інновацій і знаннєвих моделей. У цьому контексті знання стають стратегічним ресурсом, а інноваційний менеджмент – ключовим інструментом формування ESG-орієнтованої корпоративної стратегії.

Концепція ESG (Environmental, Social, Governance) представляє собою сучасний підхід до оцінки діяльності підприємства з позицій його екологічної відповідальності (E), соціального впливу (S) та якості корпоративного управління (G). На відміну від традиційних фінансових показників, ESG-фактори орієнтуються на довгострокову стійкість, репутаційні ризики та етичні аспекти ведення бізнесу. Екологічна складова включає управління викидами, ресурсами та впливом на природу; соціальна – дотримання прав працівників, розвиток персоналу, безпеку праці та взаємодію з суспільством; управлінська – прозорість корпоративних процесів, антикорупційні заходи, ефективність системи контролю та прийняття рішень.

Вплив ESG на корпоративне управління проявляється через переорієнтацію менеджменту з максимізації короткострокового прибутку на створення довготривалої цінності для стейкхолдерів. Такий підхід сприяє підвищенню інвестиційної привабливості, зміцненню репутації, зниженню ризиків та формуванню стійких стратегій розвитку підприємства.

ESG є ключовим механізмом практичної реалізації концепції сталого розвитку (Sustainable Development), що передбачає баланс між економічними інтересами, екологічною безпекою та соціальною відповідальністю. Компанії, що впроваджують ESG-підходи, орієнтуються на досягнення Цілей сталого розвитку ООН (SDGs), дотримуються принципів циркулярної економіки та етичного бізнесу.

ESG-менеджмент інтегрується у стратегічне планування підприємства, сприяючи впровадженню енергоефективних технологій, розвитку людського капіталу, підвищенню якості корпоративного управління та мінімізації ризиків.

Впровадження ESG стимулює інноваційність, оптимізацію бізнес-процесів та зміцнення конкурентних позицій на глобальному ринку.

На міжнародному рівні регулювання ESG-підходів базується на стандартах GRI (Global Reporting Initiative), SASB, TCFD, ISO 26000, Принципах ООН з відповідального інвестування (UN PRI). У ЄС впроваджується CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive), що зобов'язує компанії подавати нефінансову звітність згідно з цифровими стандартами. Також актуальними є Таксономія ЄС, що визначає критерії сталості інвестицій [1].

В Україні регулювання ESG ще перебуває на етапі становлення. Проте у 2023–2025 рр. здійснюється поступова інтеграція європейських вимог, зокрема через Національну економічну стратегію на період до 2030 року, Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зобов'язання в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та адаптацію міжнародних стандартів корпоративного управління.

У сучасних умовах високої конкурентності та глобальних криз інновації виступають фундаментальним елементом забезпечення сталого розвитку корпорацій. Впровадження новітніх технологій, управлінських рішень і бізнес-моделей сприяє підвищенню енергоефективності, зниженню екологічних ризиків, оптимізації ресурсів та вдосконаленню соціальних стандартів. Інновації дозволяють ESG-компаніям не лише адаптуватися до змін зовнішнього середовища, але й формувати довгострокову стійкість та конкурентні переваги. Вони сприяють реалізації принципів циркулярної економіки, декарбонізації, зменшенню операційних витрат, формуванню нових продуктів і послуг, орієнтованих на екологічність та соціальну відповідальність [2].

Управління інноваційними процесами в ESG-корпораціях базується на використанні сучасних моделей менеджменту. Lean Management спрямований на усунення втрат і підвищення ефективності ресурсів, що відповідає екологічним аспектам ESG. Agile Management забезпечує гнучкість, адаптивність та прискорене реагування на зміни, що дозволяє ефективно реалізовувати ESG-стратегії в умовах невизначеності. Open Innovation передбачає залучення зовнішніх партнерів, наукових установ і стартапів до спільної реалізації інновацій, що стимулює знаннєвий обмін і сприяє формуванню екосистем сталого розвитку. Design Thinking допомагає створювати клієнтоорієнтовані інновації, зосереджені на соціальному впливі та задоволенні потреб стейкхолдерів.

Цифровізація виступає ключовим каталізатором інновацій в ESG-середовищі. Штучний інтелект (AI) використовується для прогнозування екологічних ризиків, оптимізації споживання енергії, моделювання ESG-показників. Big Data забезпечує аналіз великих масивів даних щодо вуглецевого сліду, умов праці, ефективності екологічних ініціатив та прогнозування наслідків управлінських рішень. Блокчейн сприяє підвищенню прозорості та достовірності ESG-звітності, що є важливим фактором у боротьбі з «greenwashing» (екологічним маскуванням). У сукупності ці технології формують основу для прийняття стратегічних рішень та сприяють сталому розвитку компанії.

Впровадження інновацій у рамках ESG-системи потребує ефективного

управління змінами, оскільки воно пов'язане з трансформацією корпоративної культури, бізнес-процесів та систем управління. Change Management сприяє подоланню опору персоналу, адаптації організаційної структури та забезпеченню комунікаційної підтримки процесу впровадження. Важливими елементами управління змінами є лідерство, залучення працівників до інноваційного процесу, навчання персоналу принципам сталого розвитку, а також застосування інструментів мотивації та оцінювання результатів. Успішна реалізація ESG-інновацій потребує комплексного підходу, інтеграції стратегічного планування, управління знаннями та використання цифрових інструментів.

Управління знаннями (knowledge management) являє собою стратегічний процес створення, накопичення, обміну, застосування та збереження знань в організації з метою підвищення її ефективності та інноваційності. У контексті ESG управління знаннями спрямоване на структурування екологічної, соціальної та управлінської експертизи, яка необхідна для прийняття стійких рішень. Ефективні knowledge-моделі дозволяють інтегрувати досвід, науковий підхід, кращі практики та аналітичні інструменти у процеси планування сталого розвитку. Формування бази знань сприяє систематизації ESG-принципів і забезпечує їх адаптацію до стратегій компанії.

Інтелектуальний капітал, що включає людські, структурні та відносинні активи, є важливим ресурсом ESG-корпорацій. Людський капітал охоплює компетентності, креативність, екологічне й соціальне мислення співробітників. У процесі сталого розвитку важливим є не лише створення знань, але й їх ефективне використання у проєктуванні ESG-стратегій.

Обмін знаннями (knowledge-sharing) є ключовим елементом формування корпоративної культури, орієнтованої на сталий розвиток. Успішні ESG-компанії активно впроваджують системи внутрішньої комунікації, навчання персоналу, формальні та неформальні методи обміну інформацією. Knowledge-sharing сприяє залученню працівників до реалізації ESG-ініціатив, формує екологічну свідомість та соціальну відповідальність. Важливою складовою ESG-культури є принцип «learn-adapt-transform», що передбачає постійне навчання, адаптацію до змін і технологічну інтеграцію.

Сучасні ESG-корпорації використовують цифрові платформи, системи штучного інтелекту, хмарні технології та інструменти бізнес-аналітики для формування інтегрованих knowledge-моделей. AI допомагає структурувати великі обсяги інформації, прогнозувати ESG-ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Big Data дозволяє аналізувати дані щодо енерговитрат, соціального впливу та корпоративної ефективності. Використання платформ корпоративного навчання, систем електронного документообігу та блокчейну підвищує прозорість і підтримує відповідність ESG-стандартам.

Трансформація управління сталим розвитком в ESG-корпораціях передбачає інтеграцію інноваційного менеджменту у стратегічне планування. Формування ESG-стратегії базується на системному аналізі екологічних, соціальних та управлінських ризиків, а також на впровадженні технологічних та організаційних інновацій. Інноваційний менеджмент дозволяє визначити пріоритети сталого

розвитку, оптимізувати ресурси та створити довгострокову цінність для стейкхолдерів. Ключовими етапами є оцінка поточного стану бізнесу, визначення ESG-цілей, розробка програм інноваційних рішень та їх поетапне впровадження з урахуванням адаптивних моделей управління.

ESG-звітність стає не лише інструментом зовнішньої прозорості, але й внутрішнім механізмом управління. Інтегрована звітність поєднує фінансові та нефінансові показники, дозволяючи компаніям оцінювати ефективність ESG-ініціатив, приймати рішення на основі даних та коригувати стратегії. Стандарти GRI, SASB, TCFD та CSRD забезпечують системність збору інформації, порівнянність показників та відповідність міжнародним вимогам [4].

Модель ESG-driven management передбачає інтеграцію ESG-факторів у всі рівні управління компанією. Основні компоненти моделі включають: стратегічне планування на основі ESG-пріоритетів; управління знаннями та обмін досвідом у межах організації; використання цифрових платформ для моніторингу ESG-показників; механізми управління змінами та залучення персоналу; системи оцінки ефективності та KPI, орієнтовані на сталий розвиток. Ця модель забезпечує синергію між інноваціями, знаннями та ESG-стратегією, створюючи основу для довгострокової стабільності та конкурентної переваги.

Для оцінки результативності ESG-менеджменту використовуються як фінансові, так і нефінансові показники. До ключових індикаторів належать: Sustainability Index – інтегрований показник сталості бізнес-процесів; Carbon Footprint – рівень викидів парникових газів та ефективність екологічних заходів; SDG-linked KPI – показники відповідності Цілям сталого розвитку ООН; інші внутрішні KPI, що відображають ефективність управління ризиками, соціальну відповідальність та якість корпоративного управління.

Використання комплексної системи показників дозволяє оцінити прогрес у реалізації ESG-стратегії, приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Для ілюстрації ефективності впровадження ESG-стратегії та knowledge-підходів розглянемо практику міжнародної корпорації Microsoft, яка є прикладом інтеграції інноваційного менеджменту та управління знаннями у сталий розвиток. Microsoft активно впроваджує ESG-принципи, зокрема у сфері екології, соціальної відповідальності та корпоративного управління. Компанія оголосила мету стати карбон-негативною до 2030 року та інвестує в відновлювані джерела енергії й технології зменшення викидів. Соціальні ініціативи включають розвиток цифрових навичок для мільйонів людей, підтримку рівності та інклюзії на робочому місці. Управлінські практики охоплюють прозору систему звітності, антикорупційні політики та етичне ведення бізнесу. Microsoft використовує AI, Big Data та хмарні платформи для моніторингу ESG-показників та управління ресурсами. Knowledge management реалізується через внутрішні корпоративні платформи, які дозволяють співробітникам обмінюватися досвідом, отримувати доступ до навчальних програм і даних щодо ESG-проектів. Інноваційні підходи включають застосування AI для прогнозування екологічних ризиків і оцінки ефективності програм соціальної відповідальності. Це дозволяє компанії швидко адаптувати стратегії до нових викликів. Ефективність ESG-ініціатив Microsoft оцінюється за допомогою

комплексних KPI: Carbon Footprint, Sustainability Index, соціальні та управлінські метрики. Регулярні інтегровані звіти демонструють поступове зниження викидів, підвищення рівня інклюзії та прозорості корпоративного управління. Knowledge-та інноваційні системи сприяють оптимізації ресурсів, підвищенню продуктивності та формуванню культури сталого розвитку серед співробітників. Досвід Microsoft показує, що поєднання ESG-стратегії з інноваційним менеджментом і knowledge-підходами забезпечує довгострокову стабільність та конкурентні переваги корпорації [5].

У результаті проведеного дослідження встановлено, що інтеграція інноваційного менеджменту та knowledge-моделей у систему ESG-корпорацій є ключовим фактором забезпечення сталого розвитку підприємств. ESG-концепція, що поєднує екологічну, соціальну та управлінську відповідальність, дозволяє формувати довгострокові стратегії, підвищувати інвестиційну привабливість та зміцнювати корпоративну репутацію [3].

Перспективи діджиталізації у сфері ESG включають впровадження AI, Big Data, блокчейну та хмарних платформ для збору, аналізу та управління інформацією про екологічні, соціальні та управлінські показники. Використання цифрових інструментів дозволяє підвищити точність прогнозування, своєчасність управлінських рішень та прозорість звітності. Knowledge-менеджмент у поєднанні з інноваційним підходом формує культуру постійного навчання, що сприяє гнучкості компаній у динамічному середовищі.

Для удосконалення ESG-менеджменту пропонується: інтегрувати ESG-цілі у стратегічне планування та корпоративну культуру; впроваджувати системи knowledge management для структуризації та ефективного використання знань; застосовувати цифрові технології для моніторингу KPI та оцінки результативності ESG-ініціатив; підтримувати постійний розвиток компетенцій персоналу та заохочувати участь співробітників у ESG-проектах; здійснювати регулярну інтегровану звітність з метою підвищення довіри стейкхолдерів.

Таким чином, комплексна інтеграція ESG-принципів, інноваційного менеджменту та knowledge-підходів забезпечує ефективну трансформацію корпоративного управління, сприяє стійкому розвитку та формує конкурентні переваги як на національному, так і на міжнародному рівні.

ДЖЕРЕЛА

1. Європейська комісія. Директива щодо корпоративної звітності з питань сталого розвитку (CSRD). 2023. URI: https://finance.ec.europa.eu/corporate-sustainability-reporting_en (дата звернення: 25.11.2025).
2. Мацука В.М. ІНВЕСТУВАННЯ У СТАЛИЙ РОЗВИТОК. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць*. Випуск 159 (спецвипуск). Ч.1 К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, 2024. С.44-46.
3. European experience in the use of digital technologies in the economy: collective monograph / edited by A. V. Cherep, I. M. Dashko, Yu. O. Ohrenych, O. H. Cherep, V. M. Helman. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. 326 p.

4. Global Reporting Initiative (GRI). Стандарти GRI. 2023. URI: <https://www.globalreporting.org> (дата звернення: 25.11.2025).
5. Microsoft. Звіт зі сталого розвитку 2023. URI: <https://www.microsoft.com/sustainability> (дата звернення: 25.11.2025).

Машталір К.В.,
здобувач освітньо-професійного ступеня
фаховий молодший бакалавр
Науковий керівник: **Фабіянська В.Ю.,**
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ФІЛІЙ І ПРИНЦИПІВ РОБОТИ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ «ВЕЛИКОЇ ЧЕТВІРКИ» У СИСТЕМУ ВІТЧИЗНЯНОГО АУДИТУ

«Велика четвірка» – це чотири найбільших у світі компаній, що надають аудиторські і консалтингові послуги майже по всьому світі. До цієї групи входять такі компанії: PricewaterhouseCoopers (ПрайсВатерхаусКуперс), Deloitte (Делойт), Ernst & Young (Ернст енд Янг) та KPMG (КаПіеМДжі).

«Велика четвірка» прийшла в Україну у 1990-ті роки, коли країна здобула незалежність, а економіка перебувала в стані трансформації. Відкриття представництв у Києві стало важливим етапом адаптації міжнародних стандартів аудиту та фінансової звітності в Україні. Компанії швидко налагодили співпрацю з великими державними підприємствами та міжнародними інвесторами, допомагаючи їм пристосуватися до нових ринкових умов. Вже на початку 2000-х років, «Велика четвірка» стала важливою складовою українського ринку аудиторських послуг.

Отже, основними етапами розвитку діяльності фірм «Великої четвірки» в Україні можна виділити (рис. 1).

- «1990-ті: Встановлення представництв у Києві та поступове розширення присутності в інших регіонах. Першочергова увага приділялась аудиторським послугам для великих корпорацій, транснаціональних компаній та банківського сектору. Компанії сприяли розвитку українського законодавства щодо аудиту та фінансової звітності, надавали консультації уряду та бізнесу щодо адаптації до світових стандартів;

- 2000-ні роки: Впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та підготовка українських компаній до роботи на міжнародних ринках капіталу. Велика четвірка допомагала запроваджувати корпоративне управління, внутрішній аудит та контролінг. Зросла роль аудиту в забезпеченні прозорості фінансової звітності державних та приватних компаній;

- 2010-ті роки: Компанії «Великої четвірки» активно впроваджували цифрові технології в аудиті, почали використовувати аналітику даних та автоматизацію процесів. Вони розробляли комплексні рішення для управління ризиками та відповідності нормативним вимогам, що стало актуальним в умовах економічної нестабільності та змін у законодавстві;

- 2020-ті роки: В умовах цифрової трансформації компанії інвестують у технології штучного інтелекту, автоматизації та кібербезпеки. Послуги стають все більш спеціалізованими, включаючи аудит з використанням великих даних, управління ризиками та кіберзахист» [1].

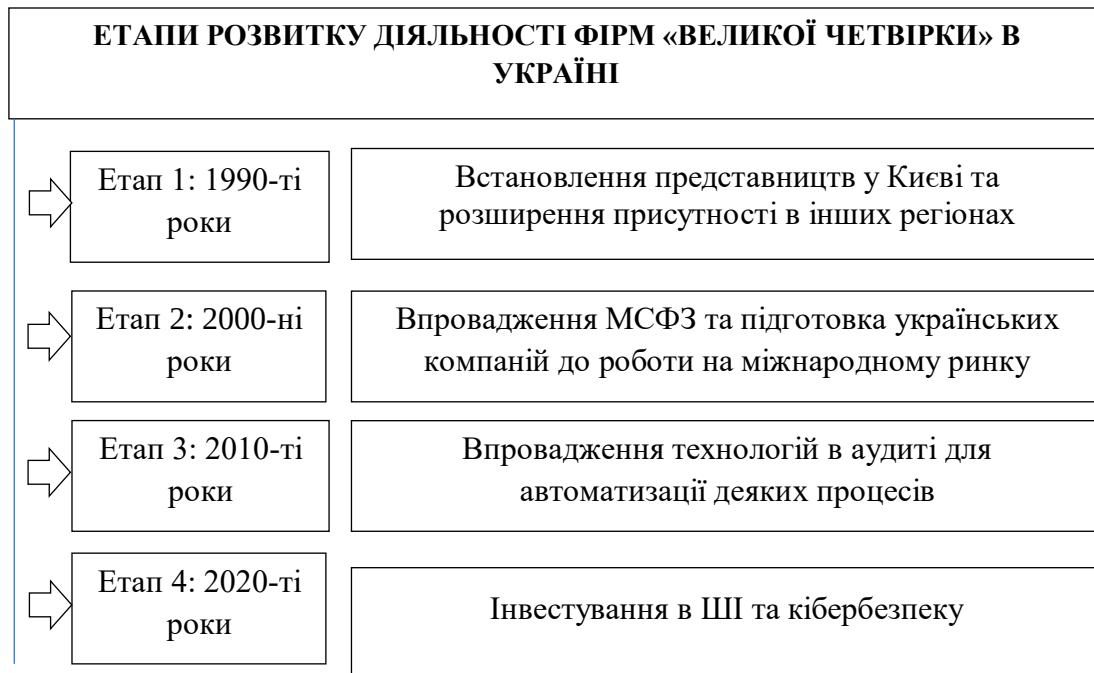

Рис. 1. Етапи розвитку діяльності фірм «Великої четвірки» в Україні
Джерело: сформовано автором

«Велика четвірка» має значний вплив на підвищення стандартів якості аудиту в Україні. Основними аспектами цього впливу можна визначити:

- «Впровадження міжнародних стандартів аудиту (МСА) та міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), що забезпечують прозорість та достовірність звітності;
- Інвестиції у підготовку висококваліфікованих кадрів через сертифікаційні програми та постійне навчання (FCCF, CPA, CIMA);
- Впровадження інноваційних технологій, таких як аналітика даних, ІІІ, та автоматизація процесів, що знижують ризик помилок та шахрайства;
- Підвищення прозорості та етики, формування культури відповідальності та дотримання етичних норм;
- Стимулювання розвитку ринку аудиту через конкуренцію та встановлення високих стандартів якості» [1].

«Велика четвірка» чинить суттєвий вплив на український ринок аудиту, сприяючи поліпшенню прозорості бізнесу та активному залученню іноземних інвестицій. Це стає можливим завдяки адаптації українських компаній до міжнародних стандартів, що у свою чергу, підвищує їх довіру на глобальному рівні. Зачну роль ці компанії відіграють у формуванні сильної професійної спільноти аудиторів та фінансистів, об'єднуючи експертів, які впроваджують кращі практики в національне середовище.

Дотримання високих етичних стандартів, яке є характерним для «Великої четвірки», сприяє зниженню рівня корупції та зменшенню ризиків у бізнес-середовищі, створюючи більш передбачувану та безпечну економічну атмосферу. Водночас ці компанії активно впроваджують сучасні технології та інновації у фінансовий сектор, що стимулює його динамічний розвиток. Важливим напрямом їх діяльності є і вдосконалення законодавчої бази – завдяки експертній підтримці уряду та професійним рекомендаціям, регуляторна система поступово набуває більшої відповідності світовим вимогам.

У контексті якості аудиту «Велика четвірка» має додатковий вплив, зокрема у вдосконаленні методик аудиту та контролі якості на основі найкращих міжнародних практик. Це забезпечує проведення аудитів на міжнародному рівні, відкриваючи українським компаніям двері до зовнішніх ринків і надійних партнерств. Не менш важливою є їх освітня діяльність – регулярне проведення тренінгів і семінарів для аудиторів сприяє підвищенню професійної кваліфікації фахівців і загальному зростанню якості послуг у галузі.

Завдяки цим факторам компанії «Великої четвірки» ефективно сприяють вирішенню ключових проблем українського аудиторського ринку, таких як недостатня прозорість і нерівномірний рівень якості послуг. Їх діяльність не лише забезпечує впровадження міжнародних стандартів, а й формує культуру доброчесності, професіоналізму та відкритості, що є важливою основою для сталого розвитку бізнесу в Україні.

ДЖЕРЕЛА

1. Машталір К. Текст створений за допомогою штучного інтелекту та відредагований автором. ChatGPT [GPT-4o mini]. 2025. URL: <https://chatgpt.com/c/67e97027-d11c-8012-8cfd-9637cfb0176f> (дата звернення: 29.11.2025).

Мікітас С. Г.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня II курсу
ННІ економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Науковий керівник – Курган Н. В.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення в Україну спричинило низку глобальних проблем. За умов військового стану відсутність належної безпекової ситуації, зниження економічної стійкості держави, значна інфляція, релокація бізнесу та скорочення кількості робочих місць потенційно призводять до демографічної кризи. З кожним днем все більше людей потребують пенсійного забезпечення, тоді як число зайнятих скорочується, що лише підсилює зниження валового внутрішнього продукту. Усі вказані чинники напряду впливають на збільшення видатків Пенсійного фонду України.

В Україні з 2004 р. триває реформування системи пенсійного забезпечення задля її удосконалення. Серед іншого, триваюча модернізація відкрила для громадян можливість недержавного добровільного пенсійного страхування. Згідно із Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення», цей вид страхування передбачає добровільну участь, що в майбутньому забезпечить особам додаткові, до загальнодержавних, виплати [1].

Попри те, що зміни в законодавстві відбулись більше 20 років тому, недержавні пенсійні фонди (далі – НПФ) досі не використовуються значною мірою. Станом на 30.06.2025 р. в Україні офіційно зареєстровано 57 НПФ. Ця кількість фондів наразі обслуговує лише 887,9 тис осіб, що становить менше ніж 3%, від усього зайнятого населення [2].

Які саме виклики та проблеми стоять перед НПФ, і чому вони досі не набули широкої підтримки у населення? Звертаючись до сучасних науковців, можна отримати вичерпний список причин та чинників. Шалашенко А. М., стверджує, що низький попит на послуги НПФ обумовлюється низьким рівнем довіри громадян та незначним наглядом держави за правомірністю діяльності цих фондів [3]. Пузирьова П. В. вважає, що основною проблемою є низька купівельна спроможність громадян, що зменшує їхні можливості робити заощадження. Ще авторка вказує на недостатню прозорість діяльності НПФ [4]. Нагайчук Н., Третяк Н., Якушев О. наголошують, що НПФ є перспективним сектором економіки, але його розвитку заважає передусім низька пенсійна грамотність населення, яка є ключовим елементом соціальної стабільності [5].

Окрему увагу необхідно приділити деяким ознакам функціонування НПФ. Основною відмінністю цих організацій від Пенсійного фонду України є те, що у недержавних фондах громадяни заощаджують впродовж життя, собі на старість самостійно. Проте, окрім того, що особа самостійно визначає розмір щомісячних

внесків, що безпосередньо впливатиме на розмір виплат в майбутньому, паралельно на заощаджену суму накопичуються відсотки від інвестиційного доходу. Наприклад, якщо щомісячні внески становлять 5 000 гривень, то, відповідно, за рік буде накопичено 60 000 гривень і додатково відбудеться нарахування відсотків від інвестиційної діяльності. Щодо вибору найбільш вигідного портфелю інвестицій, фізичним особам не потрібно обирати його самостійно, оскільки це один із основних напрямків діяльності НПФ. Інвестиції спеціально обираються з помірним ризиком, щоб забезпечити гарантії громадянам та бути більш привабливим для потенційних учасників. Також на відміну від обов'язкового загальнодержавного пенсійного забезпечення, в НПФ наявний вибір того, як саме будуть здійснюватися виплати: частинами щомісяця чи отримання всієї накопиченої суми одноразово.

Як і у кожній інституції у НПФ є як свої переваги так і недоліки. Щодо позитивних аспектів: якщо особа обирає отримувати щомісячні виплати від НПФ, то вона продовжить отримувати відсотки від інвестиційної діяльності організації, тобто збільшуватиме свої залишкові активи. Якщо учасник НПФ несвоєчасно виконає внесок платежу, то він не отримає за це штрафних санкцій. Беручи до уваги мінус даних фондів, варто зазначити, що не є можливим як створення заощаджень в будь-якій іноземній валюті, так і закриття пенсійного рахунку – доступний варіант замороження або його перенесення до іншого НПФ.

Варто зупинитись і на переліку функцій НПФ, оскільки він є досить вичерпним. Основною функцією є акумулювання коштів вкладників та проведення інвестиційної діяльності задля збільшення активів учасників НПФ. Оприлюднення звітності щодо прибутковості компанії та джерел і ризиковості інвестиційної діяльності. Керування особистими кабінетами вкладників, де останні можуть контролювати та моніторити свої вкладення. Виконання цих функцій є принципово важливим, оскільки це забезпечує більшу прозорість діяльності НПФ, та значно підвищує рівень довіри населення.

Задля того, щоб вибрати найбільш надійний та стабільний НПФ варто звертати увагу на походження фонду, з якого року він активно діє на ринку, які наявні відгуки, чи є високими показники прибутковості порівняно з іншими подібними організаціями в Україні, в які саме активи і з яким ступенем ризику НПФ інвестує кошти вкладників тощо. Проте, з огляду на мінливе сьогодення та значну нестабільність національної економіки, доцільним є і диверсифікація ризиків. Іншими словами, ніхто не здатен передбачити майбутнє, отже найбільш раціональним рішенням є обрати декілька різних, у своїй інвестиційній діяльності НПФ, та розподіляти свої внески між ними рівномірно. За таким варіантом, навіть якщо якийсь фонд і не матиме змоги виплатити усі накопичені кошти, решта фондів продовжуватимуть виконувати свої зобов'язання стабільно [6].

Вбачається, що у теперішній час основними причинами недостатньої розвинутості НПФ в Україні є низька проінформованість громадян та значний дефіцит їхньої довіри до недержавних організацій. Також великою мірою на рішення людей впливає інфляція національної валюти, спричинена економічної

нестабільністю. Адже в умовах війни з кожним днем у населення залишається все менше коштів, які б вони могли відкласти, задля створення заощаджень.

На думку автора, одним із шляхів вирішення окресленої проблеми є створення доступного, простого та єдиного для користувачів електронного ресурсу. Рівень проінформованості та пенсійної грамотності суспільства пропонується підвищити, впровадивши на державному рівні єдиний зручний та зрозумілий для кожного громадянина інформаційний інтернет-ресурс, який міститиме актуальні дані про всі чинні недержавні пенсійні фонди, посилання на їх офіційні сайти, сертифікати на дозвіл їх офіційної діяльності, відповіді на найбільш поширені запитання та забезпечуватиме гарячу лінію із фахівцями.

Розвиток НПФ безпосередньо є складовою розвитку макроекономічної стабільності держави. Зумовлюється це тим, що чим більшим попит на НПФ серед суспільства, тим більша кількість таких фондів буде відкриватись. І це призведе до того, що збільшиться кількість неризикованого інвестування, що напряду вплине на розвиток та стабілізацію національної економіки шляхом збільшення робочих місць та збільшення швидкості обороту коштів.

Таким чином, розвиток недержавних пенсійних фондів є необхідним як для громадян, зацікавлених у забезпеченні гідного рівня життя у майбутньому, так і для держави, адже це підвищить стабільність національної економіки.

ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 р. № 1057-IV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
2. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.06.2025: аналітичний звіт. – URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/npf_2_kv-2025.pdf
3. Шалашенко А.М. Розвиток недержавних пенсійних фондів: кваліфікаційна робота. С. 68 – 72. – URL: <http://rp.onmu.org.ua/handle/123456789/4660>
4. Пузирьова П. В. Сутність та значення діяльності основних учасників недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 2 (284). С. 83-98.
5. Нагайчук Н., Третяк Н., Якушев О. Соціально-економічні дослідження сучасного стану недержавного пенсійного забезпечення в умовах воєнної реальності України. *Збірник наукових праць Черкаського технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2024 №73(2). С.100-103.
6. Що таке НПФ і як вони працюють: інтернет ресурс. URL: <https://minfin.com.ua/ua/invest/npf/>

Мудрик Д.М.,
здобувач ступеня магістра
Ахновська І.О.,
к.е.н., доц., доцент кафедри підприємництва,
корпоративної та просторової економіки
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ КРІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Оптимальне використання фінансових ресурсів підприємства безпосередньо впливає на зростання фінансових результатів підприємства. Дослідження напрямів підвищення ефективності використання ресурсів підприємства допомагає ідентифікувати невикористані можливості, знаходити «вузькі місця», впроваджувати заходи з оптимізації використання ресурсів, обґрунтовувати управлінські рішення.

Пошуком підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства займалися такі вітчизняні вчені як І. Ахновська, Г. Даценко, К. Закордонець, О. Кудирко, Є. Лисений, І. Лобачева, П. Панасюк, О. Шуміло та інші, проте на сьогодні майже відсутні дослідження, присвячені саме фінансовим ключовим показникам ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад використання фінансових ключових показників ефективності суб'єкта господарювання.

В умовах диджиталізації підприємства з більшим та кращим рівнем ресурсів є більш успішними у порівнянні з тими, які не мають такого рівня. Ефективність діяльності підприємства залежить від різних факторів – як внутрішніх, так і зовнішніх. Сукупність фінансів у розпорядженні підприємства, що є первинним ресурсом для досягнення поставлених цілей називаються фінансовими ресурсами. Класифікація фінансових ресурсів підприємства представлена у табл. 1.

Таблиця 1 – Класифікація фінансових ресурсів підприємства

№	Класифікаційна ознака	Види ресурсів
1	За приналежністю до підприємства	Власні, запозичені, залучені
2	За стадією утворення	Початкові, державні, акціонерні, приватні
3	За правом власності	Власні (акціонерний капітал, приватний, пайовий), позикові
4	За терміном використання	Вкладені та використані
5	За часовим лагом	Довгострокові та короткострокові
6	За метою використання	Цільові та універсальні
7	За напрямом розподілу	фонд відшкодування, споживання, накопичення

Джерело: систематизовано авторами за [1,2,3]

Існує низка показників для оцінки ефективності використання ресурсів підприємства, серед яких велике значення мають ключові показники ефективності

(KPI), які використовуються для вимірювання рівня ефективності (продуктивності, результативності) та з метою прийняття рішень і дозволяють підвищити загальну ефективність діяльності підприємства у процесі інвентаризації ресурсів підприємства, показників та цілей. Ключові показники ефективності (KPI) являють собою вимірювані числові або коефіцієнтні показники для аналізу та оцінки досягнення стратегічних цілей підприємства, ефективності використання його ресурсів та допомагають відстежувати прогрес у досягненні стратегічних та оперативних цілей, виявляти недоліки управління та вузькі місця у використанні ресурсів і виробничої потужності та приймати ефективні рішення.

Всі ключові показники ефективності (KPI) умовно можна розділити на дві великі групи:

- фінансові (в основі яких є чистий прибуток, операційний прибуток, валовий прибуток, показники рентабельності, дохід підприємства);
- нефінансові (рівень задоволеності споживачів, час втілення проєктів, кількість нових клієнтів у воронці продажів, коефіцієнт клікабельності сайту чи соціальних мереж, вартість ліда, якість послуг тощо).

Функції фінансових ключових показників ефективності наведено у табл. 2.

Таблиця 2 - Функції фінансових KPI

Функція	Характеристика
Оцінка результативності	дозволяють оцінити успішність виконання поставлених завдань
Вимірювання прогресу	показують рух до досягнення цілей за певний період часу
Виявлення проблем	допомагають вчасно виявити неефективні процеси та сфери, де потрібно зосередити ресурси
Прийняття рішень	надають дані для прийняття обґрунтованих управлінських рішень
Мотивація та контроль	допомагають контролювати роботу та мотивувати співробітників на досягнення конкретних результатів

Джерело: систематизовано авторами за [1,2,3]

Показники ефективності часто використовуються для оцінки отримання вигоди від складних величин, таких як зобов'язання. Всі показники ефективності можна класифікувати за наступними ознаками (табл. 3).

Таблиця 3 – Класифікація фінансових KPI

Ознаки класифікації	Показники ефективності
За рівнем управління	Стратегічні (для довгострокових цілей) та оперативні (для щоденних поточних завдань)
За напрямком	Ліквідності, платоспроможності, оборотності, рентабельності, автономії
За змістом	Результативні, продуктивні, функціональні
За типом завдання	Цільові, процесні, проєктні
За часом та стратегією	Глобальні та локальні
За економічною сутністю показників	Функціональні, продуктивні

Джерело: систематизовано авторами за [1,2,3]

Основними принципами впровадження фінансових ключових показників ефективності є наступні:

- принцип керованості та контролюваності передбачає, що ресурси мають бути виділені на управління, результат має бути контрольованим;
- принцип партнерства передбачає, що успішне вирішення завдання підвищення продуктивності вимагає встановлення ефективного партнерства між усіма зацікавленими особами;
- принцип перенесення зусиль на головні напрямки;
- принцип інтеграції процесів оцінки показників, звітності та підвищення продуктивності;
- принцип узгодження виробничих показників зі стратегією.

Для впровадження фінансових КРІ необхідно послідовно слідувати наступним етапам:

Етап I. Здійснення передпроектних робіт, що включає отримання схвалення і підтримки керівництва, ініціювання та планування проекту, створення проектної групи, проведення передпроектних досліджень.

Етап II. Розробка методологічної системи фінансових КРІ, що включає оптимізацію та узгодження організаційної структури, розробку методичної моделі, запровадження процесу управління підприємством на основі КРІ, розробка системи нормативної документації.

Етап III. Розробка інформаційного забезпечення фінансових КРІ, що включає розробку технічного завдання для налаштування інформаційної системи, програмування інформаційної системи, навчання користувачів, проведення дослідної експлуатації.

Етап IV. Завершення проекту та введення системи фінансових КРІ.

При розробці та впровадженні системи ключових показників ефективності в діяльність підприємства необхідно акцентувати увагу на зміні корпоративної культури, розробці цілісної стратегії розвитку, пояснення персоналу щодо впровадження ключових показників ефективності, ідентифікації показників, розробці структури звітності, координації та регулярному перегляді фінансових КРІ.

При впровадженні ключових показників ефективності керуються правилом «десять / вісімдесят / десять», що полягає в наступному: підприємство має мати близько 10 ключових показників результативності, до 80 виробничих показників та 10 показників фінансової ефективності.

Фінансові КРІ досліджують різні аспекти їхнього використання з метою оцінки ефективності бізнесу. Це фінансові метрики, що дозволяють зрозуміти, наскільки діяльність підприємства наближається до реалізації стратегічних цілей. В якості таких показників здебільшого розглядаються рентабельність активів, рентабельність капіталу, рентабельність інвестицій, рентабельність продажів, прибуток на 1 грн основних засобів, маржинальність валового прибутку, маржинальність чистого прибутку тощо.

Фінансові КРІ випередження є змінними, можуть допомогти визначити довготривалі тенденції та передбачити успішні майбутні результати бізнес-

процесів, дозволяють керувати ситуацією у межах звітного періоду для досягнення заданих результатів після завершення цього періоду та можуть бути процесними і проектними. Фінансові КРІ відставання аналізують поточну ефективність бізнесу в певному виді діяльності з минулими показниками. І перші, і другі аналізують те, що відбулося або що відбудеться. Основними причинами впровадження фінансових КРІ є оцінка ефективності, виявлення слабких місць, прозорість та контроль, планування та розвиток.

Отже, системи оцінки ефективності є ключовим інструментом, який підприємство використовує для втілення бізнес-стратегії у результати, маючи вплив на фінансові показники, продуктивність персоналу, якість продукції, рівень задоволеності клієнтів. Ефективні системи оцінки ефективності повинні мати чіткий процес, чіткі ролі і чіткі та зрозумілі терміни впровадження.

ДЖЕРЕЛА

1. Ахновська І.О., Панасюк П. Алгоритм антикризового управління підприємством в умовах економіки мінімального контакту. *Інфраструктура ринку*. Вип. 62. 2021. С.49-54. <https://doi.org/10.32843/infrastructure62-9>

2. Лобачева І., Даценко Г., Кудирко О. Моделювання ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. №7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-09-01>

3. Шуміло О.С., Закордонець К.А., Лисений Є.В. Ключові показники ефективності (КРІ) – вимір успіху підприємницької діяльності. *Економічний простір*. 2024. №195. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.195.8-13>

Науменко О.А.,
здобувач ступеня бакалавра
Казак О.О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах розвитку цифрової економіки підприємницькі структури стикаються зі зростанням фінансових ризиків, пов'язаних із волатильністю ринку, зростанням конкуренції, ускладненням регуляторних вимог, інфляційними коливаннями, підвищенням рівня кіберзагроз і технологічних трансформацій. Підприємства вимушені адаптувати бізнес-моделі до нових умов, використовуючи цифрові інструменти для зменшення невизначеності та підвищення ефективності управління. Цифровізація бізнес-процесів дає змогу посилити аналітичні можливості та забезпечити високу швидкість прийняття рішень у середовищі підвищених ризиків, забезпечуючи таким чином не лише ефективне прогнозування та мінімізацію можливих фінансових втрат внаслідок підвищення прозорості, керованості та стійкості підприємств зокрема, але й сталий фінансовий розвиток в цілому [1; 2].

Метою дослідження є обґрунтування ролі цифровізації як інструменту управління фінансовими ризиками та визначення її практичних механізмів у підприємницькій діяльності.

У фінансовому секторі економічної діяльності підприємства цифровізаційні процеси трансформують підходи до управління фінансовими ризиками, формуючи нові моделі взаємодії між інформаційними системами, персоналом і зовнішнім середовищем. Інструменти штучного інтелекту, машинного навчання, великих даних, хмарних сервісів та блокчейн-технологій дозволяють створювати інтелектуальні системи оцінки ризиків, автоматизувати контроль фінансових операцій, підвищувати точність прогнозування та уникати людських помилок. Такий підхід формує ефективнішу екосистему управління ризиками, що відповідає принципам оперативності, адаптивності та стійкості до зовнішніх шоків [3]. Згідно з дослідженнями Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), підприємства, що впроваджують цифрові інструменти управління фінансами, демонструють вищий рівень адаптивності до кризових явищ, а також зниження чутливості до коливань макроекономічного середовища [4]. Цифровізація створює передумови для формування інтегрованих систем управління ризиками, здатних забезпечити своєчасне виявлення потенційних фінансових загроз.

До ключових цифрових технологій, що використовуються у ризик-менеджменті, належать: ERP-системи (SAP, Microsoft Dynamics), CRM-платформи, Business Intelligence (Power BI, Tableau), Big Data-аналітика, Machine Learning та

штучний інтелект, блокчейн, хмарні сервіси та IaaS/PaaS-рішення, системи кіберзахисту та SOC-платформи.

Класифікація фінансових ризиків та можливості їх зниження через цифровізацію представлені в табл. 1.

Таблиця 1.

Види фінансових ризиків та цифрові механізми їх зниження

Вид ризику	Причини	Цифрові інструменти	Ефект
Кредитний	Неплатоспроможність контрагентів	ML-скоринг, аналітика даних	Підвищення точності оцінки
Ліквідності	Нестача коштів	Cash-flow analytics	Оптимізація руху коштів
Кіберризики	Атаки, витоки	SOC, SIEM, Zero Trust	Зміцнення захисту

**Джерело: запропоновано автором за джерелами [1, 4]*

Використання ERP-систем у підприємницькій діяльності забезпечує автоматизацію фінансового обліку та контролю, що сприяє зменшенню ризиків помилок, зловживань і несанкціонованих транзакцій. Аналітичні платформи Business Intelligence дозволяють здійснювати прогнозування фінансових показників на основі актуальних даних, підвищуючи точність планування та управління ліквідністю. Суттєву роль у зниженні фінансових ризиків відіграють технології штучного інтелекту та машинного навчання, які застосовуються для оцінювання кредитоспроможності контрагентів, виявлення шахрайських операцій та аналізу фінансових аномалій [2; 3]. Блокчейн-технології забезпечують прозорість і незмінність фінансових операцій, що значно знижує ризики маніпуляцій та фінансового шахрайства [5]. Окрему увагу слід приділити цифровій безпеці, оскільки кіберзагрози стають одним із ключових джерел фінансових втрат. Впровадження систем кіберзахисту (SIEM, SOC) дозволяє мінімізувати ризики витоку даних і порушення безперервності бізнес-процесів.

Аналітичні дослідження свідчать, що цифровізація позитивно впливає на фінансову стійкість підприємств. За даними консалтингової компанії Deloitte, підприємства, які інтегрували цифрові фінансові інструменти, скоротили операційні витрати в середньому на 20–30 %, а точність фінансового прогнозування зросла на 30–50 % [2].

Порівняльний аналіз діяльності підприємств малого та середнього бізнесу показує, що впровадження автоматизованих систем фінансового контролю зменшує рівень операційних ризиків на 25–40 %. Водночас використання аналітики великих даних сприяє підвищенню якості інвестиційних рішень і зниженню ризиків ліквідності [1; 4]. Таким чином, цифровізація формує ефективний інструментарій для управління фінансовими ризиками у підприємницькій діяльності.

Водночас процес цифрової трансформації фінансового управління супроводжується низкою серйозних викликів. Серед основних можна виділити високі початкові інвестиційні витрати на впровадження цифрових систем, що є критичним бар'єром для багатьох підприємств в умовах обмежених фінансових

ресурсів. Недостатня цифрова грамотність фінансових фахівців вимагає значних інвестицій у навчання персоналу. Особливу небезпеку становлять кіберризики, адже використання штучного інтелекту для оцінки кредитного ризику та прийняття інвестиційних рішень може призводити до системних ризиків, якщо алгоритми є ненадійними або неточними. У разі технічних збоїв чи кібератак фінансові установи можуть втратити можливість оперативного обслуговування, що негативно вплине на їхню репутацію та стабільність [6].

Отже, цифровізація в сучасних мовах господарювання виступає не лише як технологічний тренд, а як стратегічний інструмент управління фінансовими ризиками та сталого розвитку підприємницької діяльності. Інтеграція цифрових технологій у фінансові процеси забезпечує підвищення прозорості управління, точності прогнозування та ефективності контролю фінансових потоків. Результати досліджень підтверджують, що цифрова трансформація сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємств і формуванню довгострокових конкурентних переваг [3; 4]. Незважаючи на суттєві переваги цифровізації, підприємства стикаються з низкою викликів, серед яких: висока вартість технологічного впровадження, недостатній рівень цифрових компетентностей, кіберзагрози, ризики втрати даних, а також потреба у відповідності законодавчим вимогам. Водночас потенційні переваги цифрової трансформації значно перевищують ризики, формуючи підґрунтя для сталого та адаптивного розвитку.

ДЖЕРЕЛА

1. Deloitte. (2022). Global Deloitte Risk Survey 2022. URL: <https://www.deloitte.com/global/en/services/consulting-risk/analysis/global-digital-risk-survey.html> (дата звернення: 21.11.2025)
2. Ніколайчук, В., Бондар, В. (2023). Цифрові трансформації в бізнесі: виклики та можливості для менеджменту. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/279683> (дата звернення: 21.11.2025)
3. Serhii Lysenko, Olha Verba, Viktor Kyrychenko, Vitaliy Gandziuk, Iryna Odobetska. Managing Cybersecurity Risks in the Era of Digital Transformation. *Journal of Information Systems Engineering and Management*. 2025. Вип. 10(2s). С. 416-429. URL: <https://jisem-journal.com/index.php/journal/article/view/330/90> (дата звернення: 26.11.2025).
4. Digitalisation of financial services, access to finance and aggregate economic performance. OECD Economics Department Working Papers No. 1818. 2024. URL: <https://dx.doi.org/10.1787/10c7e583-en> (дата звернення: 20.11.2025).
5. М. Е. Porter, J. Е. Heppelmann. How smart, connected products are transforming competition. Harvard Business Review, 2014. URL: <https://hbr.org/2014/11/how-smart-connected-products-are-transforming-competition> (дата звернення: 20.11.2025).
6. Козьменков М. Г. Використання штучного інтелекту в фінансових установах в Україні: можливості та виклики для екосистеми онлайн сервісів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. № 19. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/download/2025-19-04-04/2025-19-04-04/1717> (дата звернення: 21.11.2025)

Носачова І.О.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор кафедри фінансів
Національного університету "Києво-Могилянська Академія"
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Комерційні банки відіграють ключову роль у функціонуванні фінансової системи держави. В Україні їх значення особливо посилилось у період становлення ринкової економіки, коли саме банки стали основою інфраструктури грошового обігу, кредитування та фінансової стабільності. Ефективність їх роботи безпосередньо впливає на розвиток підприємств, домогосподарств і національної економіки загалом. Сьогодні діяльність банків стрімко трансформується під впливом цифрової економіки. Розвиток фінансових технологій, зростання попиту на дистанційні послуги та зміна поведінки клієнтів формують нову модель функціонування банківських установ. У цих умовах цифрова трансформація стає ключовим чинником конкурентоспроможності та визначає сучасні тенденції розвитку комерційних банків.

Комерційні банки посідають провідне місце серед учасників фінансового ринку та через свою діяльність забезпечують стабільне функціонування економіки. Вони надають суб'єктам господарювання та населенню доступ до фінансових ресурсів, здійснюють платіжне обслуговування й пропонують широкий спектр банківських послуг. Сутність банківської діяльності полягає у виконанні низки ключових функцій – акумуляційної, посередницької та емісійної. Ефективна реалізація цих функцій формує підґрунтя для сталого розвитку не лише окремих банків, а й усієї банківської системи в цілому [1].

Стабільна діяльність банківських установ гарантує надійність фінансових операцій, забезпечує громадянам і підприємствам доступ до фінансових послуг та створює необхідні умови для ефективного функціонування реального сектору економіки [2; 3].

Відповідно прискорення економічного зростання в державі та збільшення обсягів залучених інвестицій залежать від ефективного функціонування банківської системи [4, с. 91].

В умовах цифрової економіки сутність банківської діяльності поступово розширюється за рахунок використання інформаційних технологій.

Сучасний етап розвитку комерційних банків визначається глибокою та системною цифровою трансформацією, яка змінює не лише формати обслуговування, а й саму логіку функціонування банківських установ. Як підкреслюють А. В. Жаворонок та Л. Л. Колотило, поширення електронної комерції, мобільного банкінгу, безготівкових платежів і дистанційних каналів обслуговування сформувало новий тип поведінки клієнтів, які очікують швидких,

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

персоналізованих і технологічно зручних банківських послуг. Відповіддю на ці зміни стало активне впровадження банками рішень на базі big data, штучного інтелекту та хмарних сервісів для підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Згідно з позицією дослідників, саме ці технології сьогодні становлять основу інноваційного розвитку банківської діяльності. В таблиці 1. наведено технології, які наразі починають використовувати комерційні банки [5, с. 337].

Таблиця 1

Сучасні технології, що використовуються комерційними банками

Назва технології	Опис технології
Системи аналітики великих даних та хмарні сервіси	Інструмент для накопичення, інтеграції та аналізу всіх даних незалежно від їх джерела, типу, розміру чи формату. Забезпечує ефективне зберігання та оперативну обробку великих обсягів фінансових даних, покращує доступність, сприяє автоматизації процесів, оптимізує час прийняття рішень, гарантує конфіденційність та цілісність інформації. 73% банківських установ України вже використовують хмарні сервіси.
Штучний інтелект та машинне навчання	Технологія для трансформації фінансового ринку через підвищення взаємодії з клієнтами. Використовується для кредитного аналізу та прийняття рішень, антишахрайства, кібербезпеки, клієнтського сервісу, автоматизації процесів, прогнозування та аналітики. Дозволяє швидко аналізувати великі обсяги даних, виявляти шахрайські транзакції та вдосконалювати кредитну політику.
Дистанційне обслуговування	Дозволяє надавати послуги без безпосередньої присутності у фізичному відділенні банку. Включає інтернет-банкінг та мобільний банкінг. Найпопулярніші операції: перегляд стану рахунку (19%), платіжні операції (18%), операції за особистими рахунками, обмін валюти, отримання виписок, відкриття депозитів, грошові перекази.
Технології електронного підпису	Дані в електронній формі, отримані за результатами криптографічного перетворення, які забезпечують цілісність документів та ідентифікацію автора. Дозволяє банкам затверджувати документи без фізичної присутності клієнта, економить час та забезпечує юридичну силу цифрових документів.

Джерело: побудовано автором на підставі [5, с. 341-343]

Водночас поглиблення цифровізації супроводжується низкою системних викликів: необхідністю посилення кіберзахисту, дефіцитом кваліфікованих ІТ-фахівців, значними витратами на технологічне оновлення та недостатнім рівнем цифрової грамотності населення. Тобто, цифрова трансформація не лише відкриває нові можливості, але й потребує масштабних організаційних та інвестиційних рішень з боку банківських установ [5, с. 344].

Паралельно із внутрішньою модернізацією комерційних банків, також спостерігається зростання сегмента необанків – установ, що працюють виключно онлайн. Саме необанки стали каталізатором технологічного зсуву в галузі, оскільки вони поєднують мінімальні операційні витрати, високу швидкість обробки запитів та максимально автоматизовані бізнес-процеси. Тому активний розвиток необанків

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

став одним із ключових викликів для традиційних комерційних банків, спонукаючи їх переходити до інноваційних форматів роботи, розширювати спектр онлайн-сервісів та впроваджувати сучасні технології дистанційної ідентифікації [6].

Особливого прискорення ці процеси набули після 2022 року. Воєнні події різко підвищили попит населення на дистанційне банківське обслуговування, що змусило банки, посилювати системи захисту. Одночасно зросла кількість кібератак, що актуалізувало питання кіберстійкості та безпеки фінансової інфраструктури. Застосування технологій штучного інтелекту, big data та систем онлайн-ідентифікації принципово змінює роль банківських працівників, структуру зайнятості та моделі управління ризиками в банківській сфері [6].

Разом з тим, поява необанків не означає витіснення класичного банкінгу. Як підкреслюють М. М. Король та Т. А. Пащенко, майбутнє фінансової системи визначатиметься не тим, як банк розпочав свою діяльність, тобто із фізичної мережі чи з цифрової платформи, а його здатністю адаптуватися до змін. Найуспішнішими стають ті установи, які поєднують технологічну гнучкість із фінансовою стійкістю, дотриманням регуляторних вимог та високим рівнем довіри клієнтів. Саме синергія таких характеристик формує нову модель банківської діяльності, де інновації не суперечать надійності, а доповнюють її [7, с. 56].

У такому контексті розвиток необанків і цифрова модернізація комерційних банківських установ не виступають взаємовиключними явищами, а формують взаємопов'язану систему. Необанки задають високий темп технологічних інновацій, демонструючи переваги повністю автоматизованих процесів, швидких онлайн-сервісів та максимально клієнтоорієнтованих рішень. У відповідь на це традиційні комерційні банки активно інтегрують аналогічні цифрові інструменти, водночас зберігаючи масштабність, фінансову стійкість і досвід роботи з різними категоріями клієнтів. В результаті цього формується гібридна модель банківського сектору, де класичні банки переймають інструменти необанків, а необанки інтегрують елементи традиційного банкінгу для підвищення надійності та розширення функціональності.

Отже, сучасні комерційні банки України дедалі більше перетворюються на цифрові фінансові платформи. Конкурентоспроможність банку тепер визначається не лише обсягом капіталу чи мережею відділень, а передусім технологічною гнучкістю, здатністю працювати з великими масивами даних, якістю кіберзахисту та швидкістю адаптації до нових потреб клієнтів. Найуспішнішими стають ті банки, які здатні поєднати надійність класичного банкінгу з інноваційними підходами, забезпечити високий рівень кіберзахисту та відповідати новим потребам клієнтів в умовах сучасних реалій та швидкої зміни технологій.

ДЖЕРЕЛА

1. Качула С., Коткова А. Підвищення ефективності функціонування комерційного банку на фінансовому ринку шляхом мінімізації банківських ризиків. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-82>.

2. Нечипоренко А. В. Діяльність банківських установ на фінансовому ринку України. *Економічний вісник університету*. 2023. № 58. С. 46–53.
3. Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Rekunenko I., Nechyporenko A., Nemsadze G. The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2020. № 15(2). P. 94–104.
4. Гаврилко П. П., Брітченко І. Г. Корпоративні відносини в банківському секторі : фінансові механізми та маркетингові стратегії : монографія. Рівне Новий Сонч : Волин. обереги, 2016. 228 с.
5. Жаворонок А. В., Колотило Л. Л. Розвиток комерційних банків в умовах становлення цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2025. № 3(43). С. 337–346.
6. Маркевич К. Необанки vs традиційні банки: як необанки змінюють фінансову системи. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/neobanky-vs-tradytsiini-banky-iak-neobanky-zminiuiut-finansovu-systemy>.
7. Король М.М., Пащенко Т.А. Необанки та їх вплив на функціонування традиційних банків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. № 56. С. 50–59.

Окопна Г.Б.,
здобувач ступеня магістра
Науковий керівник: **Несторенко Т.П.,**
к.е.н., професор АС, доцент
Бердянський державний педагогічний університет,
м.Запоріжжя, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Із початком російської агресії в Україні майже всі сфери економіки усвідомили необхідність вирішувати проблеми, з якими ніхто не стикався до цього. Страховий ринок не став виключенням, адже неминучими наслідками кожної війни є руйнування та збитки [1, с. 31]. У сучасних умовах страхова діяльність в Україні зазнає суттєвих змін, що зумовлено як внутрішніми трансформаціями економіки, так і зовнішніми викликами, зокрема воєнними діями, глобалізацією та цифровізацією [2, с. 95]. Отже, пропонується навести динаміку показників діяльності страхових компаній (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності страхових компаній в Україні за
період 2021-2024 рр.

Показники	Період				Абсолютне відхилення +,-	
	2021	2022	2023	2024	2022/2021	2024/2023
Кількість зареєстрованих страхових компаній	155	128	101	65	-27	-36
компанії зі страхування життя	13	12	12	10	-1	-2
Кількість укладених страхових договорів, тис. одиниць	131561,90	88003,00	94821,50	90362,12	-43558,9	-4459,38
Активи, млн. грн	64 209,20	70298,30	61938,18	72530,19	6089,1	10592008
Сформовані страхові резерви, млн. грн	36 555,70	41000,60	46781,20	36654,65	4444,9	-10126,55
Валові страхові виплати, млн. грн	17 958,30	13001,40	16867,30	20919,92	-4956,9	4052,62
Чисті страхові виплати, млн. грн.	17 671,04	12810,85	16736,13	18981	-4860,19	2244,87

Джерело: [3-4]

Аналіз даних таблиці 1 свідчить, що у 2022 р. кількість страхових договорів різко скоротилася, що було наслідком падіння економічної активності та міграції населення. У наступні роки відбулося часткове відновлення, однак у 2024 р. показник знову знизився. Активи страховиків також характеризувалися нестабільністю, адже після зростання у 2022 р. вони скоротилися в 2023-му, але у

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

2024-му знову збільшилися, що може вказувати на адаптацію галузі та укрупнення ринку за рахунок поглинання менших компаній. Страхові резерви зросли у 2022–2023 рр., ймовірно через підвищення ризиків, але в 2024 р. різко зменшилися, що може свідчити про зниження частки ризикових договорів. Обсяг валових і чистих страхових виплат упав у 2022 р., однак із 2023 р. почав зростати, що пов'язано з поступовим пожвавленням економіки та збільшенням кількості звернень унаслідок війни.

Загалом страховий ринок України суттєво постраждав, але попри зменшення кількості компаній та договорів, окремі фінансові показники демонструють ознаки стабілізації й часткового відновлення у 2024 р., що свідчить про зміцнення позицій великих страховиків і витіснення ними дрібних учасників ринку.

Наступним доцільно окреслити основні тенденції страхового ринку, однією з яких є цифровізація страхових послуг (рис. 1).

Рис. 1. Характеристика тенденцій розвитку страхового ринку в Україні
Джерело: [1-2; 5]

Слід відзначити, що галузь України поступово переходить до цифрового формату завдяки впровадженню онлайн-сервісів, мобільних додатків та електронних полісів, що робить страхування більш доступним і зручним для клієнтів. Спостерігається зростання попиту на нові види страхування, зокрема життя, медичне, воєнних ризиків та кіберризиків, що пов'язано з підвищенням обізнаності населення та потребою захисту в умовах нестабільності. Водночас посилюється регуляторний контроль і триває адаптація до європейських стандартів, зокрема вимог Solvency II, що спрямовано на підвищення надійності страховиків та ефективний захист прав страхувальників.

Адаптація українських страхових компаній до стандартів ЄС передбачає перехід від мінімальної відповідності вимогам до системних змін у способі ведення бізнесу. Насамперед ідеться про модернізацію управління ризиками відповідно до логіки Solvency II, адже ризики мають не лише рахуватися, а й активно управлятися

з використанням сучасних моделей, валідованих даних і чітких процедур контролю [6, с. 78-79].

Європейський підхід зобов'язує страховиків публікувати деталізовану інформацію про капітал, ризики й результати, зрозумілу для споживачів, інвесторів і наглядача. Для вітчизняного ринку це означає перехід від «мінімальної» нефінансової звітності до повноцінної практики розкриття, що змінює і внутрішні процеси, і ставлення до клієнта. Паралельно Національний банк впроваджує ризик-орієнтований нагляд і підвищені вимоги до капіталу – навантаження для окремих учасників, але й фільтр якості, що підсилює довіру до сектора. Саме тому українським страховим компаніям доцільно переходити до більш ширших та інформативніших фінансових звітів, що дозволить їм скласти гідну конкуренцію своїм європейським партнерам. Отож, пропонується навести стратегію інтеграції українських страхових компаній до європейського ринку (рис.2).

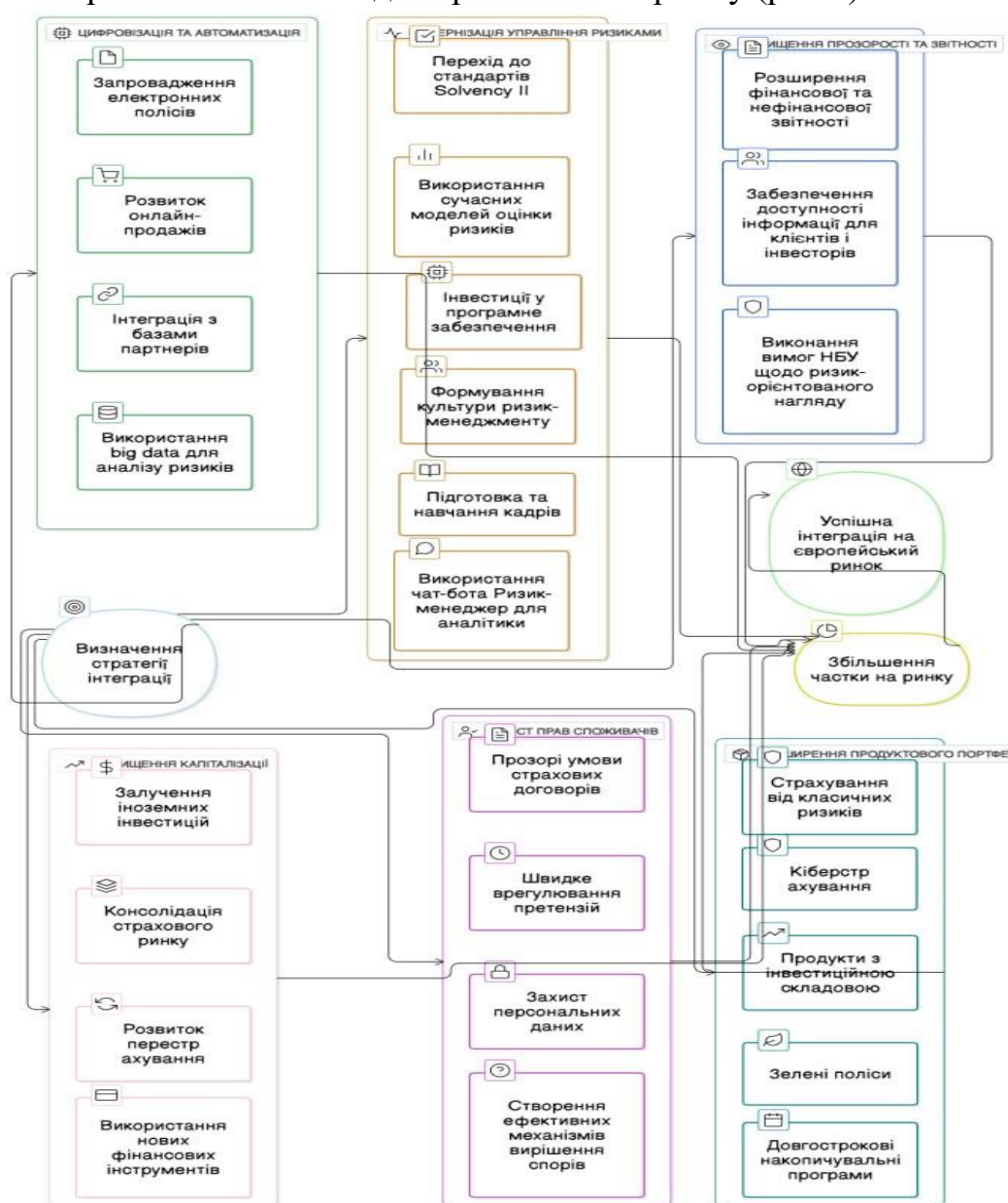

Рис. 2. Комплексна стратегія інтеграції українських СК на європейський ринок
Джерело: створено автором

Отже, що комплексна стратегія інтеграції українських страхових компаній на європейський ринок передбачає не лише технічні зміни, а й глибоку трансформацію бізнес-моделей [7, 8]. Основний акцент слід зробити на модернізації системи управління ризиками, що відповідає вимогам Solvency II, із залученням сучасних інструментів аналізу та навчанням персоналу.

Важливим кроком також стане підвищення прозорості та деталізація звітності, що дозволить підвищити довіру клієнтів і інвесторів. Значну роль у процесі інтеграції відіграватиме цифровізація, яка охоплює впровадження електронних полісів, онлайн-продажів та використання великих даних. Одночасно підвищення захисту прав споживачів має зміцнити позиції компаній на конкурентному ринку. Ключовим викликом залишається низька капіталізація, яку планується долати шляхом залучення інвестицій та консолідації ринку. Додатковим фактором успіху є розширення страхового портфеля новими продуктами, що відповідають європейським тенденціям, зокрема у сфері кібер- та екологічного страхування. Отож, у комплексі ці заходи створюють умови для формування конкурентоспроможних українських страхових компаній, здатних адаптуватися до вимог ЄС та посилити свою присутність на міжнародному ринку.

ДЖЕРЕЛА

1. Горбачова О., Петрова А. Цифровізації страхового ринку України: основні проблеми та перспективи в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток економіки*, (2 (53), 29-36. 2025. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-4>
2. Шірінян А. А., Шірінян Л. В. Страховий ринок, ринок страхування і ринок страхових послуг: наукові погляди, нове розуміння і визначення. *Облік і фінанси*. 2024. № 1(103). С. 93-101
3. Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. *Національний банк України*. 2025 URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата звернення 29.11.2025)
4. ТОП 25 Рейтинг страхових компаній. 2025. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/24/9/10> (дата звернення 29.11.2025)
5. Корнилюк Р. Як змінюється ринок страхування в Україні. *Економічна правда*. 2022. 26 січня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/26/681790/> (дата звернення 30.11.2025)
6. Супрун Н. В., Петрішина Т.О. Проблеми впровадження системи Solvency II у діяльність українських страхових компаній. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22. Ч. 3. С. 77-83.
7. Несторенко Т.П., Сердюк О.В. (2010). Методи оцінки ризику при прийнятті інвестиційних рішень у рекреаційній сфері. *Вісник Сумського національного аграрного університету, серія “Фінанси і кредит”*, 2. С. 171-178.
8. Nestorenko T., Tokarenko O., Nestorenko O. Health-resort industry in Ukraine: The underlying causes of changes. *Ekonomia – Wroclaw Economic Review*. 2018. 24/4. S. 51-63. <https://doi.org/10.19195/2084-4093.24.4.4>

Олексюк І. В.,
здобувач ступеня фахового молодшого бакалавра
Фабіянська В. Ю.,
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Фінансові результати підприємства є одним із ключових індикаторів ефективності його діяльності та конкурентоспроможності. Система їх обліку забезпечує формування достовірної інформації про доходи, витрати та кінцевий результат діяльності, який є основою для прийняття управлінських рішень. Правильно організований облік фінансових результатів сприяє підвищенню прозорості господарських процесів та можливості здійснення об'єктивного контролю [1].

Фінансовий результат визначається як різниця між доходами та витратами підприємства за певний період. Порядок його формування регламентується П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» [2] та П(С)БО 15 «Дохід» [3], які встановлюють правила визнання доходів, їх класифікацію, а також структуру звітності. Важливим елементом цього процесу є облікова політика підприємства, яка визначає підходи до оцінки доходів і витрат та впливає на підсумкові показники.

АТ «Укрпошта» як національний оператор має багатокomпонентну структуру доходів, що включає логістичні, поштові, фінансові та торговельні послуги. Витратна частина формується за рахунок витрат на оплату праці, транспортних витрат, енергоносіїв та адміністративних витрат. Достовірність відображення цих показників забезпечується застосуванням Плану рахунків бухгалтерського обліку, зокрема рахунків 70 «Доходи від реалізації» та 79 «Фінансові результати» [4]. Саме через них здійснюється формування фінансового підсумку діяльності підприємства.

Для узагальнення структури доходів і витрат АТ «Укрпошта» сформовано таблицю 1.

Таблиця 1

Узагальнення структури доходів і витрат підприємства

Показник	Зміст
Основні доходи	Поштові, логістичні, фінансові послуги
Інші доходи	Оренда, реалізація продукції, додаткові послуги
Основні витрати	Заробітна плата, транспортні витрати, енергоносії
Інші витрати	Адміністративні, збутові, інші операційні

Джерело: сформовано автором

Організація обліку фінансових результатів є фундаментальним елементом системи управління підприємством, оскільки саме вона забезпечує формування достовірної, своєчасної та аналітично цінної інформації про результати діяльності. Основні етапи організації обліку фінансових результатів підприємства відображено у таблиці 2.

Таблиця 2

Основні етапи організації обліку фінансових результатів

Етап	Характеристика
1. Формування облікової політики	Вибір методів, принципів, процедур
2. Облік доходів	Визнання, класифікація, документування
3. Облік витрат	Групування за видами, функціями та елементами
4. Розрахунок фінансових результатів	Закриття рахунків доходів і витрат
5. Контроль і аналіз	Перевірка правильності та оцінка результатів

Джерело: сформовано автором

Досліджуючи організацію обліку фінансових результатів на прикладі АТ «Укрпошта» можна побачити, що правильне документування доходів і витрат, дотримання вимог П(С)БО та обраної облікової політики дозволяють формувати об'єктивні показники прибутку або збитку й гарантувати прозорість господарських процесів. Використання рахунків 70, 79 та системи внутрішнього контролю створює умови для своєчасного виявлення порушень, оптимізації витрат та підвищення фінансової дисципліни.

Контроль за формуванням фінансових результатів включає перевірку правильності ведення регістрів, достовірності показників доходів і витрат, а також дотримання облікової політики. Ефективна система внутрішнього контролю дає можливість запобігати помилкам, оптимізувати витрати та забезпечувати фінансову стабільність підприємства.

Організація аналітичної роботи передбачає проведення аналізу рентабельності, оцінку динаміки доходів і витрат, факторний аналіз прибутку та визначення напрямів підвищення ефективності діяльності. Результати такого аналізу дозволяють приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації витрат, удосконалення тарифної політики та розширення послуг.

Висновок. Аналітичний підхід до оцінки фінансових результатів на підприємстві дає можливість не лише встановити рівень рентабельності, але й визначити ключові фактори, що впливають на динаміку доходів та витрат. Результати такого аналізу можуть бути використані для вдосконалення тарифів, запровадження нових послуг, підвищення продуктивності праці та покращення якості логістичних операцій. Таким чином, якісна організація обліку та контролю фінансових результатів сприяє зміцненню конкурентоспроможності АТ «Укрпошта», забезпечує основу для стратегічних рішень і створює передумови для стабільного економічного розвитку підприємства в умовах ринкових трансформацій.

ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення – 30.11.2025).
2. НП(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати»: затверджено Наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99#Text> (дата звернення – 30.11.2025).
3. НП(С)БО 15 «Дохід»: затверджено Наказом Міністерства фінансів України № 290 від 29.11.99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення – 30.11.2025).
4. Річна фінансова звітність АТ «Укрпошта». URL: <https://www.ukrposhta.ua/ua/richni-zvity> (дата звернення – 30.11.2025).

Олійник А. В.,
здобувачка ступеня фахового молодшого бакалавра
Фабіянська В. Ю.,
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ТА ОЦІНКА ЇХ ВПЛИВУ НА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

У господарській діяльності підприємства ключовим ресурсом, що забезпечує безперервність виробничого процесу, є матеріальні засоби - предмети праці та засоби праці. Особливе місце серед них посідають виробничі запаси, тобто матеріальні цінності, які підприємство придбало або виготовило й призначає для використання у виробничому процесі або для інших господарських потреб, але які ще не були передані у виробництво чи реалізовані.

Відповідно до навчальної та фахової літератури, «виробничі запаси - це ресурси, що використовуються у процесі виробничої діяльності як предмет праці та повністю споживаються протягом одного господарсько-операційного циклу, після чого їхня вартість повністю переноситься на вартість готової продукції» [1]. У бухгалтерському аспекті запаси відповідають визначенню активів за умови існування ймовірності отримання майбутніх економічних вигод та можливості достовірної оцінки їхньої вартості.

Виходячи з цього, виробничі запаси можна охарактеризувати такими ключовими ознаками:

- «вони є матеріальними активами підприємства, тобто мають речову форму;
- належать до оборотних активів, оскільки передбачено їх використання в межах одного операційного циклу (або протягом року);
- призначені для забезпечення виробничої діяльності підприємства (сировина, матеріали, паливо, комплектуючі тощо);
- їхня вартість повністю або переважно переноситься на собівартість виготовленої продукції, виконаних робіт чи наданих послуг [3].

Виробничі запаси відіграють важливу роль у функціонуванні будь-якого виробничого підприємства, зокрема такого, як ПАТ «Вінницький олійножировий комбінат». Для забезпечення безперервності виробничих процесів підприємство повинно підтримувати раціональний рівень запасів, запобігаючи як їхньому дефіциту, так і надмірному нагромадженню, що може спричинити заморожування оборотних коштів і погіршення ліквідності. Саме тому питання обліку, контролю та управління виробничими запасами залишаються актуальними, адже вони суттєво впливають на виробничу діяльність, фінансові результати, структуру активів, оборотність та рівень собівартості.

«Ефективна організація обліку й аналізу запасів неможлива без їх чіткої класифікації. Класифікація дозволяє систематизувати запаси за певними ознаками,

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

забезпечити точність аналітичних даних, застосовувати відповідні методи оцінки та оптимізувати їх використання» [2].

Основні ознаки класифікації виробничих запасів [2]:

1. За функціональним призначенням:

- сировина та матеріали;
- напівфабрикати та комплектуючі вироби;
- паливо та енергоносії;
- тара та тарні матеріали;
- запасні частини, інструменти, малоцінні та швидкозношувані предмети.

2. За видом власності або правом користування: власні запаси та матеріальні цінності, що перебувають на підприємстві, але йому не належать (передані в переробку, на відповідальне зберігання тощо).

3. За ступенем завершеності технологічного процесу:

- запаси на початковому етапі (сировина, матеріали);
- запаси у процесі виробництва (матеріали в обробці, напівфабрикати);
- запаси готової продукції як завершальний етап.

4. За строком очікуваного використання чи характером поповнення:

- регулярні запаси;
- сезонні;
- страхові (резервні).

5. За аналітичними ознаками бухгалтерського обліку:

Субрахунки рахунку 20 «Виробничі запаси» — 201 «Сировина та матеріали», 202 «Купівельні напівфабрикати», 203 «Паливо», 204 «Тара», 205 «Будівельні матеріали», 206 «Матеріали, передані на переробку», 207 «Запасні частини», 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення», 209 «Інші матеріали».

6. За рівнем запасів (для управлінського аналізу):

- нормативні;
- наднормативні;
- страхові;
- резервні для непередбачуваних потреб.

Значення класифікації для підприємства полягає у можливості:

- забезпечення достовірного синтетичного та аналітичного обліку;
- здійснення контролю, аналізу та оптимізації запасів;
- мінімізації ризиків, пов'язаних із зберіганням та використанням різних груп запасів;

- формування нормативів і планування потреб у матеріальних ресурсах;
- коректного відображення вартості запасів у фінансовій звітності.

Висновок. Отже, виробничі запаси є одним із ключових елементів активів підприємства, забезпечуючи технологічну безперервність і впливаючи на фінансові результати діяльності. У сучасних умовах ринкової економіки, що характеризується ціновими коливаннями, нестабільністю постачання та необхідністю швидкої адаптації, значення ефективного управління запасами суттєво зростає. Саме тому класифікація виробничих запасів є важливою основою

для подальшого аналізу, обліку та контролю, що особливо актуально для підприємств виробничої сфери, таких як Вінницький олійножировий комбінат.

ДЖЕРЕЛА

1. Виробничі запаси: особливості визнання та оцінки: реферат. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/accountant/16122> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Класифікація виробничих запасів підприємства: реферат. Освіта.UA. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/accountant/16121/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.11.2025).
3. Міщенко К. Глава 9. Облік виробничих запасів. Factor Academy. 3 Січня 2013. URL: https://factor.academy/blog/glava-9-oblik-virobnichix-zapasiv/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.11.2025).
4. Онищенко В. Запаси підприємства: бухгалтерський облік. БухПлатформа. 2024. 8 липня. URL: https://buhplatforma.com.ua/article/7704-zapasi-ta-h-klasifikatsya?utm_source (дата звернення: 01.11.2025).

Очеретна Д. С.,
Здобувачка ступеня фахового молодшого
бакалавра
Фабіянська В. Ю.,
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Власний капітал підприємства є ключовою категорією як у теорії, так і в практиці фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання. У широкому розумінні власний капітал «відображає ту частину майна підприємства, яка залишається після відрахування зобов'язань — тобто це «залишковий інтерес» власників у активах підприємства. Одночасно власний капітал виконує функції фінансової подушки, джерела довгострокового фінансування, гарантії кредиторам та основи для розподілу прибутку; тому його величина й структура безпосередньо впливають на фінансову стійкість та інвестиційну привабливість підприємства» [1].

У сучасних умовах, коли національні підприємства мешкають у мінливому макроекономічному середовищі, значення власного капіталу підвищується: «власні джерела фінансування забезпечують гнучкість фінансової політики, знижують залежність від зовнішнього запозичення та зменшують ризики загальної ліквідності. Це підкреслюють і сучасні наукові дослідження, що аналізують практику складання фінансової звітності та інформацію про власний капітал у рамках нових вимог облікової політики і звітності» [2].

«Визначення категорії власного капіталу вченими має невелику кількість розбіжностей, а от тлумачення з боку бухгалтерського обліку сильно відрізняється від тлумачення з боку інших економічних наук. Тому можна виокремити 3 підходи до визначення суті власного капіталу:

Економічний підхід: власний капітал — це загальна вартість засобів, фінансових коштів підприємства, які належать підприємству на правах власності і використовуються ним для формування певної частини його активів.

Правовий підхід: власний капітал — це власні джерела фінансування, підприємства, які без визначеного строку повернення внесені його засновниками або залишені ними на підприємстві з чистого прибутку.

Обліковий підхід: власний капітал — це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань (НП(с)БО 1)» [4].

З точки зору обліку і звітності, сучасна національна практика в Україні визначає перелік статей і форматів представлення інформації про власний капітал у складі фінансової звітності (зокрема форма 4 «Звіт про власний капітал»), що регламентується національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та інструкціями щодо їх заповнення. Використання уніфікованих форм покращує порівнянність даних, проте водночас потребує чіткого визначення

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

облікової політики підприємства для відображення специфічних елементів власного капіталу (дооцінки, емісійний дохід, нерозподілений прибуток тощо) [3].

Структура власного капіталу в практиці підприємств зазвичай включає такі основні елементи:

- статутний (пайовий) капітал — початкові внески засновників/власників;
- додатковий капітал — суми, що перевищують номінальну вартість акцій (емісійний дохід), дооцінки, інші цільові надходження;
- резервний капітал — фонди, створені на випадок покриття можливих втрат;
- нерозподілений прибуток (накопичений результат) — частина чистого прибутку, що залишилася в підприємстві для реінвестування;
- інші статті (неоплачений капітал, вилучений капітал, інші резерви).

Комбінація і питома вага цих елементів визначається характером господарської діяльності, організаційно-правовою формою підприємства та його обліковою політикою [5].

Якість і динаміка власного капіталу мають кількісні індикатори, які широко використовуються в аналітичній практиці: коефіцієнт автономії (частка власного капіталу у валютах балансу), коефіцієнт фінансування (відношення власного до позикового капіталу), рентабельність власного капіталу (ROE) та інші показники. У сучасній аналітиці до цих класичних інструментів додаються факторні та економетричні підходи для виявлення драйверів змін власного капіталу та їхнього впливу на фінансові результати. Використання таких методик дозволяє не лише діагностувати поточний стан, а й прогнозувати наслідки управлінських рішень для стійкості підприємства.

Функціональний аспект власного капіталу розкриває його ролі в забезпеченні фінансової стійкості: по-перше, власний капітал забезпечує гарантію покриття ризиків і зобов'язань; по-друге, він є ресурсом для довгострокових інвестицій; по-третє, власний капітал виступає сигналом зовнішнім контрагентам і кредиторам про платоспроможність та кредитоспроможність підприємства. У контексті макро- і мікрофінансових ризиків, підвищення питомої ваги власного капіталу у загальному капіталі підприємства підвищує його резистентність до шоків ринку й зменшує ймовірність дефолту. Ця роль особливо актуальна для великих виробничих компаній, з огляду на циклічність попиту, валютні ризики та вплив ланцюгів постачання на собівартість продукції.

Практичне тлумачення власного капіталу в сучасних умовах передбачає «поєднання нормативно-правового регулювання (форми звітності, правила оцінки та розкриття інформації) з інструментами внутрішнього управління — формуванням облікової політики, політики дивідендної та капіталізаційної, а також систем контролю і моніторингу ключових коефіцієнтів. Такий комплексний підхід дозволяє не лише адекватно відображати власний капітал у звітності, а й використовувати його як інтегральний індикатор фінансової стійкості підприємства та базу для стратегічних управлінських рішень» [2].

Висновок. Власний капітал є базовою складовою фінансового забезпечення підприємства та визначає рівень його стійкості, незалежності й інвестиційної привабливості. Він формує «залишковий інтерес» власників у майні, виконує

функцію гарантії перед кредиторами та слугує джерелом розвитку бізнесу. Структура капіталу складається зі статутного, додаткового, резервного капіталу та нерозподіленого прибутку, частка яких залежить від особливостей діяльності та облікової політики. Комплексний підхід до управління власним капіталом — через аналіз показників, формування політики та дотримання стандартів звітності — забезпечує його ефективне використання та зміцнює фінансову стійкість підприємства в умовах мінливого економічного середовища.

ДЖЕРЕЛА

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1996 р. №996-XIV. Дата оновлення: 03.09.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Ткачук Л. М. Фінансові аспекти управління власним капіталом підприємства. *Інноваційна економіка*. 2024. № 1. С. 45–52. URL: <https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/article/download/267/244/419>
3. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.11.2025).
4. ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ
<https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1936/6565656986>
5. Міщук І. В., Поліщук І. В. Аналіз і управління власним капіталом та його роль в управлінні підприємницькою діяльністю. *Агросвіт*. 2024. № 23. С. 20–27. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/5177/5223> (дата звернення: 01.11.2025).

Павлов Д.В.,
Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник – Васечко Л.І.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ФОНДОВИЙ РИНОК У ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день фондовий ринок відіграє значну роль у мобілізації капіталу, корпоративному управлінні, формуванні інвестиційних потоків та забезпеченні економічного зростання країни [4]. Глобальні виклики, які стали започатковуватися швидким розвитком ринку, викликають неабиякий інтерес до майбутніх технологічних змін та загальної трансформації фінансової поведінки. Кожен учасник, який приймає безпосередню участь у прийманні рішень на фондовому ринку, стає його продовженням.

Зазначимо, що фондовий ринок займає велику долю від можливостей, як механізми, які, насамперед, базуються на принципах «попиту та пропозиції», залучення капіталу, інвестування та торгівлі цінними паперами. Без фондового ринку важко уявити теперішній світ, коли майже кожна компанія хоче залучити до себе інвестиції різних людей для свого розвитку та масштабування. Особа, яка придбала акції, вважається акціонером і має можливість впливати на діяльність компанії або підприємства пропорційно до кількості придбаних акцій. Процес купівлі та продажу акцій здійснюється на фондовому ринку, який часто порівнюють із великим торговельним майданчиком, де замість товарів обертаються фінансові інструменти у вигляді акцій.

Майже кожна країна має в своєму володінні фондовий ринок. Хоча фондовий ринок є незалежним, він все одно підпорядковується державі та її законодавству. Але не всі країни мають фондовий ринок, через різні фактори, зокрема від економічного розвитку до політичної стабільності держави. Найбільшими фондовими ринками на сьогодні є: Нью-Йоркська фондова біржа, Шанхайська фондова біржа, Лондонська фондова біржа, Пан-Європейська фондова біржа, Токійська фондова біржа (див. табл.1).

Біржі є ключовими у глобальній сфері їхніх країн, що створює можливості для продажу та купівлі, їхньої швидкої ліквідності, прозорого ціноутворення та ефективного розподілу і залученню капіталу між компаніями та інвесторами, що є важливим чинником для розвитку економіки країни. Світовий фондовий ринок упродовж перших дев'яти місяців 2025 року продемонстрував збереження домінування американських фондових бірж, тоді як азійські та європейські торговельні ринки характеризувалися помірною, але стабільною динамікою розвитку. Серед лідерів традиційно можна відзначити Нью-Йоркську біржу та NASDAQ, які володіють в своєму загальному обсязі майже 50 трл.дол. завдяки поєднанню економічних, технологічних та історичних факторів демонструють

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

свою високу роль у світовому пануванні. Азійські та європейські біржі, які продовжують нарощувати свій фінансовий потенціал в регіонах ще не можуть в достатньому об'ємі впоратися з високою конкуренцією заокеанської країни. До прикладу, якщо порівняти Лондонську та Нью-Йоркську біржу, ми можемо визначити, що остання переважає першу в 7 разів за своїми масштабами. Це демонструє активний розвиток євразійських фондових бірж, але не достатній для досягнення американського рівня.

Таблиця 1.

Найбільші фондові біржі за 9 місяців 2025 р.

Місце в рейтингу	Назва фондової біржі	Країна походження	Ринкова капіталізація (трл.дол.)
1	Нью-Йоркська фондова біржа	США	25,56
2	NASDAQ	США	23,41
3	Шанхайська фондова біржа	Китай	6,52
4	Пан-Європейська фондова біржа	Пан-Європа	6,89
5	Токійська фондова біржа	Японія	6,15
6	Гонконзька ринкова біржа	Гонконг	3,97
7	Лондонська фондова біржа	Велика Британія	3,42

Джерело: Складено автором на основі: [2].

Також варто відмітити, які проблеми розвитку фондового ринку можуть виникнути в нашому майбутньому. Так, більшість фондових ринків мають цифрову базу, це буде змушувати більше вкладати коштів у кібербезпеку. Після великих фондових криз інвестори стали бути дуже обачними, що створює загрозу з ліквідністю та майбутньою нестабільністю. Дуже актуальним є питання криптовалют, хоча багато експертів вважає, що за ними майбутнє і вже зараз можна побачити великі падіння криптовалют та ризики для ринку. Штучний інтелект істотно впливає на фондовий ринок, оскільки провідні світові компанії інвестують значні ресурси у його розвиток та отримання економічної вигоди від впровадження ШІ. Крім технологічних аспектів, існують і соціально-людські проблеми, серед яких слід зазначити соціальні, демографічні, правові та етичні питання, а також рівень фінансової грамотності населення та психологічні фактори, зокрема страх перед новими технологіями. Через це, на наш погляд, більшість країн вже зараз намагаються оптимізувати ринок так, щоб він не дав початку новій економічній кризі в майбутньому.

Український фондовий ринок розвинений дуже обмежено порівняно з іншими країнами, що є наслідком нерівномірної капіталізації, нерозвиненої інфраструктури та сильного страху інвесторів перед невизначеністю. Високу роль в цьому відіграла війна за існування нашої держави [1] та неефективний розвиток фондового ринку [3].

На нашу думку, для того аби далі почати розвивати наш фондовий ринок, ми маємо виокремити наступні актуальні проблеми: низька ефективність мобілізації фінансового капіталу; недосконале законодавство для розвитку ринку; недосконале

регулювання ринку; високий рівень монополізації окремих галузей; низька ліквідність; недостатність інвестицій в економіку; висока проблема корупції, яка знищує ринок; мала конкуренція між підприємствами та фондовими біржами; мала залученість громадськості до питання; низький рівень фінансової грамотності серед населення [5; 3].

На сучасному етапі держава має активізувати переосмислення функціонування фондового ринку з метою більш ефективної мобілізації внутрішнього та зовнішнього капіталу підприємств. Україна вже демонструє певні досягнення у цьому напрямі, однак вони поки що є недостатніми для забезпечення масштабного розвитку ринку цінних паперів. Необхідне впровадження комплексного пакету заходів, що охоплює як законодавчі ініціативи, так і економічні рішення. Попри це, країна має перспективи розвитку та прагне до суттєвих змін, спрямованих на покращення економічного та соціального становища.

У підсумку зауважимо, що країнам світу та Україні варто замислитися над тим, як покращити ринок та зменшити вплив актуальних та ще не виявлених загроз, оскільки фондовий ринок є ключовим механізмом для економічного розвитку держави та є невід'ємним у житті і існуванні країн світу.

ДЖЕРЕЛА

1. Голюк В.Я., Кузьмінський В.З., Чумаченко О.Г. Сучасний стан фондового ринку України та перспективи його розвитку. – 2024. – 2 с.
2. Цимбалюк І. Фондова біржа – все, що потрібно знати [Електронний ресурс]. <https://rates.fm/ua-uk/> (дата звернення: 23.11.2025).
3. Кривов'язюк І.В. Проблеми та перспективи розвитку фондового ринку України в сучасних умовах. – 2025. – С. 25-27.
4. Агрес О.Г., Садура О.Б. Стан та перспективи розвитку фондового ринку з урахуванням останніх тенденцій та викликів // *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. – 2024. – № 78. – С. 96-100.
5. Босак А.О., Дойнік Ю.В. Фондовий ринок України: перспективи розвитку і світовий досвід державного регулювання. – 2021. – 290 с.

Падун Ю.О.

здобувач ступеня бакалавра

Ткачук Н.М.

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку.*

*Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

ЗЕЛЕНИЙ БАНКІНГ ЯК ЧИННИК СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Стійке фінансування та зелений банкінг є визначальними чинниками сталого економічного розвитку України в умовах глобальних екологічних викликів. Вітчизняний банківський сектор демонструє зростаючий інтерес до зелених ініціатив, активно впроваджуючи спеціалізовані кредитні продукти для фінансування проєктів з енергоефективності, відновлюваних джерел енергії та зменшення викидів, що підтверджується позитивною динамікою зелених кредитів у загальному портфелі банків, відповідаючи загальносвітовому тренду, підтримуваному великими міжнародними інституціями.

Глобальні економічні процеси сьогодні нерозривно пов'язані з переходом до засад екологічності (E), соціальної відповідальності (S) та якісного корпоративного управління (G), що трансформує фінансовий ринок у формат «сталого фінансування». Ця змінена парадигма, ґрунтуючись на Цілях сталого розвитку (ЦСР) ООН та кліматичному порядку денному, формує новий мегатренд – «сталі фінанси». Концепція сталого розвитку, що еволюціонувала до екологічно орієнтованого рівня «зеленої економіки», передбачає підвищення добробуту людей та соціальну справедливість при суттєвому зниженні ризиків для довкілля. «Зелені фінанси», як логічне доповнення, забезпечують фінансування технологічних процесів та проєктів, спрямованих на охорону довкілля, включаючи спеціалізовані фінансові інструменти [1].

Активну роль у стимулюванні зеленого фінансування відіграє держава через прийняту «Енергетичну стратегію України до 2035 року» та механізм зеленого тарифу, що спрямовані на перехід до відновлюваної енергетики. Проте, існують значні системні виклики, які ускладнюють повноцінний розвиток галузі, зокрема нестача стандартизації та прозорості в оцінці зелених інвестицій, що підриває довіру інвесторів, а також недостатній розвиток механізмів фінансування для малих та середніх підприємств у цій сфері [1].

Зелений банкінг можна трактувати як соціально відповідальну модель банківської діяльності, що спрямована на досягнення потрійної синергії: підвищення економічної ефективності, зниження шкідливого впливу на екосистему та покращення соціального іміджу. За визначенням О. Веклича, «зелений банкінг — це екологічно дружня філософія ведення бізнесу, що просуває ресурсозберігаючі технології та стимулює екологічні проєкти [2, с.3-4]. Елементи зеленого банкінгу включають інвестування в альтернативну енергетику та

енергоефективність, надання екологічних кредитних продуктів з пільговими умовами, стимулювання екологічної сертифікації та стандартизації проєктів, інтеграцію ESG-критеріїв у стратегії ризик-менеджменту та розвиток зелених фінансових ринків через зелені облігації та фонди [3]. Елементи зеленого банкінгу включають інвестування в альтернативну енергетику та енергоефективність, надання екологічних кредитних продуктів з пільговими умовами, стимулювання екологічної сертифікації та стандартизації проєктів, інтеграцію ESG-критеріїв у стратегії ризик-менеджменту та розвиток зелених фінансових ринків через зелені облігації та фонди.

Незважаючи на значні позитивні приклади, як-от діяльність АБ «Укргазбанк» у просуванні зелених облігацій, нормативно-правова база України у сфері стійкого фінансування наразі недостатньо розвинена й потребує чітких регуляцій та деталізації вимог до фінансових інструментів з урахуванням ESG-критеріїв. Основними перешкодами на сьогодні залишаються низька обізнаність банківських працівників і підприємців щодо механізмів стійкого фінансування та відсутність достатньої кількості фінансових стимулів (пільгових кредитів, субсидій) для підтримки зелених проєктів.

Подальший успіх впровадження принципів стійкого фінансування та зеленого банкінгу в Україні залежить від розробки нових фінансових інструментів (зелені облігації, екологічні кредити), посилення співпраці з міжнародними організаціями для обміну досвідом та залучення підтримки, а також інтеграції ESG-критеріїв у фінансову діяльність. Ці кроки є необхідними для забезпечення сталого економічного розвитку та покращення якості життя громадян [3].

Механізм реалізації «зеленого» банкінгу є багатоаспектною стратегією, що використовує широкий спектр фінансових інструментів для стимулювання інвестицій. До ключових інструментів належать прямі позики на екологічні проєкти, боргові цінні папери, сек'юритизація активів та «зелені» облігації. Банки активно застосовують пільгові кредитні ставки та механізми часткового кредитного гарантування, знижуючи ризики для інвесторів. Серед таких спеціалізованих продуктів значне місце займають «зелені інвестиції», «зелене» страхування», «зелена іпотека» та біобанкінг. Крім того, інструменти підвищення кредитних обмежень можуть застосовуватися для стимулювання компаній, що дотримуються екологічних стандартів. На практиці, початковим стимулом для українських банків часто є не лише екологічні міркування, а й економічна вигода від мінімізації негативного впливу власної операційної діяльності, наприклад, через впровадження енергозберігаючих технологій [1].

Особливе місце у трансформації фондового ринку займають «зелені» облігації – це боргові цінні папери, кошти від яких призначені для фінансування проєктів, спрямованих на адаптацію до кліматичних змін та їх пом'якшення. Вони можуть стати ефективнішим джерелом фінансування порівняно з традиційними кредитами. Їх класифікують на стандартні - кошти на «зелені» проєкти, підтверджені доходами та проєктні [1].

В контексті національних пріоритетів, Україна, приєднавшись до Європейського Зеленого Курсу, прагне досягти кліматичної нейтральності не

пізніше 2060р. Це вимагає залучення значних капітальних інвестицій, що оцінюються в 102 мільярди євро до 2030р., переважно у сфери енергетики, промисловості та будівництва. Попри колосальні економічні втрати внаслідок агресії, шлях до розв'язання проблем лежить через усвідомлення банками своєї соціальної відповідальності та перехід до екологічно орієнтованого фінансування. Таким чином, впровадження концепції «зеленого» банкінгу в Україні є ключовим для реалізації економічно важливих проєктів та забезпечення загального сталого розвитку в післявоєнний період.

ДЖЕРЕЛА

1. Коваленко В., Сергєєва О. Зелений банкінг: сучасна траєкторія сталого розвитку національної економіки. Проблеми і перспективи економіки та управління (ППЕУ). 2025. № 1(41). С. 287-300. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-1\(41\)-287-300](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-1(41)-287-300). (дата звернення: 22.11.2025).
2. Роль зеленого банкінгу в забезпеченні цілей сталого економічного розвитку / Б. Луців та ін. Financial and credit activity problems of theory and practice. 2024. Т. 1, № 54. С. 23-36. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4250> (дата звернення: 22.11.2025).
3. Житар М. О. Стійке фінансування і зелений банкінг в Україні. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-66> (дата звернення: 22.11.2025).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ НА СУЧАСНИХ ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

Глобалізація світової економіки зумовила інтенсивний розвиток транснаціональних торговельних операцій, які стали ключовим механізмом руху товарів, послуг і капіталів між державами. У цих умовах важливою передумовою їх ефективності є правове регулювання, що забезпечує передбачуваність, прозорість та безпечність процесів міжнародної торгівлі. На сучасних фінансових ринках правові норми відіграють роль стабілізатора, який дозволяє узгодити інтереси держав, транснаціональних корпорацій і фінансових інститутів [1].

Правове регулювання транснаціональних торговельних операцій формується на трьох рівнях: міжнародному, регіональному та національному. Міжнародний рівень забезпечує загальну правову рамку, що уніфікує глобальні торговельні процеси, тоді як регіональний деталізує правила в межах інтеграційних об'єднань. Національні правові системи адаптують ці норми відповідно до економічних інтересів конкретної держави та її участі у міжнародній торгівлі [2].

На міжнародному рівні провідну роль відіграє Світова організація торгівлі, яка встановлює принципи вільної та недискримінаційної торгівлі. Основні документи СОТ — ГАТТ та ГАТС — визначають правила щодо тарифів, доступу на ринки, субсидій, торговельних бар'єрів і вирішення спорів. Як зазначає О. Шевчук, норми СОТ створюють мінімально необхідний рівень правової визначеності для всіх учасників торгівлі та сприяють стабільності світових ринків [3].

У сфері договірних відносин особливе значення має Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (Віденська конвенція 1980 р.), яка уніфікує правила укладання та виконання комерційних контрактів. Її використання дозволяє уникати суперечностей між правовими системами різних країн та зменшує транзакційні витрати у розрахунково-платіжних операціях [4].

Центральне місце у питаннях фінансового забезпечення транснаціональних торговельних операцій належить нормам, розробленим Базельським комітетом. Вимоги Базель III, як підкреслюють українські фінансові аналітики, забезпечують контроль ризиків банків, які фінансують міжнародну торгівлю, регламентують операції з документарними акредитивами та гарантіями, а також впливають на доступ бізнесу до капіталу [5].

Значну роль відіграють стандарти FATF, що регулюють фінансовий моніторинг, прозорість операцій та ідентифікацію клієнтів. Оскільки транснаціональна торгівля часто супроводжується складними схемами платежів,

застосування вимог FATF зменшує ризики відмивання грошей і шахрайства, сприяючи формуванню довіри до фінансових ринків [6].

На регіональному рівні особливо важливою є система права Європейського Союзу. Регламент (ЄС) № 952/2013 установлює Митний кодекс Союзу, який визначає порядок переміщення товарів, застосування спрощених митних процедур, використання ризик-орієнтованого контролю та електронного декларування. Правові підходи ЄС, як підкреслює К. Пашко, засновані на максимальній автоматизації та цифровізації процесів, що дозволяє значно прискорити транснаціональні операції [7].

Україна, орієнтуючись на європейську інтеграцію, активно гармонізує своє законодавство відповідно до міжнародних стандартів. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає правові засади міжнародної торгівлі, регламентує права та обов'язки суб'єктів ЗЕД, а також механізми захисту їхніх інтересів. Крім того, Закон України «Про валюту і валютні операції» лібералізує правила валютного регулювання та сприяє спрощенню взаєморозрахунків між суб'єктами міжнародної торгівлі [8]. Митний кодекс України, прийнятий у відповідності до норм ЄС, визначає порядок митного оформлення товарів та застосування електронних систем контролю [9].

Водночас значну проблему становлять колізії між національними та міжнародними нормами. Зокрема, різні підходи до оподаткування ТНК, регулювання цифрових операцій та вирішення комерційних спорів можуть створювати прогалини в правозастосуванні. Це ускладнює участь українських компаній у глобальних ланцюгах вартості та потребує подальшої гармонізації законодавства.

Окремим напрямом сучасного правового регулювання є цифровізація транснаціональної торгівлі. Використання електронних товаросупровідних документів, смарт-контрактів, блокчейн-технологій та цифрових платформ потребує нових стандартів, які б регламентували ідентифікацію учасників, захист персональних даних, електронні підписи й кібербезпеку. Дослідники наголошують, що цифрові торговельні операції вже становлять значну частину фінансового ринку, а правове середовище повинно відповідати їхньому динамічному розвитку [10].

Узагальнюючи, слід зазначити, що правове регулювання транснаціональних торговельних операцій є багаторівневою системою, яка постійно модернізується під впливом глобальних фінансових процесів. Його ефективність визначає здатність держав забезпечувати конкурентоспроможність бізнесу, стабільність фінансових ринків та захист інтересів усіх учасників торговельних відносин. Саме гармонізація правових норм, адаптація до цифрових інновацій і посилення ролі міжнародних стандартів формують підґрунтя для подальшого розвитку сучасної транснаціональної торгівлі.

ДЖЕРЕЛА

1. Астапов С. Міжнародна торгівля: правове регулювання. Київ: КНЕУ, 2019.

2. Дашко О. Міжнародне економічне право: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020.
3. Шевчук О. Право СОТ та його вплив на регулювання зовнішньої торгівлі. Київ: Юрінком Інтер, 2018.
4. Білоус В. Міжнародні комерційні контракти: правове регулювання. Харків: Право, 2017.
5. Петрик О. Банківський нагляд і стандарти Базель III. Київ: НБУ, 2021.
6. Мартинюк, А. Фінансовий моніторинг у міжнародній торгівлі. Житомир: ЖДТУ, 2020.
7. Пашко К. Митна політика ЄС: регуляторні механізми та перспективи. Київ: НАДУ, 2019.
8. Верховна Рада України. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Київ, 2022.
9. Митний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44.
10. Харченко Л. Цифровізація міжнародної торгівлі: виклики та правове регулювання. Дніпро: ДУЕП, 2021.

Риженко В. В.,
здобувачка ступеня фахового молодшого бакалавра
Фабіянська В. Ю.,
к.е.н., доцент, викладач
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ОСНОВА ДОВІРИ ДО АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Незалежність аудитора є першорядним і базовим принципом професійної етики аудитора, на якому ґрунтується цінність аудиту та його відмінність порівняно із іншими формами контролю. Саме тому «аудитор під час виконання аудиторського завдання, повинен прагнути дотримання усіх принципів професійної етики з метою збільшення довіри до результатів аудиту та підвищення престижу аудиторської професії» [1].

Брак довіри є однією з перешкод, які впливають на якісну роботу незалежного аудитора. Ця проблема в «першу чергу виникає через незнання професії, недотримання її вимог, а по-друге – через суспільний вплив та менталітет країни» [2].

Незалежність аудиту як основа довіри – це ключовий принцип, який забезпечує об'єктивність та неупередженість аудитора під час перевірки фінансової звітності компанії. Саме незалежність дозволяє користувачам фінансової інформації – інвесторам, кредиторам, державним органам та іншим зацікавленим сторонам – бути впевненими в достовірності й точності аудиторського висновку.

Чому незалежність така важлива?

1. Запобігання конфлікту інтересів: аудитор не повинен мати жодних фінансових або особистих зав'язків із клієнтом, щоб неупереджено оцінювати його звітність.
2. Зміцнення довіри до ринку: надійні аудиторські висновки формують позитивне середовище для інвестицій і стабільного економічного розвитку.
3. Забезпечення об'єктивності: лише незалежний аудитор може чесно виявити помилки, маніпуляції або шахрайство у фінансовій звітності.

Форми незалежності:

Фактична незалежність – реальна відсутність впливу на аудитора.

Зовнішня (видима) незалежність – аудитор не тільки є незалежним, а й виглядає таким для зовнішніх спостерігачів.

«Від якості надання аудиторських послуг залежать економічна стабільність, розвиток, якість міжнародних ділових взаємовідносин, інвестиційний клімат як країни загалом, так і добробуту окремих її фізичних та юридичних осіб зокрема. Тому необхідно донести, що суспільна довіра є обґрунтованою, а бухгалтерські та аудиторські послуги виконуються на найвищому рівні якості й надаються відповідно до вимог» [2].

Сутність професіоналізму, в тому числі і в аудиті, не є «лише простою сумою професійних знань та навиків, адже дійсний професіоналізм завжди включає в себе моральну домінанту, тобто розуміння фахівцем свого професійного обов'язку, моральної відповідальності, відповідального ставлення до питань професійної гідності та честі. Заінтересовані представники суспільства покладаються на об'єктивність та чесність професійних аудиторів, високу якість їхньої роботи, а з іншого боку, самі суб'єкти, що займаються цією діяльністю, зацікавлені у взаємній довірі та високій якості наданих послуг» [4].

«В умовах загострення конкурентної боротьби необхідна ефективна політика економічного зростання розроблення якої вимагає пошук нових можливостей господарського розвитку. Щоб уникнути таких негативних явищ, як штрафи, підприємствам слід звернути увагу на аудит – вид незалежного контролю і широко застосовувати послуги аудиторських фірм у своїй діяльності» [5].

Дотримання незалежності аудиторами є чинником, який забезпечує досягнення у конкретних користувачів фінансової звітності та суспільства у цілому впевненості в об'єктивному характері аудиторського звіту. Незалежний аудит передбачає тристоронні відносини між аудитором, підприємством-замовником та користувачами фінансової звітності, діяльність аудитора завжди піддається загрозам, пов'язаним із порушенням принципу незалежності.

«За формою і метою здійснення аудит поділяють на зовнішній (незалежний) і внутрішній, підпорядкований тій формі, в якій він проводиться» [6].

«Зовнішній аудит – незалежний аудит відносно контрольованого підприємства, що здійснюється на підставі договору з підприємством-замовником.

Внутрішній аудит – перевірка, наскільки проведені господарські операції відповідають вимогам нормативних документів з ведення бухгалтерського обліку на підприємстві» [7].

Відмінності між внутрішнім і зовнішнім аудитом наведено в табл. 1.

Надаючи послуги з обов'язкового аудиту, незалежний аудитор несе відповідальність не лише перед замовником, а й перед суспільством за достовірність результатів аудиту фінансової звітності та якість наданих послуг [8].

Фінансова звітність, підтверджена аудиторським висновком, слугує основою для ухвалення важливих рішень з боку власників, потенційних і чинних інвесторів (у тому числі міжнародних), покупців, замовників, працівників підприємства, державних органів та інших користувачів, які будують свої ділові відносини з підприємством на основі цієї інформації.

Відмінності між внутрішнім і зовнішнім аудитом

Елементи	Внутрішній аудит	Зовнішній аудит
Масштаб перевірки	Взаємозалежні функції з системою управління	Визначається видом аудиту та законодавчими актами, що регулюють його проведення
Об'єкт аудиту	Визначається керівництвом. Мета – забезпечення збереження активів, недопущення збитків та підвищення ефективності діяльності підприємства	Визначається статусом підприємства. Домінує аудит фінансової звітності і бухгалтерського балансу. В деяких країнах розвивається аудит господарської діяльності
Кваліфікація	Визначається на погляд управляючих структур. Визначається меншим ступенем незалежності і нижчим професійним рівнем внутрішнього аудитора	Чітко визначена законодавством. Аудит визначається більш високим ступенем незалежності і високим професійним рівнем аудитора
Методи, які використовуються	Мають багато спільного. Їх розрізняє лише обсяг і точність перевірок	
Мета	Визначається керівництвом	Впливає з законодавства, а також рішення суду, зовнішніх потреб
Звітність	Звітність перед керівництвом	Звітність перед замовником

Джерело: [7]

Висновок. Довіра до аудиторської діяльності тісно пов'язана з її незалежністю. Адже незалежність дає змогу фахівцю бути чесним в своєму звіті, дотримуючись професійної етики, а це є підставою довіряти результату аудиту і підвищує довіру суспільства.

Незалежність аудитора – це не просто професійний стандарт, а наріжний камінь, що забезпечує віру суспільства у фінансову інформацію. Без неї втрачається суть аудиту як інструменту контролю й прозорості.

ДЖЕРЕЛА

1. Фабіянська В.Ю. Незалежність аудитора: загрози та застережні заходи щодо їх усунення. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. №3. С 56-69. URL: <http://ibo.wunu.edu.ua/index.php/ibo/article/view/435>
2. Фабіянська В. Ю. Потреба в незалежному аудиті та розвиток його теорії: погляд через призму браку довіри в суспільстві. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_5_77
3. Забезпечення довіри: вирішальна роль незалежності аудитора. URL: <https://surl.li/xaiajr>

4. Шалімова Н. С. Етика внутрішнього аудитора: вимоги та підходи щодо забезпечення її дотримання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 7(2). С. 20-25. URL: <https://surl.lu/banxuz>
5. Романів Р.Р. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні та незалежний аудит. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах». URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7215/1/6813p.pdf>
6. Редько О.Ю. Стисло про аудит. Аудиторська палата України. 2020 URL: <https://surl.li/lstlqw>
7. Види аудиту. URL: <https://buklib.net/books/27189/>
8. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>

Роман В.В.,
здобувач ступеня бакалавра
Сулима М.О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

РОЛЬ АВС-КОСТІНГУ (ACTIVITY-BASED COSTING) У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Система управління витратами, що ґрунтується на АВС-методі (Activity-Based Costing), дозволяє оцінювати ефективність витрат, аналізуючи корисність пов'язаних з ними операцій технологічного процесу. Цей підхід дає змогу оптимізувати обсяг витрат, виключаючи ті, що не пов'язані безпосередньо з виробництвом або не приносять достатнього фінансового результату (прибутку, доходу).

Основна мета АВС-методу – знайти найефективніші рішення з погляду як виробника, так і споживача. Це досягається шляхом:

- досягнення оптимального співвідношення між корисним ефектом об'єкта і сумарними витратами за весь його життєвий цикл;
- скорочення витрат ресурсів на різних етапах життєвого циклу об'єкта завдяки усуненню або зменшенню допоміжних чи надлишкових функцій.

Для оптимізації співвідношення між корисним ефектом і сукупними витратами застосовують АВС-аналіз. Його методологія базується на принципі Парето, який стверджує, що 80% результату досягається завдяки 20% факторів [2].

Методологія АВС-костінгу ґрунтується на ключовому принципі: витрати виникають не через виробництво продукції, а через виконання конкретних операцій, які необхідні для створення цієї продукції. Тому замість того, щоб сліпо розподіляти загальні витрати, АВС-костінг проходить через кілька логічних етапів (табл.1).

Таблиця 1

Характеристика етапів управління витратами підприємства на основі АВС-методу

Етап	Мета	Завдання
Підготовчий	Формування інформаційного та організаційного забезпечення проведення аналізу витрат	Визначення відповідальних осіб та виконавців. Розробка плану та програми проведення аналітичних досліджень. Визначення мети, завдань та відповідних об'єктів функціонально-вартісного аналізу. Формування інформаційної бази та каналів обміну інформацією для проведення досліджень.
Аналітичний	Виявлення проблемних функцій та процесів, фінансування яких призводить до	Систематизація та класифікація функцій, встановлення взаємозв'язку між ними у процесі виробництва та реалізації продукції. Оцінка витрат на виконання окремих функцій з врахуванням місця їх в просторово-часовій моделі виробничого процесу. Оцінка якості виконання функцій. Оцінка корисності

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

	зниження ефективності господарювання	виконання функцій з врахуванням вартісних показників фінансового результату та експертної оцінки значущості функцій для отримання належної якості кінцевого продукту виробничого процесу. Порівняння корисності виконання функцій з витратами на їх фінансування.
Конструктивний	Прийняття рішення щодо оптимізації витрат	Пошук напрямів та розробка варіантів удосконалення функціональнос-процесної структури формування собівартості. Оцінка потреби в додаткових витратах на фінансування заходів з оптимізації собівартості. Порівняльна оцінка соціально-економічної ефективності розроблених альтернатив управлінських рішень. Вибір остаточного варіанту.
Завершальний	Забезпечення оптимізації витрат на основі прийнятого рішення	Розробка календарного плану впровадження результатів аналізу та прийнятого варіанту оптимізаційних заходів. Впровадження результатів аналізу на основі АВСметоду.

Джерело: [1]

Впровадження АВС-костінгу відіграє критично важливу роль у підвищенні ефективності управління витратами, оскільки він надає менеджерам унікальні можливості для аналізу та прийняття рішень. Завдяки АВС-костінгу, можна розрахувати точну собівартість продукту. Це дає можливість підприємству встановити конкурентні та водночас прибуткові ціни. У випадку, коли традиційний метод обліку занижує собівартість складних продуктів і завищує собівартість простих, АВС-костінг вирівнює цю ситуацію. Це дозволяє уникнути цінової війни на прості продукти, що здаються прибутковими, та недооцінки складних, які насправді можуть бути збитковими [3].

Крім того, АВС-костінг допомагає ідентифікувати так звані «ціни збитків» – операції або процеси, які поглинають значні ресурси, але не додають цінності кінцевому продукту. Це можуть бути надмірна кількість перевірок, зайві етапи переміщення матеріалів або адміністративні процеси, які можна автоматизувати. Виявлення таких неефективних операцій є першим кроком до їх усунення або оптимізації. Завдяки точному аналізу собівартості, менеджери можуть приймати обґрунтовані рішення про те, які продукти варто розвивати, а від яких краще відмовитися. Це може бути особливо актуально для підприємств з широким асортиментом, де деякі продукти можуть бути прибутковими, тоді як інші, приховані в загальних цифрах, насправді є збитковими.

Оскільки АВС-костінг фокусується на операціях, він створює мотивацію для працівників та керівників підрозділів шукати способи виконання операцій швидше та з меншими витратами. Це сприяє культурі безперервного вдосконалення та підвищення продуктивності. Інформація, отримана за допомогою АВС-костінгу, є основою для багатьох стратегічних рішень, таких як аутсорсинг (передача певних функцій зовнішнім виконавцям), реорганізація виробництва, розробка нових продуктів або вихід на нові ринки [4].

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

Завдяки своїй здатності точно ідентифікувати, розподіляти та аналізувати витрати на рівні операцій, ABC-костінг є набагато більше, ніж просто методом обліку. Це потужний інструмент для стратегічного управління, який надає підприємствам конкурентну перевагу, дозволяючи їм ефективно контролювати витрати, максимізувати прибуток і приймати обґрунтовані рішення для довгострокового зростання. Він переводить управління витратами від простого контролю до активного пошуку можливостей для оптимізації та підвищення цінності.

ДЖЕРЕЛА

1. Використання ABC-методу в системі управління витратами промислового підприємства. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/56230/1/Vasylyeva_cost_management (дата звернення: 03.11.2025)
2. Гуріна О. В., Чернова А. І. Ефективне управління витратами. The 7 th International scientific and practical conference. Eurasian scientific congress (July 12–14, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. 377 р.. 2020. URL: <https://surl.li/uexkns> (дата звернення: 18.10.2025)
3. Піскун А. В. Теоретичний аспект управління витратами підприємства. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. № 4. С. 55–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2020_4_11 (дата звернення: 28.10.2025)
4. Чумак Г. Управління витратами підприємства: функціональний аспект. Modeling the development of the economic systems. 2022. № 4. С. 160–165. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-21> (дата звернення: 05.11.2025)

Рудницька Д. В.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М. О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Важливою складовою економічної системи будь-якої держави є кредит та кредитні відносини, адже вони забезпечують безперервність кругообігу капіталу, сприяють ефективному розподілу фінансових ресурсів та стимулюють розвиток підприємницької діяльності [1].

Перші ринкові трансформації у сфері кредитних відносин розпочалися наприкінці 1980-х років у ході масштабної перебудови системи управління економікою. Уже в 1989 році в Україні почали з'являтися комерційні та кооперативні банки, які створювалися на акціонерній чи пайовій основі переважно підприємствами та установами певних галузей для розв'язання своїх нагальних фінансових потреб. Саме їхня поява стала поштовхом до суттєвих змін у сфері кредитних відносин.

Розвиток кредитних відносин в Україні за роки незалежності можна умовно поділити на чотири етапи.

Період I (1991–1992 рр.) – етап формування нової системи кредитних відносин, що формувалася на основі соціалістичних форм кредитування. Обсяги кредитування зростали завдяки розширенню кола учасників кредитного процесу, попри відсутність досвіду роботи в умовах ринкової економіки та чіткого правового регулювання. Саме в цей час кредит знову почав виконувати свою справжню економічну роль, припинилося безповоротне бюджетне фінансування, а також надання позик збитковим підприємствам та на цілі, не сумісні з природою кредиту та принципами комерційної діяльності.

Період II (1993–1999 рр.) – період суттєвого скорочення обсягів кредитування та переходу до товарних форм кредиту. У лютому 1993 року НБУ затвердив Порядок здійснення операцій з векселями, що визначив особливості застосування комерційного кредиту. Довгострокове інвестиційне кредитування майже припинилося, а фінансовий стан підприємств і банків значно погіршився. Попит на кредити зростає, як і відсоткові ставки. Найскладнішою ситуація стала у 1996 році в умовах фінансової кризи.

Період III (2000–2008 рр.) – час активного зростання кредитування в Україні. Поступово відновлюється інвестиційне кредитування. Пік обсягів кредитів припадає на 2006–2008 роки. Щорічне зростання кредитного портфеля у цей час становило 60–80% (72% – у 2006 р., 80% – у 2007 р., 63% – у 2008 р.). У структурі кредитування переважали позики юридичним особам – 60–94%. Виключно великі обсяги кредитних ресурсів у 2008 році були зумовлені переоцінкою валютних

кредитів через девальвацію гривні. Крім того, для цього періоду характерне формування системи парабанківських кредитних установ.

Період IV (з 2009 р.) – зменшення обсягів кредитних вкладень в економіку. Основними чинниками стали відтік депозитів через фінансові потрясіння 2008–2009 років та недовіра з боку населення до банківської системи.

Кредитні відносини являють собою окрему частину економічних відносин, пов'язану з наданням позикових коштів і поверненням їх разом із відсотками [2]. Кредитні відносини виникають між двома сторонами – кредитором і позичальником. Кредитор надає позику з метою отримання прибутку, а позичальник звертається до кредиту для покриття тимчасового дефіциту грошових ресурсів. Головну роль серед кредиторів відіграють кредитні установи, насамперед банки. Регулювання здійснює Національний банк України [3].

Процес формування та розвитку фінансово-кредитних відносин демонструє складність економічних трансформацій, які відбувалися в Україні. Водночас аналіз етапів розвитку кредитних відносин показує, що за роки незалежності відбулися певні зміни у формуванні цих відносин.

Кредитні відносини нині є важливою складовою економічної системи будь-якої держави. Як дієвий інструмент стимулювання економічного розвитку та активізації підприємницької діяльності, кредитні відносини забезпечують:

- раціональне використання фінансових ресурсів шляхом їх перерозподілу з малорентабельних секторів до сфер із вищою оборотністю та прибутковістю;
- підтримку розвитку реформованого аграрного сектору України, що сприяє не лише забезпеченню населення якісними харчовими продуктами та промисловості – необхідною сировиною, а й трансформації країни у значного експортера сільськогосподарської продукції;
- подолання економічної кризи в державі та забезпечення прогресивного розвитку вітчизняного товарного виробництва;
- зміцнення продуктивних сил та розширення масштабів торговельної діяльності;
- прискорення процесу реалізації продукції й забезпечення безперервності руху капіталу.

На державному рівні розвинена кредитна система сприяє підвищенню добробуту населення; зміцненню фінансової системи; домінуванню безготівкових розрахунків над готівковими; зростанню довіри населення до банків та кредитних організацій; забезпеченню безперервного обігу грошових ресурсів.

Однією з ключових рушійних сил економічного розвитку виступає банківський кредит, який є основним джерелом фінансового забезпечення поточної діяльності підприємств незалежно від форми власності чи сфери функціонування. В Україні простежуються позитивні тенденції у формуванні та вдосконаленні кредитних відносин. У значній мірі вони відповідають нинішнім економічним умовам країни. Українські банки фактично стали повноцінними комерційними структурами, що визначає характер їх діяльності: платність кредиту набула пріоритетного значення, а прагнення отримати прибуток стало мотивацією у роботі кредитних установ [4; 5].

Таким чином, кредитні відносини сьогодні відіграють важливу роль у розвитку економіки України. Вони забезпечують ефективний перерозподіл фінансових ресурсів, підтримують розвиток ключових галузей, сприяють безперервності руху капіталу та зміцненню фінансової системи держави. Банківський кредит виступає основним джерелом фінансування господарської діяльності підприємств, а українські банки дедалі більше діють як комерційні установи, орієнтовані на отримання прибутку. Загалом у країні простежуються позитивні тенденції у вдосконаленні кредитних відносин, що відповідають сучасним економічним умовам.

ДЖЕРЕЛА

1. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В. Розвиток ринку споживчого кредитування в умовах воєнного стану. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. №2(14). С. 156-165.
2. Костюк В.А., Чепчак Д.Р. Розвиток кредитної діяльності банків в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип.19. С. 1040-1045.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
4. Гаврилко П. П., Брітченко І. Г. Корпоративні відносини в банківському секторі : фінансові механізми та маркетингові стратегії : монографія. Рівне : Волинські обереги, 2016. 228 с.
5. Дзюблюк О. В. Гроші та кредит : підручник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 892 с.

Сенюк Є. О.,
здобувач ступеня магістра
Мельничук В. Е.,
доктор філософії з економіки, доцент кафедри економічної кібернетики
Київський Політехнічний Інститут імені Ігоря Сікорського
м. Київ, Україна

BLOCKCHAIN ЯК КЛЮЧОВА ТЕХНОЛОГІЯ ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ МАЙБУТНЬОГО

Сучасна фінансова екосистема переживає швидку цифрову трансформацію. Потреба у прозорих, безпечних і ефективних механізмах обміну вартістю призвела до появи розподілених реєстрів та технології блокчейн. Технологія дозволяє зменшити залежність від централізованих посередників, підвищити стійкість систем та автоматизувати виконання договорів через смарт-контракти. Blockchain — це розподілений, незмінний реєстр транзакцій, який підтримується мережею вузлів [1]. Транзакції групуються в блоки; кожен блок містить геш попереднього блоку, що утворює ланцюг, як можна побачити на рис.1. Механізми консенсусу (Proof-of-Work, Proof-of-Stake та інші) забезпечують узгодження стану мережі, а криптографія (хешування, цифрові підписи) гарантує цілісність і автентичність даних.

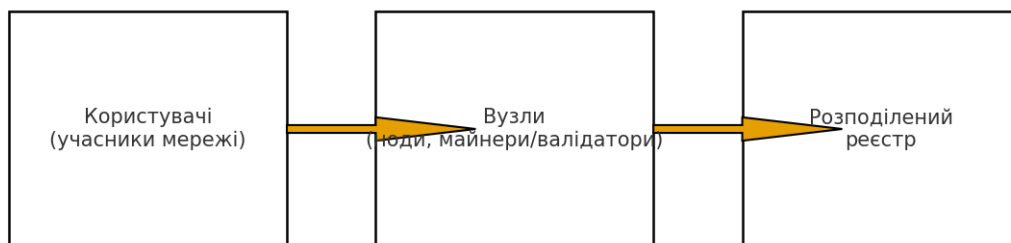

Рисунок 1. Схема роботи блокчейн-мережі в фінансовому застосуванні

Варто зазначити, що технологія Blockchain містить ключові переваги для фінансового сектору, серед яких можна зазначити прозорість і трасування, тобто транзакції доступні для перевірки в межах дозволених прав доступу, що зменшує ризики шахрайства. Висока доступність і стійкість також є визначною, оскільки відсутність єдиної точки відмови підвищує стійкість інфраструктури. Окрім цього, блокчейну притаманна автоматизація через смарт-контракти, тобто виконання умов договорів автоматизується, що знижує операційні витрати. Скорочення часу клірингу і розрахунків є ще одним пріоритетом технології, оскільки розрахунки в реальному часі або набагато швидше звичних банківських циклів [2]. І найважливіша характеристика - підвищена безпека завдяки криптографії: складні криптографічні протоколи захищають транзакції та

ідентифікацію користувачів (Приклад криптографічної операції (RSA): $c = m^e \bmod n$). Порівняння видів блокчейну представлено у таблиці 1.

Таблиця 1. Порівняння типів блокчейнів

Критерій	Публічні	Приватні/Консорціум
Доступ	Відкрити, будь-хто	Обмежений, по запрошенню
Продуктивність	Низька, залежить від мережі	Вища, централізований контроль
Приватність	Низька (публічний реєстр)	Висока (контролюється доступом)

Аналізуючи варіанти практичного застосування технології блокчейн у фінансовій сфері, варто виокремити деякі з них. По-перше, впровадження технології в сфері міжбанківських розрахунків та платіжних систем можуть підвищити швидкість розрахунків, а також знизити витрати за посередницькі послуги. По-друге, сфера торгового фінансування (trade finance) може створити документарні акредитиви на основі блокчейн, що спростить перевірку і скоротить можливість фальсифікації.

По-третє, автоматизоване врегулювання збитків через смарт-контракти та більш оперативна взаємодія учасників покращить сферу страхування. По-четверте, цифрові активи та токенизація перетворюють нерухомість, цінні папери, товари у форму токенів, підвищуючи її ліквідність. По - п'яте, сфера KYC/AML поповниться безпечним обміном атрибутами клієнта між фінансовими установами з контролем доступу [3, 4].

Безперечно, для впровадження технології блокчейн існує низка технічних та організаційних викликів. Варто зазначити, що публічні блокчейни стикаються з обмеженнями пропускну здатності та затримками. Разом з тим, публічність реєстру може суперечити вимогам щодо приватності комерційних операцій, а також необхідно впроваджувати регуляторні стандарти та правила для інтеграції блокчейн-рішень у фінансовий сектор, не забуваючи про створення протоколів для взаємодії різних реєстрів та традиційних систем.

Для кожного з вищезазначених викликів існують рішення та певні архітектурні підходи, такі як використання приватних і консорціумних блокчейнів для конфіденційних бізнес-процесів, створення шарів масштабування (Layer-2): state channels, rollups для підвищення пропускну здатності. Окрім цього, креація технологій конфіденційності zk-SNARKs, zk-STARKs для забезпечення приватності транзакцій необхідна для фінансового сектору. Застосування гібридних підходів та стратегій також може допомогти подолати ризики. Наприклад, інтегрувати реєстри з традиційними банківськими системами через стандартизовані API, долучити стандарти токенизації (ERC-20/721 як приклад) та розробити регуляторно-юридичні рамки [5].

На наш погляд, інтеграція блокчейн-рішень з цифровими центральними валютами (CBDC) відкриває нові можливості для миттєвих розрахунків та монетарної політики. Подальша автоматизація через смарт-контракти і широке використання токенизованих активів може змінити архітектуру ринків капіталу.

Застосування технологій конфіденційності та міжмережевої взаємодії сприятиме поєднанню приватності та прозорості.

Отже, технологія Blockchain не є універсальним рішенням для всіх задач, але в багатьох випадках він пропонує суттєві переваги: прозорість, безпеку та автоматизацію. Для повноцінної інтеграції потрібні технічні вдосконалення, нормативна база та співпраця між учасниками ринку. Перехід до моделей з гібридними архітектурами і стандартизованими протоколами стане ключовим етапом розвитку фінансової інфраструктури.

ДЖЕРЕЛА

1. Swan, M. Blockchain: Blueprint for a New Economy. 2015.
2. Narayanan, A., Bonneau, J., Felten, E., Miller, A., Goldfeder, S. Bitcoin and Cryptocurrency Technologies. 2016.
3. World Bank. Distributed Ledger Technology & Blockchain: An Opportunity for Public and Private Sector. 2019.
4. European Central Bank. Report on a digital euro. 2020.
5. Tapscott, D., Tapscott, A. Blockchain Revolution. 2016.

СТАН КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Кредитний ринок України в період 2022–2024 років зазнав потужних шоків і трансформацій. Після відносно стабільного 2021 року повномасштабне вторгнення Росії у лютому 2022 року спричинило різке падіння економіки, зміну попиту на кредити, перегрупування портфелів банків і значне підвищення ролі державних і міжнародних інструментів фінансування. Водночас з 2024 року спостерігається поступове відновлення кредитної активності на тлі поступової адаптації фінансового сектору до воєнних умов.

За даними НБУ, обсяги кредитного портфеля банків, що належать нефінансовим корпораціям, стрімко знизилися у 2022-2023 роках, і лише у 2024 році процес кредитування почав демонструвати поступове відновлення.

Табл.1. Обсяги банківських кредитів корпоративному сектору та середні відсоткові ставки за банківськими кредитами

Роки	Всього кредитів, млн.грн	Середня відсоткова ставка, %	В т.ч. овердрафт, млн.грн	Середня відсоткова ставка за овердрафт, %	Обсяг кредитів без овердрафт, млн.грн	Середня відсоткова ставка (не включаючи овердрафт), %
2021	3.170.997	8,9	433.267	13,4	2.737.730	8,2
2022	2.179.736	14,1	204.123	14,8	1.975.613	14,0
2023	1.784.512	17,2	213.693	20,0	1.570.819	16,8
2024	2.174.412	14,9	306.072	17,9	1.868.340	14,4

Джерело: [1]

Інформація табл.1 показує не лише падіння обсягів банківського кредитування, а і зростання відсоткових ставок у 2022 та 2023 роках. Лише у 2024 році зростання обсягів виданих банківських кредитів відбувалось на тлі зниження відсоткових ставок. У 2025 році не спостерігається чіткої тенденції до зниження відсоткових ставок. За даними НБУ, за період січень-жовтень 2025 року середня відсоткова ставка за банківськими кредитами коливалась в межах 14,4-15,5% [1].

Ключовою рисою періоду 2023-2024 рр. можна вважати те, що кредитування бізнесу після шоку 2022 року не відновилося миттєво до довоєнних обсягів, але з 2024 року з'явилася тенденція помірного приросту портфелів у номінальному вираженні — частково через інфляційні чинники, частково через відновлення попиту і повернення частини господарської активності. Аналітичні дослідження відзначають, що банківське кредитування корпоративного сектору залишалося

сконцентрованим у певних галузях (зокрема торгівля, переробка) і було орієнтоване на короткі терміни [2-3].

Оцінюючи участь кредитного ринку і, відповідно кредитних ресурсів у формуванні ВВП, можна також прослідкувати поступову стабілізацію процесів банківського кредитування. Так, якщо в 2021 році рівень банківських кредитів корпоративному сектору становив близько 12% ВВП, то в 2023-2024 роках співвідношення залишків кредитів до номінального ВВП становило близько 11%. Таким чином кредитна позиція щодо ВВП залишалася помірною, але суттєво нижчою від показників багатьох країн з розвиненими фінринками [1-5].

Ринок фінансового лізингу в Україні також зазнав сильного скорочення у 2022 році, але з 2023 почав відновлюватися. За оцінками Центру економічної стратегії (CES) та асоціацій лізингодавців, у 2023 році обсяг договорів фінансового лізингу, укладених фінансовими компаніями та лізинговими компаніями, становив близько 20,9 млрд грн, що було близько на 70% більше, ніж у 2022 році (тобто ринок відновлювався від низької бази 2022 р.). При цьому загальні обсяги лізингу у 2023 році залишалися значно нижчими за довоєнний 2021 рік (тобто ринок ще не досягнув попередніх максимумів) [6-7]. У 2023 році обсяг лізингових послуг був значно нижчим за довоєнні роки. Варто констатувати, що частка фінансового лізингу до обсягів ВВП та обсягів капітальних інвестицій залишається мізерною. Так, обсяги фінансового лізингу становлять суттєво нижче 1% від ВВП. Частка лізингу від внутрішніх капітальних інвестицій (gross fixed capital formation) була помірною — лізинг покривав невелику частку інвестиційних витрат підприємств, причому у 2023 році його роль дещо зросла відносно 2022, але все ще суттєво відставала від довоєнного рівня, а структура нових угод сильно змінилася: понад 90% нових угод — придбання легкових автомобілів, значно менша частка інвестиційного обладнання. Також велика частина нових договорів мала коротші терміни (2–3 роки) [3, 6-7].

Факторингові операції (фінансування дебіторської заборгованості) в Україні показали помітне зростання у 2023 році. За даними оглядів [3, 6, 8, 9, 11], обсяг факторингових операцій у 2023 році зріс приблизно на 48% порівняно з 2022 роком. Можна помітити, що це зростання відбувалось на тлі скорочення банківського кредитування і було особливо виражене на початку 2023 року. Проте абсолютні обсяги факторингу залишаються відносно невеликими в масштабі всієї економіки. Тобто факторинг не став масовим і не замінив традиційні кредити.

Частка факторингу у обсягах операційної діяльності підприємств істотно варіюється за галузями. Так, в секторах із тривалими ланцюгами поставок частка факторингу в фінансуванні оборотного капіталу вища, але в цілому факторингові операції охоплюють невелику частку загальної господарської активності. Окремі аналітичні дослідження констатують [8, 9], що ринок факторингу в Україні розвивається, але його масштаби поки далекі від середньоевропейських показників.

Основними факторами, що обумовлювали стан та тенденції розвитку кредитного ринку України останніх років можна вважати наступні:

1. Військовий шок 2022 року — різке падіння економіки, підвищені ризики та невизначеність призвели до скорочення кредитних програм, відкладених інвестицій і зміни структури попиту.
2. Монетарна політика і ставки — у 2022–2023 роках ключова ставка та ринкові ставки зростали, що робило кредит дорожчим; з 2024 спостерігалось помірне зниження ставок на нові кредити для бізнесу.
3. Зміна структури попиту — зростання попиту на короткострокове оборотне фінансування і попит на авто-лізинг; інвестиційне кредитування і довгострокові інвестиції залишалися пригніченими.
4. Альтернативні інструменти — факторинг і лізинг почали частково компенсувати зниження класичних кредитів, але їхній масштаб поки обмежений.

Загалом фінансовий сектор адаптується — банки нарощують портфелі, зростає конкуренція за корпоративних клієнтів, але повноцінне відновлення інвестиційного кредитування і трансформація структури фінансування бізнесу вимагатимуть часу, стабільної макроекономічної ситуації та політичної/безпекової стабільності.

ДЖЕРЕЛА

1. Національний банк України. Монетарна статистика: кредити, депозити, процентні ставки. — Київ : НБУ, 2021–2024. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2025).
2. Національний банк України. Огляд банківського сектору. — Київ : НБУ, 2021–2024. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/sector/banking/overview> (дата звернення: 29.11.2025).
3. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. — Київ : НБУ, 2021–2024. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/financial-stability> (дата звернення: 29.11.2025).
4. Державна служба статистики України. Валовий внутрішній продукт за 2021–2024 роки. — Київ : Держстат, 2021–2024. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2025).
5. Державна служба статистики України. Капітальні інвестиції в Україні. — Київ : Держстат, 2021–2024. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2025).
6. Centre for Economic Strategy (CES). Доступ бізнесу до фінансування в Україні. — Київ : CES, 2022–2024. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://ces.org.ua> (дата звернення: 29.11.2025).
7. Українська асоціація лізингодавців. Огляд ринку фінансового лізингу в Україні за 2021–2024 роки. — Київ : УАЛ, 2021–2024. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://uul.com.ua> (дата звернення: 29.11.2025).
8. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Law in Transition: Factoring and SME financing in emerging economies. — London : EBRD, 2021–2024. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://ebrd.com> (дата звернення: 29.11.2025).

9. FCI — Global Factoring Network. Annual Factoring Statistics 2021–2024. – Amsterdam : FCI, 2021–2024. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://fci.nl> (дата звернення: 29.11.2025).
10. GMK Center. Оцінка макроекономічних показників України (ВВП, інвестиції, фінанси) за 2021–2024 роки. – Київ : GMK Center, 2021–2024. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://gmk.center> (дата звернення: 29.11.2025).

Смаліцька О.А.

здобувачка ступеня бакалавра

Ткачук Н.М.

*к.е.н., доцентка, доцентка кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

БАНК БЕЗ ВІДДІЛЕНЬ: ЧИ ПОТРІБЕН ЛЮДИНІ БАНКІР У СВІТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ?

Банківська система останніми роками переживає суттєву трансформацію під впливом цифровізації та впровадження штучного інтелекту (ШІ) у процеси обслуговування, що породжує дискусію щодо доцільності існування «банку без відділень» та необхідності банкіра як людини. Статистичні дані Європейського центрального банку свідчать про стійке скорочення мережі фізичних відділень у ЄС: за підсумками 2024 року кількість офісів зменшилася на кілька відсотків, що пов'язано зі зміною поведінки клієнтів і прагненням банків оптимізувати витрати [1]. Паралельно значні інвестиції у ШІ дозволяють автоматизувати рутинні операції, підвищувати швидкість прийняття рішень щодо кредитування, персоналізувати продукти і покращувати клієнтську підтримку за допомогою віртуальних асистентів.

Економічна доцільність скорочення відділень очевидна: зменшуються витрати на оренду, обслуговування кас і персонал, а ресурси перенаправляються на цифрові платформи та аналітику. Водночас широкомасштабне застосування ШІ вимагає значних початкових інвестицій, розвитку інфраструктури даних та контролю якості моделей. Соціальна нерівність у доступі до цифрових сервісів залишається критичною: літні люди, мешканці віддалених територій та клієнти з низьким рівнем цифрової грамотності потребують фізичного обслуговування, особливо в кризових ситуаціях, таких як відключення інфраструктури або кібератаки [2].

Роль банкіра змінюється: він поступово втрачає функції рутинного обслуговування і отримує роль консультанта з комплексних продуктів, менеджера складних випадків та контролера етичного застосування алгоритмів. Це вимагає нових компетенцій: знання аналітики, інтерпретації рішень ШІ та управління ризиками. Практика показує, що найбільш ефективними є гібридні моделі, які поєднують цифрові канали для стандартних транзакцій із збереженням фізичних точок для вразливих груп та складних кейсів [3].

Тому, важливою є етична сторона застосування ШІ. Автоматичні алгоритми кредитного скорингу можуть відтворювати упередження у даних та обмежувати доступ до фінансування окремих соціальних груп. Для мінімізації цих ризиків потрібне впровадження прозорих моделей (explainable AI), процедур перевірки алгоритмічних рішень та механізмів оскарження, а також підвищення цифрової грамотності клієнтів і персоналу [4].

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

Можу зазначити, що український контекст підтверджує тренд цифровізації: мобільні банки та онлайн-сервіси демонструють зростання клієнтської бази, проте територіальні та соціальні обмеження створюють потребу у збереженні фізичних точок. Це підкреслює доцільність гібридних моделей, що поєднують ефективність цифрових каналів із підтримкою людського чинника, необхідного для забезпечення довіри, доступності та стійкості банківських операцій.

Таким чином, твердження про повну непотрібність банкіра в епоху ШІ є спрощеним: роль людського працівника трансформується, концентруючись на консультаціях, контролі складних операцій і етичній відповідальності. «Банк без відділень» можливий лише у довгостроковій перспективі при повній цифровій інклюзії, високій стійкості інфраструктури та доведеній етичній надійності алгоритмічних систем. Поточна практика підтверджує, що поєднання цифрової ефективності з цілеспрямованим збереженням людського чинника забезпечує оптимальний баланс між продуктивністю, доступністю та довірою клієнтів.

ДЖЕРЕЛА

1. European Central Bank. Structural financial indicators: end of 2024. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2025/html/ecb.pr250612_1~6afb2dc0f9.en.html (дата звернення: 01.11.2025).
2. McKinsey & Company. Extracting value from AI in banking: rewiring the enterprise. URL: https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/extracting-value-from-ai-in-banking-rewiring-the-enterprise?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.11.2025).
3. World Economic Forum. Artificial Intelligence in Financial Services 2025. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Artificial_Intelligence_in_Financial_Services_2025.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.11.2025).
4. National Bank of Ukraine. Richniy zvit Natsionalnogo banku za 2024 rik: stiykist yak fundament dlya vidnovlennya ekonomiky. — [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/en/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2024-rik-stiykist-yak-fundament-dlya-vidnovlennya-ekonomiky?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.11.2025).

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ КРАЇН АФРИКИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

З метою утримання позицій в світовій економіці, яка змінюється під впливом глобальних трансформацій, для України, як і для будь-якої держави в світі, необхідним є розвиток співробітництва з партнерами з інших регіонів. Серед них доцільно розглянути країни африканського континенту через зростання їхньої привабливості як міжнародних партнерів. Це потребує вивчення особливостей їхнього економічного розвитку різного спрямування, зокрема фінансів.

Необхідно зазначити, що фінансові системи країн Африки, більшою або меншою мірою залежно від стійкості їхніх інститутів управління і рівня економічного розвитку, досі мають проблеми, які негативно впливають на економічний розвиток. Це включає зовнішній борг [1, р. 114], який зростає, особливо в країнах з низьким кредитним рейтингом, інфляцію та валютні коливання [2, с. 11-14], що в цілому обумовлює фінансову волатильність, нерозвиненість ринків капіталу, обмежену інтеграцію з міжнародною фінансовою системою, міжнародні торговельні бар'єри. Це робить країни Африки вразливими до глобальних ризиків, як-от пандемія COVID-19, війна рф проти України, зміна клімату, глобальні фінансові та економічні кризи, а з цим — дестабілізує їхні фінансові ринки, що ускладнює доступ до капіталу та кредитування малого бізнесу [3].

Подолання цих викликів в країнах африканського континенту вирішують декількома шляхами, що забезпечило їм вже деякі покращення, які заслуговують розгляду.

Протягом періоду від початку 2010-х рр. до сьогодні фінансові системи країн Африки демонструють все більшу адаптацію до глобальних трансформацій через цифровізацію, інтеграцію та залучення інвестицій. Хоча, як вказано вище, разом з цим, вони ще залишаються вразливими до зовнішніх шоків та структурних викликів.

До вказаних особливостей африканських фінансових систем додамо уточнення: цифровізація фінансів країн Африки здійснюється шляхом впровадження фінтех-інновацій та підвищення інклюзивності [4] [5], а що стосується інтеграції, то вона відбувається на регіональному рівні паралельно з інтеграцією у глобальну економіку. Поступово, все це разом повинно сприяти забезпеченню їхньої стабільності.

На практиці тенденції цифровізації фінансових систем країн Африки проявляються як швидке зростання цифрових фінансових сервісів, мобільних платежів, розвиток фінтех-центрів, та, навіть, формування нових фінансових центрів, наприклад, в Південно-Африканській республіці (ПАР) [4].

Цифровізація фінансових послуг й також фінансова інклюзія населення в країнах Африки здійснюється, головним чином, через мобільні гроші на основі фінтех [5]. Вони втілюються через приватні компанії та центральні банки. Наприклад, у Кенії, Танзанії та ПАР працює постачальник платіжних послуг M-Pesa (М — мобільні, pesa — на мові суахілі гроші) для абонентів мобільного оператора, в Уганді — MTN Uganda (MoMo), Airtel Money, Orange Money, в Камеруні — цифрова платформа Doo! для торгівлі для оптимізації та захисту фінансових операцій [6].

Центральні банки окремих країн Африки для зміцнення монетарної політики працюють над запуском цифрових валют центрального банку (англ. Central Bank Digital Currency — CBDC), зокрема у Нігерії — eNaira.

Значення цифрових платформ у фінансових системах Африки полягає в тому, що вони не тільки сприяють розвитку регіональної та міжнародної торгівлі, а й також дозволяють мікрокредитування, страхування та інвестиції для раніше незалучених верств населення.

Регіональна фінансова інтеграція в Африці, зокрема, Африканська континентальна зона вільної торгівлі (англ. The African Continental Free Trade Area-AfCFTA) істотно значення, яке полягає в тому, що вона стимулює гармонізацію фінансових регуляцій і створення спільних платіжних систем [7, р. 18-25]. Цьому також сприяють пан-африканські банки, які формують єдині мережі для торгівлі, транскордонного фінансування, інвестицій та фінансової інклюзії. Як яскраві приклади доцільно тут вказати: Ecobank (штаб-квартира розташована в Того, працює в 33 країнах Африки), Standard Bank Group (штаб-квартира в ПАР, працює в 20 країнах Африки), United Bank for Africa (UBA, Нігерія, працює в 20 країнах Африки), Attijariwafa Bank (Марокко, працює в 15 країнах Африки), Bank of Africa Group (BOA Group, працює у 18 переважно франкомовних країнах Африки: по 8 в Західній та Центральній Африці, 2 — в Центральній Африці, і також у Франції, мажоритарним власником BOA Group є марокканський BMCE Bank).

Як зазначено вище, ще однією тенденцією фінансових систем країн Африки є збільшення залучення іноземних інвестицій, чому саме й сприяють цифровізація, інклюзивність та інтеграція. Завдяки цьому в Африці вже працює венчурний капітал, особливо в секторах фінтеху, агротехнологій та зеленої енергетики [7, р. 17]. Сприятливим фактором для цього є підтримка структурних реформ, інфраструктурних проєктів та розвитку людського капіталу з боку міжнародних фінансових інститутів, це — Африканський банк розвитку (на регіональному рівні), а також МВФ та Світовий банк. Останній у 2025 р. надав фінансування для боротьби з бідністю та підвищення рівня добробуту країнам Африки на південь від Сахари на 34 млрд дол. США (включає міжрегіональні та глобальні операції, це найбільший розмір у порівнянні з іншими регіонами, всього в цілому в 20205 р. виділено 118,5 млрд дол. США) [8, р. 14].

У висновку можна констатувати, що африканські фінансові системи активно трансформуються, все більше адаптуючись до глобальної економіки. У них втілюються фінтех інновації та зростає фінансова інклюзивність, спостерігається інтеграція. Однак, поряд з явними успіхами, фінанси країн Африки є вразливими

до зовнішніх викликів, що дестабілізує економічні процеси. Для забезпечення стійкості фінансових систем, країни Африки потребують продовження реалізації реформ, спрямованих на інституційну стабільність. Важливу роль в цьому процесі відіграватиме підтримка міжнародних фінансових інститутів, і також готовність самих країн Африки забезпечити сприятливі умови для припливів нових іноземних інвестицій.

ДЖЕРЕЛА

1. UNCTAD. Economic Development in Africa Report 2024. URL: <https://unctad.org/publication/economic-development-africa-report-2024>.
2. Савченко М.В., Шкурят О.Є. Тенденції розвитку африканського континенту в сучасній моделі світової економіки. Актуальні проблеми економіки. 2024. № 5 (275). С. 6-16. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/05/5.24._topic_Maryna-V.-Savchenko-Oleksandr-Ye.-Shkurat-6-16.pdf
3. Abor, J.Y., Adjasi, C.K.D. (2022). Introduction: An Overview of Africa's Financial Systems. In: Abor, J.Y., Adjasi, C.K.D. (eds) The Economics of Banking and Finance in Africa. Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-04162-4_1.
4. Селедцов Артем (директор з розвитку бізнесу та партнерства в Exness). Перекроювання фінансової карти: Чому Африка стає новим рубежем фінансів (інтерв'ю). FinanceFeeds (the world's premier online news publication for the online trading industry). Листопад 21, 2025. URL: <https://www.financefeeds.com/uk/redrawing-the-financial-map-why-africa-is-becoming-the-new-frontier-of-finance/>.
5. Клек А.Р. Сучасний стан світової Fintech індустрії. Економіка та суспільство. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-177>.
6. Соколова З.С. Втілення стартапу фінтех Diool в Камеруні. Європейські стандарти освітніх програм: молодь і наука: Матеріали круглого столу з нагоди Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку. м. Київ, 10 листопада 2022 р. С. 81-84. URL: <https://nau.edu.ua/ua/news/2022/11/na-fmv-nau-obgovorili-evropeyski-standarti-osvitnih-program-molod-i-nauka.html>
7. Finance In Africa. Unlocking investment in an era of digital transformation and climate transition. European Investment Bank, 2024. P. 157. URL: https://www.eib.org/attachments/lucalli/20240033_finance_in_africa_en.pdf.
8. The World Bank Group Annual Report 2025. Creating Jobs, Growing Economies. P. 130.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ

Регулювання діяльності транснаціональних банків у сучасній глобальній економіці ґрунтується на багаторівневій системі міжнародно-правових стандартів, які розробляються спеціалізованими фінансовими організаціями, банківськими комітетами, міжурядовими структурами та національними регуляторами. Транснаціональні банки (ТНБ) здійснюють операції у десятках країн, що потребує чітких механізмів координації між державами для забезпечення фінансової стабільності, прозорості операцій та запобігання системним ризикам. У ХХІ столітті саме міжнародні стандарти стали відповіддю на виклики, створені зростанням мобільності капіталу, інноваційністю банківських технологій, розвитком тіньових фінансових структур та підвищенням уразливості світової фінансової системи до кризових шоків. Їхня роль зросла особливо після глобальної фінансової кризи 2008 року, коли провідні економіки усвідомили потребу у жорсткішому нагляді за глобальними банківськими групами, чиї ризики мають транскордонний ефект.

Центральне місце серед міжнародних стандартів належить Базельським угодам, розробленим Базельським комітетом з банківського нагляду. Базель III, прийнятий після кризи 2008 року, встановив нову регуляторну модель управління капіталом, ліквідністю та ризиками ТНБ. Він включає вимоги до мінімального рівня капіталу найвищої якості, буферів капіталу, коефіцієнта фінансового левереджу, а також стандарти управління короткостроковою та довгостроковою ліквідністю. Ці норми спрямовані на зменшення вразливості банківських груп і підвищення їх здатності протистояти зовнішнім шокам [1]. У Базелі III особливий акцент робиться на системно важливі банки, діяльність яких може спричинити глобальну фінансову нестабільність. Для таких банків запроваджено надбавки до капіталу, посилені вимоги до корпоративного управління, внутрішніх моделей оцінки ризиків та пильний міжнародний моніторинг.

Важливим напрямом міжнародного регулювання є стандарти агрегації ризикових даних, передбачені документом BCBS 239, який визначає принципи повноти, своєчасності та достовірності інформації про ризики у великих транснаціональних банках [2]. Недостатність якісних внутрішніх даних стала однією з причин світової кризи 2008 року, коли банки не могли швидко оцінити власну експозицію та вразливість. Застосування стандартів BCBS 239 дозволяє ТНБ створювати централізовані системи управління даними, які забезпечують швидке формування звітів, уніфікацію інформації між підрозділами та належний рівень прозорості для регуляторів різних держав.

У регулюванні ТНБ значну роль відіграють стандарти боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, встановлені FATF. Рекомендації FATF вимагають від банків застосування розширеної процедури ідентифікації клієнтів, моніторингу транзакцій, контролю підозрілої діяльності та міжнародного обміну інформацією між компетентними органами. Транснаціональні банки є одними з найбільш вразливих до схем відмивання коштів через масштаби операцій, наявність філій у країнах з різним рівнем регуляції та високий обсяг транскордонних платежів. Тому дотримання стандартів FATF є ключовим елементом забезпечення прозорості грошових потоків та запобігання використанню банківської системи у незаконних цілях [6].

Міжнародно-правові стандарти також визначають правила управління банківськими кризами, механізми врегулювання неплатоспроможних ТНБ та координацію дій між національними органами. Спеціальні вимоги до глобально системно важливих банків (G-SIBs), які визначає Рада фінансової стабільності, передбачають підвищений рівень регуляторного контролю, розробку планів відновлення та врегулювання, структурну прозорість та підвищену звітність. У разі настання кризових обставин такі банки повинні мати можливість продовжувати основні функції без завдання шкоди глобальній фінансовій системі [4]. Це особливо важливо у випадках, коли банківська група має філії у десятках країн з різними правовими режимами та рівнем економічного розвитку.

Значний вплив на стандарти діяльності ТНБ мають регуляторні підходи Європейського Союзу, зокрема Директива CRD IV та Регламент CRR. Хоча ці документи діють у межах ЄС, вони фактично стали міжнародним еталоном регулювання капіталу, ринкових ризиків, ліквідності, корпоративного управління та нагляду. ТНБ, що працюють у Європі, мають дотримуватися більш жорстких правил, ніж у багатьох інших країнах, що сприяє їх більшій стабільності та прозорості. Поступово ці стандарти адаптуються і країнами поза межами ЄС, включаючи Україну, яка активно імплементує Базельські вимоги в національне банківське законодавство [3].

Сучасні програми реформування фінансової системи України спрямовані на гармонізацію нормативних актів із міжнародними стандартами. НБУ поступово вводить вимоги до капіталу та ліквідності відповідно до Базель III, удосконалює підходи до стрес-тестування, запроваджує ризик-орієнтований нагляд та цифрові стандарти управління даними [3]. Завдяки цьому українські банки, що є частиною міжнародних фінансових груп, працюють за єдиними регуляторними правилами, що підвищує їх конкурентоспроможність та прозорість на глобальних фінансових ринках. Наукові дослідження свідчать, що впровадження міжнародних стандартів зменшує системні ризики та забезпечує більш стійкий розвиток банківської системи [7; 8].

Важливим аспектом є також регулювання цифрових фінансових технологій, оскільки саме ТНБ стали лідерами у впровадженні електронних платежів, кібербанкінгу, цифрової ідентифікації та штучного інтелекту у фінансових операціях. Міжнародні стандарти кібербезпеки, зокрема вимоги щодо операційної стійкості (Operational Resilience Standards), розробляються на рівні Базельського

комітету та міжнародних технічних організацій. Вони спрямовані на те, щоб банки могли протистояти кіберзагрозам, які є одним з головних ризиків сучасної фінансової системи. ТНБ повинні мати захищені інфраструктури, резервні системи, плани реагування на інциденти та високий рівень контролю за інформаційними потоками між філіями у різних країнах.

Узагальнюючи, міжнародно-правові стандарти виступають основою регулювання діяльності транснаціональних банків та забезпечують баланс між свободою глобальних фінансових операцій і необхідністю підтримання стабільності та безпеки. Їх розвиток продовжується відповідно до нових викликів — цифрової трансформації, появи криптоактивів, зростання тіньових фінансових інструментів, геополітичної нестабільності та загроз кібербезпеці. Нині міжнародне банківське регулювання має дедалі більше інтегрований характер, що дозволяє координувати дії держав та забезпечувати ефективний контроль за діяльністю банківських груп, чії ризики поширюються далеко за межі національних фінансових систем. Саме тому міжнародні стандарти продовжують відігравати ключову роль у формуванні глобальної архітектури фінансової стабільності та розвитку.

ДЖЕРЕЛА

1.Базельський комітет з банківського нагляду. Базель III: глобальна регуляторна рамка для підвищення стійкості банків та банківських систем. Київ: Національний банк України, 2020.

2.Базельський комітет з банківського нагляду. Принципи ефективної агрегації даних щодо ризиків та звітності про ризики (BCBS 239). Київ: Національний банк України, 2021.

3.Національний банк України. Імплементація стандартів Базельського комітету в Україні: аналітичний огляд. Київ: НБУ, 2020.

4.Рада фінансової стабільності України. Огляд світових підходів до врегулювання діяльності глобально системно важливих банків (G-SIBs). Київ: РФС, 2021.

5.Національний інститут стратегічних досліджень. Міжнародні стандарти регулювання банківської діяльності та їх адаптація в Україні. Аналітична записка. Київ: НІСД, 2023.

6.FATF. Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (Рекомендації FATF). Офіційний український переклад. Київ: Міністерство фінансів України, 2022.

7.Шумський М. В. Глобальне банківське регулювання: сучасні тенденції та виклики для України. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020.

8.Мороз А. М., Дзюблюк О. В., Лютий І. О. Міжнародні фінанси: підручник. Київ: КНЕУ, 2020.

РОЛЬ СТРАХУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Фінансова стабільність домогосподарств визначає їхню здатність ефективно реагувати на непередбачувані фінансові ризики та витрати. В умовах економічної турбулентності, інфляційних процесів та зростання непередбачуваних ризиків роль страхування значно посилюється. Воно виступає інструментом мінімізації фінансових втрат і дозволяє домогосподарствам зберігати стабільність у разі настання несприятливих життєвих подій.

У сучасних умовах важливо не лише розуміти значення страхових механізмів для забезпечення фінансової стабільності домогосподарств, а й враховувати нормативно-правові рамки, які регулюють діяльність у сфері страхування. Саме законодавство визначає правові засади страхових відносин, права та обов'язки сторін, а також порядок функціонування страхового ринку, що створює правову основу для ефективного захисту інтересів застрахованих осіб.

Закон України «Про страхування» [1]: регулює відносини у сфері страхування, визначає загальні правові засади здійснення діяльності із страхування, надання посередницьких послуг і спрямований на посилення захисту прав та законних інтересів клієнтів, у тому числі споживачів, шляхом встановлення вимог до системи управління, платоспроможності страховиків, філій страховиків-нерезидентів на території України та розкриття ними інформації, встановлює вимоги до порядку укладання, обслуговування та виконання договорів страхування та перестрахування, врегульовує питання інформаційного забезпечення договорів страхування та перестрахування і дій, що передують їх укладанню, а також державне регулювання та нагляд у сфері страхування.

Згідно з цим законом [1], страхування трактується як правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством.

Зокрема, страхування життя є ефективним механізмом фінансового забезпечення, що гарантує виплату передбаченої договором суми у разі настання страхового випадку або дожиття до встановленого терміну, забезпечуючи матеріальний захист застрахованої особи або визначеного нею вигодонабувача.

Медичне страхування є однією з складових фінансової безпеки домогосподарств, оскільки витрати на медичні послуги часто є непередбачуваними та значними. Поліс медичного страхування дозволяє покривати витрати на лікування, діагностику, медикаменти та реабілітацію, що зменшує фінансове навантаження на сімейний бюджет. У сучасних умовах, коли вартість медичних послуг зростає, а захворюваність стає більш непередбачуваною, доступ до якісної медичної допомоги через страхування стає критично важливим для збереження фінансової стабільності домогосподарств.

Наявність медичного страхування знижує фінансовий стрес, допомагає уникнути боргових зобов'язань та забезпечує своєчасний доступ до необхідних медичних послуг, що прямо впливає на здоров'я та працездатність членів родини.

Страхування майна дозволяє домогосподарствам відшкодовувати збитки у разі пожеж, стихійних лих, аварій або інших непередбачуваних ситуацій. Воно забезпечує збереження основних активів – нерухомості, автомобілів, цінного майна – та гарантує, що втрата або пошкодження не призведе до фінансової кризи. Страховий захист майна підвищує стійкість домогосподарства до економічних і техногенних ризиків і забезпечує відновлення активів у короткі терміни.

Страхування життя є важливим елементом фінансового захисту домогосподарств, адже забезпечує матеріальну підтримку у разі смерті або стійкої непрацездатності застрахованої особи. Це особливо важливо для сімей, де основним джерелом доходу є один член домогосподарства. Завдяки страхуванню життя сім'я може покривати першочергові витрати: оплату житла, комунальні послуги, навчання дітей, харчування та інші необхідні потреби.

Сучасні програми страхування життя часто поєднують ризикову та накопичувальну функції. Частина страхових внесків може інвестуватися у спеціальні фонди, що дозволяє домогосподарствам формувати довгострокові накопичення для пенсії, освіти дітей, купівлі житла або відкриття власного бізнесу. Таким чином, страхування життя одночасно забезпечує захист від ризиків та формування стратегічного капіталу, підвищуючи фінансову стійкість домогосподарств у довгостроковій перспективі.

Наявність страхового полісу життя також має важливий психологічний ефект: вона знижує тривожність щодо втрати доходів та непередбачених витрат і сприяє більш стабільному та передбачуваному плануванню сімейного бюджету.

Беручи до уваги широкий спектр страхових продуктів та можливості одночасного забезпечення захисту від ризиків і накопичення фінансових ресурсів, ефективність їх використання значною мірою залежить від поведінки самих домогосподарств. Рівень зацікавленості сімей у страхових послугах, усвідомлення ризиків та готовність вкладати кошти у страхові продукти визначають ступінь захищеності їх фінансових ресурсів.

Мотивація домогосподарств до активної страхової поведінки визначається:

1. схильністю до накопичення багатства, турботою про майбутнє;
2. особистими інтересами;
3. станом:
 - політичної, економічної ситуації в країні;

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

– фінансової та податкової систем;

4. рівнем:

– ефективності законодавства у сфері захисту прав споживачів страхових послуг, особливо клієнтів недержавних пенсійних фондів;

– довіри до фінансових інститутів;

– доходів;

– фінансової грамотності та страхової культури [2, С. 160].

Так, страхування формує комплексну систему фінансової безпеки домогосподарств, оскільки:

забезпечує захист доходів та мінімізує наслідки непередбачуваних подій;

покриває витрати на лікування;

компенсує збитки майна, забезпечуючи збереження матеріальних активів;

створює умови для накопичення та інвестування, підвищуючи довгострокову фінансову стійкість;

знижує рівень фінансового стресу та стабілізує психологічний стан членів сім'ї;

забезпечує передбачуваність витрат і можливість стратегічного планування бюджету.

Страхування є ключовим механізмом забезпечення фінансової стабільності домогосподарств. Законодавчо встановлені механізми, різноманіття видів страхування та поєднання ризикових і накопичувальних функцій дозволяють ефективно захищати матеріальні інтереси сімей. Особливо важливими є страхування життя та медичне страхування, які знижують ризики втрати доходів, забезпечують доступ до медичної допомоги та сприяють формуванню довгострокових накопичень. У результаті страхування підвищує фінансову стійкість домогосподарств, зменшує вплив непередбачуваних ризиків та сприяє соціально-економічній стабільності країни.

ДЖЕРЕЛА

1. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

2. Гнеушева В.О. Особливості страхової поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг України. Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. №2, 2019. С. 154-164.

Чуднівєць А.Б.,
здобувач ступеня бакалавра
Сулима М.О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ОБГРУНТУВАННЯ УПРАВЛІНСКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОСНОВІ МАРЖИНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

У динамічному світі бізнесу, де конкуренція та ринкові умови постійно змінюються, ефективне управління витратами та ціноутворенням є ключовим фактором виживання і успіху. Традиційні методи обліку, що базуються на повній собівартості, часто не дають керівництву достатньої гнучкості для швидкого реагування на нові виклики. Саме тут на перший план виходить маржинальний аналіз, який пропонує принципово новий підхід до оцінки ефективності та обґрунтування управлінських рішень. Цей метод, зосереджений на взаємозв'язку між обсягом продажів, витратами і прибутком, дозволяє приймати обдумані та своєчасні рішення.

В основі маржинального аналізу лежить концепція, що всі витрати підприємства можна розділити на дві основні категорії: змінні та постійні. Змінні витрати змінюються пропорційно обсягу виробництва (наприклад, витрати на сировину, матеріали, заробітна плата виробничих робітників). Постійні витрати залишаються відносно стабільними, незалежно від зміни обсягів виробництва (наприклад, орендна плата, адміністративні витрати, амортизація).

Ключовим показником у маржинальному аналізі є маржинальний дохід (або внесок на покриття) – це різниця між виручкою від реалізації та змінними витратами. Маржинальний дохід на одиницю продукції показує, який внесок робить кожна продана одиниця в покриття постійних витрат і, в кінцевому підсумку, у формування прибутку підприємства.

Таблиця 1

Основні етапи маржинального аналізу

Етап	Характеристика
1	Збір, підготовка та обробка вихідної інформації, необхідної для проведення аналізу
2	Визначення суми постійних і змінних витрат на виробництво і реалізацію продукції
3	Розрахунок величини досліджуваних показників
4	Порівняльний аналіз рівня досліджуваних показників
5	Факторний аналіз зміни рівня досліджуваних показників
6	Прогнозування величини показників в мінливому середовищі

Джерело: складено автором на основі [1]

Маржинальний аналіз надає керівництву потужні інструменти для вирішення низки стратегічних і тактичних завдань:

Ціноутворення та визначення мінімальної ціни. На відміну від ціноутворення, що базується на повній собівартості (з урахуванням постійних витрат), маржинальний аналіз дозволяє встановити мінімальну ціну, нижче якої не варто продавати продукцію — це ціна, що дорівнює змінним витратам. Якщо замовлення приймається за ціною, що перевищує змінні витрати, але нижча за повну собівартість, воно все одно збільшує загальний прибуток підприємства, оскільки покриває частину постійних витрат.

Аналіз точки беззбитковості. Це критичний показник, що визначає мінімальний обсяг продажів, при якому загальний дохід дорівнює загальним витратам. Знання точки беззбитковості дозволяє підприємству зрозуміти, скільки продукції потрібно реалізувати, щоб почати отримувати прибуток, і є основою для фінансового планування.

Оптимізація асортименту продукції. Маржинальний аналіз допомагає визначити, які продукти є найбільш прибутковими. Фокусуючись на продуктах з найвищим маржинальним доходом, компанія може оптимізувати свій асортимент і розподілити ресурси найефективніше.

Обґрунтування рішень "купувати чи виробляти". Маржинальний аналіз дозволяє порівняти змінні витрати на власне виробництво з ціною придбання у стороннього постачальника. Якщо змінні витрати на виробництво нижчі за ціну придбання, вигідніше виробляти самостійно.

Таблиця 2

Маржинальний та традиційний підходи до аналізу та ціноутворення

Критерії порівняння	Маржинальний аналіз (на основі змінних витрат)	Традиційний аналіз (на основі повної собівартості)
Основа для аналізу	Витрати розподіляються на змінні та постійні.	Усі витрати, включаючи постійні та змінні, об'єднуються в повну собівартість.
Ключовий показник	Маржинальний дохід (Виручка - Змінні витрати).	Валовий прибуток (Виручка - Повна собівартість).
Призначення	Орієнтований на внутрішнє управління, прийняття короткострокових оперативних рішень (ціноутворення, асортимент).	Орієнтований на зовнішнє використання (фінансова звітність, податковий облік).
Прийняття рішень про ціну	Дозволяє встановлювати ціну, що нижча за повну собівартість, але вища за змінні витрати (для додаткових замовлень).	Мінімальна ціна має бути вищою за повну собівартість, інакше підприємство вважається збитковим.
Оцінка прибутковості	Залежність прибутку від обсягу продажів, аналіз точки беззбитковості.	Залежність прибутку від зміни повної собівартості та ціни.
Переваги	Гнучкість, оперативність, можливість обґрунтування рішень в умовах обмежених ресурсів та жорсткої конкуренції.	Простота, відповідність вимогам бухгалтерського та податкового обліку.

Недоліки	Не враховує повну собівартість продукції, що може призвести до хибних рішень у довгостроковій перспективі.	Не враховує залежність витрат від обсягу продажів, що може призвести до неоптимальних рішень у короткостроковій перспективі.
Основне питання	"Скільки додаткового прибутку ми отримаємо від продажу ще однієї одиниці?"	"Чи покриває ціна повну собівартість і чи приносить вона запланований прибуток?"

Джерело: складено автором на основі [2]

Маржинальний аналіз також тісно пов'язаний з концепцією операційного (виробничого) важеля. Він показує, наскільки зміниться прибуток підприємства при зміні обсягу продажів. Сила операційного важеля залежить від співвідношення постійних і змінних витрат. Підприємства з високою часткою постійних витрат мають значну силу операційного важеля: невелике збільшення продажів призводить до значного зростання прибутку, але і незначне зниження продажів може обернутися значними збитками.

На противагу, фінансовий важіль демонструє, як використання позикового капіталу впливає на рентабельність власного капіталу. Він дозволяє збільшити прибуток, але також підвищує фінансовий ризик, оскільки відсотки за позиками є постійними витратами, які необхідно сплачувати незалежно від фінансових результатів.

У підсумку, маржинальний аналіз є незамінним інструментом для сучасного управління підприємством. Він виходить за рамки простого обліку витрат, надаючи керівництву глибоке розуміння взаємозв'язків між ключовими бізнес-показниками. Його застосування дозволяє не тільки оперативно реагувати на ринкові виклики, але й приймати стратегічні рішення, спрямовані на максимізацію прибутку, мінімізацію ризиків і забезпечення сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

ДЖЕРЕЛА

1. Маржинальний аналіз в прийнятті управлінських рішень. URL: https://stud.com.ua/77798/ekonomika/marzhinalniy_analiz_priynyatti_upravlinskih_rishen (дата звернення: 22.09.2025)
2. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту: Пер. з англ. – Київ: Молодь, 1997.
3. Використання маржинального аналізу в процесі прийняття управлінських рішень. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50592416.pdf> (дата звернення: 28.09.2025)
4. Маржинальний аналіз (CVP-аналіз). URL: https://stud.com.ua/53281/ekonomika/marzhinalniy_analiz_analiz (дата звернення: 30.09.2025)

Швець М. Р.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М. О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

КРЕДИТНІ РИЗИКИ БАНКІВ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ

Внаслідок повномасштабної війни економіка України зазнала глибокого падіння (ВВП скоротився майже на 30% у 2022 році) [1]. Це призвело до погіршення фінансового стану позичальників та зростання проблемних кредитів, що актуалізує тему управління кредитними ризиками банків. Стабільний банківський сектор є критично важливим для успішного відновлення економіки України, адже ефективне кредитування повинно підтримувати післявоєнну відбудову країни. Тому питання мінімізації кредитних ризиків набуває особливої значущості у сучасних умовах.

Банківська система зіткнулася зі значним обсягом непрацюючих кредитів, накопичених за час війни. У перший рік після вторгнення рівень дефолтів за позиками зріс до 20%, а частка NPL (non-performing loans) у кредитному портфелі банків досягла 39,1% [3]. Найбільше постраждали позичальники в регіонах активних бойових дій – багато підприємств втратили активи або ринки збуту, а домогосподарства – джерела доходів. Це суттєво підвищило кредитний ризик.

Додатковим викликом є концентрація проблемної заборгованості у державних банках, де частка так званих «зомбі»-кредитів істотно вища внаслідок історично великого портфеля NPL [4]. В умовах післявоєнного періоду банки мають одночасно вирішувати проблему вже накопичених збитків від кредитів та відновлювати активне кредитування економіки.

Після шокового падіння економіки у 2022 році (–29,1% ВВП) в 2023 році розпочалося відновлення – зростання ВВП становило близько 5% [2]. Інфляція, що різко прискорилося в період воєнної невизначеності, почала швидко уповільнюватися, а облікова ставка НБУ з середини 2023 р. знижувалася [3]. Поліпшення макроситуації та державні програми стимулювання (зокрема пільгове кредитування «5–7–9%») сприяли поживленню кредитної активності банків [3].

Водночас економіка залишається дуже залежною від зовнішньої фінансової допомоги та сприятливих умов безпеки, що формує підвищений рівень невизначеності [2; 7].

У галузевому розрізі спостерігається нерівномірність відновлення й різний рівень кредитного ризику. Найкращий фінансовий стан позичальників наразі у сферах торгівлі, харчової промисловості та машинобудування; доволі якісний також кредитний портфель в аграрному секторі [4]. Натомість найбільш проблемними є галузі енергетики, будівництва та операцій з нерухомістю – саме на підприємства цих секторів припадає найбільша частка дефолтів [4].

Важливо, що понад половину позичальників, чиї кредити стали проблемними через війну, все ще зберігають прийнятний рівень доходів і прибутковості; отже, вони мають потенціал відновити обслуговування боргів за умов належної реструктуризації [4]. Цей факт підкріплює тезу, що багато воєнних дефолтів зумовлені не стільки неплатоспроможністю бізнесу, скільки тимчасовими шоками – і за сприятливіших умов частина проблемних позик може знову стати працюючими.

До інструментів мінімізації кредитних ризиків слід віднести такі:

1. Реструктуризація позик. Перегляд умов кредитів для позичальників, що постраждали від війни, дає можливість відтермінувати виплати та пристосувати графік погашення до нових реалій. Масові реструктуризації, проведені банками під час воєнного стану, вже допомогли уникнути хвилі банкрутств [4]. НБУ тимчасово пом'якшував підходи до визнання дефолтів у разі реструктуризації воєнних боргів; із жовтня 2025 року регулятор поновлює стандартні вимоги класифікації таких кредитів як проблемних [6].

2. Державні гарантії та підтримка кредитування. Уряд розширює програми портфельних гарантій та компенсацій, аби заохотити банки кредитувати економіку, незважаючи на підвищені ризики. Зокрема, через Фонд розвитку підприємництва продовжує діяти програма «Доступні кредити 5–7–9%», яка передбачає часткові гарантії та субсидування відсотків для малого і середнього бізнесу [5]. Нещодавно Верховна Рада ухвалила законопроект про створення Національної установи розвитку (аналог німецького KfW) для фінансування проєктів відбудови [5]. Ця установа виконуватиме роль посередника між банками та бізнесом, надаючи гарантії за кредитами, компенсуючи відсотки й навіть надаючи прямі позики та гранти на відбудову [5].

3. Удосконалення скорингових моделей. Банки переглядають підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників з урахуванням воєнних факторів. Підвищена увага до фінансового стану клієнтів та більш консервативні стандарти кредитування вже дали змогу сформувати якісніший кредитний портфель і своєчасно виявляти проблемних боржників [4]. Важливим кроком є використання нових джерел інформації – зокрема, Кредитного реєстру НБУ. Із 2026 року банки зобов'язані враховувати дані Кредитного реєстру при оцінці ризиків позичальників, що підвищить прозорість їхньої кредитної історії та дисципліни [6]. Впровадження сучасних ІТ-рішень, аналіз великих даних та автоматизованого скорингу дозволяє точніше прогнозувати ймовірність дефолту та оперативно реагувати на погіршення стану клієнтів.

4. Страхування воєнних ризиків. Для мінімізації саме воєнних складових кредитного ризику запроваджується механізм страхування військових ризиків для інвестицій і кредитів. Державна програма страхування воєнних ризиків для підприємців передусім у прифронтових територіях [5]. Страхування кредитів від воєнних ризиків означає, що страховик відшкодує банку втрати за позикою, якщо бізнес позичальника постраждає від воєнних дій. Над розширенням таких інструментів працюють і міжнародні партнери – зокрема, агентство MIGA (Група Світового банку) [5].

Отже, банківська система України продемонструвала значну стійкість під час війни, зберігши довіру клієнтів і ліквідність для підтримки економіки [3]. Однак післявоєнний період ставить перед банками непрості завдання – очистити баланси від проблемних активів, одночасно забезпечуючи кредитування відбудови. Для мінімізації кредитних ризиків доцільно продовжити практику гнучких реструктуризацій перспективних боргів та списання безнадійних NPL за підтримки держави (з можливим покриттям збитків). Банкам рекомендується надалі підвищувати якість ризик-менеджменту, а саме запроваджувати регулярні стрес-тестування, формувати достатні резерви під очікувані кредитні втрати та накопичувати капітальні буфери на випадок нових шоків.

НБУ зі свого боку має забезпечувати поступове повернення до нормативних вимог без створення надмірного тиску на сектор [6]. Державна політика повинна бути спрямована на підтримку кредитування пріоритетних галузей відбудови шляхом розширення програм гарантій, страхування та пільгового фінансування за рахунок міжнародної допомоги. Загалом, сильна та стабільна банківська система – один з ключових стовпів післявоєнного відновлення України [7].

При цьому монетарна політика повинна бути гнучкою та швидко реагувати на зміни, що відбуваються в економіці країни. Адаптивність у використанні монетарних інструментів дозволяє врегулювати економічні виклики [8; 9].

Своєчасне виявлення і мінімізація кредитних ризиків сприятимуть безперебійному функціонуванню банків, а відтак – ефективній мобілізації ресурсів для реконструкції економіки та забезпечення сталого зростання у довгостроковій перспективі.

ДЖЕРЕЛА

1. Політюк П. ВВП України у 2022 році знизився на 29,1%. *Reuters*, 13.04.2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraines-gdp-fell-291-2022-during-russias-invasion-2023-04-13/>
2. Диса Ю. Економіка України зросла на 5,3% у 2023 році. *Reuters*, 28.03.2024. URL: <https://www.reuters.com/markets/europe/ukraines-economy-grew-53-2023-statistics-service-says-2024-03-28/>
3. Частка непрацюючих кредитів у банках скоротилася до рівня на початок повномасштабного вторгнення. *НБУ*, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-skorotilasya-do-rivnya-na-pochatok-povnomasshtabnogo-vtorgnennya>
4. НБУ проаналізував кредитний портфель бізнесу. *Фінансовий клуб*, 06.01.2025. URL: <https://finclub.net/news/nbu-proanalizuvav-kredytnyi-portfel-biznesu.html>
5. Софієнко Н. Аналог німецької KfW: Верховна Рада створила держфонд для розвитку бізнесу та компенсації воєнних ризиків. *Forbes Україна*, 08.10.2025. URL: <https://forbes.ua/news/v-ukraini-stvoryat-natsionalnu-ustanovu-rozvitku-dlya-kredituvannya-proektiv-dlya-vidbudovi-08102025-33196>
6. НБУ відновлює вимоги до банків щодо оцінки ризиків та планування діяльності. *Укрінформ*, 08.05.2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric->

[economy/3990652-nbu-vidnovlue-vimogi-do-bankiv-sodo-ocinki-rizikiv-ta-planuvanna-dialnosti.html](https://mof.gov.ua/storage/files/1UKREA2023003.pdf)

7. IMF Country Report. Ukraine: 2023 Article IV Consultation, Second Review under the EFF – Staff Report. – IMF, Dec. 2023. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/1UKREA2023003.pdf>
8. Кужелєв М. О., Нечипоренко А. В. Вплив монетарних інструментів на ринок праці України в умовах війни. *Європейський науковий журнал Економічних та фінансових інновацій*. 2023. № 2 (12). С. 135–143.
9. Shcherbak V., Nifatova O., Erkes O., Mylashko O. The assessment of corporate social responsibility at Ukrainian banks. *Banks and Bank Systems*. 2019. №14(3). P. 140-151.

ФІНАНСОВО-АНАЛІТИЧНА ОСВІТА ЧЕРЕЗ СИМУЛЯЦІЙНІ МОДЕЛІ ФОНДОВОГО РИНКУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У сучасному світі, де цифрові технології швидко змінюють усі сфери життя, я щодня переконуюся, наскільки важливо для здобувачів освіти отримувати не лише теоретичні знання, а й практичні навички, що дозволяють орієнтуватися у складних фінансових процесах та приймати обґрунтовані економічні рішення. Як методист і викладач інформаційних технологій та економіки Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу», я бачу, як знання про фондовий ринок, інвестиції та управління ризиками стають невід'ємною частиною освітньої програми, особливо в умовах глобалізації економіки та цифровізації фінансових процесів.

Одного разу під час заняття з фінансового аналізу я запропонував здобувачам освіти спробувати свої сили у симуляційній моделі фондового ринку. Ця платформа дозволяла відтворювати реальні економічні умови у безпечному цифровому середовищі. Я спостерігав, як здобувачі освіти з цікавістю та захопленням почали експериментувати: створювати власні портфелі, купувати та продавати віртуальні акції, оцінювати ризики та прогнозувати фінансові результати. Щоразу, коли вони аналізували ринкові тенденції, обговорювали економічні новини або розробляли інвестиційні стратегії, я бачив, як вони починають мислити як справжні аналітики.

Світова економіка постійно змінюється. Коливання цін на активи, зміни валютних курсів, вплив макроекономічних процесів та інфляційні явища створюють ситуації, у яких людина має ухвалювати швидкі та зважені фінансові рішення. Тому для здобувачів освіти надзвичайно важливо формувати аналітичні та фінансові компетентності. Вони мають навчитися оцінювати економічну ситуацію та ризики, прогнозувати фінансові результати власних дій, розробляти інвестиційні стратегії та моделювати економічні сценарії, а також ухвалювати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності. Фінансово-аналітична освіта допомагає не лише у професійному розвитку, а й сприяє формуванню економічної свідомості, відповідальної фінансової поведінки, що є важливим для стійкої економіки держави.

Пам'ятаю, як одного разу здобувачі освіти отримали віртуальний капітал і завдання створити власний інвестиційний портфель. Вони уважно аналізували зміни ринку, коливання цін, новини економічного життя країни та глобальні економічні тенденції. Деякі здобувачі робили помилки – купували акції, які швидко втрачали вартість. Але саме ці помилки ставали безцінним досвідом. Разом ми

обговорювали, чому портфель зменшився у вартості, які рішення були хибними та як уникнути подібних помилок у майбутньому. Кожне заняття з симуляційною моделлю давало змогу відпрацьовувати аналітичне мислення, прогнозування та управління ризиками у практичних умовах.

Особливу увагу я приділяю поєднанню цифрових технологій та економічних знань. Працюючи із симуляційними платформами, здобувачі освіти опановують електронні таблиці, цифрові аналітичні сервіси, онлайн-інструменти для відстеження ринкових тенденцій, моделювання інвестиційних портфелів та аналіз великих обсягів фінансових даних. Цей процес формує цифрову компетентність та економічну свідомість, допомагає здобувачам освіти приймати обґрунтовані рішення та відповідально управляти ресурсами.

У навчальному процесі я застосовую активні та інтерактивні методи: кейс-стаді, командні проекти, вебіари, онлайн-тренінги та моделювання кризових сценаріїв. Під час кейс-стаді здобувачі аналізують реальні економічні ситуації та шукають оптимальні рішення. У командних проектах вони розробляють інвестиційні стратегії та обговорюють ризики, що виникають при різних сценаріях. Онлайн-тренінги та вебіари допомагають відпрацьовувати цифрові навички, а моделювання кризових сценаріїв дозволяє прогнозувати наслідки різких змін на ринку та розробляти плани управління ризиками. Завдяки таким методам здобувачі освіти формують критичне мислення, аналітичні навички та здатність ухвалювати стратегічні рішення, що необхідні для майбутньої професійної діяльності.

Практичне значення симуляційних моделей фондового ринку важко переоцінити. Вони дозволяють здобувачам освіти оцінювати ризики та прогнозувати прибутковість інвестицій, розробляти власні інвестиційні стратегії, навчатися командній роботі та ухваленню спільних рішень, підвищувати цифрову та фінансову компетентність і готуватися до реальної професійної діяльності у фінансово-економічній сфері. Під час одного з симуляційних турнірів здобувачі освіти створювали власні портфелі цінних паперів та змагалися за найкращий результат. Вони аналізували ринкові коливання, враховували вплив макроекономічних факторів та приймали стратегічні рішення. Це дало змогу не лише закріпити теоретичні знання, а й відпрацювати практичні навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності.

Для ефективного використання симуляційних моделей я рекомендую: розробляти інтегровані курси, що поєднують економіку та цифрові технології; застосовувати активні методи навчання; забезпечувати регулярну практику використання цифрових та фінансових інструментів; стимулювати участь здобувачів освіти у фінансових конкурсах та проектах; моделювати різні сценарії фондового ринку та використовувати інтерактивні завдання для розвитку аналітичного та критичного мислення.

На моє переконання, симуляційні моделі фондового ринку є ефективним інструментом фінансово-аналітичної освіти, який формує у здобувачів освіти аналітичне та стратегічне мислення, цифрову та фінансову компетентність, здатність ухвалювати обґрунтовані рішення. Впровадження таких моделей у навчальний процес забезпечує підготовку здобувачів освіти до реальної

професійної діяльності, розвиток економічної свідомості та відповідальної фінансової поведінки, що є основою сталого розвитку України та стабільності економіки в умовах сучасних глобальних викликів.

ДЖЕРЕЛА

1. Бугель Ю. Increasing the level of financial literacy of student youth. *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry)*. 2022. 1(25), 146–152. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-1\(25\)-146-152](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-1(25)-146-152).
2. Калініченко О., Вікарчук О., Ніколаєнко С. Фінансова грамотність – запорука успішного населення. *Economics. Management. Innovations*. 2019. DOI: [https://doi.org/10.35433/ISSN2410-3748-2019-1\(24\)-3](https://doi.org/10.35433/ISSN2410-3748-2019-1(24)-3).
3. Коваль С., Мельничук Ю. Фінансова грамотність домогосподарств України: сучасний стан та перспективи підвищення. *DSpace WUNU*. 2024. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/55129> (дата звернення: 28.11.2025).
4. Національний банк України. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy> (дата звернення: 28.11.2025)
5. Цифрова фінансова грамотність: компоненти та методи підвищення. 2023. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.31.37>.
6. Financial literacy in Ukraine: from micro to macro level. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(4\).2019.21](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.21).
7. Financial literacy, savings and investment activity of households: trend analysis. *Econa*. 2025. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6366> (дата звернення: 01.12.2025).

СЕКЦІЯ 3. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Алексін Є. А.

здобувач ступеня магістра

Коцюрубенко Г. М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України спричинила масштабні руйнування виробничої, логістичної та фінансової інфраструктури, що особливо болісно вдарило по сектору малого й середнього підприємництва. За даними міжнародних оцінок, потреби України на відновлення та реконструкцію за три роки війни оцінюються у сотні мільярдів доларів, значна частина яких пов'язана з відновленням бізнес-активності та ділової інфраструктури [8]. У цих умовах державна фінансова підтримка набуває характеру не лише інструменту розвитку, а й механізму забезпечення стійкості та виживання підприємницького сектору, пом'якшуючи воєнні ризики та зберігаючи економічний потенціал для повоєнного відновлення.

Державну фінансову підтримку підприємництва доцільно розглядати як комплекс цільових фінансових заходів держави (прямих і опосередкованих), спрямованих на забезпечення доступу суб'єктів господарювання до ресурсів, необхідних для створення, продовження чи розширення бізнесу, з урахуванням суспільно значущих пріоритетів та обмежень бюджетної системи [1]. В умовах воєнного стану акценти зміщуються від суто стимулюючої до стабілізаційно-рятівної функції, коли завданням політики стає недопущення масового закриття бізнесу, збереження робочих місць і ланцюгів постачання.

Воєнні ризики для підприємництва в Україні мають комплексний характер. Вони включають фізичні ризики (руйнування основних фондів, складів, транспортної інфраструктури), фінансові ризики (дефіцит обігового капіталу, зростання кредитних ставок, погіршення платіжної дисципліни), логістичні ризики (втрата традиційних ринків збуту, блокування портів, подорожчання логістики) та інституційні ризики (підвищена невизначеність регуляторного середовища, зміна податкових режимів, проблеми з правозастосуванням) [4]. У результаті формується нова конфігурація державної фінансової політики, орієнтована на управління воєнними ризиками, а не лише на довгострокове структурне зростання.

Ключове місце в арсеналі державної підтримки займають програми пільгового кредитування. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9%», що

реалізується через Фонд розвитку підприємництва та уповноважені банки, стала базовим інструментом підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу, зокрема і в період воєнного стану [2].

Дані на рисунку 1 відображають стійке нарощення кумулятивних обсягів кредитування за програмою «5–7–9%» з 12,1 млрд грн у жовтні 2020 р. до 342,8 млрд грн у жовтні 2024 р., що майже у 28 разів перевищує стартовий рівень (орієнтовний середньорічний темп зростання близько 130%).

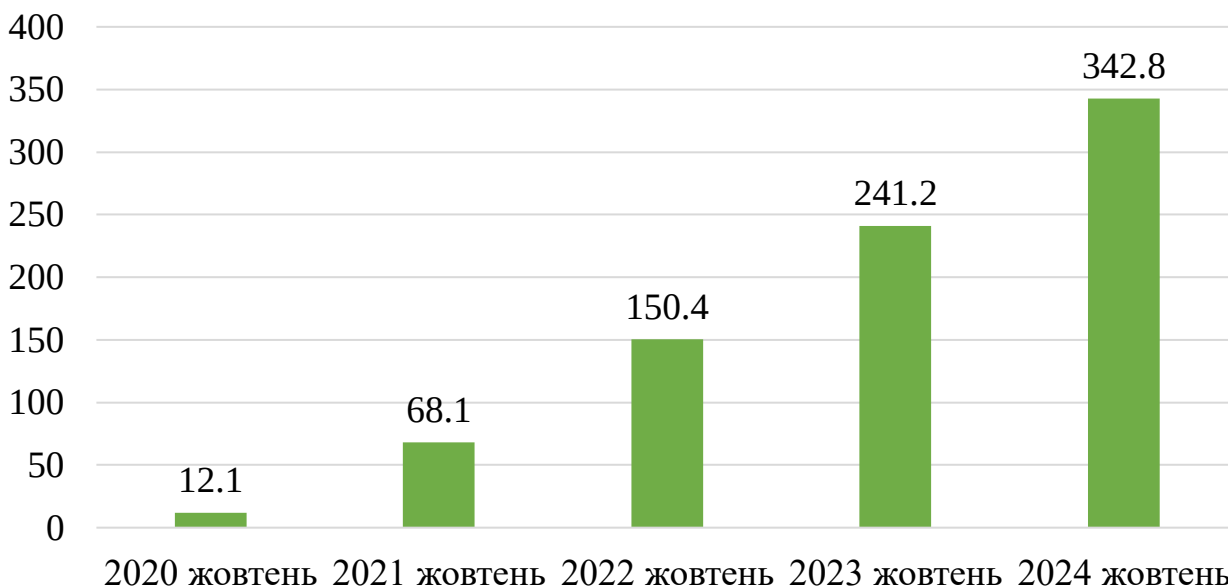

Рис. 1. Кумулятивна динаміка кредитування за програмою 5-7-9, млрд грн [3]

Річні прирости послідовно збільшуються: ≈ 56 млрд грн (2021/2020), ≈ 82 млрд грн (2022/2021), ≈ 91 млрд грн (2023/2022) і ≈ 102 млрд грн (2024/2023), що свідчить про масштабування програми, розширення мережі банків та адаптацію умов у воєнний період. Така динаміка підтверджує високу затребуваність інструменту серед МСП і роль програми як масового цінового стимулу, водночас кумулятивний показник не відображає якості портфеля та розподілу за секторами/регіонами, тому для повної оцінки результативності слід доповнювати його даними про активний залишок, NPL та структурні зрізи.

Механізм програми передбачає компенсацію частини процентної ставки за рахунок бюджету та можливість надання державних портфельних гарантій, що істотно знижує кредитні ризики для банків і полегшує доступ підприємств до фінансування інвестиційних проєктів, поповнення обігових коштів, релокації виробництва чи відновлення пошкоджених потужностей. За офіційними даними Міністерства фінансів, за час дії воєнного стану за цією програмою підприємці отримали майже 76 тис. кредитів на суму понад 297 млрд грн, що свідчить про системний характер її впливу на підтримку бізнес-активності [5].

Окремий блок інструментів становлять грантові програми прямої підтримки бізнесу та підприємницьких ініціатив. У воєнний період держава та міжнародні партнери реалізують грантові програми для підтримки релокації виробництва, відновлення мікробізнесу, створення нових робочих місць, а також для

стимулювання підприємництва ветеранів та внутрішньо переміщених осіб. Значна частина таких програм інтегрована в цифрову екосистему «Дія.Бізнес» та пов'язана з конкурсними відборами бізнес-проектів із чітко визначеними критеріями ефективності використання коштів [6].

Умовою отримання грантів часто виступають зобов'язання щодо інвестицій у виробництво, збереження або створення робочих місць, сплати податків протягом певного періоду, що дозволяє поєднувати соціально-економічний ефект із фіскальною віддачею.

Суттєву роль у пом'якшенні воєнних ризиків для бізнесу відіграли й податкові антикризові заходи. У 2022–2023 рр. було запроваджено тимчасовий спрощений режим оподаткування з застосуванням зниженої ставки 2% від обороту для певних категорій платників, а також низку послаблень щодо строків і процедур сплати податків та звітності [7]. Ці заходи дозволили частково компенсувати втрати ліквідності, що виникли через падіння попиту, руйнування інфраструктури та релокацію бізнесу.

Попри масштабність ужитих заходів, практика державної фінансової підтримки підприємництва в умовах воєнних ризиків виявила низку системних проблем і обмежень.

По-перше, доступ до пільгових кредитних ресурсів і грантових програм залишається нерівномірним залежно від регіону, розміру бізнесу та його кредитної історії; найуразливіші підприємства з прифронтових територій часто не мають достатнього забезпечення або прозорої історії, щоб відповідати банківським вимогам.

По-друге, домінування банкоцентричної моделі підтримки створює ризики «вимивання» із програм інноваційних, але більш ризикових стартапів, які не можуть конкурувати із стабільними торговельними та виробничими компаніями.

По-третє, питання прозорості відбору отримувачів грантів і моніторингу ефективності використання бюджетних коштів залишається чутливим, особливо в умовах обмежених ресурсів і високого рівня суспільного запиту на справедливість розподілу допомоги [4].

Таким чином, державна фінансова підтримка підприємництва в Україні в умовах воєнних ризиків стала ключовим чинником збереження ділової активності, робочих місць та податкової бази. Поєднання пільгового кредитування (програма «5–7–9%»), державних гарантій, грантових інструментів, податкових послаблень та регуляторних спрощень дозволило пом'якшити найбільш руйнівні наслідки війни для підприємницького сектору і створити підґрунтя для майбутнього відновлення. Водночас подальший розвиток системи підтримки потребує посилення таргетованості заходів на найбільш уразливі категорії бізнесу, розширення інструментів страхування воєнних ризиків, поглиблення партнерства з міжнародними фінансовими інституціями, а також підвищення прозорості й підзвітності використання бюджетних і донорських ресурсів.

ДЖЕРЕЛА

1. Виговська Н.Г., Цисар О.В. Державна фінансова допомога: сутність, критерії ідентифікації, класифікація. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 4 (106). С. 129-135
2. Доступні кредити 5-7-9%. Єднання заради розвитку. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/>
3. Доступні кредити 5-7-9»: щотижнева статистика. *Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/19675d69-36e8-43ec-a7ca-4195bd9e1ef5?lang=uk-UA&title=5-7-9>
4. Ковтун Т.Ю. Державна фінансова підтримка для стійкості та відновлення бізнесу у воєнний час. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 6. Том 33 (72). С. 102-111
5. Мінфін: за час дії воєнного стану підприємці отримали 75 968 кредитів на 297,3 млрд грн за держпрограмою «Доступні кредити 5-7-9%». *Міністерство фінансів України*. 2025. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennogo_stanu_pidpriiemtsi_otrimali_75_968_kreditiv_na_2973_mlrld_grn_za_derzhprogramoiu_dostupni_krediti_5-7-9-5094
6. Фінансування та програми підтримки. *Дія.Бізнес*. URL: <https://business.diia.gov.ua/finance/programs/5-7-9>
7. How to Do a Business in Ukraine Amid War: What You Need to Know. *BDO Ukraine*. 2025. URL: <https://www.bdo.ua/en-gb/insights-1/information-materials/2025/how-to-do-a-business-in-ukraine-amid-war-what-you-need-to-know>
8. Ukraine Third Damage and Needs Assessment (RDNA3) February 2023 – December 2023. *World Bank*. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf>

Арабаджи К.В.,
аспірант
Рамський А.Ю.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

Інвестиції у своїй природі є передумовою щодо сприятливих умов розвитку економіки держави [2, с. 6]. Формування інвестиційного капіталу на рівні держави є вагомим чинником впливу щодо подальших можливостей розвитку інфраструктури, впровадження реформ, підтримки соціально-вразливих груп населення, надання субсидій для розвитку бізнесу та покращення можливостей щодо міжнародної співпраці із країнами-партнерами.

Окремо, приріст інвестиційного капіталу держави, безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки держави та її можливостей реакції на несприятливі події на макрорівні. Інвестиційний потенціал країни визначає інвестиційну безпеку держави, що відображається у можливості стійкого інвестиційно-економічного розвитку із підтримкою інвестиційного клімату всередині держави на високому/достатньому рівні, застосовуючи усі чинники щодо залучення та використання інвестиційного потенціалу [1, с. 2].

У питанні формування інвестиційного потенціалу держави доцільно проаналізувати функції інвестиційного капіталу. Отже, інвестиційний капітал на рівні держави виконує наступні функції:

- Відтворювальна – впливає на розширення відтворення виробничих потужностей в секторах економіки, наприклад: енергетиці, промисловості, тощо;
- Структуруювальна – формування структури секторів економіки та можливість розвитку конкретних галузей економіки;
- Інноваційно-технологічна – сприяє розвитку технологій на рівні держави, що підвищує рівень конкурентоспроможності держави на макрорівні та підвищує експортний потенціал таких інновацій. Наприклад, цифровізація документації в Україні, розробка дронів та військового обладнання;
- Соціально-економічна функція – підтримка соціально-залежних груп населення, утримування рівня безробіття, або його зниження та загальне підвищення добробуту населення;
- Стабілізаційна – інвестиційний капітал виступає резервом у період економічної нестабільності, фінансових криз та надзвичайних ситуацій;
- Інтеграційна – залучення іноземних партнерів та їх капіталів в економіку держави.

Виходячи із вищезгаданого, важливим питанням щодо акумуляції інвестиційного капіталу є оцінка та аналіз інвестиційного клімату країни, як одного із індикаторів оцінки привабливості національної економіки щодо іноземних або

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

вітчизняних інвесторів. Нижче наведено схему етапів формування рейтингу інвестиційної привабливості національної економіки.

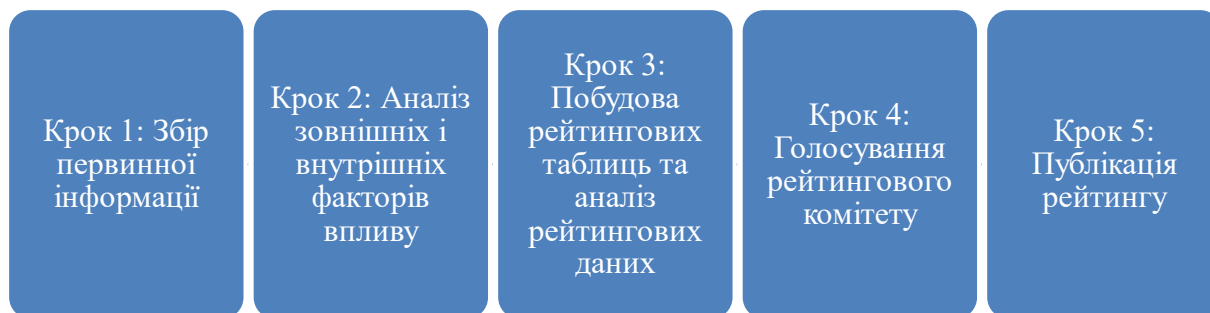

Рис. 1. Стадії формування рейтингу інвестиційної привабливості національної економіки

Джерело: складено автором на основі [5, с. 165]

Вірна оцінка інвестиційного середовища країни надасть повну впевненість потенційним інвесторам щодо поточної ситуації в країні та буде мати вплив на остаточне рішення щодо вливання інвестиційного капіталу.

Правильна оцінка інвестиційного капіталу впливає більшою мірою на обсяг залучення інвестиційного капіталу від приватних інвесторів, які можуть вкладати кошти у конкретні сектори економіки, мати частку управління/значного впливу в українських підприємствах та бізнесі. Окремо від прямих іноземних інвестицій, джерелами залучення інвестиційного капіталу також можуть бути: випуск державних цінних паперів, співпраця з міжнародними організаціями та фондами, залучення приватного капіталу.

У військовий період одними із найбільших надходжень в економіку країни є гранти та кредити від міжнародних організацій та економік іноземних країн-партнерів. Експерти визначають, що наша країна повинна більше покладатися на іноземні приватні інвестиції, а не на субсидії від міжнародних партнерів чи позики від міжнародних фінансових установ у своєму післявоєнному економічному відновленні [4, с. 6]. Одним із важливих чинників, які утримують економіку України у теперішній ситуації, як зазначалося вище, є співпраця з міжнародними партнерами. Наразі Україна отримує гранти, кредити, доходи з російських активів, які є складовими бюджету держави (див. рис.2).

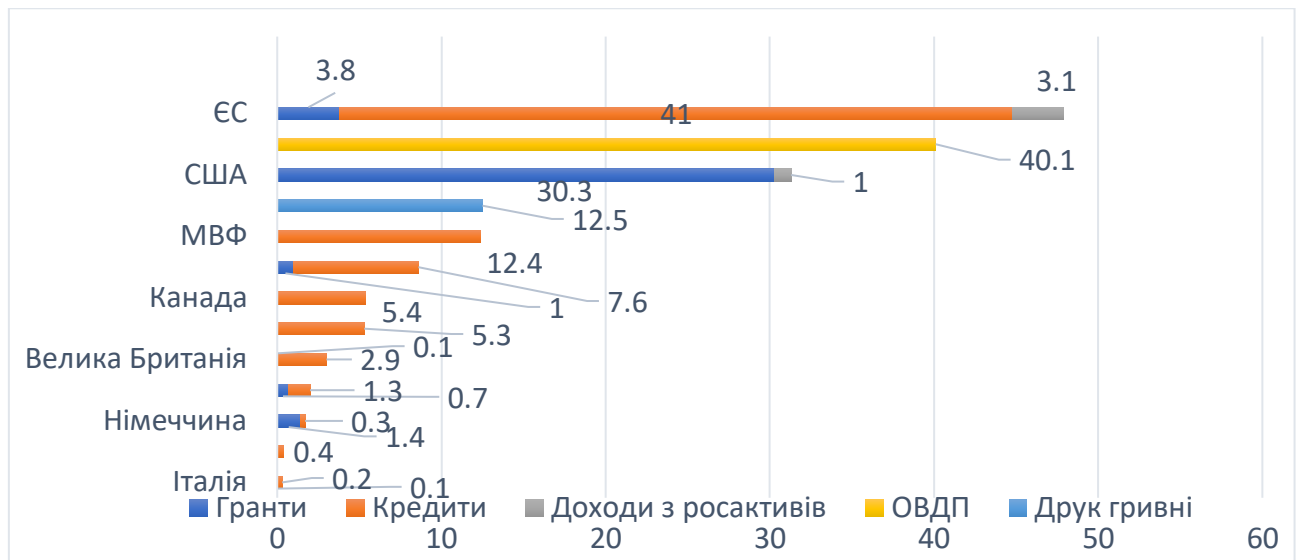

Рис.2. Фінансування державного бюджету України за період 2022-2025 рр., у млрд дол. США

Джерело складено автором на основі: [3]

Із графіку вище можна зробити висновок, що більшість вливань в бюджет України відбувається на основі кредитів та грантів. Вагомою часткою фінансування також є ОВДП, а саме військові облігації які широко використовуються як об'єкти фінансування великими бізнесами України: банками, страховими компаніями. Вагому частку фінансування зараз становить програма ERA (Extraordinary Revenue Acceleration), що представляє собою кошти від заморожених російських активів.

Узагальнюючи можна сказати, що формування інвестиційного капіталу держави прямо впливає на інвестиційний потенціал держави та її подальший розвиток. Функції інвестиційного капіталу мають значний вплив не лише на внутрішню і зовнішню політику держави, але й частково на добробут власного населення.

Питання вірної оцінки інвестиційної привабливості країни є актуальним у контексті прямих іноземних інвестицій, які більшою мірою відбуваються у формі залучення капіталу провідними українськими компаніями та підприємствами, де ризик втрат для інвестора більше ніж в ОВДП для порівняння, оскільки в цьому випадку гарантом виступає держава.

Інвестиційний потенціал держави безпосередньо впливає на безпеку національної економіки, її залежності від іноземних донорів та можливостей підтримки не лише інвестиційної безпеки країни, а й соціальної, енергетичної та інших видів національної безпеки країни.

ДЖЕРЕЛА

1. Бірюк Д. Теоретичні засади інвестиційної безпеки держави. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-53> (дата звернення: 26.11.2025).

2. І.В Тютюник, Л.Л Гриценко. Пріоритети розвитку інвестиційного ринку України в умовах детінізації економіки. Суми : Сум. держ. ун-т, 2021.
3. Трекер економіки України під час війни. *Центр Економічної Стратегії*. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення: 26.11.2025).
4. Hramotniev V. Theoretical concept of foreign investment intensification. *International economic policy*. 2023. No. 39. P. 94–116. URL: <https://doi.org/10.33111/iep.eng.2023.39.05> (date of access: 26.11.2025).
5. Mashchenko O., Pavlova H., Atamas O. Investment attractiveness of Ukraine's economy as a dominant factor in attracting international capital: analysis, prospects, priorities. *Baltic journal of economic studies*. 2023. Vol. 9, no. 5. P. 164–168. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-5-164-168> (date of access: 26.11.2025).

Бикова А.В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня ННІ економіки і права,
Науковий керівник – Курган Н.В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМСТВА: ТРАНСФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Важливим напрямом стратегічного розвитку України є вступ до Євросоюзу. Вихід вітчизняного підприємництва на європейський та міжнародний ринок, залучення інвестицій потребує приведення у відповідність до вимог Європейського Союзу управлінських, організаційних, обліково- фінансових систем. Система бухгалтерського обліку є інформаційною основою для управління фінансами. Вона забезпечує систематизацію всіх фінансово-господарських операцій, надання впорядкованих та достовірних даних. Для інвесторів дані фінансової звітності надають цілісну картину про діяльність компанії та впливають на прийняття рішення щодо інвестування. Відтак, трансформації у сфері бухгалтерського обліку займають значуще місце серед євроінтеграційних процесів та стосуються вітчизняного підприємництва безпосередньо.

Реформування системи бухгалтерського обліку відповідно до вимог Євросоюзу – поетапний та комплексний процес, який потребує тісної взаємодії держави, бізнесу, наукової спільноти на усіх рівнях та етапах. Впровадженню євроінтеграційних процесів у вітчизняній бухгалтерсько-обліковій системі присвятили свої роботи Ковальчук І. П., Товкун Л. В. [1], Ісаншина Г. Ю. [2], Маначинська Ю. А., Євдошак В. І. [3], Шепель Т.П. [4], Костякова А. А. [5] та інші науковці.

Можна виділити такі основні напрямки цього процесу: гармонізація національного законодавства з основними положеннями та директивами Європейського союзу, впровадження МСФЗ; організація методологічного забезпечення переходу на застосування МСФЗ; цифровізація бухгалтерського обліку та звітності; підготовка професійних кадрів; трансформація управлінського обліку. На кожному з окреслених напрямків трансформації вітчизняної облікової системи змінюється вплив його учасників на успішність вирішення відповідних завдань. Приведення національного законодавства у відповідність до європейських норм значною мірою залежить від держави, оскільки лише держава наділена повноваженнями з прийняття законів та інших регуляторних актів. Повноцінна реалізація завдань у напрямку організації методологічного забезпечення, підготовки кадрів потребує тісної співпраці наукового товариства та держави. Тоді як перехід на цифрові форми бухгалтерського обліку та звітності може бути

реалізований у взаємодії держави, фахівців з комп'ютерних технологій та власне бізнесу.

У 2004 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», в загальних положеннях якого визначено, що «адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики» [6]. Цей процес має бути планомірним, послідовним, поетапним. Гармонізація законодавства України в сфері облікової політики є невід'ємною складовою цього процесу. На цей час Україною вже прийнято ряд ключових законів та нормативних актів в цій сфері: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» (2017 р. внесено зміни для приведення у відповідність до Директиви 2013/34/ЄС); ухвалено Стратегію застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні [7]; розроблено Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, які було оновлено відповідно до МСФЗ; схвалено електронний формат Таксономії UA МСФЗ XBRL 2023 та готується Таксономія UA МСФЗ XBRL 2024 року; затверджено «Порядок функціонування центру збору фінансової звітності» (постанова Кабінету Міністрів України від 11.08.2023 р. № [8]. Адаптація українського законодавства у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності до європейських вимог відбувається поступово і поки не завершена. Як приклад, законопроект № 13425 від 26.06.2025 «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», яким запропоновано ряд змін у відповідності до законодавства ЄС (передбачено обов'язкове для окремих категорій підприємств подання звітності зі сталого розвитку (ESG-звітність); оновлення критеріїв для визначення категорії підприємств, впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для державних підприємств); законопроект № 14023 від 08.09.2025, яким передбачається спрощення вимог до оформлення первинних документів, які підтверджують надання послуг [9].

Аналіз прийнятих Україною законів та нормативних актів показує, що пріоритетним в євроінтеграційній трансформації національного законодавства в обліково-фінансовій сфері є перехід на ведення бухгалтерського обліку та подання звітності на підставі Міжнародних стандартів фінансової звітності. Міжнародні стандарти фінансової звітності – це прийняті Радою міжнародних стандартів бухгалтерського обліку документи, якими визначено порядок складання фінансової звітності [10]. В структурі МСФЗ виокремлюються: Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ/IFRS), Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО/IAS), Інтерпретації до МСФЗ (ІІАС) [11]. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначений перелік юридичних осіб, для яких обов'язкове складання та подання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності за міжнародними стандартами: підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях, материнські підприємства груп, у складі яких є підприємства, що становлять

суспільний інтерес, материнські підприємства великої групи, які не належать до категорії великих підприємств, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України. Визначені підприємства здійснюють подання фінансової та консолідованої звітності на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами в єдиному електронному форматі XBRL відповідно до європейської практики. Інші підприємства самостійно вирішують питання переходу на МСФЗ. Слід зазначити, що перехід підприємствами на МСФЗ надає бізнесу певні переваги. Оскільки у світі МСФЗ використовуються більше ніж у 160 країнах, застосування міжнародних стандартів у звітності забезпечує зіставленість показників фінансової звітності суб'єктів господарювання; підвищує доступність та зрозумілість інформації для потенційних інвесторів, допомагає менеджменту приймати рішення і провадити стратегічне планування, створює додаткові конкурентні переваги на європейському та міжнародному ринку.

Разом з тим, процес переходу на міжнародні МСФЗ має ряд проблемних питань. Першочергово, це наявність певних відмінностей між МСФЗ та НП(С)БО, а саме: МСФЗ визначають основні принципи та головні вимоги до формування та подання звітності, потребують професійних суджень; НП(С)БО ґрунтуються на правилах та недостатньо гнучкі; для МСФЗ значну роль відіграє економічна сутність облікових операцій, НП(С)БО більшу вагу надає юридичній формі; відмінності в підходах з оцінки вартості активів та зобов'язань, в обліку оренди, фінансових інструментів та визнанні доходу; щоквартальні звітність за МСФЗ містить більшу кількість звітів, за НП(С)БО достатньо балансу та звіт про фінансові результати; МСФЗ передбачають велику кількість приміток, детальне розкриття інформації про облікову політику, сутність операцій, приділяють значну увагу оцінці активів, пасивів, зобов'язань. Також проблемним питанням є постійне оновлення МСФЗ (впроваджено набір змін до МСФЗ, які набрали чинності у період 2024-2025 рр., передбачене набрання чинності з 1 січня 2026 року інших змін до МСБО та МСФЗ.), непослідовність в їх нумерації (відсутність деяких номерів); запізнення з українським перекладом та наявність певних труднощів з коректним перекладом термінології (як приклад, поняття дохід та прибуток); водночас Мінфіном не надаються офіційні тлумачення МСФЗ. Для отримання роз'яснень необхідно звертатися до IASB або до відповідних фахівців. Крім того, поточною проблемою залишається відсутність на державному рівні спеціальних програм з навчання та стажування вітчизняних спеціалістів.

Для прискорення адаптації вітчизняного бізнесу до МСФЗ та МСБО виникає необхідність в розробці методологічного забезпечення, інструкцій та роз'яснень, що потребує тісної співпраці регуляторних органів, наукової спільноти, професійних організацій бухгалтерів та аудиторів. Для успішного застосування в бухгалтерському обліку МСБО та МСФЗ фахівці мають володіти на достатньому рівні відповідними знаннями, сучасними методами управлінського обліку, фінансового аналізу та аудиту. Зростає роль сертифікаційних програм, таких як АССА, СІМА, DipIFR, які дозволяють українським бухгалтерам отримувати міжнародно визнані кваліфікації.

Важливим аспектом євроінтеграційних процесів вітчизняного підприємства у сфері бухгалтерського обліку є цифровізація бухгалтерського обліку. Електронний документообіг, хмарні сервіси, використання автоматизованих систем обліку та звітності (ERP, SAP, 1C, BAS) - усе це відповідає європейським практикам ведення бізнесу. Українські підприємства мають адаптувати свої інформаційні системи до стандартів ЄС щодо електронних даних, фінансової безпеки та конфіденційності (GDPR). Активно впроваджуються стандарти електронного адміністрування, зокрема щодо обміну податковою та фінансовою інформацією, що підвищує оперативність облікових процесів, зменшує ризики помилок і зловживань.

Європейський підхід передбачає активне використання бюджетування, аналізу витрат, контролінгу та оцінки ефективності діяльності підприємств. Це дозволяє оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, оптимізувати витрати та формувати довгострокові стратегії розвитку.

Євроінтеграційні процеси стали потужним каталізатором глибокої модернізації системи бухгалтерського обліку в Україні та важливим чинником розвитку вітчизняного підприємництва. Їх реалізація потребує тісної взаємодії бізнесу та держави на усіх рівнях та етапах. Успішна трансформація національної облікової системи наближає національну практику до європейських вимог, забезпечує підприємствам новий рівень прозорості і конкурентоспроможності, інтеграцію України у європейський економічний простір, стає передумовою сталого розвитку підприємницького сектору в умовах глобалізації.

ДЖЕРЕЛА

1. Товкун Л. В. Міжнародні стандарти фінансової звітності: особливості впровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 272–275.

2. Ісаншина Г. Ю. Особливості застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2019/45.pdf (дата звернення: 25.11.2025).

3. Маначинська Ю. А., Євдощак В. І. Євроінтеграційні тенденції у вітчизняній практиці бухгалтерського обліку. 2020. URL: http://rps.chtei-knteu.cv.ua:8585/jspui/bitstream/123456789/1021/1/111_Manachynska_J_Yevdoshchak_V%20%281%29.pdf (дата звернення: 25.11.2025).

4. Шепель Т. П. Розвиток бухгалтерського обліку в Україні на основі впровадження МСФЗ: проблеми і перспективи. *Облік і фінанси*. 2021. № 1(91). С. 36–43.

5. Костякова А. А. Звітність без кордонів: українські реалії в контексті МСФЗ. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 74. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6055/5995> (дата звернення: 25.11.2025).

6. Закон України "Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" від 18.03.2004 р. № 2258-VIII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

7. Розпорядження Кабінету міністрів України "Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні" № 911-р від 24.10.2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

8. Постанова Кабінету міністрів України "Про затвердження Порядку подання фінансової звітності" № 845 від 28.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.10.2025).

9. Міністерство фінансів України. Офіційне роз'яснення: Уряд схвалив зміни до Закону про бухгалтерський облік: що зміниться для бізнесу. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_zmini_do_zakonu_pro_bukhgalterskii_oblik_shcho_zminitsia_dlia_biznesu-5212 (дата звернення: 23.10.2025).

10. Міністерство фінансів України. Офіційне роз'яснення: Запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності. URL: <https://mof.gov.ua/uk/zaprovadzhennja-mizhnarodnih-standartiv-finansovoi-zvitnosti> (дата звернення: 23.11.2025).

11. Нестеренко К. Що таке МСФЗ? *Activ Financial Academy* URL: <https://finacademy.net/ua/materials/article/chto-takoe-msfo> (дата звернення: 23.11.2025).

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КУЛІНАРНІЙ ОСВІТІ

У сучасному світі кулінарна освіта поступово виходить за межі традиційного уявлення про підготовку фахівця лише як кваліфікованого виконавця. Вона набуває більш комплексного, міждисциплінарного характеру, в якому поряд із технологією приготування страв, санітарно-гігієнічними нормами та організацією виробничих процесів дедалі більшого значення набувають економічні знання, аналітичні вміння та стратегічне бачення розвитку закладів громадського харчування. Саме тому формування економічної та стратегічної компетентності здобувачів кулінарної освіти стає одним із ключових завдань сучасного викладача професійно-теоретичної підготовки.

Щоразу, заходячи до аудиторії, викладач кулінарного профілю усвідомлює, що перед ним знаходяться не просто майбутні кухарі чи кондитери, а потенційні керівники власних кафе, ресторанів, кейтерингових компаній, менеджери харчових виробництв, підприємці, від здатності яких приймати економічно обґрунтовані рішення залежатиме стабільність, конкурентоспроможність і навіть виживання закладу на сучасному ринку. Саме ця думка поступово визначає методичний підхід до викладання дисциплін: кулінарія перестає бути лише «мистецтвом приготування» і стає інструментом для розуміння економічних процесів.

Формування економічної компетентності здобувачів освіти в закладах професійної освіти починається не з вивчення складних економічних теорій, а з усвідомлення елементарних, але надзвичайно важливих питань: скільки коштує приготування однієї порції страви; які витрати є постійними, а які змінними; як формується ціна в меню; чому одні ресторани працюють успішно, а інші — зазнають збитків. Через ці прості, але життєві приклади викладач поступово вводить здобувачів освіти у світ економіки ресторанного господарства.

На заняттях професійно-теоретичного циклу здобувачі освіти не просто записують рецептури й технологічні карти. Вони вчаться аналізувати витратну частину виробничого процесу: вартість сировини, енергоресурсів, амортизацію обладнання, заробітну плату працівників. Особливу увагу викладач приділяє формуванню навичок складання калькуляційних карт, кошторисів, планів закупівель. Саме в цей момент відбувається перехід від простого «готувати» до «думати економічно».

Важливим методичним прийомом стає моделювання реальних виробничих ситуацій. Викладач пропонує здобувачам освіти уявити себе керівниками умовного ресторану чи їдальні, які мають обмежений бюджет на закупівлю продуктів, але водночас повинні скласти збалансоване та привабливе меню. Такі завдання не лише

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

розвивають навички планування, а й спонукають до аналізу ринку, пошуку альтернативних рішень, порівняння цін постачальників, оцінки доцільності використання тих чи інших продуктів. Здобувачі освіти поступово починають розуміти, що вибір інгредієнтів — це не лише питання смаку, а й економічної доцільності.

Формування стратегічної компетентності відбувається через систематичне залучення здобувачів освіти до прогнозування та планування. Вони вчаться мислити не лише на рівні «сьогоднішнього дня», а й у перспективі: яким буде заклад громадського харчування через рік, п'ять чи десять років; як на нього вплинуть зміни в економіці країни, рівень доходів населення, популяризація здорового харчування, цифровізація сервісу. Викладач спонукає до обговорення таких питань під час дискусій, аналізу кейсів, дослідження реальних прикладів успішних та неуспішних бізнес-проектів у сфері HoReCa.

Особливого значення набуває використання інформаційних технологій. Під час занять використовуються онлайн-калькулятори, електронні таблиці, спеціалізовані програми для ведення обліку, віртуальні симулятори управління рестораном. Ці інструменти дозволяють не лише наочно показати реальний процес прийняття управлінських рішень, а й сформувати в здобувачів освіти навички роботи з цифровими ресурсами, що є обов'язковою складовою сучасної професійної компетентності.

Викладач поступово перетворюється на наставника і координатора дослідницької діяльності. Він спрямовує увагу здобувачів освіти не лише на виконання завдань, а й на пошук інформації, аналіз статистичних даних, роботу з реальними прикладами з життя країни. Питання інфляції, зростання цін на продукти, коливання курсу валют, енергетична криза – усе це більше не здається абстрактним. Здобувачі освіти починають розуміти прямий зв'язок між макроекономічними процесами та щоденною діяльністю закладів громадського харчування.

Окрему увагу викладач приділяє формуванню ціннісних орієнтирів майбутніх фахівців. Економічна і стратегічна компетентність – це не лише вміння рахувати прибуток. Це також здатність нести відповідальність за персонал, піклуватися про якість продукції, безпеку споживачів, екологічний вплив виробництва, формування позитивного іміджу закладу. Саме через такі акценти у свідомості здобувачів освіти формується комплексне уявлення про професію як соціально значущу діяльність.

Поступово в процесі навчання відбувається помітна трансформація мислення. Якщо на початку навчання основним мотиваційним чинником була лише любов до кулінарії, то згодом з'являється інтерес до аналізу, управління, планування, прогнозування. Здобувачі освіти починають ставити складніші запитання, пропонувати власні ідеї щодо вдосконалення роботи уявного закладу, обґрунтовувати доцільність своїх рішень. Це свідчить про те, що процес формування економічної та стратегічної компетентності відбувається не формально, а на рівні внутрішнього усвідомлення.

Таким чином, методичні підходи до формування економічної та стратегічної компетентності у кулінарній освіті базуються на поєднанні професійних знань, практично орієнтованих завдань, цифрових інструментів, міждисциплінарних зв'язків і особистісно орієнтованого навчання. Викладач кулінарного профілю виступає не просто джерелом інформації, а провідником у світ економічної реальності, наставником, мотиватором і партнером у процесі професійного становлення здобувачів освіти.

Саме завдяки такому підходу сучасна кулінарна освіта перетворюється на потужну платформу для формування компетентних, свідомих, економічно грамотних і стратегічно мислячих фахівців, здатних не тільки майстерно готувати страви, а й упевнено керувати власним професійним майбутнім та розвитком закладів громадського харчування в Україні.

ДЖЕРЕЛА

1. Abdulrahman Yunisa, Ifeanyi Jude Osuoha. (2025). Integrating Entrepreneurship and Financial Literacy in Home Economics Education for Sustainable Livelihoods Among Youth in the Hospitality and Tourism Sector. *International Journal of Home Economics, Hospitality and Allied Research* 2025. Vol 4, No 1. DOI: <https://doi.org/10.57012/ijhhr.v4n1.027>.
2. Rahayu C. W. E., Rahmawati C. H. T. Financial Management Of MSME In Culinary Industry According To Demographics And Financial Literacy. *Journal of Management and Business Environment*. 2025. Vol 4, No 1. URL: https://journal.unika.ac.id/index.php/JMBE/article/view/4626?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 28.11.2025).

Бурдейн Є. Д.,
здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр
Науковий керівник: Кужелєв М. О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПОДАТКОВУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ

У контексті сучасного етапу розвитку світової економіки глобалізація виступає домінантною системоутворюючою силою, що радикально трансформує архітектуру міжнародних фінансових потоків, інвестиційних стратегій та, що особливо важливо для національних бюджетів, механізмів оподаткування. У таких умовах формування ефективної податкової політики окремою державою вже неможливо уявляти в ізоляції від глобальних процесів: вона має бути свідомо інкорпорована в міжнародний контекст, враховувати найкращі практики, рекомендації провідних фінансових інституцій та імперативи інтеграції до ключових економічних об'єднань.

Тривале, взаємовигідне та стратегічно передбачуване партнерство з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, Європейським Союзом, ОЕСР чи іншими інституціями стає реальністю лише за умови системної гармонізації національного фінансового та податкового законодавства з міжнародними стандартами. Причому ця гармонізація має відбуватися не механічно, а на раціональній, консенсусній основі, з урахуванням національних економічних інтересів, структури ВВП, рівня розвитку людського капіталу та довгострокових фіскальних цілей [1].

У середньостроковій та довгостроковій перспективі саме така гармонізація відкриває можливості для глибокої оптимізації структури податкового навантаження між різними категоріями економічних суб'єктів, посилення не лише фіскальної, а й регулюючої та стимулюючої функцій податкової системи. Це, у свою чергу, створює сприятливіші умови для відновлення економічної динаміки після кризових явищ, підвищення інвестиційної привабливості.

Податкова політика як інструмент макроекономічного регулювання відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування системи публічних фінансів. Вона визначає порядок нарахування, сплати та адміністрування податків і зборів, формує правове поле їх стягнення, впливає на рівень податкового тягара та, що не менш важливо, створює стимули (чи, навпаки, бар'єри) для розвитку підприємництва. У країнах із транзитивною економікою, до яких поки що належить і Україна, саме зниження надмірного податкового тиску в поєднанні з підвищенням прозорості та передбачуваності податкового адміністрування є одним із найпотужніших драйверів посткризового відновлення та переходу до моделі інноваційно-інвестиційного зростання [2-4].

Стратегічним завданням податкової політики є забезпечення стабільного формування дохідної частини державного та місцевих бюджетів з одночасним урахуванням цілей обраної економічної моделі, зовнішньоекономічного середовища, фаз економічного циклу та суспільних очікувань. У періоди рецесії чи стагнації податкова політика має демонструвати достатню гнучкість, дозволяючи тимчасово пом'якшувати фіскальний тиск без критичного наростання бюджетного дефіциту. Натомість у фазі підйому акцент зміщується на поступове нарощування надходжень при обов'язковому збереженні стимулів для розширення виробництва, створення робочих місць та залучення інвестицій.

Особливо важливим для України є прогнозований та поетапний рух у напрямку уніфікації системи оподаткування з країнами Європейського Союзу. Це стосується насамперед податків на споживання (ПДВ, акцизи), майнових податків, екологічного оподаткування, а також цифрових послуг. Прозорість імплементації відповідних директив ЄС не лише посилить керованість бюджетним процесом, а й суттєво ускладнить можливості для тінізації економіки, офшорних схем та інших форм ухилення від оподаткування.

Одним із ключових викликів глобалізації залишається забезпечення рівномірного характеру економічного зростання для зниження рівня бідності, збереження людського капіталу та запобігання масовій трудовій міграції висококваліфікованих кадрів.

У боротьбі з агресивним податковим плануванням транснаціональних корпорацій міжнародна спільнота обрала шлях скоординованих дій. План дій BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), розроблений ОЕСР та схвалений країнами G20, став фундаментальним документом у цій сфері. Зокрема, дії 8–10 Плану BEPS пропонують сучасні методології контролю за трансфертним ціноутворенням, що дозволяє національним податковим органам ефективніше протистояти штучному заниженню бази оподаткування всередині корпоративних груп [5; 6].

Найновішим і, безперечно, революційним кроком стала двостовпова реформа – Pillar 1 та Pillar 2. Механізм Pillar 1 передбачає перерозподіл частини оподатковуваного прибутку найбільших ТНК на користь країн-ринків збуту, навіть якщо там відсутня фізична присутність компанії. Це означає, що Україна отримає право на додаткові податкові надходження від діяльності глобальних цифрових гігантів та інших транснаціональних груп, які мають значну клієнтську базу на нашій території. Ці кошти можуть бути спрямовані на фінансування критичної інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших соціально важливих програм.

Водночас Pillar 2, встановлюючи глобальний мінімальний рівень ефективної ставки податку на прибуток на рівні 15 %, фактично закриває епоху «податкових гаваней» та агресивного переміщення прибутків у низькоподатковій юрисдикції [6]. Для України це не лише додатковий інструмент захисту власної податкової бази, а й потужний стимул для великих національних груп переглянути свої структури володіння та повернути активи під українську юрисдикцію.

Разом з тим, успішна реалізація цих можливостей вимагає від держави серйозної підготовчої роботи: модернізації нормативно-правової бази, впровадження сучасних ІТ-систем податкового моніторингу, навчання кадрів,

розробки чітких методичних рекомендацій щодо застосування нових правил [7]. Лише за умови комплексного та послідовного підходу Україна зможе не просто виконати міжнародні зобов'язання, а й перетворити їх на реальний драйвер бюджетної стабільності, економічної справедливості та глибшої інтеграції до глобальної економічної системи.

Отже, розгортання інтеграційних і глобалізаційних процесів помітно впливає на інституційні умови розвитку суспільства та на ефективність регуляторних механізмів державної економічної політики. В умовах підвищеної мінливості економічної кон'юнктури особливо важливо забезпечити адаптацію пріоритетів і завдань національної фінансової політики до нових глобальних викликів, посилити значення внутрішніх чинників у стимулюванні економічного зростання та продовжити розвиток фінансових інститутів.

ДЖЕРЕЛА

1. Коровій В. В. Податкова політика країни в умовах глобалізації економіки. *Проблеми економіки*. 2019. №4. С. 179–185.
2. Огренич Ю.О., Щебликіна І.О., Сопіна А.Є. Бюджетно-податкова політика України: особливості та напрямки вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2024. №69. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5142/5088> (дата звернення: 19.11.2025).
3. Нечипоренко А. В., Панченко І. В., Мороз Л. О. Стан і перспективи розвитку податкової політики України. *Бізнес Інформ*. 2021. №5. С. 348–354.
4. Горбовий А. Ю. Інноваційна модернізація менеджменту в умовах глобальної нестабільності : монографія / за заг. ред. А. Ю. Горбового; М. О. Кужелев, С. В. Онишко, В. І. Куценко, А. А. Олешко, М. В. Гусятинський, А. А. Халецька [та ін.]; УДФСУ. Ірпінь-Білосток, 2018. 305 с.
5. Протидія агресивному податковому плануванню: світовий досвід та виклики для України : монографія / Брехов С. С., Коротун В. І., Сушкова О. Є., Новицька Н. В. та ін.; за заг. ред. С. С. Брехова та В. І. Коротуна. К. : Алерта, 2017. 344 с.
6. Лоскоріх Г.Л., Перчі О.Ф. Міжнародні податкові ініціативи та їх адаптація в Україні: значення Pillar 1 і Pillar 2 для податкової й бюджетної політики. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. №20. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2025-20-08-01/2025-20-08-01> (дата звернення: 20.11.2025).
7. Kuzheliev M., Nechyporenko A., Sulyma M., Ovcharuk S., Leontieva M. The impact of innovation on the financial architecture of the national economy. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. №5(64). pp. 397–412.

Вінніченко А.С.,
здобувач ступеня бакалавра
Сулима М.О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

Сучасні умови конкурентного середовища вимагають від підприємств не лише високої якості продукції, а й максимальної ефективності всіх бізнес-процесів. Одним із ключових інструментів досягнення таких цілей стає впровадження принципів ощадливого виробництва (Lean Production) в систему управлінського обліку. Lean-методологія концепція менеджменту, що згідно за визначенням дослідників Дж. Вомак, Д. Джонс та Д. Рос, була створена на японському підприємстві Toyota і заснована на неухильному прагненні до усунення всіх видів втрат [1,2]. Ощадливе виробництво передбачає залучення у процес оптимізації бізнесу кожного співробітника і максимальну орієнтацію на споживача.

Інтеграція цих принципів у практику управлінського обліку дає можливість отримувати більш релевантну та своєчасну інформацію для прийняття рішень, удосконалювати процеси планування, контролю й аналізу витрат. Такий підхід підвищує економічну ефективність та сприяє формуванню культури постійного вдосконалення на всіх рівнях управління. У подальших тезах розглядаються ключові аспекти впровадження Lean-інструментів у систему управлінського обліку, їх вплив на скорочення витрат і забезпечення стійкого розвитку підприємства.

Концепція ощадливого виробництва виникла у другій половині XX століття в практиці японських автомобільних корпорацій, насамперед компанії Toyota, завдяки напрацюванням Таїті Оно [1,2]. Її сутність полягає в систематичному виявленні та усуненні всіх видів втрат у процесі створення продукції чи надання послуг без зниження їхньої якості. До ключових принципів Lean належать: орієнтація на споживача та створення доданої цінності; детальне картографування потоку створення цінності; забезпечення безперервності виробничих процесів; випуск продукції виключно в обсягах, що відповідають реальному попиту; постійне прагнення до вдосконалення на всіх етапах виробництва [3]. Застосування цих принципів дозволяє суттєво скоротити виробничі витрати, підвищити продуктивність праці та зміцнити конкурентні позиції підприємства.

Інтеграція Lean-методології в управлінський облік формує так званий «ощадливий облік» (lean accounting), основним завданням якого є надання релевантної, своєчасної та зрозумілої інформації для прийняття управлінських рішень. На відміну від традиційних систем, орієнтованих переважно на облік витрат за статтями та підрозділами, ощадливий облік фокусується на процесах, що створюють цінність для клієнта. Втрати у системах і процесах бухгалтерського

обліку набувають особливого значення під час упровадження концепції ощадливого виробництва. Аналізуючи зміст облікової діяльності, можна виокремити два її головні напрями: роботи, спрямовані на підвищення цінності облікової інформації для користувачів, та роботи, що не збільшують цінність обліково-аналітичних даних. Останній вид діяльності, який не додає корисності інформації, але потребує витрат фінансових, матеріальних, інтелектуальних ресурсів і значних трудових зусиль, слід розглядати як втрати системи бухгалтерського обліку [3]. Методична складова управлінського обліку при ощадливому виробництві зазнає трансформації: уточнюються підходи до калькулювання витрат, відмовляються від громіздких процедур розподілу непрямих витрат, акцент переноситься на показники потоку створення цінності. Технологічна складова передбачає оптимізацію документообігу та скорочення часу на обробку даних, а організаційна – зміну ролі бухгалтера, який стає активним учасником процесу вдосконалення та партнером менеджменту у прийнятті рішень.

Практичне впровадження принципів ощадливого виробництва в управлінському обліку охоплює кілька напрямів. По-перше, переглядається структура облікових рахунків: з метою зменшення дублювання інформації та спрощення контролю доцільно об'єднувати рахунки обліку виробничих запасів і витрат на виробництво. По-друге, зменшується обсяг операцій, пов'язаних із накопиченням і зберіганням великих запасів, що мінімізує потребу у постійних інвентаризаціях та скорочує витрати на облік. По-третє, змінюється система стимулювання персоналу: перевага надається погодинній оплаті праці, яка заохочує не кількість, а якість і безперервне вдосконалення процесів.

Результатом упровадження ощадливого обліку стає підвищення прозорості фінансових потоків, своєчасність управлінських рішень і формування корпоративної культури постійного вдосконалення. Підприємство отримує можливість оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, підвищувати рентабельність і конкурентоспроможність без додаткових витрат ресурсів.

Аналіз досвіду впровадження концепції ощадливого виробництва на підприємствах показує наявність двох основних підходів до формування відповідної звітності.

Перший підхід характерний для компаній, які лише починають перехід на ощадливу систему. У цьому випадку створюється оперативна звітність, що відображає ключові показники роботи окремих виробничих ділянок. До неї можуть входити погодинні звіти про хід робочого дня, дані про незавершене виробництво, контроль ефективності обладнання та інші показники, важливі для щоденного управління. Такі документи формуються щоденно, що дає можливість швидко виявляти відхилення, своєчасно реагувати на зміни у виробничих процесах і підтримувати стабільність функціонування облікової системи. Оперативні звіти стають першим етапом у побудові повноцінної ощадливої звітності, оскільки вони допомагають менеджменту оцінювати ефективність процесів та вчасно впроваджувати коригувальні дії [3].

Другий підхід притаманний підприємствам, які вже глибоко інтегрували принципи ощадливого виробництва у свою діяльність. На цьому рівні формується

більш розгорнута система управління, заснована на потоках створення цінності. Основним інструментом виступає звіт про доходи в розрізі потоків, що складається, як правило, щотижня. Він дає змогу аналізувати доходи та витрати за кожним потоком створення цінності, визначати їхню рентабельність і підсумковий фінансовий результат підприємства. Такий підхід забезпечує прозорість у розподілі ресурсів, підвищує відповідальність керівників за результати своєї ділянки роботи та сприяє стратегічному плануванню [3].

В Україні дедалі більше компаній успішно впроваджують принципи Lean-методології, демонструючи високу ефективність цього підходу. «Нова пошта» розпочала Lean-трансформацію у 2019 році з пілотного проєкту в одному з київських відділень і досягла значних результатів: скорочення часу обробки та видачі посилок, зменшення термінів доставки й підвищення якості обслуговування. Компанія активно залучає персонал до пошуку шляхів оптимізації процесів, проводить Lean-ярмарки та впровадила власну навчальну програму для працівників. Uklon у 2023 році зосередився на методиці Hoshin Kanri, що дозволило швидко налагодити каскадування стратегій і досягти позитивних результатів уже в перший рік трансформації. CentraVis, почавши з упровадження системи обслуговування виробничого обладнання ще у 2019 році, з часом поширив Lean-філософію на всі рівні управління, що дало відчутний економічний ефект і стало невід'ємною частиною корпоративної культури. Досвід цих компаній свідчить, що систематичне впровадження Lean-підходів підвищує ефективність процесів, зменшує витрати та формує середовище постійного вдосконалення [4].

Застосування принципів ощадливого виробництва в управлінському обліку є потужним інструментом підвищення продуктивності, рентабельності та довгострокової конкурентоспроможності підприємств. Інтеграція Lean-методології забезпечує своєчасне отримання релевантної інформації для управлінських рішень та глибоку оптимізацію документообігу, що сприяє зменшенню обсягу рутинних операцій і непродуктивних витрат, підвищує прозорість фінансових потоків та дозволяє швидко реагувати на зміни ринкового середовища. У процесі впровадження ощадливого обліку змінюється роль бухгалтера, який із виконавця стає активним учасником стратегічного управління та партнером менеджменту у формуванні рішень. Практика українських компаній «Нова пошта», Uklon та CentraVis переконливо демонструє, що системне застосування Lean-підходів веде до відчутного економічного ефекту: скорочення часу обробки інформації, зменшення витрат, підвищення якості сервісу та створення корпоративної культури постійного вдосконалення. Такий досвід підтверджує, що поєднання принципів ощадливого виробництва з управлінським обліком формує гнучку, ефективну та орієнтовану на цінність для клієнта бізнес-модель, яка забезпечує стабільний розвиток і успішну адаптацію підприємства до викликів сучасного ринку.

ДЖЕРЕЛА

1. Економічна модель ощадливого виробництва та послуг. URL: <https://business.diia.gov.ua/entrepreneur->

- [handbook/item/ekonomichna_model_oschadlivogo_virobnictva_ta_poslug](#) (дата звернення: 18.11.2025)
2. Що таке ошадливе виробництво? URL: <https://domino-kiev.com.ua/news/shcho-take-oshchadlive-virobnitstvo> (дата звернення: 16.11.2025)
3. Концепція LEAN для управлінців. URL: <https://online.novaposhta.education/blog/kontsepsiya-lean-dlya-upravlintsiv> (дата звернення: 12.11.2025)
4. «Збільшили продуктивність на 28%»: як «Нова пошта», Uklon і CentraVis стають ефективнішими, впроваджуючи Lean-підхід. URL: <https://forbes.ua/company/zbilshili-produktivnist-na-28-yak-nova-poshta-uklon-i-centraVis-stayut-efektivnishimi-vprovadzhuyuchi-lean-pidkhid-intervyu-prezidenta-lean-institute-ukraine-sergiya-komberyanova-26032024-20096> (дата звернення: 12.11.2025)

Гезун С.М.,
здобувач ступеня бакалавра
Сулима М.О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ ESG-ТРАНСФОРМАЦІЇ

В сучасному бізнес-середовищі, яке стикається з глобальними викликами, такими як зміна клімату, виснаження ресурсів та посилення соціальних очікувань, традиційний підхід до управління стає недостатнім. Управлінський облік, що слугує внутрішнім інструментом для прийняття рішень, потребує інтеграції нових, нефінансових даних. Екологічні фактори сьогодні є ключовою складовою стратегічного та операційного менеджменту. ESG – це комплексний підхід до оцінки сталого розвитку компаній, який включає Environmental (довкілля), Social (соціальна відповідальність) та Governance (управління). Впровадження сталого розвитку в управлінську систему не тільки допомагає компаніям відповідати нормативним вимогам, але й дає змогу отримати конкурентні переваги, зміцнити репутацію та підвищити довготривалу життєздатність [2]. В Україні це важливо для компаній, які залучають міжнародне фінансування та виготовляють продукцію на експорт, зокрема для виробничих та промислових підприємств, банків, страхових компаній, IT-бізнесу та інших [3].

Традиційний управлінський облік зосереджений на зборі, аналізі та інтерпретації фінансових даних для внутрішніх потреб. Його основна функція – забезпечити керівництво інформацією для планування, контролю та управління діяльністю. Однак зростаюче усвідомлення впливу бізнесу на навколишнє середовище призвело до трансформації управлінського обліку в контексті ESG. Це спеціалізована система, яка ідентифікує, оцінює та аналізує як фінансові, так і нефінансові дані, пов'язані з екологічною діяльністю компанії, для ухвалення рішень. Зокрема, попередження екологічних проблем, виявлення ризиків та інвестицій в "зелені" технології, витрат на охорону довкілля, тобто надання керівникам своєчасної та корисної інформації для ухвалення управлінських рішень. До витрат у контексті ESG слід віднести витрати на очищення, утилізацію відходів, екологічний моніторинг, втрати сировини, перевитрат енергії, а також штрафи, судові витрати, втрати репутації.

Впровадження сталого розвитку компаній вимагає адаптації існуючих систем та використання нових інструментів. Першочерговим кроком є чітка ідентифікація та категоризація всіх екологічних витрат. Це дозволяє керівництву отримати повне уявлення про екологічний вплив бізнесу. Доцільно створювати окремі центри відповідальності, що займаються екологічними витратами та доходами. Це забезпечує прозорість та дозволяє контролювати ефективність заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу.

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

Під трансформацію управлінського обліку можуть бути адаптовані стандартні методи управлінського обліку:

- оцінка економічної доцільності інвестицій в екологічні проекти;
- виділення екологічних підрозділів (наприклад, відділу утилізації) як самостійних центрів витрат;
- використання системи збалансованих показників (Balanced Scorecard) та включення екологічної складової до традиційних фінансових, клієнтських та внутрішніх бізнес-процесів;
- впровадження спеціалізованих інструментів;
- облік потоків матеріалів – метод, що відстежує рух матеріалів, перетворюючи фізичні обсяги на вартісні показники. Показник виявляє втрати сировини та неефективне використання енергії, які є джерелом як екологічних, так і фінансових втрат.
- аналіз життєвого циклу продукту – оцінка всіх витрат, пов'язаних з продуктом, від його розробки до утилізації. Він також допомагає ідентифікувати найбільші витрати ресурсів, що є основою для "зеленого" дизайну продукції, вибору постачальників та методів утилізації [1].

Таблиця 1

ESG у виробництві та його вплив на управлінські процеси

Завдання	Вплив на управлінські процеси
Покращення еколого-економічних показників діяльності підприємства	Конкурентоспроможність продукції на внутрішніх та світових ринках
Формування системи екологічного управління та екологічної свідомості персоналу	Розширення міжнародних ринків збуту
Технологічне та матеріальне забезпечення випуску екологічної продукції	Суттєве зниження ризику банкрутства та недоотримання доходів
Вторинне використання відходів виробництва	Покращення співпраці з кваліфікованими партнерами
Застосування енергозберігаючих технологій та екологічно придатного обладнання	Диференціація цін на екологічні чисті та сертифіковані сировину й продукцію порівняно з іншими видами
Використання енергоекономних ресурсів	Зниження витрат на енергопостачання
Використання автономних систем енергозабезпечення	Можливість безперебійної діяльності

Джерело: [1]

ESG як комплексний підхід до оцінки сталого розвитку компаній передбачає систему показників, за якими інвестори, клієнти та інші зацікавлені сторони визначають, наскільки ефективно підприємство управляє екологічними, соціальними та управлінськими ризиками та можливостями [3]. Впровадження екологічних аспектів в управлінський облік – це не просто новий тренд, а необхідна умова для сталого розвитку підприємства. Це дозволяє не тільки відповідати законодавчим вимогам, а й отримувати конкурентні переваги через зниження витрат, оптимізацію ресурсів, поліпшення іміджу та ефективне управління ризиками. Так, трансформація управлінського обліку в контексті ESG

має стати невід'ємною частиною корпоративної культури, що дозволить підприємствам ефективно працювати в умовах нової, більш відповідальної економіки.

ДЖЕРЕЛА

1. Маліков В.В., Плекан М.В., Кудлаєва Н.В.(2022). Екологічні аспекти бухобліку в управлінні підприємством. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1867/1799> (дата звернення: 18.09.2025)
2. Що таке ESG для бізнесу? URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/what-does-esg-mean-for-business>(дата звернення: 12.11.2025)
3. Що таке ESG та чому це важливо для українського бізнесу. URL: <https://youcontrol.com.ua/topics/shcho-take-esg-ta-chomu-tse-vazhlyvo-dlia-ukrayinskoho-biznesu/> (дата звернення: 12.11.2025)

Здоровега М. В.

*к.політ.н., доцент,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин,
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Романець Ю. А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Шльома І. М.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
ВСП «Інститут інноваційної освіти
Київського національного університету будівництва і архітектури»
м. Київ, Україна*

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ У ДЕВЕЛОПЕРСЬКИХ ПРОЄКТАХ

У сучасній системі інвестиційно-будівельних відносин девелопмент нерухомості виконує функцію стратегічного механізму формування вартості, трансформації простору та забезпечення інтегрованих рішень розвитку територій. Зміна характеру урбаністичного розвитку, посилення конкуренції на ринку нерухомості, поява нових технологічних рішень та зростання вимог споживачів зумовили поступовий перехід від традиційного будівельного підходу до комплексного управління життєвим циклом об'єкта. Еволюція спричинила формування девелопменту як окремого виду підприємницької діяльності, зорієнтованої на створення довгострокової економічної, соціальної та просторової цінності.

Українська наукова думка трактує девелопмент як інтегрований інвестиційний процес, що об'єднує організаційні, управлінські, фінансові, маркетингові та правові рішення, спрямовані на розвиток об'єктів нерухомості на всіх етапах їхнього життєвого циклу. У роботах Р. Б. Аксельрода та Н. Г. Кіщака наголошено, що сучасні девелоперські моделі еволюціонували від звичайної будівельної діяльності до системної взаємодії між суб'єктами ринку, орієнтованої на формування нового середовища, ефективне управління ресурсами та узгодження інтересів учасників інвестиційного процесу [1]. Подібну позицію висловлює Г. М. Рижакова, яка розглядає девелопмент як складну систему прийняття рішень в умовах невизначеності, що потребує поєднання ризик-менеджменту, маркетингу, фінансового аналізу та урбаністичних стратегій [2]. А. С. Фесун визначає девелопмент як інвестиційну діяльність, що охоплює комплекс взаємопов'язаних заходів із використанням наявних ресурсів для створення нових довгострокових активів, основною метою якої є забезпечення повернення інвестованих коштів та отримання прибутку [3].

З огляду на зазначене, девелопмент нерухомості доцільно визначати як багаторівневий підприємницький процес, у межах якого здійснюється пошук,

обґрунтування, реалізація та комерціалізація інвестиційних проєктів у сфері нерухомості.

Найбільш значущими групами ризиків виступають ринкові, фінансові, будівельно-технологічні, регуляторні, організаційні, екологічні, безпекові та ризики ліквідності. Комплексний вплив ризиків на інвестиційну екосистему формує багатовимірну структуру невизначеностей, здатних зумовити затримки введення в експлуатацію, зростання витрат, погіршення інвестиційної привабливості та зниження доходності проєктів.

Управління інвестиційними ризиками виступає ключовим елементом системи девелопменту нерухомості, оскільки будь-який інвестиційний процес відбувається в умовах неповної інформації, багатофакторності та можливих відхилень від прогнозних параметрів. У сучасних українських дослідженнях наголошується, що природа інвестиційного ризику безпосередньо пов'язана з обмеженістю й суперечливістю інформації, яка надходить до девелопера на етапах планування, обґрунтування, будівництва та експлуатації об'єкта. О. І. Пуцентела підкреслює, що невизначеність є не випадковою умовою, а фундаментальною властивістю інвестиційного середовища, що зумовлює формування ризикової експозиції девелоперського проєкту [4, с. 38].

Системне управління інвестиційними ризиками в девелоперських проєктах забезпечує не лише мінімізацію потенційних втрат, але й підвищення стійкості об'єкта, оптимізацію фінансових потоків та зміцнення довіри інвесторів і користувачів нерухомості. В умовах високої волатильності ринку та впливу геополітичних чинників ризик-менеджмент перетворюється на необхідну складову реалізації девелоперських ініціатив.

Сучасні умови реалізації інноваційно-інвестиційних проєктів зумовлюють потребу у формуванні цілісної та адаптивної системи управління ризиками, здатної забезпечити стійкість підприємств до зовнішніх загроз та внутрішньої невизначеності. Підвищення ефективності ризик-менеджменту передбачає впровадження інтегрованої системи оцінювання й контролю ризиків, яка охоплює технологічні, фінансові, ринкові та регуляторні чинники і ґрунтується на використанні цифрових інструментів моніторингу в реальному часі та методологій PRINCE2 і PMBOK. Важливою є позиція Л. Могильної та І. Воробйова щодо ролі макроекономічного моніторингу, який забезпечує ідентифікацію змін інфляційних тенденцій, валютних коливань і нормативно-правового регулювання, що, у свою чергу, створює умови для оперативного коригування стратегічних рішень та посилення взаємодії з юридичними й регуляторними інституціями [5].

Інтеграція зазначених підходів у єдину систему управління ризиками формує основу підвищеної стійкості девелоперських підприємств, посилює їхню здатність ефективно реагувати на кризові чинники та створює передумови для стабільного довгострокового розвитку в умовах економічної нестабільності та турбулентності ринкового середовища. Узагальнення наукових підходів свідчить, що сучасний ризик-менеджмент у девелопменті доцільно розглядати не як окремий інструмент, а як інтегральну концепцію, що поєднує управління фінансовими потоками, проєктними рішеннями, технологічною складністю, цифровим моделюванням і

соціально-просторовими наслідками. Окреслений підхід забезпечує не лише зниження ризикової експозиції, але й підвищення інвестиційної привабливості, стійкості грошових потоків і загальної цінності девелоперського активу.

ДЖЕРЕЛА

1. Аксельрод Р. Б., Кішак Н. Г. Генезис концепцій девелопменту як передумова успішних трансформацій операційної діяльності будівельних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*, 2022, № 15–16, с. 53–59. URL: (дата звернення: 20.11.2025). <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1913/>
2. Рижакова Г. М. Економіко-управлінські предиктори стратегічного девелопменту в умовах динамічного середовища впровадження проєктів будівництва. *Управління розвитком складних систем*. 2019. № 39. С. 154–163. DOI: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.11340710> (дата звернення: 20.11.2025).
3. Фесун А. ., Федоров В. ., Кучеренко О. ., Хоменко О. ., Крупник Д. ., Цін Ц. Парадигмальний концепт сучасного будівельного девелопменту в контексті стратегічного цілепокладання підприємств-стейкхолдерів будівництва. *Управління розвитком складних систем*. 2024. № 60. С. 200–208. DOI: <https://doi.org/10.32347/2412-9933.2024.60.200-208> (дата звернення: 20.11.2025).
4. Пуцентела О. І. Теоретико-методичні підходи до аналізу ризиків інвестиційних проєктів. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ» (Економічні науки)*, 2025, № 2, с. 38–43. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/89947> (дата звернення: 20.11.2025).
5. Могильна Л., Воробйов І. Управління ризиками інноваційно-інвестиційних проєктів підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-130> (дата звернення: 20.11.2025).

Іваночко Б. Р.,
*доктор філософії з економіки,
асистент кафедри обліку і оподаткування,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Публічні фінанси територіальних громад є ключовою основою їх соціально-економічного розвитку, оскільки забезпечують ресурсну базу для виконання покладених законом повноважень та реалізації локальних програм. Місцеві бюджети виступають інструментом фінансового забезпечення публічних послуг, розподілу ресурсів та досягнення стратегічних цілей громади [1, с. 163]. Вони дозволяють органам місцевого самоврядування планувати розвиток інфраструктури, підтримувати соціальні програми, стимулювати економічну активність на території та забезпечувати належний рівень життя населення. Ефективне управління місцевими бюджетами та публічними фінансами бюджетних установ органів місцевого самоврядування безпосередньо визначає якість інфраструктури, рівень соціального добробуту населення та фінансову спроможність громад до сталого розвитку, а також впливає на прозорість витрачання коштів, довіру мешканців до органів влади та можливості залучення додаткових інвестицій у громаду.

У цьому контексті особливої ваги набуває здійснення дієвого контролю за публічними фінансами, що є необхідною умовою забезпечення ефективності їх використання та підвищення результативності бюджетних програм. Бюджетний та фінансовий контроль реалізується органами Державної казначейської служби, головними розпорядниками бюджетних коштів та Державною аудиторською службою. Водночас не менш важливим є контроль за фінансовими процесами безпосередньо з боку територіальної громади, яку представляють її мешканці, місцевий бізнес, громадські організації та комунальні установи. Саме ці суб'єкти є ключовими зацікавленими сторонами у соціально-економічному розвитку громади та мають прямий інтерес у прозорому й раціональному управлінні публічними фінансами. Це особливо важливо у контексті виділення бюджетних коштів на програми та проекти, які дійсно відповідають потребам громади, оскільки органи місцевого самоврядування, діючи в межах бюджетного законодавства, можуть цілком законно спрямовувати фінансові ресурси й на ті ініціативи, що не становлять пріоритету для місцевого населення. У таких випадках державний бюджетний та фінансовий контроль не фіксують жодних порушень чи фактів неефективного використання коштів, адже формально витрати здійснено правомірно. Водночас у реальності частина ресурсів може спрямовуватися на напрями, що не несуть соціально-економічної цінності для громади та не сприяють її розвитку.

Відтак, для підвищення ефективності управління публічними фінансами та досягнення цілей соціально-економічного розвитку громади доцільним є застосування концепції економічного контролю. Економічний контроль – це комплексний процес перевірки, моніторингу та оцінювання діяльності підприємства з метою забезпечення відповідності його функціонування економічній меті, ефективного використання фінансових, матеріальних та людських ресурсів, дотримання законодавчих, етичних і соціальних норм, а також виконання соціальних, екологічних та громадських функцій [2, с. 254]. Основна ідея економічного контролю на рівні територіальної громади полягає у перевірці, моніторингу та оцінці рішень місцевої ради, виконавчого комітету, розпоряджень голови громади та інших виконавчих органів щодо місцевого бюджету, цільових та бюджетних програм, кошторисів і звітності установ, а також здійснення публічних закупівель. Такий контроль має забезпечувати відповідність використання коштів громади її стратегічним цілям і пріоритетам розвитку. Економічний контроль в територіальних громадах включає фінансовий, внутрішній та громадський контроль, спрямований на запобігання нераціональному використанню коштів, підвищення прозорості фінансових потоків та оцінку соціально-економічних результатів реалізованих проєктів [3, с. 155]. Водночас ця концепція не зводиться лише до громадського нагляду, оскільки передбачає системне застосування методів економічного аналізу та зіставлення отриманих результатів із стратегічними цілями розвитку громади. Важливою складовою економічного контролю є активна позиція бізнесу як платника податків і зацікавленої сторони розвитку громади також посилює якість контролю, адже підприємницький сектор прямо залежить від ефективності управління ресурсами й інфраструктурного розвитку. Таким чином, економічний контроль стає спільним інструментом органів влади, громадськості та бізнесу для забезпечення розвитку територіальної громади.

У цьому контексті важливим завданням є посилення обізнаності місцевого населення та бізнесу щодо економічних процесів у громаді, зокрема розроблення й виконання місцевих цільових програм, складання та виконання місцевих бюджетів, використання коштів розпорядниками бюджетних коштів і проведення публічних закупівель. Підвищення рівня поінформованості зацікавлених сторін сприятиме формуванню дієвих механізмів громадського контролю та забезпеченню прозорості управління публічними фінансами. Для забезпечення такої поінформованості та формування спроможної системи оцінювання дій органів місцевого самоврядування можна виокремити низку інструментів здійснення економічного контролю (Рис. 1). Застосування таких інструментів створює підґрунтя для підвищення прозорості управлінських рішень органів місцевого самоврядування щодо фінансів і зміцнення довіри між владою та громадою.

Активна участь мешканців, місцевого бізнесу та громадських організацій у фінансових процесах сприяє формуванню посиленого запиту на інформацію щодо використання публічних коштів. Це стимулює органи місцевого самоврядування до більш ретельного складання та подання звітності, розширює доступність і прозорість бюджетних даних, а також підвищує якість публічних фінансових рішень. Підвищена поінформованість громади дозволяє своєчасно виявляти

випадки неефективного або невиправданого використання коштів, стимулює впровадження механізмів контролю на всіх етапах бюджетного процесу та зміцнює довіру між владою і населенням. У підсумку такий підхід не лише зменшує ризики фінансових зловживань, а й створює сприятливі умови для сталого соціально-економічного розвитку громади.

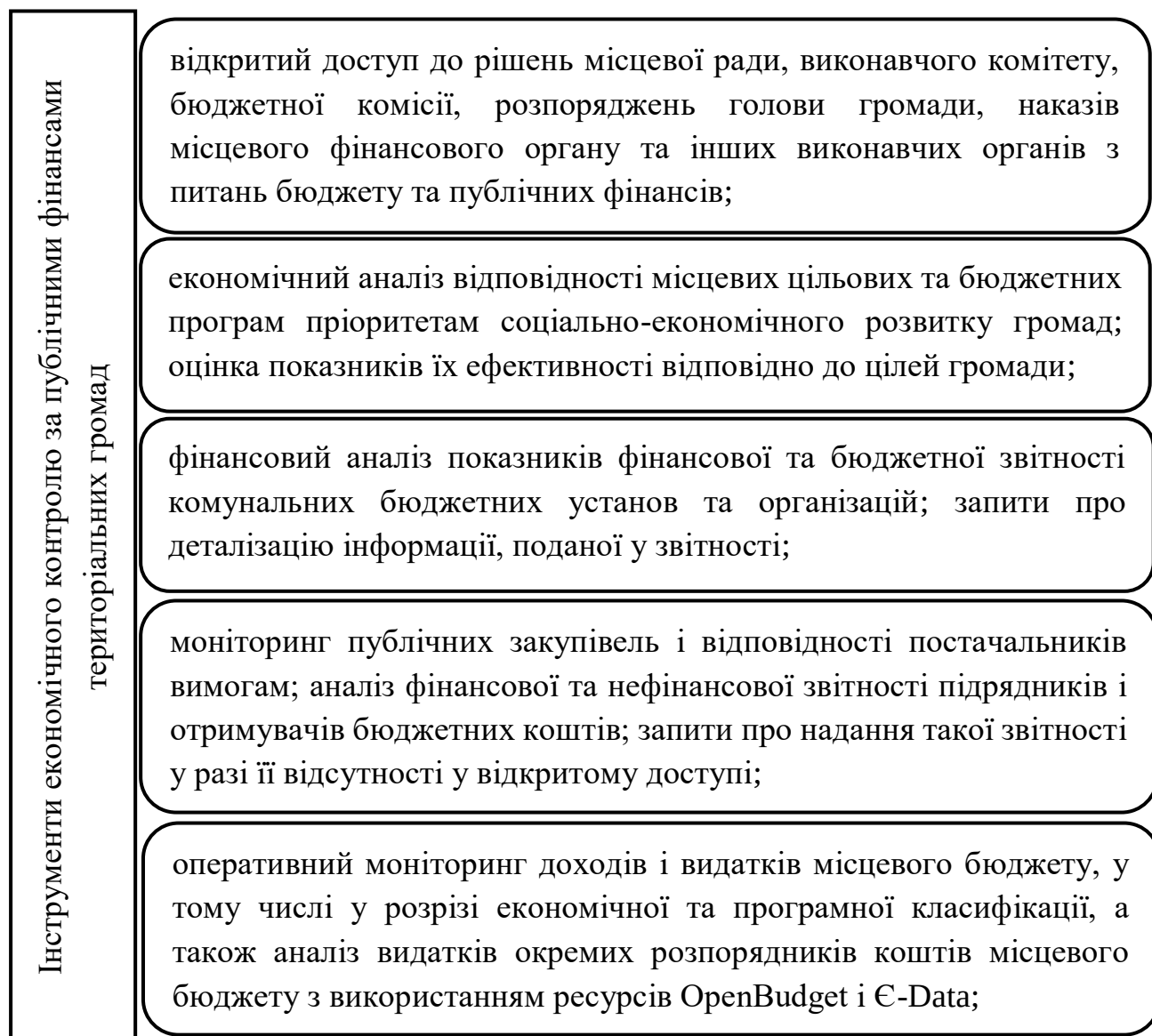

Рис. 1. Інструментарій економічного контролю в територіальних громадах.
Джерело: розроблено автором

Отже, ефективне управління публічними фінансами територіальних громад можливе за умови впровадження економічного контролю, який поєднує державні та громадські механізми. Активна участь громади й підвищення її економічної обізнаності сприяють прозорості використання коштів, зменшенню фінансових ризиків та забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку.

ДЖЕРЕЛА

1. Щур, Р. І. Фінанси територіальних громад: особливості формування в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 20 (3). С. 162–165.
2. Баланюк І. Ф., Іваночко Б. Р., Кузьмін Т. Л., Мельник І. О. Сутність економічного контролю та його місце в обліково-аналітичних системах бізнесу в умовах цифрової трансформації. *Інноваційна економіка*. 2025. Вип 2. С. 252-259.
3. Баланюк І. Ф., Іваночко Б. Р. Інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад: Монографія. Івано-Франківськ: Фоліант - 2025. - 200 с.

Коваленко М.А.,
здобувач ступеня бакалавра
Науковий керівник: Кужелєв М.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ ТА ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

Глобальним трендом останніх років стала цифровізація фінансової сфери, яка вимагає нових безготівкових форм розрахунків та підвищує роль фінансових інновацій [1; 2]. Фінансові інновації охоплюють нові технології та рішення у сфері фінансів, які змінюють традиційні банківські й платіжні послуги. До них належать мобільні додатки банків, онлайн-платежі, електронні гаманці, платіжні картки з NFC, відкритий банкінг тощо. Цифрові гроші – це ширше поняття, що включає безготівкові гроші, електронні гроші комерційних банків, криптовалюти та цифрову валюту центрального банку (Central Bank Digital Currency, CBDC).

За даними Банку міжнародних розрахунків, станом на середину 2023 року уже 130 країн досліджували чи впроваджували власні CBDC. Країни очікують, що впровадження цифрових валют сприятиме фінансовій інклюзії, здешевленню та прискоренню платежів (у тому числі транскордонних) і підвищенню прозорості транзакцій.

Україна демонструє значний прогрес у переході до cashless-економіки (безготівкових розрахунків). Це підкріплено активним впровадженням фінтех-рішень українськими банками та небанківськими установами. Популярні мобільні банки і платіжні сервіси (наприклад, застосунки monobank, Приват24 тощо) залучили мільйони користувачів, спрощуючи доступ до фінансових послуг онлайн.

Важливим кроком стала імплементація нового законодавства. У 2021 році було прийнято Закон України «Про платіжні послуги» [3], який гармонізує правила з європейськими нормами і запроваджує поняття відкритого банкінгу та цифрових грошей НБУ. Це створює правове підґрунтя для діяльності фінтех-компаній, розширює коло постачальників платіжних послуг і стимулює конкуренцію.

Яскравим свідченням розвитку cashless-економіки є стрімке зростання безготівкових платежів. Ще у 2021 році частка безготівкових операцій із платіжними картками становила близько 60% від загального обсягу (за сумою), тоді як після початку повномасштабної війни цей показник підскочив до 69% у середині 2022 року [4]. Війна стала каталізатором, оскільки в умовах ризиків і логістичних проблем багато українців перейшли на електронні платежі та перекази. Надалі частка безготівкових транзакцій дещо стабілізувалася: за даними НБУ, за 9 місяців 2025 року вона становила 65,4% за сумою (проти 64,8% роком раніше) [5]. Це підтверджує стійке домінування безготівкових розрахунків і поступове витіснення готівки з обігу.

Розширення безготівкової інфраструктури продовжується навіть під час війни. Так, у 2023 році кількість POS-терміналів у торговельній мережі зросла на 25%, перевищивши довоєнний рівень 2021 року (449,5 тис., з яких 99% – безконтактні) [5]. Швидко поширюються контактні та мобільні платежі: понад половина активних карток українців є безконтактними, а чверть – токенозовані (прив'язані до смартфонів). Близько 90% транзакцій у торговельній мережі проводяться з NFC чи безконтактними технологіями, що підвищує зручність і безпеку оплати.

Крім цього, міжнародні партнери відзначають досягнення України у впровадженні фінтеху. Світовий банк через IFC у 2024 році уклав угоди з НБУ для просування цифрових фінансових послуг та підтримки інновацій навіть під час війни [6]. Зокрема, планується впровадження відкритого банкінгу (обміну даними з фінтех-компаніями), розвиток агентського банкінгу в селах, запуск регуляторних “пісочниць” для тестування новітніх сервісів та стимулювання зростання безготівкових операцій. Такі ініціативи, підтримані міжнародними донорами, мають на меті посилити конкуренцію і якість фінпослуг, наблизити Україну до європейських стандартів та сприяти стійкому відновленню фінансової системи після потрясінь війни.

Одним із центральних елементів фінансових інновацій в Україні є проєкт цифрової гривні (е-гривні) – потенційної CBDC від Національного банку України. НБУ ще у вересні 2021 року ініціював дослідження доцільності випуску цифрової гривні а у листопаді 2022 року презентував проєкт концепції е-гривні [7]. Цифрова гривня задумана як електронна форма національної валюти, що доповнюватиме готівкову та безготівкову гривню і виконуватиме всі функції грошей. Вона має бути зручна і доступна для всіх категорій користувачів – громадян, бізнесу, держави – та забезпечувати додаткові переваги завдяки технологічним можливостям.

Концептуальні напрями використання е-гривні, які розглядає НБУ, включають три основні сфери: по-перше, роздрібні безготівкові платежі з можливістю програмування грошей (наприклад, цільові соціальні виплати з контролем використання, смарт-контракти для автоматизації розрахунків); по-друге, використання е-гривні у сегменті віртуальних активів, зокрема для обміну чи випуску токенозованих активів по-третє, транскордонні платежі, щоб прискорити та здешевити міжнародні перекази [7].

Таким чином, розвиток фінансових інновацій та цифрових грошей в Україні є ключовим чинником модернізації національної фінансової системи та зміцнення її конкурентоспроможності у глобальному середовищі. Впровадження цифрових технологій, поширення безготівкових розрахунків та запуск цифрової гривні сприяють підвищенню прозорості, зручності й швидкості фінансових операцій. Такі трансформації створюють передумови для розширення фінансової інклюзії, оптимізації роботи банків і небанківських установ, зниження транзакційних витрат та посилення економічної безпеки держави.

ДЖЕРЕЛА

1. Е-гривня. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>.
2. Кужелєв М. О. Фінансові інновації у забезпеченні розвитку фінансового ринку України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ірпінь, 25–26 берез. 2021 р.). Ірпінь, 2021. С. 120–122.
3. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
4. Перун В. У 2022-му українці продовжили активно використовувати платіжні картки для безготівкових розрахунків, - НБУ. URL: https://lb.ua/economics/2023/03/03/547811_2022mu_ukrayintsi_prodozvzhili.html.
5. Українці значно активніше користуються безготівковими картковими розрахунками: результати за дев'ять місяців 2025 року. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayintsi-znachno-aktivnishe-koristuyutsya-bezgotivkovimi-kartkovimi-rozrahunkami-rezultati-za-devyat-misyatsiv-2025-roku>.
6. IFC and NBU Strengthen Partnership to Boost Financial Sector Resilience, Support SMEs Access to Finance. IFC. URL: <https://www.ifc.org/en/pressroom/2024/ifc-and-national-bank-of-ukraine-strengthen-partnership-to-boost-financial-sector-resilience-support-smes-access-to-finance>.
7. НБУ презентував проєкт концепції цифрової гривні: що відомо. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/28/novyna/finansy/nbu-prezentuvav-proyekt-koncepcziyi-cyfrovoi-hryvni-vidomo>.

Кравець М.С.,
здобувач ступеня бакалавра
Савків У.С.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і маркетингу
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИНИКНЕННЯ ТА ЕСКАЛАЦІЇ КОНФЛІКТІВ В МЕНЕДЖМЕНТІ

Психологічні механізми виникнення та ескалації конфліктів у менеджменті становлять багаторівневу систему взаємодії індивідуальних, міжособистісних та організаційних чинників. Їх комплексний аналіз дає змогу глибше зрозуміти природу конфліктних ситуацій у професійному середовищі та забезпечити ефективне управління ними.

Одним із базових механізмів виникнення конфліктів є процес когнітивного сприйняття, який визначає, як працівники інтерпретують інформацію, дії та наміри інших осіб. Часто суб'єктивні інтерпретації, когнітивні упередження, стереотипізація та ефект вибіркової уваги зумовлюють хибне розуміння ситуації, що створює передумови для конфліктної взаємодії. Через спотворені уявлення про поведінку інших сторін дрібні непорозуміння можуть переходити в глибші суперечності.

Важливу роль у формуванні конфлікту відіграє емоційний компонент. Підвищена емоційна напруга, фрустрація, тривалий стрес та недостатньо розвинені навички емоційної саморегуляції знижують здатність до раціонального аналізу подій і часто спричиняють імпульсивні дії. У такому разі керівники та працівники схильні оцінювати ситуацію крізь призму емоційного стану, а не об'єктивних фактів, що сприяє ескалації суперечностей і переходу від раціональної аргументації до емоційних проявів.

Суттєвим психологічним чинником є мотиваційний механізм. Конфлікти виникають тоді, коли в учасників трудового процесу не узгоджуються цінності, цілі та очікування. Конкуренція за ресурси, невизнання професійних заслуг, обмеженість можливостей кар'єрного зростання або порушення очікувань щодо винагороди можуть провокувати внутрішню напругу. Неспроможність працівника реалізувати власний потенціал у межах організації також підсилює конфліктогенні тенденції.

Комунікативні механізми відіграють центральну роль у розвитку конфліктних ситуацій. Недостатня чіткість повідомлень, викривлення інформації, невміння слухати та адекватно зворотно реагувати, неврахування невербальних сигналів, а також різний стиль комунікації учасників взаємодії можуть створювати непорозуміння й сприяти накопиченню роздратування. Неефективні комунікації здатні перетворити звичайну робочу проблему на міжособистісний конфлікт.

Ескалація конфлікту пов'язана з динамічними психологічними процесами, які посилюють напругу між сторонами. Поширеними проявами є нарощування

негативних емоцій, поглиблення недовіри, закріплення власних упереджень, звуження когнітивного поля, що сприяє радикалізації позицій. Учасники конфлікту починають діяти не для вирішення проблеми, а для відстоювання власної позиції чи нанесення репутаційних або емоційних збитків опонентові. На завершальних стадіях суперечність персоналізується, і сторони переходять до поведінки, що має яскраво виражений деструктивний характер.

Практичні рекомендації менеджера у конфліктних ситуаціях полягають у системному застосуванні психологічних, комунікативних та організаційних інструментів, спрямованих на своєчасне виявлення причин суперечностей, їх нейтралізацію та створення умов для конструктивної взаємодії

Уміння управляти комунікаціями – важлива складова у вирішенні складних завдань у менеджменті [2].

Насамперед менеджеру доцільно забезпечувати чіткість і прозорість комунікацій, формулювати завдання в однозначній і доступній формі, а також регулярно уточнювати очікування та результати. Реалізація перелічених заходів дозволяє мінімізувати імовірність непорозумінь, що часто стають каталізаторами конфліктів.

Важливим є вміння керівника уважно слухати та враховувати позиції всіх сторін, надаючи можливість відкрито висловити думки й емоції. Такий підхід сприяє зниженню напруги та формуванню атмосфери довіри. Менеджер має демонструвати емоційну врівноваженість, контролювати власні реакції та уникати імпульсивних рішень, оскільки поведінка керівника часто визначає загальний тон взаємодії в колективі.

Значну роль відіграє здатність керівника аналізувати індивідуально-психологічні особливості працівників та їх мотиваційні потреби, що дає змогу оптимально організовувати робочі процеси та попереджати виникнення напруженості. Своєчасне виявлення ранніх ознак конфлікту, таких як зміна емоційного стану, зниження продуктивності чи уникання комунікації, дає можливість оперативно втрутитися та запобігти ескалації.

У випадку вже наявного конфлікту менеджеру необхідно забезпечити конструктивний діалог, створивши нейтральні умови для обговорення проблеми, дотримуючись принципів об'єктивності, взаємоповаги та відмови від персоналізації суперечностей. Використання переговорних технік, компромісних рішень, медіації або фасилітації сприяє відновленню співпраці та досягненню взаємоприйняттого результату.

Своєчасне розв'язання конфліктів в організаціях, як зазначає Бородкіна Г. В., не лише сприяє кращій адаптації їх до змінних внутрішніх і зовнішніх умов, але й забезпечує підвищення ефективності управлінських процесів, зміцнення соціально-психологічного клімату в колективі та оптимізацію комунікаційних потоків [2]. Крім того, своєчасне врегулювання суперечностей дозволяє мінімізувати ризики виникнення ескалацій, підвищує рівень довіри між працівниками та керівництвом, а також створює передумови для розвитку колективної відповідальності й формування організаційної гнучкості в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Отже, психологічні механізми виникнення та ескалації конфліктів у менеджменті формуються на перетині особистісних особливостей, емоційних реакцій, комунікативних характеристик та мотиваційних орієнтацій учасників взаємодії. Усвідомлення цих процесів та їх своєчасна діагностика дозволяють керівникам підвищувати ефективність управління, попереджати розвиток конфліктів і створювати сприятливий соціально-психологічний клімат в організації.

ДЖЕРЕЛА

1. Савків У.С., Сидор Г.В. Управління персоналом шляхом застосування психологічних методів. Соціально-психологічна робота: інновації, стратегії та можливості. Матеріали круглого столу з міжнародною участю (19 березня 2024 р). м. Кам'янець-Подільський, 2024 р. С. 195-198.
2. Бородкіна Г. В. Психологія управління : навч. посіб. Харків : ХНУ, 2018. 320 с.

КОРПОРАТИВНИЙ ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ДЛЯ ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні умови функціонування українських підприємств характеризуються високим рівнем невизначеності, пов'язаної з глобальними економічними змінами, воєнними ризиками, трансформацією ринкових структур та цифровізацією фінансових процесів. У цих умовах корпоративний фінансовий менеджмент відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості бізнесу, нарощуванні інвестиційного потенціалу та підтримці макроекономічної стабільності країни. Ефективні фінансові стратегії підприємств сприяють відновленню національної економіки, створенню робочих місць та залученню капіталу, що особливо важливо для України у період післявоєнної відбудови.

Ефективна система управління фінансами підприємства забезпечує стійкість грошових потоків, підвищує платоспроможність та інвестиційну привабливість компаній. Компанії, які впроваджують стратегічне фінансове планування, сприяють формуванню стабільного податкового середовища та створюють фундамент для структурних змін в економіці. Своєчасна оптимізація фінансових ресурсів дозволяє підприємствам швидше адаптуватися до зовнішніх шоків і зменшувати загальнодержавні ризики.

Корпоративний сектор є основним джерелом податкових надходжень, інвестицій у виробництво та інновації. Забезпечення прозорості фінансової звітності та впровадження міжнародних стандартів управління дозволяють посилити довіру інвесторів і розширити доступ до зовнішніх ринків капіталу. Держава податкові стимули, кредитні гарантії та інфраструктурні програми впливає на активізацію фінансової діяльності компаній. Взаємодія державної фінансової політики та корпоративного фінансового менеджменту сприяє формуванню сприятливого бізнес-клімату. Фінансова діяльність корпоративних підприємств є одним із чинників, який впливає на формування оптимальної структури капіталу [1].

У післякризовій економіці України саме корпоративні інвестиції визначають темпи модернізації промисловості, аграрного сектору, логістики та технологічної інфраструктури. Інвестиції в інновації підвищують продуктивність праці, створюють нові робочі місця та стимулюють експортний потенціал країни. Важливими напрямками є цифровізація виробництва, автоматизація та впровадження енергоефективних технологій. Підприємства, що мають ефективний фінансовий менеджмент, здатні формувати довгострокові інвестиційні стратегії та залучати зовнішній капітал на вигідних умовах.

Фінансовий менеджмент забезпечує ефективне використання ресурсів, контроль витрат і стійкість інвестиційного процесу. роль корпоративного

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

фінансового менеджменту посилюється оскільки саме він забезпечує раціональний розподіл ресурсів, фінансову стійкість підприємств та підтримку їх інвестиційної активності. Ключові функції корпоративного фінансового менеджменту та їхнього впливу на розвиток національної економіки наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні функції корпоративного фінансового менеджменту та їх вплив на національну економіку

Функція КФМ	Сутність	Вплив на економіку України
Фінансове планування і бюджетування	Формування довгострокових і короткострокових фінансових планів	Забезпечення стабільності грошових потоків і росту підприємств
Управління інвестиціями	Вибір і реалізація інвестиційних проєктів	Прискорення модернізації секторів економіки
Управління капіталом	Оптимізація структури власного і позикового капіталу	Підвищення інвестиційної привабливості країни
Управління ліквідністю	Забезпечення платоспроможності підприємства	Зниження кількості банкрутств і збереження робочих місць
Управління ризиками	Ідентифікація та мінімізація фінансових ризиків	Підвищення рівня економічної безпеки держави
Фінансовий контроль та аналіз	Моніторинг виконання бюджетів та оцінка результатів	Формування прозорого бізнес-середовища

Цифрові технології, зокрема автоматизовані системи обліку, ERP-платформи, інструменти прогнозування аналітики та штучний інтелект підвищують результативність процесів управління ресурсами та забезпечують формування більш точних і обґрунтованих фінансових прогнозів. Використання електронних платіжних систем, цифрових банків та фінтех-рішень спрощує доступ підприємств до інвестиційних потоків, скорочує транзакційні витрати й зміцнює їхню конкурентоспроможність. Одночасно впровадження сучасних цифрових платформ сприяє прискоренню інтеграції України у глобальний економічний простір.

В умовах війни підприємства змушені працювати в умовах посилених операційних, валютних та логістичних ризиків. Корпоративний фінансовий менеджмент забезпечує інструментарій для їх мінімізації: диверсифікація портфеля інвестицій, страхування активів, хеджування валютних ризиків та створення резервів ліквідності. У результаті підвищується стійкість бізнесу, що дозволяє уникати банкрутств та зберігати економічну активність.

У післявоєнний період підприємства стануть основними драйверами відновлення виробництва, модернізації інфраструктури та залучення міжнародних інвестицій. Розвиток проектного фінансування, державно-приватного партнерства та стратегічних альянсів дозволить реалізувати великі відбудовні проєкти, зокрема у сферах енергетики, логістики, будівництва та ІТ.

Корпоративний фінансовий менеджмент є одним із ключових механізмів підтримки національної економіки, особливо в умовах трансформаційних

викликів, воєнних дій та необхідності післявоєнної відбудови. Ефективне управління фінансовими ресурсами сприяє стабілізації підприємств, підвищує інвестиційну активність, забезпечує економічну безпеку та формує умови для сталого розвитку. Взаємодія корпоративного сектору та державних інституцій дозволить посилити фінансову стійкість економіки, підтримати інноваційні процеси та створити фундамент для інтеграції України у міжнародний економічний простір.

ДЖЕРЕЛА

1. Школьник І. О., Дзюба В. С. Транспарентність фінансової діяльності корпоративних підприємств в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2854/277>.

Ліхоносова Г. С.,
д-р екон. наук, проф.

Галашко С. С.,
здобувач освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спец. 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок,
Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут»,
м. Харків

ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У сучасних умовах швидких технологічних змін і посиленого суспільного контролю над діяльністю бізнесу корпоративна соціальна відповідальність (КСВ, CSR) перетворюється з додаткової опції на невід'ємну складову стратегії сталого розвитку компаній. Особливо це стосується ІТ-сектору, де компанії виступають не лише постачальниками технологій, а й агентами соціальної трансформації через проекти цифрової освіти, інклюзії та екологічної відповідальності. В Україні питання формування прозорого, прогнозованого і економічно обґрунтованого механізму фінансування CSR набуває особливої ваги у контексті інтеграції вимог європейської нефінансової звітності (CSRD, GRI) та необхідності доведення ефективності соціальних інвестицій перед акціонерами, партнерами і громадами.

Метою дослідження є розробка й обґрунтування моделі фінансування корпоративної соціальної відповідальності для підприємства, яка забезпечує економічну доцільність, соціальну результативність і фінансову стабільність реалізації CSR-програм.

Огляд літератури показує, що CSR теоретично розглядається у межах стейкхолдерської теорії [1] та концепції triple bottom line [2]. Популярним є виокремлення ієрархії обов'язків бізнесу: економічні, правові, етичні та філантропічні, яка служить теоретичною основою для програм CSR [3]. Інші автори вказують на можливість створення конкурентної переваги через стратегічні CSR-ініціативи, пов'язані з основним бізнесом [4].

У методичній площині міжнародні стандарти (GRI, ISO 26000, TCFD, SASB/IFRS) задають вимоги до звітності та інтеграції нефінансових факторів у управління. Консультаційні звіти Deloitte, PwC, KPMG демонструють практики бюджетування CSR (частки 1–2 % чистого прибутку) і важливість поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування [3-5].

Методика вимірювання соціальної віддачі (SROI) та практичні керівництва Social Value International дозволяють перетворити нефінансові ефекти у грошові оцінки. Водночас у науковій літературі і практиці відсутня уніфікована аналітична модель, яка б поєднувала фінансові показники (ROE, OPEX) із SROI та показниками виконання програм у єдиній інтегральній метриці – прогалина, яку адресує це дослідження.

Модель побудована як багатокомпонентний механізм із чотирьох блоків: 1) Джерела фінансування: внутрішні (частина чистого прибутку, амортизаційні

відрахування, економія операційних витрат, резерви) та зовнішні (гранти, спонсорські внески від вендорів, партнерське співфінансування, донорські програми); 2) Фінансові потоки: окремий аналітичний рахунок/субрахунок у бухгалтерії для CSR; сегментний облік за напрямками (CSR_EDU, CSR_ENV, CSR_SOC, CSR_PHIL); погоджувальні кошториси проєктів; щоквартальні платежі за заходами; 3) Контроль і моніторинг: фінансовий контроль (бухгалтерія), адміністративний контроль (фінансовий директор, комітет з CSR), соціальний аудит (щорічний зовнішній або внутрішній звіт); KPI для кожної програми (кількість охоплених осіб, зменшення енергоспоживання, індекси задоволеності персоналу); 4) Звітність: внутрішній щорічний звіт, публічна нефінансова звітність за GRI/ISO 26000, інтегрована ESG-звітність у перспективі.

Інтегральний показник ефективності фінансування корпоративної соціальної відповідальності (Eff_{CSR}) – це комплексний аналітичний індикатор, який узагальнює економічні, соціальні, управлінські та фінансові результати реалізації програм КСВ у межах єдиної числової оцінки (1). Його розрахунок дає змогу оцінити не лише фінансову доцільність соціальних витрат, але й рівень їхнього впливу на стійкість бізнесу, репутацію, кадрову стабільність і соціальний добробут.

$$Eff_{CSR} = \frac{(NP \times r_{csr} + F_{ext}) \times SROI \times K_{eff}}{OPEX}, \quad (1)$$

де Eff_{CSR} – інтегральний показник ефективності фінансування КСВ;

NP – чистий прибуток,

r_{csr} – частка прибутку, що спрямовується на КСВ (1–2%)

F_{ext} – зовнішні надходження (гранти, спонсорські внески, партнерські програми).

$SROI$ (Social Return on Investment) – соціальна віддача від інвестицій у КСВ (грн соціального ефекту на 1 грн витрат);

K_{eff} – коефіцієнт реалізації КСВ-програм (% від запланованих проєктів, які фактично реалізовано);

$OPEX$ – операційні витрати підприємства.

Аналіз чутливості показав, що інтегральний індекс найбільш критично реагує на $SROI$ та ROE_{csr} (високі вагові коефіцієнти). Збільшення частки CSR (r_{csr}) само по собі підвищує соціальну віддачу лише у разі збереження або зростання $SROI$, тобто важливим є не лише нарощування бюджету, а ефективність його використання. Крім того, залучення зовнішніх джерел (гранти, партнерські внески) підвищує Isf і зменшує навантаження на $OPEX$, що позитивно впливає на інтегральну оцінку.

Практичні рекомендації, які зроблено за результатами дослідження: закріпити частку фінансування CSR у фінплані на рівні 1,1–1,5 % чистого прибутку з можливістю гнучкого коригування за результатами піврічних оцінок; запровадити сегментний облік CSR у бухгалтерії з аналітичними кодами за програмами (CSR_EDU, CSR_ENV тощо); створити фінансовий комітет із CSR, до якого входять фінансовий директор, HR-керівник, менеджер проєктів і зовнішній аудитор; планувати і моніторити KPI для кожної програми: охоплення (освітні програми), економія (Green Office), задоволеність персоналу (Human First);

розширити співфінансування через партнерські програми з вендорами (Lenovo, HP, Microsoft) і донорські ініціативи (UNDP, EU проекти). Це дозволить збільшити загальний бюджет CSR на 20–30 % без значного тиску на операційний бюджет; впроваджувати нефінансову звітність за стандартами GRI з метриками SROI та інтегральним індексом для прозорого представлення результатів стейкхолдерам.

Проведене дослідження доводить, що системний, кількісно обґрунтований механізм фінансування CSR для підприємства є реалістичним і ефективним. Запропонована модель поєднує внутрішні ресурси (частка прибутку 1,1–1,5 %) і зовнішні джерела, забезпечує прозорі фінансові потоки та контроль виконання. Аналітична система індикаторів дозволяє кількісно вимірювати економічну і соціальну віддачу, а індекс узагальнювати ефективність моделі. Прогнозні розрахунки 2025–2027 рр. свідчать про підвищення SROI з 1,91 до 2,10 і зростання інтегрального індексу до 2,08 у 2027 р., що означає високий рівень результативності CSR-ініціатив і їх внесок у зростання капіталізації компанії.

ДЖЕРЕЛА

1. European Union Agency for SMEs. Responsible Business Conduct in European SMEs. Brussels : EU Publications, 2023. 85 p.
2. PwC Ukraine. Соціальна відповідальність бізнесу: сучасний стан і перспективи розвитку в Україні. Київ : PwC, 2022. 28 с.
3. KPMG Ukraine. Звітність у сфері сталого розвитку 2023 : тенденції, проблеми, перспективи. Київ : KPMG, 2023. – 36 с.
4. Ліхоносова Г. С. Управління фінансовим боргом в умовах незбалансованості попиту та пропозиції енергоресурсів. *Актуальні питання в сучасній науці*. 2024. №9(27). С. 151-163.
5. Deloitte Ukraine. Корпоративна соціальна відповідальність та сталий розвиток бізнесу в Україні : аналітичний звіт. Київ : Deloitte, 2022. 42 с.

Луганцева В.А.,
здобувач ступеня магістра

Іванов Ю.Б.,
доктор економічних наук, професор
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

РОЛЬ МИТНИХ РЕЖИМІВ У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна проти України, криза державних фінансів та одночасне поглиблення євроінтеграційних процесів зумовлюють потребу перегляду підходів до митної та податкової політики. Митні режими визначають правила переміщення товарів через митний кордон, умови оподаткування митом, податком на додану вартість, акцизним податком та іншими обов'язковими платежами, а отже безпосередньо впливають на формування доходів бюджету і конкурентоспроможність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Водночас широке застосування режимів, що передбачають пільги, звільнення чи відстрочення оподаткування, породжує дилему між фіскальними інтересами держави та потребою стимулювання економічної активності, відновлення інфраструктури й інтеграції у внутрішній ринок ЄС. За таких умов особливої актуальності набуває комплексне оцінювання ролі митних режимів у формуванні податкових надходжень та їхнього впливу на фінансово-економічний розвиток України.

Відповідно до пункту 25 статті 4 Митного кодексу України митний режим розглядається як встановлений законодавством порядок, який, з урахуванням задекларованої мети переміщення товарів через митний кордон, визначає особливості здійснення митних процедур щодо цих товарів, їхній правовий статус, правила оподаткування та умови подальшого використання після завершення митного оформлення [2].

Законодавством України передбачено застосування таких митних режимів: імпорт (випуск для вільного обігу), реімпорт, експорт (остаточне вивезення), реекспорт, транзит, тимчасове ввезення, тимчасове вивезення, митний склад, вільна митна зона, безмитна торгівля, переробка на митній території, переробка за межами митної території, знищення або руйнування, відмова на користь держави [2].

Кожен із зазначених режимів поєднує як обмежувальні, так і стимулюючі інструменти. Обмеження зазвичай проявляються у формі тарифних і нетарифних бар'єрів, вимог щодо додаткового контролю, наявності дозвільних документів, установлених строків перебування товарів під певним митним режимом чи термінів його використання. Водночас митні режими можуть створювати для суб'єктів ЗЕД пільгові умови оподаткування або спрощення процедур.

Якщо подивитися на динаміку доходів Державного бюджету за 2019–2024 рр.

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

(табл. 1) [1], видно виразний тренд номінального зростання: з приблизно 1,0 трлн грн у 2019 році до понад 3,1 трлн грн у 2024 році.

Таблиця 1

Митні надходження до Держбюджету України, 2019-2024 рр. (млн. грн.) [1]

Рік	Доходи держбюджету всього	ПДВ з імпортованих товарів	Акциз з ввезених в Україну підакцизних товарів	Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	Митні платежі всього	Частка митних платежів у доходах, %
2019	998 278,9	289 760,4	53 460,8	30 086,5	373 307,7	37,4
2020	1 076 016,7	274 113,5	57 846,9	30 460,5	362 420,9	33,7
2021	1 296 852,9	380 174,4	79 592,8	36 854,9	496 622,1	38,3
2022	1 787 395,6	253 053,0	41 653,8	26 246,0	320 952,8	18,0
2023	2 671 998,9	366 158,0	74 762,7	40 559,4	481 480,1	18,0
2024	3 122 713,4	466 127,5	105 200,9	48 279,3	619 607,7	19,8

До повномасштабної війни збільшення було відносно помірним: у 2020–2021 рр. доходи зросли до 1,08 і 1,30 трлн грн відповідно, що пов'язано з відновленням економічної активності після ковідних обмежень та розширенням податкової бази. Починаючи з 2022 р., спостерігається різкий стрибок - доходи майже подвоюються, а у 2024 р. перевищують довоєнний рівень більш ніж утричі. Це пояснюється поєднанням інфляційного чинника, перерозподілом податкового навантаження всередині країни та істотним припливом зовнішнього фінансування в умовах війни.

Здійснений аналіз показує, що митні режими в Україні мають подвійну роль. У мирний період вони забезпечували стабільну й дуже вагомую частку доходів бюджету, тобто працювали передусім як фіскальний інструмент. Після 2022 року, на тлі війни, їхня частка в структурі доходів скоротилася майже вдвічі, але це було свідомим кроком держави: через пільги й спрощення режимів забезпечувались безперебійні поставки військової, гуманітарної, енергетичної продукції та товарів для відновлення інфраструктури.

Водночас зростання абсолютних обсягів митних надходжень у 2023–2024 рр. свідчить про поступове відновлення імпорту та посилення адміністрування митних платежів. Це означає, що митні режими можуть і надалі залишатися одним з ключових джерел поповнення бюджету, як гнучкий інструмент, який поєднує наповнення бюджету з підтримкою експортно-імпоротної активності, інвестицій та інтеграції до ринку ЄС. [3]

З огляду на це доцільно посилити якісну складову митної політики. По-перше, варто обмежувати необґрунтовані пільги та спеціальні режими, які не дають відчутного економічного ефекту, але створюють ризики мінімізації податків і розмивання податкової бази. По-друге, потрібне подальше впровадження ризик-орієнтованого контролю, цифровізації процедур, розширення інституту авторизованих економічних операторів – це дозволить одночасно зменшити корупційні ризики і пришвидшити «білий» імпорт. По-третє, гармонізація митних

режимів із правом ЄС і міжнародними стандартами має бути не формальною, а змістовною: кожна зміна повинна супроводжуватись оцінкою впливу на податкові надходження та на конкурентоспроможність українського бізнесу.

Узагальнюючи, можна сказати, що митні режими залишаються важливим елементом архітектури податкових надходжень і фінансово-економічного розвитку України. Їхній потенціал реалізується найбільш повно тоді, коли держава не протиставляє фіскальні інтереси потребам бізнесу, а вибудовує між ними баланс: підтримує критичний імпорт і інвестиції, але водночас забезпечує прозоре, прогнозоване й справедливе оподаткування зовнішньоекономічних операцій. Саме така модель митних режимів може стати одним із фундаментів стійкого післявоєнного відновлення та успішної євроінтеграції України.

ДЖЕРЕЛА

1. Доходи державного бюджету України за 2019–2024 рр. Мінфін: офіц. сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>
2. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Найденко О. Є., Островський Д. М., Азізова К. М. Податкові наслідки та ризики застосування митних режимів. Економіка та суспільство. 2021. № 31. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-7>

Мазур С. А.,
здобувач ступеня бакалавра спеціальності «Економіка»
Науковий керівник: Кужелєв М. О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У час, коли Україна бореться за свою державність, усі сфери економіки стикаються з викликами. Вони зумовлені агресією Росії в Україні та її наслідками – атакою на енергетичну інфраструктуру, переорієнтацією великих підприємств на виконання державних замовлень, різких змін у фінансово-економічній поведінці громадян та ін.

Проаналізуємо ситуацію у фінансовому секторі України у лютому 2022 року за індексом фінансового стресу (ІФС). За 10 днів до початку вторгнення показник зріс із 0,06 до 0,8. Причинами були збільшення дохідності на ринку цінних паперів, волатильність курсу на готівковому валютному ринку та високий рівень валютних інтервенцій НБУ для стабілізації гривні. Разом з цим, найменше піднявся субіндекс поведінки домогосподарств, що свідчило про довіру населення до банківської системи. З березня 2022 р. ІФС почав падати, а ситуація у фінансовому секторі стабілізувалася. Наступний різкий підйом стався восени 2022, коли цивільна інфраструктура України зазнала тяжких руйнувань. До вересня 2025 р. сильних стрибків у показнику ІФС не відмічено, що є ознакою адаптації фінансового сектору [1].

Про стійкість фінансового сектора також свідчить збільшення міжнародних резервів України, які у листопаді 2025 року склали 49 561,3 млн доларів США. Велика частина надходжень – це допомога міжнародних партнерів, інша частина пов'язана з операціями НБУ на валютному ринку України, де чистий продаж валюти у жовтні склав 2834,1 млн доларів США, а також переоцінці фінансових інструментів. Поточний обсяг міжнародних резервів забезпечує фінансування 5,1 місяця імпорту, що є достатнім для збереження стійкості валютного ринку на певний час. Значною мірою стабільність державних фінансових інститутів пояснюється сильною підтримкою міжнародних партнерів [2].

Щодо небанківських фінансових установ, то слід зазначити, що в Україні зменшилася кількість страхових компаній, що пов'язано з переходом контролю над небанківськими фінансовими установами до НБУ з 2020 року. Однак, цей тренд підвищився з початком повномасштабного вторгнення і торкнувся інших фінансових компаній, з яких 175 вийшло з ринку. Окрім причин, пов'язаних з тимчасовою окупацією територій України, пояснюється такий спад у фінансовому секторі тим, що багато з цих компаній були надто ризиковими і після ретельного огляду НБУ були змушені вийти з ринку через порушення чинних процедур [3].

Найменше з фінансових установ постраждав банківський сектор, якому вдалося зберегти, а іноді й збільшити свої активи. Небажання населення інвестувати в інші компанії, спричинене підвищеним ризиком, спонукало його до перенесення своїх заощаджень у депозит. Попри складнощі та шоки, спричинені воєнним станом в країні, відбувся розвиток Fintech-компаній, які зосередилися на пошуку альтернативних методів трансферу грошей [4].

Очевидно, що на діяльність секторів економіки великий вплив мала інфляція, яка у середньому сягнула 20,2%. Для стабілізації НБУ був змушений піти на відхилення від режиму інфляційного таргетування, що було закріплено в Основних засадах грошово-кредитної політики на період воєнного стану від квітня 2022 року. Окрім цього, було запроваджено інші жорсткі адміністративні обмеження на валютному ринку та введено фіксований курс гривні до долара США. Ці заходи допомогли заспокоїти очікування населення щодо інфляції, проте одночасно створили тиск на валюту та ринкові викривлення. Разом з цим, НБУ ще у 2022 році почав робити кроки до повернення гнучкого інфляційного таргетування та плаваючого обмінного курсу. У 2023 році різниця між офіційним та готівковим курсом знизилася до 5% [5].

Попри складнощі, з якими стикаються фінансові інститути України, НБУ розробив стратегії розвитку, як на довгострокову перспективу, так і на коротку, якій повинні слідувати в умовах повномасштабної війни. Короткостроковий план має забезпечити стабільність та понизити невизначеність.

Монетарна політика центрального банку, яка тримає облікову ставку на рівні 15,5% стимулює кредитну активність, при цьому контролюючи інфляційні процеси. Загалом, державна політика спрямована на підтримку кредитування банками як підприємств, так і фізичних осіб. Наприклад, програма «Доступні кредити 5-7-9%» спрямована на допомогу українським бізнесам (мікро-, малим та середнім), а також тим підприємствам, що перебувають у зоні підвищеного ризику або займаються пріоритетними напрямками (агросектор, інноваційні проекти, енергонезалежність). Так, держава дозволяючи бізнесам брати кредити за зниженими відсотковими ставками, також підтримує банки, яким повертає клієнтів та забезпечує їм довгострокові активи [6].

Інший напрямок, який має позитивний вплив на фінансовий сектор – це програма «єОселя». Надання іпотеки для населення на купівлю власного житла забезпечує грошові надходження у банківський сектор, приводить нових клієнтів та розширює кредитний портфель відповідних установ. Також ця програма стимулює інвестиції в будівельну промисловість. Так, до кінця 2024 року обсяг введеного в експлуатацію житла зріс на 32% та досягнув 85% від рівня 2021 року. Це є важливим показником, враховуючи руйнування, які зазнає житловий сектор внаслідок бойових дій та обстрілів. Таким чином, держава, надаючи соціальну підтримку населенню, одночасно стимулює розвиток фінансових установ та інвестицій, підвищуючи довіру громадян до них [7].

Підсумовуючи, варто зазначити, що український фінансовий сектор в цілому пристосовувався до умов повномасштабної війни, хоча має свої виключення. Найбільшої шкоди зазнали страхові компанії, які понесли великі втрати через

підвищення ризиків, пов'язаних з воєнним станом, натомість банки навпаки – втримали та подекуди збільшили свої активи. Національний банк України, щоб попередити кризу був змушений перейти до жорстких обмежень, таких як підвищення облікової ставки до 25% та фіксування обмінного курсу, однак відразу ж почав розробляти стратегії поступового повернення до гнучкого інфляційного таргетування та плаваючого обмінного курсу. Наразі НБУ зміг стабілізувати ситуацію і розробляє плани функціонування фінансового сектора в умовах війни та його післявоєнної відбудови. Державні програми з підтримки населення мають позитивний характер для фінансових установ, оскільки стимулюють бізнеси брати кредити та інвестувати, а також підвищують довіру населення до них.

ДЖЕРЕЛА

1. Індекс фінансового стресу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/fsi>
2. Міжнародні резерви України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-stanovili-495-mlrd-dol-ssha-za-pidsumkami-jovtnya>
3. Стабіас С.М. Діяльність небанківських фінансових установ в Україні в умовах воєнного стану. *Економічний вісник університету*. 2023. №58. С. 99-105.
4. Кужелєв М.О. Особливості діяльності ІТ-підприємств України: конфліктні стани та сценарії розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2025. №5 (56). С. 101-106.
5. Інфляційний звіт НБУ жовтень 2023 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-jovten-2023-roku>
6. Ключка О. Активізація ринку банківського кредитування в Україні для підтримки стратегічних галузей економіки в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2025. №76. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-96>
7. Як “єОселя” змінює правила гри: ставка по іпотеці найнижча за 15 років. URL: <https://aub.org.ua/104/ekspertna-dumka/15292-yak-ieoselia-zminiuiie-pravyla-hry-stavka-po-ipotetsi-nainyzhcha-za-15-rokiv>

Машталяр О.В.,
здобувач ступеня бакалавра
Гриценко О.М.,
*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку,*
Хмельницький університет управління а права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

АНАЛІЗ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ У ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Війна – явище надзвичайної сили руйнування фізичного, психологічного, матеріального характеру. Для нашої країни повномасштабне вторгнення завдало удару практично по усіх сферах життєдіяльності, зокрема й по економічній. Очевидно, що за таких умов економіка виснажується, але державі всупереч всьому необхідно підтримувати та забезпечувати населення у задоволенні хоча б базових потреб на додачу із фінансуванням обороноздатності. Відтак, у разі збільшується навантаження як на державний бюджет, так і на місцеві бюджети. На тлі нестабільної соціально-економічної ситуації, зокрема у вигляді інфляційних коливань, падіння реального рівня життя населення тощо, дедалі більше зростає необхідність у фінансуванні різного роду витрат. У результаті потрібно залучати все більше надходжень і шукати джерела, з яких можна їх отримати, що для України на сьогодні є проблемним. Навіть при таких обставинах аналіз бюджету залишається важливим аспектом у його управлінні. Його проведення дає змогу визначити ключові проблеми як у видатковій, так і дохідній частині та знайти шляхи щодо їх оптимізації, причому з урахуванням поточної ситуації, у якій сьогодні перебуває наша країна.

Як визначено у ч. 1 ст. 5 БКУ, бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів [1]. Натомість законодавчо також встановлено ще таке поняття, як зведений бюджет. Сутність останнього регламентується ч. 1 ст. 6 БКУ, а саме у значенні сукупності показників бюджетів усіх рівнів [1]. На основі цього можна дійти висновку у співвідношенні «бюджетної системи» із «зведеним бюджетом».

Насамперед перше поняття є ширшим, оскільки охоплює і принципи побудови, мету функціонування та інші аспекти. Щодо другого, можна й сказати, що воно є дещо синонімічним. Проте більш доцільно у порівнянні цих двох понять розуміти зведений бюджет як інтерпретацію структури бюджетної системи у вигляді цифрових даних.

На їх основі можна комплексно аналізувати діяльності публічної влади у частині виконання бюджетів і разом з цим порівняти показники між рівнями бюджетної системи. Тобто огляд державного та місцевих бюджетів у сукупності дає цілісну картину того, наскільки ефективним є розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів країни загалом. Зокрема, таким чином можна виокремити загальнонаціональні пріоритети у фінансуванні видатків, оцінити наявні фінансові

можливості країни, а також визначити, як співвідносяться державний та місцевий бюджети у плані розмежування повноважень та в яких напрямках забезпечення національних інтересів вони відіграють найбільшу роль тощо.

Від моменту проголошення незалежності в Україні вже було проведено чимало процедур з реформування бюджетної системи [2]. Одним з ключових стала реформа міжбюджетних відносин, у результаті якої місцевим бюджетам надано більший рівень самостійності в управлінні ресурсами та встановлено більш чіткі взаємозв'язки між рівнями бюджетної системи. Безумовно, проведені реформи дали позитивні зрушення. Проте в динаміці показники, головним чином – відношення доходів та видатків, бюджетів навіть до повномасштабного вторгнення характеризувалися більше негативними тенденціями, а сьогодення ситуація загострила проблему (Таблиця 1).

Таблиця 1. Структура зведеного бюджету України, 2024/2021 рр.

Показники	2021 рік		2024 рік		Темп приросту, + / - %
	млрд. грн	%	млрд. грн	%	
Доходи, зокрема	1 662,2	100	3 587,8	100	115,84
Податкові надходження	1 453,8	87,46	2 088,3	58,21	43,64
Неподаткові надходження	202,5	12,18	1 018,0	28,37	402,62
Доходи від операцій з капіталом	3,8	0,23	5,03	0,14	32,92
Трансферти	2,1	0,13	476,5	13,28	22 516,63
Видатки, зокрема	1 844,38	100	4 944,03	100	168,06
Загальнодержавні функції	252,61	13,70	435,87	8,82	72,55
Оборона	127,53	6,91	2 304,48	46,61	1 707,05
Громадський порядок, безпека та судова влада	176,15	9,55	712,71	14,42	304,61
Економічна діяльність	293,35	15,91	259,86	5,26	-11,42
Охорона навколишнього природного середовища	10,62	0,58	10,38	0,21	-2,23
Житлово-комунальне господарство	56,89	3,08	66,18	1,34	16,32
Охорона здоров'я	203,61	11,04	238,65	4,83	17,21
Духовний та фізичний розвиток	43,36	2,35	45,53	0,92	5,02
Освіта	312,91	16,97	348,43	7,05	11,35
Соціальний захист та соціальне забезпечення	367,35	19,92	521,93	10,56	42,08
Стан бюджету, %	-10,96		-37,8		644,63

Джерело: сформовано на основі даних [3].

З наведеної вище таблиці 1 насамперед можна побачити суттєві структурні зміни як у дохідній, так і видатковій частині державного й місцевих бюджетів у сукупності. Очевидно, що повномасштабне вторгнення вкрай перемінило характер загалом зведеного бюджету України. Оскільки війна триває й досі, цей тренд актуальний вже протягом чотирьох років поспіль, включаючи й поточний період – 2025 рік.

Перше на, що можна звернути увагу, це стан бюджету, тобто мається на увазі співвідношення доходів та видатків. Як бачимо, другі значно переважають перші, іншими словами, зведений бюджет Україні має дефіцитний характер як і в довоєнний період, так і на поточний час, що вказує на хронічність такого стану. У 2021 році недостатність у покритті видатків доходами становила 10,96%, а вже станом на 2024 рік ця нестача сягнула розміру в 37,8%. Якщо прорахувати темп приросту дефіциту, то у результаті матимемо, що за порівнянні роки цей показник зріс у більш ніж 6 разів. Тут варто зауважити, що в більшій мірі ця ситуація насправді репрезентує стан державного бюджету, оскільки від 2021 року в сукупності місцеві бюджети і дотепер демонструють профіцит. Тому у показниках зведеного бюджету є, можна сказати, деяка корекція даних, відповідно якщо взяти суто державний бюджет, показник дещо буде відрізнятися і саме в негативному розумінні [3]. Зрештою, не складно зрозуміти, що така динаміка спричинена ключовим на сьогодні фактором – вторгненням агресора.

Другим аспектом аналізу є дослідження дохідної частини бюджету за відповідний період. Як відомо, у розвинених країнах світу значну частину доходів як державного, так і місцевого рівня складають податкові надходження. До того часу, як в Україні почалися масові бойові дії, у зведеному бюджеті також переважали доходи від податків та зборів, питома вага яких у 2021р. складала 87,46%. На теперішній час ситуація змінилася. Цей показник вже у 2024 році становив всього 58,21%, тобто частка податкових надходжень у структурі доходів зведеного бюджету порівняно з 2021р. скоротилася на 29,25%. За таких обставин іншого й не варто було очікувати. Зрозуміло, що війна означає:

- демографічний дисбаланс;
- зниження інвестиційної привабливості регіонів, особливо тих, що розміщені у прифронтових зонах;
- руйнацію інфраструктури;
- закриття підприємств; та багато іншого у негативному плані.

Окрім цього, є й ті фактори, що актуальні для нашої країни вже довгий час. Зокрема, це й корупційні схеми, питання «тіньової» економіки тощо.

Разом з тим необхідно зауважити, що загальний рівень доходів все ж зріс на 115,84%, і самі податкові надходження також зросли на 43,64%. Проте варто врахувати, що все-таки це динаміка з інтервалом у три роки. Тому якщо врахувати те, наскільки зріс курс долара та євро, темпи інфляції тощо, то в реальності ці зростання не є настільки суттєвими. До того ж, сама структура доходів дещо видозмінилася. Особливо цікавою є ситуація з трансфертами. Сюди, зокрема, належить допомога від урядів іноземних держав і не лише. Саме за ці роки війни обсяги цих надходжень зросли. Як бачимо з динаміки показника, сума у 2024р.

порівняно з 2021р. зросла у понад 200 разів. І якщо трансферти у структурі доходів зведеного бюджету у 2021р. займали лише 0,13%, то вже у 2024р їхня частка була 13,28%, тобто це джерело надходжень стало одним із ключових.

Щодо інших видів доходів, то неподаткові надходження також демонструють приріст у трохи більше ніж 4 рази. За питомою вагою їхнє значення зросло від 12,18% до 28,37%. Натомість, доходи від операцій з капіталом у структурній вазі зменшились від 0,23% до 0,14%, а в динаміці їхній обсяг мав незначний приріст у розмірі 32,92%.

Інша частина бюджету – це передбачені у ньому видатки, тобто те, на що спрямовуються доходи. Загалом обсяг видатків у 2024р. порівняно з 2021р. зріс більш ніж у півтори рази. Знову ж таки при зіставленні з доходами можна побачити, що навіть у темпі зростання видатки мають випереджувальний характер.

Станом на 2021р. структура видаткової частини зведеного бюджету була практично однорідною та збалансованою. Однак, очевидно, що й тут війна внесла свої вагомні корективи. Насамперед помітно виділяється така стаття видатків, як оборонна, що є прерогативою саме державного рівня. Обсяг видатків на цей напрямок зріс у більш ніж 17 разів. Якщо у питома вага серед інших видатків цієї статті у 2021р. була лише у розмірі 6,91%, то станом на 2024р. ця частка становила 46,61%, тобто практично половина від всієї видаткової частини. Це є цілком зрозумілим, адже ворог продовжує завдавати ударів, тому необхідно якомога більше ресурсів, аби була змога давати відсіч. Серед найбільш значних зростань є й у статті видатків на громадський порядок, безпеку та судову владу, а саме дещо більше ніж у 3 рази. Структурно також спостерігається зрушення у бік збільшення на 4,87%.

З негативною динамікою вийшли видатки на економічну діяльність, обсяг яких у 2024р. порівняно з 2021р. скоротився на 11,42%, а також видатки на охорону навколишнього природного середовища, тут відбулося скорочення на 2,23%. До речі, останні як і у відносно мирний час, так і зараз у структурі видаткової частини зведеного бюджету не займали значної частки: у 2021р. її розмір був на рівні 0,58%, а станом на 2024р. взагалі 0,21%.

Провідні позиції продовжують займати видатки на освіту і видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, а разом з ними і видатки на загальнодержавні функції. Зокрема, обсяг фінансування освітньої галузі у 2024р. зріс на 11,35%. Щоправда, в структурі питома вага цих видатків скоротилася на 9,92%. Подібна ситуація із видатками на соціальне забезпечення. Хоча й сам обсяг фінансування зріс на 42,08%, але структурно також є скорочення на 9,36%. Так чи інакше, ці напрямки спрямування коштів є однаково важливими навіть у часи загроз та невизначеності. Ба більше, населення зараз, безумовно, є неабияк вразливим, тому попри все підтримка його має бути. До того ж, люди для країни є найціннішим активом та рушійною силою її розвитку.

Щодо видатків на загальнодержавні функції, то без них також неможливо обійтись. Натомість, вважаємо, що все ж було б доцільно знайти спосіб оптимізації роботи управлінського апарату, особливо в державних структурах. Зрештою, за показниками бачимо зростання обсягу цієї статті видатків на 72,55%. Питома вага

у структурі видатків зведеного бюджету скоротилася з 13,7% у 2021р. до 8,82% у 2024р.

Інші статті видатків хоч і продемонстрували деякий зріст по загальному обсягу, проте станом на поточний час залишаються у структурі видаткової частини зведеного бюджету найменш пріоритетними. Так, обсяг видатків на охорону здоров'я за аналізований період зріс на 17,21%, проте питома вага зменшилась на 6,21%. Майже так само зросли в обсягах видатки на житлово-комунальне господарство, а саме на 16,32%. Проте частка їхня від загальних видатків скоротилася з 3,08% до 1,34%. Також є невеликий зріст обсягу видатків на духовний та фізичний розвиток у розмірі 5,02%, а в структурному плані їхня питома вага зменшилась від 2,35% до 0,92%.

Підсумовуючи, ще раз наголосимо, що повномасштабне вторгнення спричинило суттєву структурну переорієнтацію національної фінансової системи, надавши пріоритету у забезпеченні національної стійкості. Ключовим викликом, що впливає з аналізу, є втрата внутрішньої фінансової самодостатності. Пріоритетними напрямками для певного поліпшення і урегулювання ситуації, а також у перспективному плані можуть бути наступні. По-перше, необхідно впровадити політику максимальної оптимізації роботи управлінського апарату на всіх рівнях. По-друге, попри структурне скорочення частки соціальних видатків, підтримка населення має залишатися пріоритетом. Це вимагає розробки цільових, ефективних програм підтримки найбільш вразливих груп. По-третє, необхідно активізувати пошук нових, неінфляційних джерел надходжень, створюючи при цьому сприятливіші умови для економічної діяльності, яка зазнала найбільшого скорочення фінансування. Тому забезпечення перемоги та післявоєнної відбудови вимагає не лише фінансування оборони, але й застосування найбільш раціоналізованого підходу до спрямування коштів, підвищення прозорості та системного реформування для мобілізації внутрішнього потенціалу країни.

ДЖЕРЕЛА

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 4 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Prikho I.M., Chafko A.I.P., Marchenko A.P. Consequences of reforming the budget system of Ukraine. *Scientific bulletin of kherson state university. series economic sciences*. 2020. № 37. С. 80–85. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2020-37-14> (дата звернення: 15.11.2025).
3. Портал «Бюджет для громадян». *Access Denied*. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2025).

Побірченко Е. В.

здобувач ступеня бакалавр

Кравець О. В.

PhD, ст. викладач кафедри менеджменту

Львівський торговельно – економічний університет

м. Львів, Україна

МЕНЕДЖМЕНТ ФІНАНСОВИХ СТРАТЕГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Фінансові стратегії відбудови формують траєкторію економічного розвитку України на найближчі десятиліття, оскільки масштаб руйнувань визначив безпрецедентну потребу в капіталі та зміну логіки фінансового управління. Економічна система функціонує в умовах обмеженості ресурсів, високих безпекових ризиків та структурних диспропорцій, що накопичувалися протягом десятиліть. У таких обставинах управління фінансовими рішеннями набуває значення ядра державної політики, а не технічної складової бюджетного процесу. Оцінка досліджень, присвячених відновленню економіки, показує зміщення акценту з короткострокових інструментів реагування на стратегічні моделі фінансової координації, що поєднують бюджетну, боргову, інвестиційну та регуляторну політику.

Проблема стратегічної узгодженості проявляється у конфлікті між оперативними потребами та довгостроковими завданнями. Бюджетні ресурси спрямовані на підтримання повсякденного функціонування соціальних і безпекових інституцій, тоді як потреба в капітальних інвестиціях різко зростає. Відбувається структурний дисбаланс: поточні зобов'язання витісняють інвестиції, хоча саме інвестиційна складова визначає швидкість відбудови. Дослідження бюджетних механізмів підтверджують, що поєднання стабілізаційних витрат із програмним фінансуванням інфраструктури підвищує ефективність розподілу ресурсів і прискорює економічне оздоровлення [1, с. 75].

Довгострокова стійкість фінансової стратегії залежить від здатності держави підтримувати прогнозовану архітектуру фінансування. Поступовий перехід до програмно-цільового методу, що передбачає прив'язку кожної бюджетної програми до конкретної траєкторії розвитку, створює механізм контролю за логікою витрат.

За умов воєнного стану цей механізм стає не лише інструментом прозорості, а й засобом стратегічної фільтрації проєктів: держава визначає ті напрями, які забезпечують максимальний економічний ефект. Порівняння з післявоєнними моделями відновлення інших країн демонструє, що саме програмна логіка дозволяє уникати розпорошення ресурсів і підтримувати макрофінансову стабільність на етапі реконструкції.

Доступ до зовнішнього фінансування залишається ключовим фактором підтримки бюджетної системи. Проте залежність від зовнішніх кредиторів знижує гнучкість стратегічних рішень, оскільки умови кредитування впливають на

«Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»

пріоритети розвитку. Найбільш ефективною вважається змішана модель - синергія зовнішнього та внутрішнього фінансування, що забезпечує масштаб ресурсної підтримки та зберігає автономність національної фінансової політики.

Поступова імплементація ESG-підходів трансформує структуру фінансових рішень. Для інвесторів із розвинених фінансових ринків критерії сталості стають обов'язковими, а не допоміжними. Для України інтеграція таких підходів означає доступ до фондів, орієнтованих на сталу інфраструктуру, екологічні проекти та відновлювану енергетику. Дослідження у сфері повоєнної реконструкції показують, що застосування ESG підвищує ймовірність залучення довгострокових інвестицій, оскільки інвестори сприймають такі проекти як менш ризикові через прив'язку до міжнародних стандартів [2, с. 36].

Після масштабних атак на енергетичну інфраструктуру Україна опинилася перед потребою модернізації мереж, а не повернення їх до довоєнного стану. Партнерські програми USAID, орієнтовані на стабілізацію енергетичного сектору, продемонстрували ефективну модель фінансового менеджменту: поєднання грантового фінансування, технічної допомоги та залучення приватних підрядників. Заміна обладнання на сучасні трансформатори збільшили стійкість мереж і зменшила втрати електроенергії.

Розподіл обов'язків між державою, донором і підрядниками створив багаторівневу систему управління ризиками. Держава забезпечує регуляторну передбачуваність, донор - фінансову стабільність, а приватні виконавці - технологічну ефективність. Така структура дозволяє уникати перевитрат та забезпечувати контроль за кожним етапом реконструкції. Застосування технічних стандартів партнерських організацій формує прецедент для системної модернізації інших енергетичних об'єктів.

ризиків довгострокового характеру. Невизначеність безпекової ситуації зумовлює необхідність використання сценарного підходу, що дозволяє коригувати фінансові рішення без руйнівного перегляду програм. Сценарні моделі застосовуються для оцінки інвестицій у критичну інфраструктуру та планування боргової політики. Міжнародна практика свідчить, що використання багатосценарного аналізу зменшує ризики дефіциту та дозволяє коригувати структуру витрат відповідно до змін середовища.

Ефективна фінансова стратегія сталого розвитку потребує модернізації податкової системи. Раціональне перерозподілення податкового навантаження у напрямку сегментів із високою рентабельністю та низькою капіталомісткістю створює умови для інвестицій у стратегічні галузі - енергетику, логістику, машинобудування. Підвищення прозорості податкового адміністрування через автоматизовані системи зменшує транзакційні витрати бізнесу, що особливо важливо під час реконструкції. Чіткість і стабільність податкових процедур підвищують інвестиційну привабливість та знижують ризики для зовнішніх і внутрішніх інвесторів.

Інституційна архітектура фінансової системи визначає здатність реалізовувати складні програми відбудови. Зростання ролі державних банків у фінансуванні інфраструктурних проектів створює потребу у зміні умов ризик-

менеджменту та корпоративного управління. Необхідне поєднання стабілізаційної функції з активною кредитною діяльністю для підтримки реального сектору. Досвід країн, які пережили масштабні руйнування, демонструє, що ефективність фінансових інститутів після війни визначається не їхньою структурою, а здатністю адаптувати моделі роботи до нестандартних умов.

Моніторинг стратегічних фінансових рішень забезпечує контроль над досягненням визначених цілей і підвищує рівень довіри між державою, донорами та інвесторами. Системи оцінки результативності дозволяють коригувати витрати й уникати проєктів із низькою економічною віддачею. На етапі реконструкції моніторинг перетворюється на інструмент політичної відповідальності: кожне відхилення у структурі фінансування може мати значні макроекономічні наслідки. Використання прозорих цифрових платформ забезпечує доступ громадськості та партнерів до інформації щодо ходу проєктів, що зміцнює систему стримувань і противаг.

ДЖЕРЕЛА

1. Воротіна Н. В. Фінансові й бюджетні механізми відновлення економіки та інфраструктури України, зруйнованої збройною агресією Російської Федерації. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2022. № 4. С. 70–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2022_4_10.

2. Пшик Б. І. Фінансові аспекти повоєнної відбудови економіки України на базі використання ESG-підходів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2024. Вип. 165(1). С. 35-40. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2024-1-5>.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ АНАЛІТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СТРУКТУРНА ДЕКОМПОЗИЦІЯ РОБІТ ТА ПОКАЗНИКИ СТІЙКОСТІ РОЗВИТКУ

Цифрова трансформація закладів вищої освіти України (ЗВО) набуває нового значення в сучасних умовах нестабільності та зростаючої ролі цифрових послуг для забезпечення безпечної, доступної та якісної освітньої, наукової та адміністративної діяльності. Однак успіх цифрової трансформації залежить не лише від факту впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), а також від наявності ефективних інструментів для аналітичної оцінки цифрових змін, стійкості ІКТ-середовища та готовності ЗВО адаптуватися до нових викликів. Саме тому структурна декомпозиція робіт та система показників стійкості займають центральне місце в запропонованому підході до оцінки цифрової трансформації ЗВО.

Оцінка цифрової трансформації неможлива без системного аналізу стану середовища ІКТ, його ризиків та ресурсних передумов. Комплексний підхід поєднує порівняльний аналіз міжнародних і національних моделей оцінки цифрової зрілості, методи систематизації й класифікації цифрових інструментів, економіко-статистичний аналіз даних, контент-аналіз стратегій ЗВО, а також елементи структурно-логічного та матричного аналізу. У рамках оцінки впровадження ІКТ важливо враховувати наявну фрагментацію та неоднорідність доступних статистичних даних, різні рівні цифрової готовності ЗВО та нерівномірний розвиток інфраструктури в регіонах.

Ефективне використання ІКТ в управлінні ЗВО вимагає наявності чіткої цілі та продуманої стратегії, розуміння цільової аудиторії, зручності та інтеграції каналів комунікації, систематичного аналізу даних, постійного моніторингу й оптимізації, послідовного брендингу, створення цікавого контенту, чуйного та інтерактивного спілкування, дотримання правил безпеки та конфіденційності, врахування етичних аспектів, своєчасної адаптації до нових технологій, навчання та розвитку персоналу, а також наявності плану управління кризовими ситуаціями. На рис. 1 наведено структурну декомпозицію робіт при використанні ІКТ в управлінні ЗВО, яка дозволить відчувати потенціал позитивних наслідків використання ІКТ в управлінні ЗВО, а також мінімізувати ймовірність виникнення негативних наслідків використання ІКТ в управлінні ЗВО.

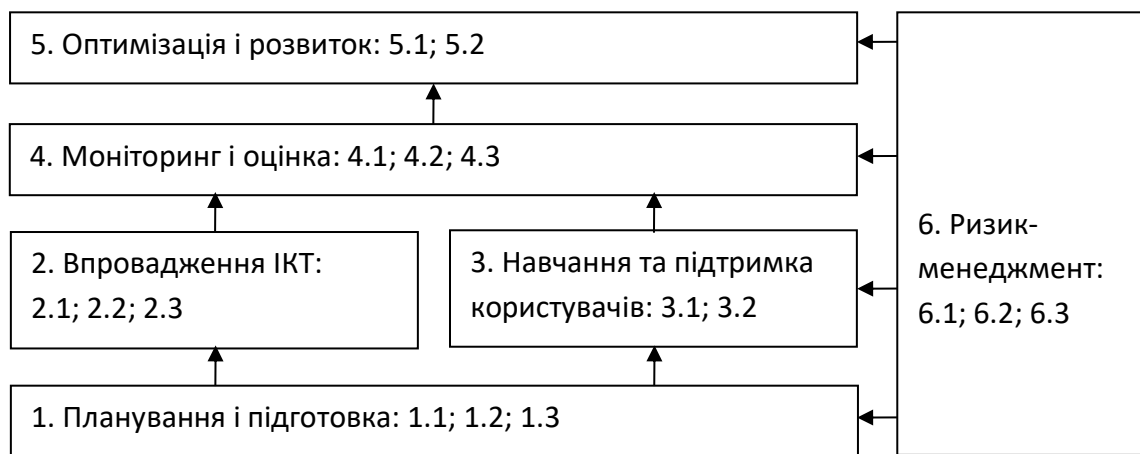

Рис. 1. Структурна декомпозиція робіт при використанні ІКТ в управлінні ЗВО*

1.1. Оцінка потреб: визначення потреб ЗВО в ІКТ; оцінка поточних ІКТ-ресурсів та інфраструктури; 1.2. Розробка стратегії: визначення цілей використання ІКТ в управлінні ЗВО; розробка ІКТ-стратегії відповідно до загальної стратегії ЗВО; визначення ключових показників ефективності (KPI); 1.3. Бюджетування: розрахунок бюджету на впровадження та підтримку ІКТ; пошук фінансування та спонсорів; 2.1. Закупівля та оновлення обладнання: комп'ютерне обладнання, сервери, мережеве обладнання; оновлення існуючих систем; 2.2. Розробка програмного забезпечення: вибір та впровадження інформаційних систем для ЗВО; розробка власних додатків та платформ; 2.3. Інфраструктурні роботи: налаштування локальних мереж; впровадження систем безпеки та резервного копіювання; 3.1. Навчання персоналу: проведення тренінгів для викладачів та адміністративного персоналу; розробка інструкцій та навчальних матеріалів; 3.2. Підтримка користувачів: організація технічної підтримки; надання консультативних послуг; 4.1. Моніторинг використання ІКТ: відстеження використання систем та ресурсів; аналіз ефективності використання ІКТ; 4.2. Оцінка результатів: оцінка досягнення цілей та KPI; визначення сильних та слабких сторін впровадження; 4.3. Зворотний зв'язок: збір зворотного зв'язку від викладачів, здобувачів освіти та адміністрації; врахування зауважень та пропозицій для покращення; 5.1. Оптимізація процесів: впровадження покращень на основі зворотного зв'язку; адаптація ІКТ до змінних потреб ЗВО; 5.2. Інновації: впровадження нових технологій та інновацій; постійне оновлення програмного забезпечення та обладнання; 6.1. Ідентифікація ризиків: визначення потенційних ризиків при використанні ІКТ в управлінні ЗВО; оцінка ймовірності та впливу ризиків; 6.2. Планування заходів з мінімізації ризиків: розробка планів дій на випадок виникнення ризиків; впровадження заходів безпеки та резервних копій; 6.3. Моніторинг ризиків: постійний моніторинг та оцінка ризиків; адаптація заходів з управління ризиками на основі змінних обставин.

Джерело: сформовано автором

Така структура дозволяє ЗВО послідовно оцінювати не лише технічний прогрес цифрової трансформації, але й логіку управління впровадженням цифрових рішень, їх відповідність потребам користувачів, а також здатність до масштабування та адаптації. Для адекватної оцінки цифрової трансформації необхідно враховувати стійкість ІКТ-середовища, особливо в кризових умовах. У цьому контексті запропоновано двокомпонентну систему показників:

KRI (ключові індикатори ризику) як провідні індикатори, що сигналізують про вразливості, ймовірність інцидентів та зниження стабільності цифрової інфраструктури;

KPI (ключові індикатори ефективності) як показники ефективності, що демонструють, наскільки швидко та ефективно ЗВО відновлює свої системи, підтримує безперервність освітнього процесу та якість цифрових послуг.

Система показників охоплює такі сфери, як час реагування на інциденти, рівень цифрової безпеки, доступність електронних послуг, частота та типи збоїв у роботі систем, рівень цифрових компетенцій персоналу, ефективність процесів управління, використання ресурсів, аналітика освітніх даних тощо.

Розроблений інструментарій дозволяє перейти від фрагментарних оцінок до комплексного управління цифровою трансформацією на основі даних. Він забезпечує порівнянність результатів між кафедрами, створює можливість агрегації даних на рівні ЗВО, дозволяє будувати карти цифрової зрілості та формувати інтегровану систему звітності. В умовах дефіциту ресурсів структурна декомпозиція роботи допомагає встановити реальні пріоритети, а KRI та KPI дозволяють обґрунтувати управлінські рішення та інвестиції в конкретні цифрові проекти.

Практична цінність запропонованого інструментарію проявляється в можливості швидко діагностувати проблемні зони цифрової екосистеми ЗВО, оцінювати ефективність взаємодії з внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами, визначати рівень ризиків та стабільність цифрових сервісів. Його використання допомагає ЗВО перейти від реактивної моделі цифрового управління до проактивної, за якої рішення приймаються на основі прогнозів, тенденцій та даних реального часу. Завдяки цьому цифрова трансформація є не одноразовою ініціативою, а безперервним процесом, інтегрованим у стратегічний розвиток ЗВО.

Поєднання структурної декомпозиції робіт та системи KRI та KPI дозволяє сформувати комплексний аналітичний інструментарій для оцінки цифрової трансформації ЗВО. В результаті він здатен забезпечити:

- цілісне бачення цифрового розвитку ЗВО;
- можливість порівняння показників між структурними підрозділами та між різними ЗВО;
- обґрунтування управлінських рішень на основі даних;
- раннє виявлення ризиків та своєчасне реагування;
- формування дорожньої карти цифрової трансформації;
- підвищення стійкості, прозорості та підзвітності процесів цифрової трансформації.

Аналітичний інструментарій для оцінки цифрової трансформації ЗВО, який поєднує структурну декомпозицію робіт та систему показників стійкості, формує цілісну методологічну основу для управління цифровими змінами. Він дозволяє ЗВО ефективно планувати, впроваджувати, контролювати та оптимізувати цифрові ініціативи, зміцнювати стійкість ІКТ-середовища та забезпечувати підвищення якості освітніх, наукових та адміністративних процесів у складних умовах функціонування.

ПІДВИЩЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У сучасному світі стрімко розвиваються процеси глобалізації, цифровізації та інтеграції економік, що суттєво впливає на життя суспільства, держави та кожного громадянина. Цифрові технології стають невід’ємною складовою всіх сфер економічної та соціальної діяльності, а фінансова грамотність набуває особливої актуальності у контексті забезпечення економічної стабільності та сталого розвитку. Підвищення рівня цифрової та фінансової компетентності громадян є одним із ключових факторів, що дозволяють ефективно управляти ресурсами, приймати обґрунтовані фінансові рішення та забезпечувати економічну безпеку країни.

Як методист і викладач інформаційних технологій та економіки Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу», я щоденно спостерігаю, як формування цифрових та фінансових компетентностей у здобувачів освіти сприяє їхній підготовці до реального життя. Одним із основних завдань сучасної освіти є розвиток критичного мислення, аналітичних здібностей та уміння ухвалювати зважені фінансові рішення. Здобувач освіти повинен не лише отримати теоретичні знання, а й навчитися застосовувати їх на практиці, оцінювати ризики та прогнозувати наслідки своїх рішень, що безпосередньо впливає на розвиток держави та суспільства.

Цифрова грамотність є одним із ключових компонентів сучасної освіти. Вона визначається як комплекс знань, навичок і компетентностей, які дозволяють ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчанні, професійній діяльності та повсякденному житті. Цифрова грамотність включає не лише вміння користуватися комп’ютером, смартфоном або планшетом, але й здатність обробляти великі масиви даних, аналізувати інформацію, застосовувати цифрові інструменти для вирішення практичних завдань та забезпечувати безпеку персональних даних.

У сфері фінансової освіти цифрова компетентність здобувачів освіти дозволяє ефективно користуватися електронними платіжними системами, вести облік доходів і витрат за допомогою цифрових додатків, здійснювати онлайн-платежі та аналізувати фінансові потоки в реальному часі. Цифрові технології також відкривають широкі можливості для навчання інвестуванню, моделювання економічних процесів та прогнозування фінансових результатів. Використання таких інструментів у навчальному процесі сприяє формуванню аналітичного мислення, уміння працювати з інформацією та приймати стратегічно обґрунтовані рішення.

Фінансова грамотність – це сукупність знань, умінь та ціннісних орієнтирів, що забезпечують здатність планувати власні фінанси, здійснювати інвестиції, оцінювати ризики, користуватися страхуванням та приймати зважені економічні рішення. Для здобувачів освіти фінансова грамотність є не лише способом орієнтації у власних доходах і витратах, а й формуванням економічної свідомості та відповідальної фінансової поведінки. Уміння планувати бюджет, накопичувати кошти та здійснювати інвестиції стимулює розвиток фінансово відповідальної поведінки, що, у свою чергу, позитивно впливає на економічну стабільність і розвиток держави.

Підвищення цифрової та фінансової грамотності у навчальному процесі має інтегративний характер. Це означає, що здобувачі освіти повинні отримувати знання одночасно у сфері економіки та цифрових технологій, застосовуючи їх на практиці. Інтегровані курси, навчальні проєкти та симуляції дозволяють поєднувати теоретичні знання з практичними навичками. Наприклад, здобувачі освіти можуть моделювати управління власними фінансовими ресурсами, аналізувати динаміку фондового ринку за допомогою спеціалізованих симуляторів, розробляти бізнес-плани та проєкти з використанням електронних таблиць та аналітичних сервісів, оцінювати ризики та прогнозувати результати своїх фінансових дій.

Методичною основою підвищення цифрової та фінансової грамотності є активні та інтерактивні форми навчання. До них належать командні проєкти, групові обговорення, кейс-стаді, вебіари, онлайн-тренінги та симуляції реальних економічних ситуацій. Такий підхід дозволяє здобувачам освіти не лише засвоювати теоретичний матеріал, а й формувати практичні навички, критичне мислення, здатність аналізувати альтернативи та ухвалювати обґрунтовані рішення.

Викладачі та методисти відіграють у цьому процесі ключову роль. Вони не тільки передають знання, а й спрямовують здобувачів освіти на розвиток аналітичного мислення, уміння оцінювати ризики та прогнозувати наслідки фінансових рішень. Підготовка компетентного громадянина, здатного приймати стратегічні рішення у фінансово-економічній сфері, є одним із основних завдань сучасної освіти.

Практичне значення підвищення цифрової та фінансової грамотності полягає у можливості ефективного управління особистими фінансами, розвитку підприємницької діяльності, стимулювання інвестиційної активності, забезпеченні економічної стабільності та соціально-економічного розвитку на національному та регіональному рівнях. Використання сучасних цифрових платформ, інтерактивних додатків та симуляторів дозволяє здобувачам освіти опановувати практичні навички управління фінансами та прийняття зважених рішень у змодельованих або реальних умовах.

Підсумовуючи, цифрова та фінансова грамотність є стратегічною умовою сталого розвитку України. Інтеграція цих компетентностей у навчальний процес формує покоління здобувачів освіти, здатних ефективно управляти ресурсами, брати активну участь у розвитку економіки та сприяти стабільності держави.

Основні рекомендації для практичного впровадження цифрової та фінансової грамотності включають:

- ✓ розробку інтегрованих навчальних програм, що поєднують економіку та цифрові технології;
- ✓ використання активних методів навчання: кейс-стаді, командні проєкти, симуляції та онлайн-тренінги;
- ✓ забезпечення регулярної практики застосування цифрових та фінансових інструментів у навчальному процесі;
- ✓ розвиток критичного мислення та аналітичних навичок через інтерактивні завдання та групові проєкти;
- ✓ стимулювання участі здобувачів освіти у фінансових і цифрових конкурсах, олімпіадах та проєктах.

Отже, формування цифрової та фінансової грамотності здобувачів освіти є інвестицією у майбутнє України, що забезпечує основу для стійкої економіки, підвищення конкурентоспроможності держави та сталого розвитку в умовах сучасних глобальних викликів.

ДЖЕРЕЛА

1. Приказюк Н., Ходаківська Ю. Цифрова фінансова грамотність: компоненти та методи підвищення. *Innovation and Sustainability*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.31.37>.
2. Калініченко О., Вікарчук О., Ніколаєнко С. Фінансова грамотність – запорука успішного населення. *Economics. Management. Innovations*. 2019. DOI: [https://doi.org/10.35433/ISSN2410-3748-2019-1\(24\)-3](https://doi.org/10.35433/ISSN2410-3748-2019-1(24)-3).
3. Національний банк України. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy> (дата звернення: 28.11.2025).
4. Rebukha L., Kizyma T., Pysmennyi, V. The importance of interactive and practically oriented games in the process of financial literacy teaching at educational institutions. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2020. Vol. 8, No. 4. DOI: <https://doi.org/10.32919/uesit.2020.04.04>.